

**NEDERLANDS-INDIË
CONTRA JAPAN**

~~609/2~~

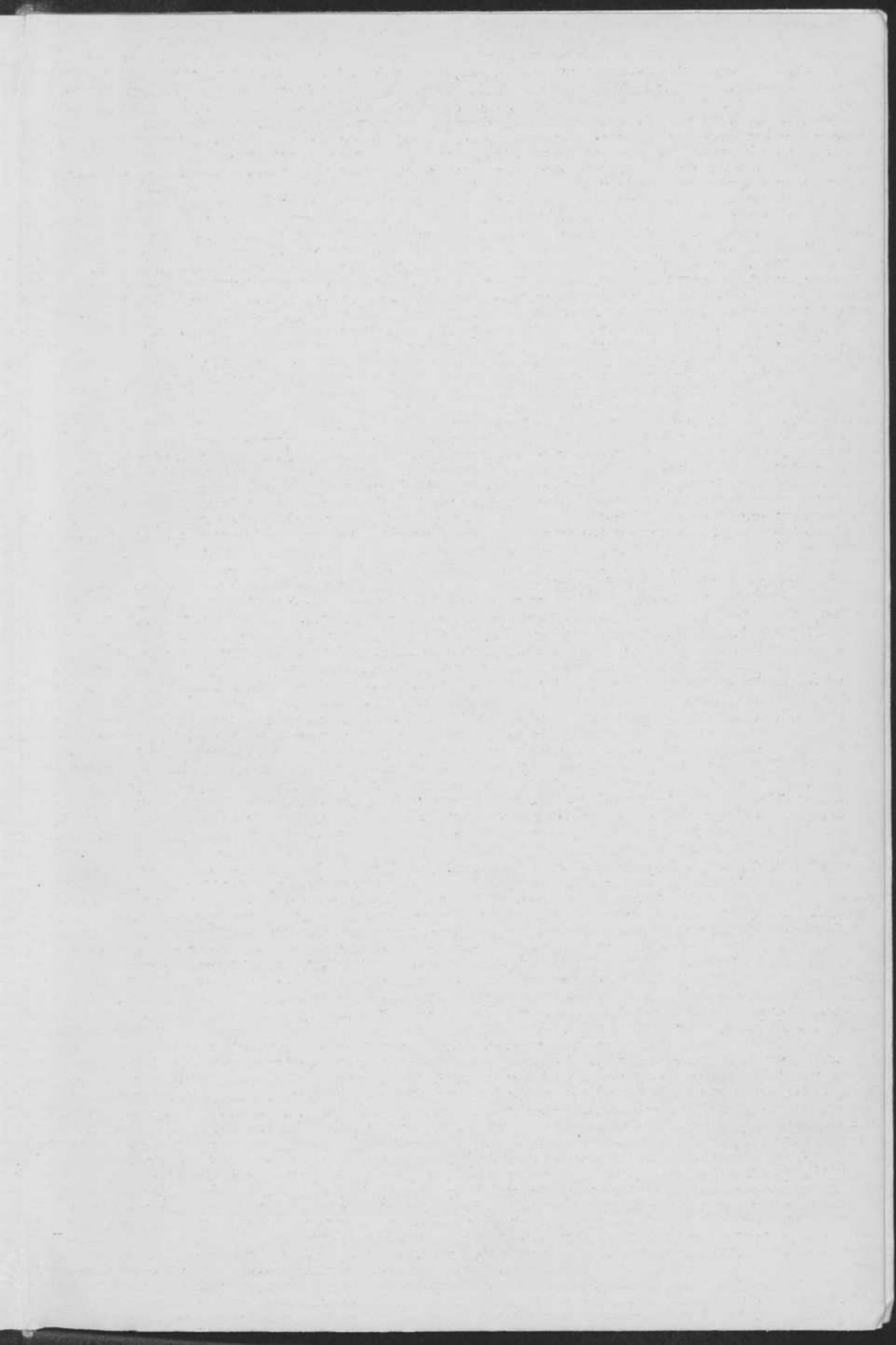
~~A16~~

8 losse bijlagen

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

0280 5924

NEDERLANDS-INDIË CONTRA JAPAN

NEDERLANDS-INDIË
CONTRA JAPAN

DEEL VI

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

DEEL VI VAN DE REIS VAN DE NEDERLANDS-INDIË

12
JAPANESE AND AMERICAN COMMERCE

P602018

NL 92 E 5014 06

DEPARTEMENT VAN DEFENSIE
HOOFDKWARTIER VAN DE GENERALE STAF
KRIJGSGESCHIEDKUNDIGE AFDELING

NEDERLANDS-INDIË CONTRA JAPAN

DEEL VI

DE STRIJD OP AMBON, TIMOR EN SUMATRA

Bewerkt door de kolonels van het K.N.I.L. b.d.

C. van den Hoogenband

en

L. Schotborgh

werkzaam bij de Krijgsgeschiedkundige Afdeling van de Generale Staf

With an english Summary

Avec un extrait français

Mit einem deutschen Resümee

'S-GRAVENHAGE
STAATSDRUKKERIJ- EN UITGEVERIJBEDRIJF
1959

VOORWOORD

In dit deel zijn de krijgsverrichtingen op Ambon, Timor en Sumatra, welke in hoofdstuk VII van deel III globaal werden behandeld, meer in het bijzonder beschreven.

De oorspronkelijk gedachte titel „De strijd in de Grote Oost en op Sumatra” werd minder juist geacht aangezien de Grote Oost in feite ook het eiland Celebes omvat. De aldaar verrichte krijgsverrichtingen werden reeds in deel V te boek gesteld.

Bij het bewerken van dit deel waren de samenstellers in hoofdzaak aangewezen op rapporten, welke in 1945 en volgende jaren uit het geheugen werden opgemaakt. Hoewel de tekst, waar nodig, nog aan het oordeel van de nog in leven zijnde commandanten werd onderworpen, moet het niettemin niet uitgesloten worden geacht, dat in enkele details onjuistheden voorkomen.

Wederom zijn wij dank verschuldigd aan de medewerker van de Indische Collectie van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie te Amsterdam, de Kapitein ter zee b.d. A. G. Vromans, die met veel zorg de inhoud van dit deel aan de Algemene Indische Chronologie en Marine Chronologie Oosten heeft getoetst.

is the first of the independent of the...
...the...
...the...

...the...
...the...
...the...

...the...
...the...
...the...
...the...
...the...

...the...
...the...
...the...
...the...
...the...

VERKLARING VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN

H.M.A.S.	His Majesty's Australian Ship.
K.N.I.L.	Koninklijk Nederlands Indisch Leger.
K.N.I.L.M.	Koninklijke Nederlands Indische Luchtvaart Maatschappij.
M.L.	Militaire Luchtvaart.
M.L.D.	Marine Luchtvaartdienst.
P.	Poelau (eiland).
P. I	vliegveld Palembang I.
P. II	vliegveld Palembang II.
R.A.F.	Royal Air Force.
R.A.A.F.	Royal Australian Air Force.
V.S.	Veerspoor.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

1. The War against Japan.
Volume I.
"The Loss of Singapore"
by Maj. Gen. S. Woodburn Kirby.
2. "The Japanese Thrust" by Lionel Wigmore. Canberra, Australian War Memorial.
(deel IV van serie 1 (Army) van "Australia in the war of 1939-1945".)
3. „Atjeh en de oorlog met Japan" door dr. A. J. Piekaar.
N.V. Uitgeverij W. van Hoeve, 's-Gravenhage-Bandung. 1949.
4. Het artikel getiteld:
„Capituleren of doorvechten tot de laatste man"
door A. Zijlmans, Kapitein der Inf. K.N.I.L.
Opgenomen in „De Militaire Spectator" van Augustus 1948.

INHOUD

	Blz.
HOOFDSTUK I. DE STRIJD OP AMBON	1
Inleiding	1
Beschikbare troepen	3
Operatieplan	5
Defensiemaatregelen	6
Mijnversperringen	6
Verdedigingswerken op het schiereiland Hitoe	6
Afsluiting van de landengte tussen de schiereilanden Hitoe en Laitimor	7
Verdedigingswerken op het schiereiland Laitimor	7
Verbindingen	7
Actie van de op Ambon gestationneerde luchtsrijdkrachten gedurende December 1941 en Januari 1942	8
De Japanse strijdkrachten en het Japanse operatieplan	9
Opstelling en gedacht gebruik van de troepen	9
A. Nederlands-Indische troepen	9
B. Australische troepen	12
Verloop van de strijd	13
De op 29 en 30 Januari 1942 getroffen maatregelen	13
De in de Passostelling geboden weerstand	15
De in het westelijke gedeelte van Laitimor gevoerde strijd	19
De verdediging van het vliegveld Laha	20
De actie van de 4de compagnie in het noordelijke gedeelte van het schier- eiland Hitoe	21
Nabeschouwing	23
HOOFDSTUK II. DE STRIJD OP TIMOR	24
De geallieerde actie tegen Portugees Timor	24
Inleiding	24
De samenstelling van de expeditie	25
A. Nederlands-Indische troepen	25
B. Australische troepen	26
Het vervoer van de troepen en het materieel	26
Onderhandelingen met de Portugeese Gouverneur en landing van de geal- lieerde troepen	28
Het verblijf te Timor-Dilly tot aan de Japanse aanval	29
De Japanse aanval op Portugees Timor	31
De terugtocht naar Nederlands gebied	33
De Japanse actie in het gewest Timor en onderhorigheden	34
Inleiding	34
De door Australië te geven hulp	35
De Japanse aanval	38
Verrichtingen van het detachement te Atamboea	41

De door de Nederlands-Indische en Australische troepen gevoerde guerrilla	44
Periode lopende tot 31 Maart 1942	44
Periode van 1 April 1942 – 10 Augustus 1942	48
Periode van 10 Augustus 1942 – 9 December 1942	53
Aflossing van de guerrillatroepen	58
Nabeschouwing	60
 HOOFDSTUK III. DE STRIJD IN ZUID-SUMATRA	61
Inleiding	61
Beschikbare troepen en dislocatie	62
Voorzieningen	63
Het Japanse operatieplan	64
Het Nederlandse operatieplan	64
De gebeurtenissen tot aan de landing van Japanse parachutisten in de omgeving van Palembang op 14 Februari 1942	65
De in de omgeving van Palembang gevoerde strijd	66
De actie bij Palembang I	67
De actie bij Pladjoe	68
De actie bij Soengeigerong	71
De verdere acties	71
Nabeschouwing	76
 HOOFDSTUK IV. DE STRIJD IN MIDDEN-SUMATRA	78
Inleiding	78
De instelling van het commando Midden-Sumatra	83
De acties tot aan de capitulatie van Java	88
De maatregelen en de acties na de capitulatie van Java	94
Nabeschouwing	111
 HOOFDSTUK V. DE STRIJD IN NOORD-SUMATRA (ATJEH)	113
Inleiding	113
Overzicht van de ontwikkeling van de militaire toestand van 1 Januari 1940 tot het uitbreken van de oorlog in December 1941	114
De gebeurtenissen na het uitbreken van de oorlog met Japan in December 1941 tot het uitbreken van de onlusten in Februari 1942	121

	Blz.
De opstandige beweging vóór de Japanse landingen	124
De operatie tegen de gelande Japanners	131
Bijzondere verrichtingen na de capitulatie	150
Het verzet van luitenant H. van Zanten	150
Het veiligstellen van het vaandel van het Korps Maréchaussee	152
Nabeschouwing	155

UITTREKSELS

Summary of Part VI of the Netherlands Staff Publication "The Netherlands East Indies versus Japan"	157
Texte français de l'extrait du Volume VI de l'oeuvre de l'Etat-Major „Les Indes Néerlandaises contre le Japon"	163
Resümee des sechsten Bandes vom Generalstabswerk „Niederländisch-Indien gegen Japan."	168

KAARTEN

- Nr. 1. Ambon.
- Nr. 2. Timor.
- Nr. 3. Koepang en omgeving.
- Nr. 4. Midden-Timor.
- Nr. 5. De Japanse landingen en opmarswegen op Sumatra.
- Nr. 6. Zuid-Sumatra.
- Nr. 7. Midden-Sumatra.
- Nr. 8. Noord-Sumatra.

The present is a very important time for the world. We are living in a time of great change and uncertainty. The future is uncertain, but we must face it with courage and determination. We must work together to overcome the challenges that lie ahead.

It is our duty to stand up for the principles of justice and freedom. We must not allow ourselves to be divided by race, religion, or nationality. We must all work together to build a better world for ourselves and for our children. We must have faith in the future and in the power of human goodness.

We must also remember that we are all part of the same human family. We must treat each other with respect and kindness. We must not judge others by their appearance or background. We must all strive to be the best we can be and to make a positive contribution to the world.

In the end, it is up to us to decide what kind of world we want to live in. We can choose to live in a world of fear and hatred, or we can choose to live in a world of love and peace. The choice is ours, and it is up to us to make it wisely.

HOOFDSTUK I

DE STRIJD OP AMBON

(zie kaart nr. 1)

INLEIDING

Hoewel Ambon niet met name in de defensiegrondslagen was genoemd, waren aldaar in de loop der jaren speciale defensievoorzieningen getroffen, in verband met de omstandigheid, dat Ambon tot marine-vliegtuigsteunpunt werd bestemd. Dientengevolge werden mijnversperringen gelegd, welke door vaste batterijen werden beschermd, terwijl de infanteriebezetting van automatische wapens werd voorzien.

Eén basis voor marine-vliegtuigen was gevestigd te Halong en één voor landvliegtuigen te Laha.

Aangezien niet voldoende eenheden van het K.N.I.L. beschikbaar waren om deze belangrijke bases te verdedigen, was een aanvulling met geallieerde troepen gedurende de in Singapore gehouden besprekingen door de Legercommandant aan de orde gesteld. Het resultaat was de toezegging, dat zodra de omstandigheden daartoe aanleiding zouden geven, een Australisch bataljon naar Ambon zou worden gedirigeerd.

In Maart 1941 trof de Chef van de Generale Staf van het K.N.I.L. met de Australische legerautoriteiten te Melbourne een regeling omtrent het gebruik, dat van dit bataljon bij de verdediging van Ambon zou worden gemaakt, terwijl eveneens de commandoverhoudingen een onderwerp van bespreking uitmaakten.

De Chef van de Generale Staf ging van het standpunt uit, dat de Australische troepenversterking operationeel onder het bevel van de Territoriaal Commandant diende te komen en wel op grond van het feit, dat de plaatselijke Nederlands-Indische militaire autoriteiten de verdediging van Ambon dienden voor te bereiden naar regels gesteld door de Legercommandant, die pasten in het te voeren verdedigingsbeleid van Nederlands-Indië als geheel, terwijl zij tevens geheel op de hoogte waren met de wijze, waarop de verdediging van Ambon zou worden gevoerd, hetgeen uiteraard niet kon worden verwacht van een Australische commandant, die hoogstens zou kunnen beschikken over enige ervaring en kennis, opgedaan tijdens enkele vóór het uitbreken van de oorlog aan Ambon gebrachte incidentele bezoeken. Bovendien zou de sterkte van de Nederlands-Indische troepen belangrijk hoger zijn dan die van de te verwachten Australische troepen. Tenslotte verdiende het geen aanbeveling Ambonese militairen, bij de verdediging van hun geboortegrond, onder Australische bevelen te stellen.

De Australische legerautoriteiten konden zich met bovengenoemd standpunt verenigen. De Australische Regering was echter van oordeel dat, waar Australië bommenwerpers naar Ambon zou zenden, de verantwoordelijkheid voor de verdediging van die vliegbasis aan de Australische commandant moest worden opgedragen.

Teneinde zoveel mogelijk met de wensen van de Australische Regering rekening te houden, werd met de Australische legerautoriteiten het volgende overeengekomen:

- het civiel bestuur te Ambon blijft onder Nederlands-Indische verantwoordelijkheid;
- alle Nederlands-Indische troepen staan tactisch en administratief onder de bevelen van de Territoriaal Commandant;
- de Australische troepen staan onder de bevelen van de Australische bataljonscommandant;
- door de Territoriaal Commandant en de Australische bataljonscommandant worden gezamenlijk en in onderlinge samenwerking, z.m. reeds gedurende de bezoeken van laatstgenoemde commandant aan Ambon, de nodige operatieplannen uitgewerkt en in een gemeenschappelijke instructie vastgelegd;
- te Ambon zal een "combined headquarters" worden samengesteld, bestaande uit de Territoriaal Commandant, de Commandant Maritieme Middelen, de Australische bataljonscommandant, de commandant van de Nederlandse en de commandant van de Australische luchtmacht, die in onderlinge samenwerking de bewegingen van de betreffende land-, lucht- en zeemacht regelen.

Ten aanzien van het gebruik van het Australische bataljon werd bepaald, dat in de samen te stellen instructie een clausule zou worden opgenomen, waarin zou worden vastgelegd dat het tijdstip en de plaats van inzet van de Australische algemene reserve door de Territoriaal Commandant zou worden bepaald. Hierdoor kwam het Australische contingent, dat hoofdzakelijk als algemene reserve zou worden ingezet, dus practisch gesproken onder de bevelen van de Territoriaal Commandant. De wijze van uitvoering van de bevolen actie bleef ter beoordeling van de Australische bataljonscommandant.

Aangezien de Legercommandant op den duur moeilijkheden met de commandoverhoudingen voorzag, gaf hij in Mei 1941 aan de Territoriaal Commandant de opdracht tot versnelde oprichting te Ambon van een Inheems militiebataljon. Zodra dit bataljon zou zijn bewapend en geoefend, zou het zenden van Australische troepenversterkingen wellicht achterwege kunnen blijven. Deze toestand was op 5 December 1941 bij lange na nog niet bereikt, zodat een beroep op de Australische Regering moest worden gedaan.

BESCHIKBARE TROEPEN ¹⁾

De Territoriaal Commandant, luitenant-kolonel der Infanterie J. L. R. Kapitz, beschikte op 29 Januari 1942 voor de verdediging van dit belangrijke eiland over:

- a. het Garnizoensbataljon der Molukken, gesteld onder het commando van de majoor der Infanterie H. H. L. Tieland, welk bataljon, na aanvulling met één compagnie van Java, bestond uit:
- 1ste compagnie, een Javaanse kortverband-compagnie, onder commando van de kapitein der Infanterie H. A. de Jongh Swemer.
  - 2de compagnie, verschillende landaarden, onder commando van de kapitein der Infanterie E. P. Bouman.
  - 3de compagnie, Ambonezen, onder commando van de kapitein der Infanterie A. G. H. Schouten.
  - 4de compagnie, verschillende landaarden, onder commando van de kapitein der Infanterie J. Kaseger.
  - Reservekorps, bestaande uit gepensioneerde Ambonese militairen, onder commando van de kapitein der Infanterie L. G. H. Uckerman.
  - een Europese militie-compagnie onder commando van de 1ste luitenant der Infanterie W. A. Blauboer.
  - een detachement ter sterkte van 4 brigades, onder commando van de 1ste luitenant der Infanterie Raden Didi Kartasasmita, welke brigades afkomstig waren van de detachementen Wahai en Geser.
Deze brigades waren oorspronkelijk op het boorterrein Boela (noordkust van Ceram) gelegerd en kwamen na vernieling van de olie-installaties aldaar, volledig ter beschikking. Verder korthedshalve Detachement Boela te noemen.
  - een afdeling inheemse militie, ter sterkte van ± 300 man, onder commando van de reserve kapitein H. M. J. Hesterman.
De geoefendheid van deze afdeling liet nog veel te wensen over.
  - een afdeling Stads- en Landwachten, onder commando van de 1ste luitenant der Infanterie J. Creutz Lechleitner.
  - een mitrailleur compagnie onder commando van de 1ste luitenant der Infanterie F. E. A. H. de Jong, bestaande uit:
    - 5 secties van 2 mitrailleurs van 7,7 mm
    - 3 secties van 4 mortieren van 8 cm

¹⁾ Aangezien de te Laha en Halong gestationeerde luchtstrijdkrachten vóór de landing van de Japanners Ambon hadden verlaten, zijn deze niet vermeld. Voor de operaties van deze luchtstrijdkrachten wordt verwezen naar Deel IV, hoofdstuk VI, E2.

- 2 anti-tankgeweren van 2 cm
  - 4 luchtdoelmitrailleurs van 7,7 mm
  - 4 overvalwagens, elk bewapend met 1 mitrailleur van 7,7 mm.
- b. de 4de Compagnie Kust- en luchtdoelartillerie, onder commando van de reserve kapitein der Artillerie D. Buur, bestemd voor de bediening van:
- 1 batterij van 4 stukken 15 cm L.40
  - 3 batterijen van 4 stukken 7,5 cm L.30
  - 1 sectie van 2 stukken 7,5 cm L.55 Mar.
  - 1 batterij van 4 stukken 7 cm L.14. V.S.
  - 1 sectie van 2 stukken 3,7 cm
  - 2 secties van 2 stukken 4 cm Ld.
  - 4 sectiën van 3 mitrailleurs 12,7 mm Ld.
- c. een detachement genietroepen voor de bediening van:
- 1 sectie van 2 kustzoeklichten van 150 cm
  - 1 sectie van 2 mobiele zoeklichten van 110 cm
  - 1 zoeklicht van 40 cm
  - 1 groep van 12 draagbare zoeklichten.
- Totale sterkte van de Nederlandse troepen: 2600 man.

Het op 17 December 1941 uit Australië te Ambon aangekomen bataljon was het 2nd/21 Battalion,¹⁾ z.g. Gull Force, oorspronkelijk onder commando van lieutenant-colonel Roach, omstreeks medio Januari 1942 afgelost door lieutenant-colonel W. J. R. Scott. Deze aflossing geschiedde, aangezien eerstgenoemde de sterkte van de Australische troepen onvoldoende achtte om de hem toegedachte taak te vervullen.²⁾

Het bataljon bestond uit een staf, 4 compagnieën, een verbindingssectie en geneeskundig personeel (2/12 Australian Field Ambulance).

Voorts beschikten de Australiërs over 1 Anti Tank Batterij (4 × 2 poun-der anti-tank guns) en 1 sectie genietroepen (2/11 Australian Field Com-pany).

¹⁾ Dit bataljon maakte deel uit van de te Darwin gelegerde 23ste Australische Brigade en was in de loop van Mei 1941 voor indeling te Ambon aangewezen. Kort daarop hadden verkenningen door de brigadecommandant en de bataljonscommandant te Ambon plaats gevonden, in October 1941 gevolgd door verkenningen van de compagniescommandanten.

²⁾ Lieutenant-colonel Roach had herhaaldelijk gewezen op het feit, dat hij indeling van veldgeschut beslist noodzakelijk achtte en dat hij over meer anti-tankwapens moest beschikken om zijn taak te kunnen uitvoeren. Indien geen versterkingen uit Australië zouden worden gezonden, dacht hij aan een vastberaden Japanse aanval slechts gedurende één dag weerstand te kunnen bieden. Het Australische hoofdkwartier was niet bereid, aan de aanvragen om versterking gevolg te geven. Toen lieutenant-colonel Roach op 23 Januari 1942 na de val van Menado voorstelde om tot evacuatie van de te Ambon aanwezige Australische strijdkrachten over te gaan, besloot het Australische hoofdkwartier hem te vervangen.

In totaal waren 80 auto's (carriers en trucks) ingedeeld, terwijl de totale sterkte 1170 man bedroeg.

OPERATIEPLAN

De Territoriaal Commandant stelde in overeenstemming met lieutenant-colonel Roach het volgende operatieplan op:

- a.* gedurende de landing, zou de vijand zo zwaar mogelijke verliezen worden toegebracht;
- b.* indien het de vijand mocht gelukken, voet aan wal te zetten, dan zouden de bezettingen aan de kust terugtrekken op in het binnenland gelegen stellingen, welke inmiddels door troepen van de algemene reserve zouden zijn bezet;
- c.* de terugtocht van de kuststellingen zou als vertragende actie worden uitgevoerd, teneinde troepen van de algemene reserve in de gelegenheid te stellen, tot de tegenaanval over te gaan;
- d.* verdediging van het vliegveld Laha.

Voor wat betreft de taakverdeling tussen de Nederlands-Indische en Australische troepen, was door onderling overleg van de Territoriaal Commandant met de Australische Commandant, lieutenant-colonel Roach het volgende bepaald:

- a.* de Nederlands-Indische troepen zouden in de eerste plaats worden bestemd voor de verdediging van de kuststellingen;
- b.* de verdediging van het vliegveld Laha zou worden opgedragen aan een gedeelte der Australische troepen aangevuld met Nederlands-Indische onderdelen (mitrailleurs, gepantserde auto's bewapend met lichte mitrailleurs, luchtdoelgeschut en luchtdoelmitrailleurs);
- c.* de rest van het Australische bataljon zou met een gedeelte der Nederlands-Indische troepen worden bestemd voor algemene reserve, m.d.v. dat de Nederlands-Indische troepen zouden worden aangewezen voor eventuele bezetting van de in het binnenland gelegen stellingen.
- d.* de beslissing omtrent het tijdstip en richting van inzet van de algemene reserve zou berusten bij de Territoriaal Commandant; de wijze van uitvoering van de verstrekte opdracht zou echter worden overgelaten aan de Australische troepencommandant.

De opvolger van lieutenant-colonel Roach, de lieutenant-colonel Scott, die uiteraard met de getroffen regeling inzake de taakverdeling op de hoogte werd gesteld, heeft zich, zoals later zal blijken, niet aan de gemaakte afspraak gehouden.

DEFENSIEMAATREGELEN ¹⁾

Mijnversperringen

De toegang tot de voornaamste baaien van het eiland werd door de op kaart nr 1 aangegeven mijnenvelden versperd.²⁾

Ter hoogte van Galala sloot een balkversperring de verbinding van de Baai van Ambon met de Binnen Baai af.

Verdedigingswerken op het schiereiland Hitoe

Het aanbrengen van mijnversperringen langs de noordkust van dit schiereiland bleek niet mogelijk omdat het water aldaar te diep was. In verband met het feit, dat deze kust nagenoeg over de gehele lengte voor landing geschikt was, moest ernstig rekening worden gehouden met de mogelijkheid, dat de vijand zou pogen zijn troepen op de noordkust aan land te zetten. Aangezien hij slechts over een beperkt aantal troepen beschikte, bepaalde de Territoriaal Commandant zich tot het doen aanleggen van een kuststelling op het meest waarschijnlijke landingspunt, nl. de omgeving van Hitoelama, vanwaar een goed begaanbare weg naar Passo en Roemahtiga liep. Laatstgenoemde kampong was door een voetpad met het vliegveld Laha, dat het voornaamste te verdedigen object vormde, verbonden. Deze stelling (1) werd ingericht voor 2 compagnieën Infanterie.

Hoewel de oostkust door de aanwezigheid van een mijnenveld voor een deel was beschermd, werden op de kustgedeelten, van waar het binnenland langs wegen kon worden bereikt, stellingen aangelegd. De plaatsen, welke daarvoor in aanmerking kwamen waren: Waai en Toelehoe, waar stellingen (3 en 4) voor 1 compagnie Infanterie werden ingericht. Voorts werd, teneinde een eventuele vijandelijke opmars van de oostkust naar de stad Ambon te vertragen, een stelling voor een bataljon Infanterie aangelegd op de westoever van de Wai Tatiri. De hoofdweerstand zou worden geboden in de Passostelling, opgeworpen in de landengte, tussen de schiereilanden Hitoe en Laitimor. Bruggen gelegen in de weg lopende van Hitoelama naar Passo waren ter vernieling voorbereid.

Het op het schiereiland Hitoe gelegen vliegveld Laha was in staat van verdediging gebracht (2).

¹⁾ De hieronder achter de verschillende stellingen vermelde nummers (1) t/m (14), corresponderen met die op de kaart.

²⁾ De in de Bagoela Baai en in de baai van Waai gelegde mijnversperringen werden niet door artillerievuur bestreken, zodat vegen zonder veel moeite mogelijk was.

De Japanners waren niet op de hoogte van het feit, dat in deze baaien mijnen waren gelegd, aangezien deze eerst na 8 December 1941, dus na de internering van de op Ambon woonachtige Japanners, door Hr. Ms. de Gouden Leeuw waren gelegd.

Ten behoeve van de voor de verdediging van dit vliegveld te bestemmen compagnieën waren loopgraven aangelegd, terwijl voor de in te delen secties mitrailleurs, betonkazematten waren gebouwd. Ter beveiliging van deze opstellingen was een dubbele draadversperring om het gehele vliegveld aangelegd.

Afsluiting van de landengte tussen de schiereilanden Hitoe en Laitimor

De Passo-stelling (6), gelegen op de uitlopers van het bergland van Laitimor was voor 3 compagnieën Infanterie ingericht en bestond uit sectiesteunpunten. De steunpunten waren voorzien van beton-kazematten voor de compagnies- en sectiecommandanten en voor de mitrailleurs, rondom beveiligd door brede prikkeldraadversperringen. In front was een tankgracht gegraven. De noord van de stelling gelegen kampong Passo was opgeruimd, terwijl het zwaar begroeide stellingterrein zoveel mogelijk was schoongekapt. Ten behoeve van de gevechtsbeveiliging waren op beide vleugels sectiesteunpunten ingericht.

Verdedigingswerken op het schiereiland Laitimor

Een kuststelling (7) werd ingericht voor één compagnie Infanterie, opgeworpen ter hoogte van Latoehalat aan de zuidoostkust vanwaar een goede verbinding liep naar de plaats Ambon. In deze stelling zou een landende vijand zoveel mogelijk afbreuk worden gedaan, waarna teruggetrokken zou worden op de aan de noordwestkust aangelegde Eri-stelling (8) en vervolgens naar Amahoesoe-stelling (13), waarin hardnekkig weerstand zou worden geboden.

Overigens was de zuidoostkust niet in staat van verdediging gebracht, aangezien het niet mogelijk was om aan de zeer rotsachtige kust stellingen aan te leggen; volstaan was met de aanleg van bergstellingen, op de van die kust door het moeilijk begaanbare bergterrein naar Ambon lopende voetpaden.

Bergstellingen voor een sectie Infanterie waren opgeworpen ter hoogte van Roetoeng, Sojadiatas, Waroe en Seri (12, 11, 10 en 9).

Ter bescherming van de Nona-batterij (4 stukken van 15 cm) en ter afsluiting van de naar de plaats Ambon lopende rijweg was voor een sterkte van één bataljon Infanterie de z.g. Amahoesoestelling (13) aangelegd. Voorts waren voorzieningen getroffen voor de verdediging van de rede van Ambon (redefront) (14).

Verbindingen

Bovengrondse telefoonlijnen waren van de stad Ambon naar vorengenoemde verdedigingswerken aangelegd. De verbinding van de Territoriaal Commandant met de Australische Commandant zou radiografisch geschieden.

ACTIE VAN DE OP AMBON GESTATIONNEERDE LUCHTSTRIJDKRACHTEN GEDURENDE DECEMBER 1941 EN JANUARI 1942

Zoals reeds in deel IV werd vermeld, werd bij het uitbreken van de oorlog op Ambon over de volgende luchtmachtkrachten beschikt:

a. op het vliegveld Laha:

- 1 afdeling van 6 Hudson-bommenwerpers van de Royal Australian Air Force (R.A.A.F.)
- 1 patrouille van 2 Brewster Buffalo-jagers van de Militaire Luchtvaart (M.L.)

b. in het marine-vliegkamp te Halong:

- 3 groepen van 3 Catalina-vliegboten van de Marine Luchtvaart Dienst (M.L.D.).

Van 10 December 1941 werden in die maand geregeld van deze bases verkennings- en bombardementsvluchten ondernomen. Aan deze vluchten namen eveneens deel enige uit de Filippijnen afkomstige Catalina's van "Patwing Ten", die in de loop van December 1941 op Ambon waren teruggefallen.

Eerst in Januari 1942 gingen de Japanse luchtmachtkrachten er toe over aandacht aan Ambon te besteden. Op 8 Januari 1942 te 03.00 bombardeerden en mitrailleurden zeven Japanse toestellen Halong en Laha, waarbij twee Hudsons op de grond werden beschadigd, terwijl enige schade aan gebouwen werd aangericht. Gedurende de Japanse aanval op Manado (11 en 12 Januari 1942) voerden de Hudsons in samenwerking met de Catalina's enige aanvallen uit op de Japanse vloot ten noorden van Manado. Bij deze actie werden vier Hudsons neergeschoten, welk verlies aanleiding was dat voortaan onze luchtmachtkrachten nog slechts zouden worden ingezet tegen minder goed beschermde doelen en voor lokale verdediging.

Op 13 Januari 1942 volgde de tweede Japanse grootscheepse luchtaanval (met 26 bommenwerpers beschermd door 10 jagers) op de bases op Ambon, waarbij twee Catalina's (van de Patwing Ten), één Hudson en twee Brewsters verloren gingen en ernstige schade op het vliegveld Laha werd aangericht.

In de volgende dagen namen de Japanse aanvallen in hevigheid toe en gingen vele vliegtuigen verloren. Het feit, dat de Japanners voor de luchtaanvallen op Ambon de vliegdekschepen „Soryo” en „Hiryo” inzetten, bewijst dat zij aan de waarde van Ambon als basis een grote waarde toekenden. Aangezien vervanging van de verloren gegane vliegtuigen was uitgesloten, besloot het geallieerde opperbevel op Java op 28 Januari 1942 tot ontruiming

van Laha over te gaan. Het terugtrekken van de marinevliegtuigen had reeds op 16 Januari 1942 plaats gevonden. Op 29 Januari 1942 ving de evacuatie van het restant van de vliegtuigen van de R.A.A.F. naar Port Darwin aan en was de dag daarop voltooid.

DE JAPANSE STRIJDKRACHTEN EN HET JAPANSE OPERATIEPLAN

Na de verovering van Hongkong door de 38ste Japanse Divisie, werd op 4 Januari 1942 uit onderdelen van deze divisie een detachement gevormd, bestaande uit het 228ste Regiment Infanterie, 1 batterij berg-artillerie, 2 batterijen luchtdoel-artillerie, 1 compagnie genietroepen en verschillende hulpdiensten, ter gezamenlijke sterkte van 5300 man, 400 paarden en 110 voertuigen. Het geheel werd gesteld onder commando van de commandant van de 38ste Divisie, de generaal-majoor der Infanterie Takeo Ito.

Op 12 Januari 1942 vertrok het detachement van Hongkong en kwam op 18 Januari 1942 te Davao (Philippijnen) aan, waar tot 27 Januari 1942 de nodige voorbereidingen voor de invasie van Ambon werden getroffen.

Aan het detachement „Ito” werd na aankomst te Davao toegevoegd de 1ste Kure Speciale Landingsdivisie en 2 secties van de 1ste Sasebo Speciale Landingsdivisie. Op 27 Januari 1942 werd het anker gelicht en via Menado onder bescherming van een groot aantal torpedobootjagers, opgestoomd naar Ambon, dat in de nacht van 30 op 31 Januari 1942 werd bereikt.

Luchtverkenningen hadden uitgewezen, dat de geallieerde troepen zich in hoofdzaak op het schiereiland Laitimor hadden geconcentreerd, in verband waarmee de detachementscommandant besloot, de te zijner beschikking zijnde landstrijdkrachten op de zuidkust van dat schiereiland te landen met het doel na een snelle opmars Ambon te bezetten.

De marine-landingstroepen versterkt met één compagnie infanterie (in totaal ongeveer 1000 man) bestemde hij voor het uitvoeren van een landing op de noordkust van het schiereiland Hitoe ter hoogte van Hitoelama. Na de landing hadden deze troepen opdracht zich meester te maken van het vliegveld Laha gelegen aan de zuidkust van dat schiereiland.

OPSTELLING EN GEDACHT GEBRUIK VAN DE TROEPEN

A. Nederlands-Indische troepen

Infanterie

Deze hadden op 28 Januari 1942 de volgende afwachtingsopstelling ingenomen:

1. de 4de compagnie verdeeld over Hitoelama, Waai en Toelehoe, t.w. 1

sectie versterkt met 1 sectie mitrailleurs en 4 mortieren te Hitoelama;
1 brigade te Waai;

1 sectie + 2 brigades, versterkt met 1 sectie mitrailleurs te Toelehoe. Indien de vijand een aanval op Hitoelama zou inzetten was het de bedoeling de 1ste compagnie (zie onder 2) ter versterking van de zwakke bezetting te doen oprukken, terwijl de 3de compagnie (zie onder 2) als mobiele reserve zou worden gereed gehouden.

Voor het geval de vijandelijke aanval op de kuststrook Toelehoe-Waai zou worden gericht, zou naar gelang van omstandigheden, aan de kust weerstand worden geboden dan wel de Wai Tatiri-stelling worden bezet, waar hardnekkig weerstand zou worden geboden.

De kustdetachementen hadden voorts tot taak, bij krachtige vijandelijke druk naar het binnenland uit te wijken, teneinde van daaruit tot het voeren van de kleine oorlog tegen 's vijands verbindingen en rug over te gaan. Daartoe waren in het binnenland de nodige voorraden (levensmiddelen en munitie) opgeslagen.

2. de 1ste compagnie, de 3de compagnie en het Reservekorps, voor zover niet gebruikt voor het bemannen van de stukken 7 cm L.14 V.S., waren gelegerd in en nabij de Passo-stelling waarin, na het vallen van de Wai Tatiri-stelling, dan wel na het mislukken van de pogingen, een bij Hitoelama gelande vijand het voortdringen te beletten, hardnekkig weerstand zou worden geboden.
3. de 2de compagnie (min 1 sectie) te Ambon, bestemd om als algemene reserve op te treden.
Van deze compagnie was in de morgen van 28 Januari 1942 1 sectie ter beschikking van de Australische Commandant gesteld.
4. de Europese militie-compagnie te Ambon, m.u.v. enkele groepen, welke tot taak hadden belangrijke objecten te beschermen.
5. de afdeling inheemse militie grotendeels verspreid over de verschillende bergstellingen; het restant te Ambon.
6. de afdeling Stads- en Landwachten te Ambon, behoudens enkele landwachten, welke ten behoeve van de patrouillegang aan de stellingcommandanten waren toegevoegd en een groep, welke ter beschikking van de 1ste Luitenant der Infanterie G.L. Snell voor de verdediging van het vliegveld Laha, was gesteld.
7. het detachement Snell te Laha, bestaande uit personeel van de mitrailleur compagnie, nodig voor het bezetten van 2 mitrailleurkazematten (30 man), voor de bediening van 3 overvalwagens (9 man) en een groep landwachten ter sterkte van ongeveer 200 man, bestemd om in het bergterrein noord van het vliegveld te patrouilleren.

Artillerie

a. Kustartillerie

1. 1 batterij van 4 stukken van 15 cm L.40 Marine-toren (Nona batterij), onder commando van de reserve 1ste luitenant der Artillerie T. L. D. Graaf.

Direct richtend opgesteld op een uitloper van de G.Nona. Hoogte van de stukken 40-60 m boven zeespiegel. Dracht $\pm$ 15 000 m. Ingedeeld 2 Lonneker kustzoeklichten van 150 cm.

Taak:

Tegemoetkomende- en redebatterij.
Bescherming mijnenvelden in buitenbaai.
Kaartvuren op Laha en omgeving.
Kaartvuren in Portugese baai.

2. 1 stuk van 7,5 cm L.55 Marine, opgesteld bij kolensteiger (westrand van de stad Ambon). Dracht $\pm$ 11 000 m. Gebruikmaking van de zoeklichten van de Nona-batterij.

Taak:

Versterking redefront.
Steunen van Nona-batterij.

3. 1 stuk van 7,5 cm L.55 Marine, opgesteld nabij het Marine Vliegkamp te Halong. Ter beschikking 1 Lonneker zoeklicht van 110 cm.

Taak:

Verdediging Binnen Baai tegen klein materieel en eventueel landende watervliegtuigen.

4. 2 stukken van 3,7 cm te Galala.
Ter beschikking 1 zoeklicht van 40 cm.

Taak:

Bescherming balkversperring.

b. Mobiele artillerie

1. 1 batterij van 4 stukken van 7,5 cm L.30.

Deze batterij stond oorspronkelijk opgesteld in Passo.

In de avond van 30 Januari 1942 werd deze batterij teruggenomen en te Laterie in stelling gebracht.

Taak:

Steunen van de Passo-stelling door middel van afsluitingsvuren, benevens storende vuren op de van Passo in de richting Hitoelama lopende weg.

2. 1 batterij van 4 stukken van 7,5 cm L.30.
In stelling nabij het Marine Vliegkamp te Halong.

Taak:

afgeven van storende vuren op de weg Hitoelama-Passo en het steunen van de infanterie, indien deze voor vijandelijke overmacht langs deze weg zou moeten terugtrekken.

De 2 batterijen van 4 stukken van 7,5 cm L.30 stonden onder commando van de 1ste Luitenant der Artillerie P. Jager Gerlings.

3. 1 sectie van 2 stukken van 7 cm L.14 V.S. (verouderd geschut, maximum dracht: 2000 m), opgesteld in de voorste lijn van het westelijke vak van de Passo-stelling.

Taak:

Versterking en aanvulling van eigen infanterie vuur.

4. 1 sectie van 2 stukken van 7,5 cm L.14 V.S. te Nontetoe.

Taak:

Vleugelversterking.

c. Luchtdoelartillerie

1 sectie van 4 stukken van 4 cm Ld. mob. op het vliegveld te Laha.

1 sectie van 4 stukken van 4 cm Ld. in vaste opstelling te Halong.

1 sectie van 3 mitrailleurs 12,7 mm Ld. op het vliegveld te Laha.

1 sectie van 3 mitrailleurs 12,7 mm Ld. te Halong.

2 secties van 3 mitrailleurs 12,7 mm Ld. nabij de Nona-batterij.

B. Australische troepen

Het 2nd/21th Battalion, de z.g. Gull Force, was als volgt over het zuidelijke gedeelte van Laitimor en over Laha verdeeld ¹⁾.

1. in het zuidelijke gedeelte van Laitimor:

te Latoehalat:

1 sectie van de A-compagnie met enige pioniers en 2 Bren Carriers.

te Eri:

A.compagnie (min 1 sectie)

1 anti-tankbatterij (4 × 2 pounder anti-tank-guns).

¹⁾ Oorspronkelijk waren de Australiërs ondergebracht in het voor hen gebouwde barakkenkamp „Tan Toei” noord van de stad Ambon. Toen de Japanners met het uitvoeren van bombardementen begonnen, achtte luitenant-kolonel Roach het niet verantwoord de troepen bijeen te laten. Hij besloot tot verspreide legering in het zuidelijke gedeelte van Laitimor over te gaan.

te Kaap Batoeanjoet: 1 peloton van de B. compagnie.
 te Amahoesoe en om- Staf
 geving: D. compagnie
 1 peloton genietroepen en het voertuigenpark.

met tot taak:

- a. het voeren van een vertragende actie in de richting Eri, indien de vijand er in mocht slagen bij Latoehalat voet aan wal te zetten en het bieden van weerstand in de ter hoogte van Eri en Amahoesoe aangelegde stellingen.
- b. indien het zuidelijke gedeelte van Laitimor niet zou worden bedreigd, als algemene reserve ter beschikking van de Nederlandse Territoriaal Commandant.

2. te Laha:

2 pelotons van de B compagnie,
 C compagnie,
 2 carriers.

Taak:

Verdediging van het vliegveld, waartoe tevens de beschikking over het Nederlands-Indische detachement.

VERLOOP VAN DE STRIJD

De op 29 en 30 Januari 1942 getroffen maatregelen

Na ontvangst in de namiddag van 29 Januari 1942 van het bericht, afkomstig van de in de richting van Menado ter verkenning gezonden vliegtuigen van de R.A.A.F., dat een aanzienlijke Japanse vloot in de richting van Ambon opstoomde, besloot de Territoriaal Commandant te ongeveer 14.30 de troepen in hun kampementen te consigneren en de toestand van verhoogde waakzaamheid af te kondigen.

De onder commando van de 1ste luitenant der Infanterie Raden D. Kartasasmita te 17.00 te Ambon aangekomen 4 brigades, die op Boela (boorterrein op Ceram) uitgevoerde vernielingen hadden gedekt, werden in één van de kampementen van Ambon ondergebracht.

Te 17.30 gelastte de Territoriaal Commandant de volgende verplaatsingen:

1. 1 sectie van het Reservekorps met 1 sectie mitrailleurs naar het steunpunt D van de Passo-stelling (Batoegong).
2. de 1ste compagnie naar Hitoelama ter versterking van de aldaar opgestelde sectie.

3. de 3de compagnie naar de Wai Tatiri-stelling.
4. de daarvoor aangewezen afdelingen van de inheemse militie naar de bergstellingen.

De in de loop van 30 Januari 1942 van de verschillende kustwachten ontvangen berichten, wezen er op, dat de Japanse transportvloot zich had gesplitst; 13 transportschepen waren aan de zuidzijde waargenomen en 6 aan de noordkust.

Het was de Territoriaal Commandant duidelijk, dat hij een Japanse overmacht tegenover zich zou vinden en dat hij met een vijandelijke landing in de nacht van 30 op 31 Januari 1942 rekening moest houden. Teneinde verzekerd te zijn van een tijdige vernieling besloot hij in de namiddag van de 20ste Januari 1942 tot de uitvoering van het vernielingsplan in de stad Ambon en op het vliegveld Laha over te gaan.

De in de avond van 30 Januari 1942 ontvangen berichten bevestigden de indruk, dat de vijand zijn voornaamste strijdkrachten tegenover de zuidkust had geconcentreerd en dat daar dus de hoofdaanval moest worden verwacht.

Hoewel de Territoriaal Commandant met de mogelijkheid van een vijandelijke landing op de zuidkust en een oprukken in noordwestelijke richting langs het strand van de Bagoela Baai wel rekening had gehouden, had hij op grond van het feit, dat van deze kust, slechts enkele paden door een zwaar begroeid bergterrein naar de stad Ambon liepen, verwacht dat de vijand zijn hoofdaanval op de noordkust zou richten.

Teneinde te voorkomen, dat een op de zuidkust gelande vijand, oprukkende over Hoetoemoeri en Batoegong, zich met de op de noordkust gelande vijand zou verenigen, besloot de Territoriaal Commandant de Passo-stelling zo sterk mogelijk te bezetten. In de avond van de 30ste Januari 1942 ontving de bataljonscommandant (majoor Tieland) te Galala te 22.50 de volgende orders:

1. de op 30 Januari 1942 naar Hitoelama gedirigeerde 1ste compagnie terugkeren en het vak C van de Passo-stelling bezetten.
2. de op 30 Januari 1942 door de 3de compagnie bezette Wai Tatiri-stelling verlaten en het vak B van de Passo-stelling bezetten.
3. het Reservekorps ¹⁾ bezet vak A van de Passo-stelling.
4. 1 sectie van de Europese militie compagnie bezet steunpunt E van de Passo-stelling.

¹⁾ Een gedeelte van het Reservekorps was reeds voor het leveren van kustwachten ingezet zodat slechts een zwakke compagnie was overgebleven.

5. de bij de 4de compagnie te Toelehoe gedetacheerde sectie mitrailleurs komt ter beschikking van de commandant van de Passo-stelling om ingezet te worden in het steunpunt D (Batoegong) van de Passo-stelling.
6. na aankomst in de stelling van de 1ste compagnie, dienen 2 groepen van die compagnie de in het steunpunt D (Batoegong) geplaatste sectie van het Reservekorps te vervangen.
7. als commandant van de Passo-stelling treedt op de commandant van het Reservekorps (kapitein Uckerman).

Als reserve in de stad Ambon beschikte de Territoriaal Commandant nog over de 4 brigades van Boela en de compagnie Stadswacht. De 2de compagnie, waarvan 1 sectie reeds op 28 Januari 1942 ter beschikking van de Australische Commandant te Eri was gesteld, was in de namiddag van 30 Januari 1942 op dringend verzoek van die commandant, naar Eri gedirigeerd.

In de loop van de nacht van 30 op 31 Januari 1942 bereikten de verschillende compagnieën hun opstellingen in de Passo-stelling t.w. het Reservekorps (onder commando van de 1ste luitenant der Infanterie B. J. Huizing) omstreeks 01.30, de 3de compagnie (onder commando van kapitein Schouten) te 02.30, doch de 1ste compagnie welke van Hitoelama had moeten komen, eerst te 05.45.

De in de Passo-stelling geboden weerstand

Aangezien aan de oostkust van Laitimor geen versterkingen waren opgeworpen, kon het Japanse regiment ter hoogte van Hoetoemoeri en Hoekoerila ongestoord zijn landingen verrichten.

De door de Japanse marinelandingstroepen op de noordkust van Hitoe ter hoogte van Hitoelama uitgevoerde landing verliep niet zo vlot. De aldaar onder commando van de reserve 1ste luitenant der Infanterie G. P. Couvert geplaatste sectie van de 4de Compagnie wist de vijand enige verliezen toe te brengen. De landingsvaartuigen voeren op de aldaar aangebrachte zee-staketsels en kwamen onder voorbereid mortiervuur. Uiteraard was deze sectie niet in staat de in breed front landende vijand te weerstaan, zodat de Japanners te ongeveer 04.00 zowel op de zuidkust van Laitimor als op de noordkust van Hitoe vaste voet hadden gekregen.

Met het oog op de te verwachten moeilijkheden, verbonden aan een opmars door bergterrein, ontscheepten de Japanners op de zuidkust slechts de hoog nodige levensmiddelen en munitie, terwijl de bepakking van de infanterie zo licht mogelijk werd gehouden. Alles diende er op te worden gezet, de stad Ambon spoedig in handen te krijgen, waarna de voorraadschepen naar de rede van deze plaats zouden opstomen.

De Japanners dachten dit doel te bereiken door in drie colonnes (zie kaart) op te rukken.

De rechter colonne wist te ongeveer 07.30 zich van het zwak bezette steunpunt D te Batoegong meester te maken en bezette kort daarop de steunpunten C1 en A1.

Door rukwinden gepaard met een zware regenval werden de bovengronds in de stelling aangelegde telefoonlijnen grotendeels vernield, waardoor de bevelvoering in dat kritieke stadium in ernstige mate werd belemmerd.

Te 08.15 ontving majoor Tieland van de Territoriaal Commandant, die sedert 27 Januari 1942 zijn commandopost te Karangpandjang had betrokken, het bevel om het commando van de Passo-stelling op zich te nemen.

Te 08.30 kwam majoor Tieland op de commandopost van de stelling-commandant aan en nam het commando van de kapitein Uckerman over. Aan eerstgenoemde werd gemeld, dat een poging van de bezetting van C1 om dit steunpunt terug te winnen op niets was uitgelopen. Ook de onder leiding van de kapitein Uckerman en luitenant Huizing uitgevoerde tegenstoten hadden geen succes. Zware verliezen werden geleden en een gedeelte van de ingezette brigades geraakte in paniek. De commandant van de 1ste compagnie meldde, dat hij de door de kapitein Uckerman gelaste tegenstoot niet had kunnen uitvoeren, aangezien de bezettingen van de steunpunten C2 en C3 inmiddels in een hevig vuurgevecht met de vijand waren geraakt. Majoor Tieland besloot nu door een sectie van de 1ste compagnie in samenwerking met een sectie van de 3de compagnie een tegenstoot te laten verrichten ter verdrijving van de vijand uit het A vak. Deze tegenstoot diende te 10.00 te worden ingezet en zou worden gesteund door 1 batterij van 7,5 L 30, welke tot 10.00 vuur zou brengen op Batoegong en omgeving.

Inmiddels had de nabij Hitoelama gelande vijand de aanval tegen het noordfront van de Passo-stelling ingezet. Dank zij het goed liggende artilleriesvuur slaagde de vijand er niet in om het B.vak binnen te dringen.

De om 10.00 door de secties van de 1ste en 3de compagnie ingezette tegenstoot leverde aanvankelijk wel enige successen op; het verloren gegane steunpunt A2 werd opnieuw bezet, maar tegen 12.00 begon de vijand sterk op te dringen, zodat de gemaakte terreinwinst weer verloren ging. De omstreeks dat uur ook tegen het noordfront ingezette aanval kon echter worden afgeslagen.

Alvorens de strijd in de Passo-stelling verder te beschrijven, zal aandacht worden besteed aan de opmars van de op de zuidoost-kust gelande vijand door het bergterrein in de richting van de stad Ambon.

Reeds te 05.00 was de bezetting van de stelling nr 12, een detachement van de inheemse militie onder commando van kapitein Hesterman in contact met de vijand gekomen. Het door de Territoriaal Commandant ter versterking van deze afdeling ingezette detachement Boela, onder commando

van luitenant Kartasasmita, wist zich met de inheemse militie tot 07.30 ter plaatse te handhaven. De door de vijand uitgeoefende druk werd toen zo groot, dat tot het aanvaarden van de terugtocht moest worden besloten.

Teneinde de vijandelijke opmars in de richting van Ambon te stuiten besloot de Territoriaal Commandant aan de Australische Commandant op te dragen een tegenstoot tegen de in de richting van de stad Ambon oprukkende vijand uit te voeren.

Luitenant-kolonel Scott achtte zulks in verband met het moeilijk te doorschrijden bergterrein niet mogelijk, zodat hij meende aan de verstrekte opdracht geen gevolg te kunnen geven.

Aangezien door het noodweer, dat in de morgenuren boven Ambon heerste, vele telefoonlijnen waren vernield, had de Territoriaal Commandant omstreeks 10.30 geen verbinding met zijn ondercommandanten meer.

In verband hiermede achtte hij het noodzakelijk zijn commandopost te verplaatsen naar een punt, vanwaar hij persoonlijk contact met de in de Passo-stelling strijdende troepen kon opnemen. Hij koos daartoe kampong Nontetoe. Op het moment dat Karangpandjang werd verlaten kwamen berichten binnen, dat de vijand de commandopost reeds op 200 meter was genaderd, zodat het besluit om tot verplaatsing over te gaan nog maar juist op tijd was genomen.

De bij de staf van de Territoriaal Commandant ingedeelde Australische verbindingsofficier kreeg van luitenant-kolonel Scott opdracht, deze staf niet naar de nieuwe commandopost te volgen, doch zich met het te zijner beschikking gestelde radiostation weder ter beschikking van hem te stellen. Hierdoor werd dus het contact verbroken.

Omstreeks 11.30 kwam de Territoriaal Commandant op de commandopost van de commandant van de Passo-stelling aan, waarbij hij door de stellingcommandant omtrent het verloop van de strijd in kennis werd gesteld.

De stellingcommandant besloot te 15.30 alle nog beschikbare troepen in vak B te concentreren en verder weerstand te bieden in een rondgaande stelling omvattende de steunpunten van vak B, zomede C3 en E.

Te 17.00 werd de commandopost door vijandelijke mitrailleurs uit zuidwestelijke richting beschoten, naar aanleiding waarvan majoor Tieland besloot zich met zijn staf naar kampong Nontetoe te begeven, waar de Territoriaal Commandant sedert 11.30 zijn commandopost had gevestigd.

Laatstgenoemde, die te ongeveer 17.30 het bericht had ontvangen, dat de stad Ambon door de vijand was bezet, riep te 18.00 de te Nontetoe aanwezige officieren van zijn staf en de stellingcommandant bijeen om de situatie te bespreken.

Deze was verre van rooskleurig.

Het grootste gedeelte van de Passo-stelling was in 's vijands handen.

Geen reserve troepen waren beschikbaar om te pogen de vijand uit deze stelling te verdrijven.

Alle verbindingen waren verbroken en de stad Ambon was door de vijand bezet.

Na gehouden krijgsraad besloot de Territoriaal Commandant ter voorkoming van verdere verliezen en in verband met de veiligheid van de in de omgeving van de stad Ambon geconcentreerde burgers, vrouwen en kinderen de strijd in de Passo-stelling te staken en door het zenden van een parlementair contact met de vijand op te nemen.

De uitgezonden parlementair keerde onverrichterzake terug; hij meldde door de Japanners te zijn beschoten.

Aangezien de vijand blijkbaar geen kwartier wilde verlenen, besloot de Territoriaal Commandant door te vechten tot de laatste man.

Intussen verzamelden zich te Nontetoe de uit de Passo-stelling ontkomen militairen, die zich in een zeer gedemoraliseerde toestand bevonden. De majoor Tieland ontving opdracht om met deze militairen de linkervleugel van de Passo-stelling te bezetten en marcheerde daartoe te 19.00 af.

Na het passeren van het steunpunt E nam hij terzijde van de weg een groot aantal rustende militairen waar, die zoals bij informatie bleek, de steunpunten in het vak B hadden verlaten, nadat zij de parlementair met witte vlag de linies hadden zien passeren. Volgens de kapiteins Schouten en Uckerman hadden ook de Japanners het vuren gestaakt en hadden zich in de steunpunten van vak B genesteld.

De majoor Tieland begaf zich hierna met genoemde kapiteins naar de Territoriaal Commandant, die nabij de Laterie-batterij zijn commandopost had gevestigd.

Deze besloot, dat toch moest worden doorgevochten en dat de steunpunten in het vak B onmiddellijk moesten worden bezet.

Kort nadat de majoor Tieland met de beide kapiteins bij de rustende troep was teruggekeerd, werd deze door Japanners omsingeld en gevangen genomen. Een colonne werd geformeerd waarna naar Halong werd afgemarcheerd.

Bij de nadering van Lateri te ongeveer 03.00 (1 Februari 1942) werd door één van de posten van de stafwacht een schot op de colonne gelost, waardoor één van onze eigen mensen werd getroffen. De Japanners gebruikten namelijk de gevangen genomen troepen als schild. De stafwacht legde de wapens neer, hetgeen tot gevolg had, dat de Territoriaal Commandant met zijn staf werd gevangen genomen. Het grootste gedeelte van de K.N.I.L.-troepen was nu dus uitgeschakeld.

De strijd werd voortgezet door de Australische troepen, door het detachement Laha en door de 4de compagnie, welke zich in het noordelijk deel van Hitoë bevond.

Achtereenvolgens zullen de door deze troepen gevoerde acties worden beschreven.

De in het westelijke gedeelte van Laitimor gevoerde strijd

Op 31 Januari 1942 ontving de commandant van de 2de compagnie, die op 30 Januari 1942 ter beschikking van de Australische Commandant was gesteld, te 07.30 opdracht van de Territoriaal Commandant, zich met spoed met zijn compagnie naar de stad Ambon te begeven. Aangezien deze compagnie over een grote frontbreedte op de oostelijke vleugel van de Eristelling was ingezet, duurde het tot 10.30 voordat deze compagnie voor de afmars gereed was. Intussen was de situatie in belangrijke mate verslechterd. Door de snelle Japanse opmars in de richting van Ambon achtte de Australische Commandant zich in ernstige mate bedreigd, zodat hij besloot de 2de compagnie niet af te staan, maar stelling te doen nemen ter hoogte van Koe-damati ter verhindering van een vijandelijke opmars uit Oerimesing in de richting van de Nona-batterij.

Op 31 Januari 1942 bepaalde de vijand zich tot het bezetten van de plaats Ambon en ving eerst de volgende morgen de aanval op het G.Nona complex aan.

De 2de compagnie kreeg het zwaar te verduren; slechts een klein gedeelte kon in de avond van 1 Februari 1942 in uitgeputte toestand de door de Australische D compagnie bezette Amahoesoe-stelling bereiken.

De activiteit van de Nona-batterij bepaalde zich die dag tot het in de grond schieten van eigen kust- en patrouillevaartuigen, welke onbemand in de baai lagen, en het afgeven van enige kaartvuren op de toegangsweg naar het vliegveld Laha.

In de namiddag van 1 Februari werd deze batterij uit de richting van de stad Ambon onder vijandelijk artillerievuur genomen, dat na enige lagen goed lag, welk vuur niet beantwoord kon worden in verband met de begrenzing van de vuursectoren. Het vuur werd geleid door een vijandelijk vliegtuig, dat nagenoeg ongestoord zijn verkenningen kon verrichten, aangezien de batterij commandant slechts de beschikking over een sectie luchtdoelmitrailleurs had.

Door de sterke Japanse bedreiging in de rug van de batterij, achtte de batterijcommandant het tegen het vallen van de avond van 1 Februari 1942 niet langer verantwoord de batterij intact te houden, zodat hij tot de vernieling van de stukken besloot.

Op 2 Februari 1942 zetten de Japanners hun aanval tegen de Amahoesoe-stelling in, met het resultaat, dat deze tegen het vallen van de avond in hun handen viel.

De Australische commandant, die zich met de hem nog resterende

troepen op de Eri-stelling had teruggetrokken, werd nu gesommeerd zich over te geven.

Gelet op de wanhopige toestand, waarin deze zich na de val van de stad Ambon bevond, en het feit, dat de belangrijke Nona batterij, welke in het door hem te verdedigen gebied was gelegen, was vernield, meende hij aan deze sommatie gevolg te moeten geven.

In de morgen van 3 Februari 1942 had de overgave van de Australische troepen op het schiereiland Laitimor plaats.

De verdediging van het vliegveld Laha

In de nacht van 30 op 31 Januari 1942 waren de vijf Australische pelotons als volgt gegroepeerd:

het 1ste peloton in stelling in de oostrand van het vliegveld,

het 2de en het 3de peloton langs de kust,

het 4de peloton in de westrand van het vliegveld en het 5de peloton in de noordoosthoek van het vliegveld.

De Nederlandse overvalwagens werden achter de oostrand van het vliegveld gereed gehouden, terwijl de mitrailleurbedieningen de rond het veld gelegen kazematten hadden bezet.

De landwachten waren voor het verrichten van een waarschuwend taak op uitzichtgevend punten langs de kust oost van het vliegveld opgesteld.

De eerste aanraking met de vijand werd verkregen op 31 Januari 1942 te ± 14.00 , toen een Japanse afdeling een aanval op het Oostfront inzette. Deze kon echter dank zij de steun van de Australische mortieren worden afgeslagen.

In de loop van de middag kwamen er bij de Australische commandant verschillende berichten binnen, welke er op wezen, dat Japanners bezig waren door het bergterrein op te rukken, blijkbaar met de bedoeling het vliegveld van de noordzijde aan te vallen. Naar aanleiding hiervan werd het 2de peloton naar de noordzijde van het vliegveld verplaatst. Een aanval bleef uit, zodat in de loop van de nacht van 31 Januari op 1 Februari, dit peloton weer werd teruggenomen.

In de morgen van de 1ste Februari werd het 5de peloton naar de westzijde van het vliegveld gedirigeerd op grond van het bericht, dat troepenbewegingen in het westen waren waargenomen. Later bleken het eigen landwachten te zijn, die, zonder enig bericht omtrent de vijand te hebben verzonden, zich door het bergterrein naar de westrand van het vliegveld hadden verplaatst.

Die ochtend vernam de Australische commandant van twee genie-soldaten, die na het uitvoeren van een vernielingsopdracht in het voorterrein van de Passo-stelling, naar Laha waren uitgeweken, dat zij hadden

vernomen, dat de vorige avond de Passo-stelling en Ambon in vijands handen waren gevallen. Aangezien sedert de nacht van 29 op 30 Januari 1942 de verbinding met de Territoriaal Commandant was verbroken, kon geen bevestiging van dit bericht worden verkregen.

Hoewel de Australische Commandant trachtte deze zeer ongunstige tijding voor de troep geheim te houden, drong de plaats gehad hebbende capitulatie toch tot het detachement Laha door, met het gevolg dat toen de luitenant Snell in de middag van de 1ste Februari een inspectie langs de verschillende opstellingen maakte, hem bleek, dat een groot gedeelte van de inheemse militairen, voor zover zij niet onder het commando van een Europees kaderlid stonden, hun opstelling hadden verlaten. Luitenant Snell wist een 30 tal inheemse militairen te verzamelen en nam met hen een opstelling in de noordoost-rand van het vliegterrein in.

In de nacht van 1 op 2 Februari slaagden enkele Japanse afdelingen er in om tussen de in de zuidoost-rand van het vliegveld opgestelde pelotons door te dringen.

Hoewel de Japanners, voornamelijk door het Australische mortiervuur gevoelige verliezen werden toegebracht, was te omstreeks 10.00 het pleit beslecht en was de Australische commandant genoodzaakt te capituleren.¹⁾ Luitenant Snell wist zich met de hem trouw gebleven manschappen hieraan te onttrekken en slaagde er in de noordkust te bereiken, vanwaar hij per prauw naar Ceram overstak.

Na een zeer avontuurlijke tocht kwam hij uiteindelijk in Australië aan.

De actie van de 4de compagnie in het noordelijke gedeelte van het schiereiland Hitoe

De 4de compagnie onder commando van kapitein der Infanterie J. Kaseger was op 29 Januari 1942 als volgt opgesteld:

1 sectie onder commando van de reserve 1ste luitenant Couvert te Hitoelama;

1 sectie onder commando van de compagniescommandant te Waai;

1 sectie en 1 sectie mitrailleurs onder commando van een sergeant-majoor-instructeur te Toelehoe.

Op 29 Januari 1942 ontving de compagniescommandant te 17.00 het bevel van de Territoriaal Commandant, zich met de te Waai geplaatste sectie, onder achterlating van 1 brigade, naar Toelehoe te begeven, teneinde de aldaar aanwezige bezetting te versterken.

Te 19.00 was deze order uitgevoerd.

¹⁾ Een groot gedeelte van de hier gemaakte Australische en Nederlandse krijgsgevangenen, werd later door de Japanners vermoord, uit wraak voor het feit, dat een Japanse mijnenveger op 1 Februari 1942, na de capitulatie van de Nederlandse troepen op een mijn was gelopen.

De stellingen bleven op grond van binnengekomen berichten omtrent de nadering van de Japanse vloot gedurende 30 Januari 1942 doorlopend bezet.

Op 31 Januari 1942 te 02.15 kreeg de compagniescommandant opdracht de te zijner beschikking zijnde sectie mitrailleurs naar Passo te dirigeren en zorg te dragen, dat na het passeren van deze sectie de bruggen in de weg Toelehoe-Passo zouden worden vernield.

Van 03.45 af was geen telefonische verbinding met de bataljonscommandant meer te krijgen, zodat kapitein Kaseger omtrent hetgeen zich te Passo afspeelde in het onzekere verkeerde. Wel werd door hem vuren uit de richting Passo, Halong en Hitoelama gehoord.

De 1ste Februari 1942 verliep zonder dat er iets bijzonders gebeurde, wel werden een Japanse kruiser en enige motorboten waargenomen, die echter geen poging deden om de mijnversperring te passeren.

Ook de 2de Februari 1942 werden geen vijandelijke scheepsbewegingen waargenomen, zodat de commandant van de 4de compagnie in de avond van die dag besloot ter volvoering van de hem verstrekte opdracht, het voeren van guerrilla, naar het binnenland te trekken.

Ter voorbereiding hiervan had de compagniescommandant de uit Ambon in de laatste week van Januari 1942 ontvangen levensmiddelen in een schuilplaats aan de bovenloop van de Wai Roetoeng doen opslaan. Dit was voor de Mohammedaanse bevolking van die streek niet verborgen gebleven, hetgeen tot gevolg had, dat deze nadat de Japanners waren geland, de opslagplaats plunderde.

Dit was wel een grote tegenslag, aangezien op het eiland Ambon geen voedsel was te vinden, met uitzondering van de kuststreken, waar sago werd aangetroffen.

Op 4 Februari 1942 meldde een op verkenning uitgezonden patrouille, dat naar schatting 1 compagnie Japanse infanterie te Waai was aangekomen. Kapitein Kaseger rukte in drie gevechtsgroepen naar die kampong op. Door verraad van de zijde van de Mohammedaanse bevolking, waren de Japanners echter gealarmeerd, zodat zij gelegenheid hadden, zich aan een overvalling te onttrekken.

In de nacht van 4 op 5 Februari 1942 liet de compagniescommandant prauwen verzamelen met de bedoeling om met zijn 2 secties naar Ceram over te steken, hiertoe door voedselgebrek gedwongen.

De derde sectie, welke onder commando van de reserve 1ste luitenant Couvert te Hitoelama was opgesteld, werd uit elkaar geslagen, waardoor zij zich niet meer bij de compagnie heeft kunnen aansluiten.

Een verkenning in de vroege ochtend van de 5de Februari 1942 wees uit, dat het oversteken naar Ceram tot mislukking zou zijn gedoemd, aangezien de Japanners het vaarwater tussen Ambon en Ceram scherp bewaakten.

Kapitein Kaseger bevond zich nu in een zeer moeilijke positie. Rijst was

nergens te krijgen, terwijl de aanvoer van sago slechts in kleine hoeveelheden geschiedde. De vechtlust van de troep nam in belangrijke mate af nadat het bericht van de capitulatie van Ambon was doorgedrongen. Het moreel zakte nog meer toen op 5 Februari 1942 bekend werd, dat de Japanners zich aan de zich te Ambon bevindende vrouwen en kinderen van de militairen van de 4de compagnie zouden vergrijpen, indien niet onmiddellijk de wapens door die compagnie zouden worden neergelegd. In de nacht van 5 op 6 Februari 1942 had desertie op grote schaal plaats, met gevolg dat kapitein Kaseger nog maar de beschikking had over 12 man. Met dit kleine aantal de strijd voort te zetten had geen zin, zodat op 7 Februari 1942 de commandant van de 4de compagnie besloot te capituleren.

Hiermede was dus een einde gekomen aan de op Ambon geboden weerstand.

NABESCHOUWING

Hoewel de op Ambon gevoerde strijd van slechts korte duur is geweest, zijn aan de Japanners gevoelige verliezen toegebracht. Deze worden geschat op 2400 man. Hieronder niet begrepen de door de Japanse marine geleden verliezen. Bij een poging de Baai van Ambon binnen te dringen ging een Japanse torpedobootjager door het lopen op een mijn totaal verloren.

De op Ambon gevoerde strijd moest worden gevoerd zonder steun van vliegtuigen en nagenoeg zonder luchtafweermiddelen.

Door het uitvallen van de verbindingsmiddelen tengevolge van de vijandelijke vuuruitwerking en mede door de zeer zware storm, welke in de voormiddag van de 31ste Januari 1942 woedde, was bevelvoering onmogelijk geworden. Van samenwerking tussen de Territoriaal Commandant en de Commandant van de Australische troepen kwam niets terecht, aangezien de taak van de Australische troepen niet officieel was vastgelegd. Hierbij kwam nog bovendien, dat kort voor het uitbreken van de vijandelijkheden op Ambon, een vervanging van de Australische commandant had plaats gehad, hetgeen uiteraard niet bevorderlijk was voor een goede gang van zaken.

Evenals elders in Nederlands-Indië heeft de kustartillerie op Ambon geen succes kunnen boeken. Ook hier voerden de Japanners hun landing uit in gebieden, welke niet door artillerievuur werden bestreken en waagden zij zich eerst in de vuursectoren van de Nona-batterij, nadat deze in hun handen was gevallen.

HOOFDSTUK II

DE STRIJD OP TIMOR

DE GEALLIEERDE ACTIE TEGEN PORTUGEES TIMOR

(zie kaart nr. 2)

Inleiding

De belangstelling van de Japanners voor Timor-Dilly nam in de loop van 1941 hand over hand toe, o.m. blijkende uit hun streven een luchtlijn met watervliegtuigen te openen tussen het zuidelijk deel van het Japanse mandaatgebied in de Carolinen via de Palau-eilanden naar Timor-Dilly.

Medio October 1941 werd door de Portugese Regering en de Japanse gezant een overeenkomst gesloten, waarbij Japan concessie verkreeg voor een veertiendaagse vliegdienst tussen Palau en Timor.

Aangezien Portugees Timor voor de wereldhandel van geen betekenis was, lag het voor de hand, dat Japan uitsluitend strategische oogmerken nastreefde. Het vestigen van een luchtbasis voor watervliegtuigen te Timor-Dilly was voor de Japanners uit een strategisch oogpunt van zeer veel belang. De afstand van Dilly tot de vliegvelden op Celebes, op Ambon en te Port Darwin (Australië) bedroeg slechts tussen de 600 en 800 km. Een te Dilly gevestigde vliegbasis bracht dus de genoemde vliegvelden binnen bombardementsafstand. Voorts zou het vliegen over een deel van de archipel de Japanners in staat stellen, dit deel onder geregelde verkenning te houden. Bovendien beheerste een dergelijke basis alle zee- en luchtverbindingen tussen Australië enerzijds en de Grote Oost, Java, Sumatra en Singapore anderzijds. Er was dus alles aan gelegen om te verhinderen, dat dit belangrijke strategische punt in Japanse handen zou vallen.

De uitbreiding van de Japanse invloed in Portugees Timor was voor de Legercommandant aanleiding geweest medio 1941 aan de Regering voor te stellen, door middel van een coup de main Timor-Dilly te bezetten.

Hoewel de Regering meende, in dit stadium nog niet tot deze zeer ingrijpende maatregel te kunnen overgaan, werd niettemin goedgevonden, dat verschillende voorbereidende maatregelen werden getroffen. Het Portugese deel van Timor werd onder het uitvoer-licentie systeem gebracht en de toevoer van vliegbenzine naar Dilly werd gestopt. Ook werd getracht, de toevoer van dieselolie te beperken door alleen te leveren als fust was teruggeleverd.

Oorspronkelijk was gedacht de actie van Nederlands Timor uit, over land uit te voeren. De daarvoor nodig geachte verkenningen werden verricht door

de gepensioneerde majoor der Infanterie, H. Agerbeek, die vermomd als inheems handelaar zijn opdracht vervulde.

Op grond van het ontvangen verkenningsrapport zag de Legercommandant van deze actie over land af. Vooral in de regenmoesson zouden hieraan onoverkomenlijke bezwaren zijn verbonden. Dientengevolge werd besloten in samenwerking met de Koninklijke Marine een plan op te stellen, dat eerst tot uitvoering kwam, toen de oorlog met Japan was uitgebroken.

Teneinde de actie tegen het Portugese gebied geen zuiver Nederlands karakter te geven, werd in overleg met de Australische Regering besloten tot een gemengd Nederlands-Australische expeditie onder Nederlands bevel.

De samenstelling van de expeditie

Als expeditiecommandant werd aangewezen de luitenant-kolonel der Infanterie N. L. W. van Straten, aan wie de kapitein der Infanterie J. Bree-mouer (als chef staf), de 1ste luitenant der Infanterie J. W. Zijlstra (als adjudant) en twee schrijvers werden toegevoegd.

A. Nederlands-Indische Troepen

Infanterie

De 3de compagnie (Menadonese) van het VIIIste Bataljon Infanterie te Malang onder commando van de kapitein der Infanterie J. E. van Buuren, waarbij ingedeeld de 1ste luitenant M. Horstink en de res. 2de luitenant E. Meys.

3 sectiën mitrailleurs en 2 sectiën mortieren van de mitrailleur compagnie van het XIIIde Bataljon Infanterie te Malang, onder commando van de sergeant-majoor-instructeur der infanterie H. G. P. van Haren.

8 brigades (sterkte van elke brigade: 19 man), van het Garnizoens Bataljon van Timor en Onderhorigheden onder commando van de 1ste luitenant der Infanterie J. C. L. Stoll.

Artillerie

1 batterij van 4 stukken 7,5 L.30, onder commando van de 1ste luitenant der Artillerie T. de Winter (sterkte pl.m. 30 man) van de Iste Afdeling Veld Artillerie te Malang.

Genie

2 brigades pioniers,
bedieningspersoneel voor 11 draagbare zoeklichten, telefoonpersoneel en radiopersoneel voor de bediening van 1 draagbaar zend- en ontvangstation.

In totaal 80 man onder commando van de 1ste luitenant der genie W. Muusze.

Intendance

1ste luitenant der Militaire Administratie C. W. Schreuder met toegevoegd personeel, afkomstig van het VIIIste Bataljon Infanterie.

Militair Geneeskundige Dienst

Officier van gezondheid 1ste klasse Dr. P. Bloemsma, de officier van gezondheid 2de kl. The Bing Tjiauw en ongeveer 60 ziekendragers en hospitaalsoldaten.

Militaire Administratie

1 sergeant-majoor en 2 schrijvers.

Het totaal aan Nederlandse troepen bedroeg 12 officieren en 604 man (waarvan 100 van Europese landaard).

B. Australische Troepen

Nr 2 Australian Independent Company onder commando van major A. Spence. Sterkte pl.m. 270 man, w.o. met inbegrip van de commandant 12 officieren.

Het vervoer van de troepen en het materieel

Voor het vervoer van de troepen en het materieel waren door de Commandant Zeemacht beschikbaar gesteld:

Hr.Ms. „Soerabaja”,

Hr.Ms. „Canopus”

(een gemilitariseerd gouvernementsstoomschip) en het

s.s. „Pijnacker Hordijk”

(behorende tot de vloot van de Koninklijke Pakketvaart Maatschappij).

In de loop van 14 December 1941 besloot de Legercommandant tot het formeren van de expeditionnaire troepenmacht over te gaan.

Op 15 December 1941 vertrokken van het vliegveld Singosari (nabij Malang) de expeditiecommandant, het artillerie-detachement en een gedeelte van de mitrailleurcompagnie van het XIIIde Bataljon Infanterie met transportvliegtuigen van de Militaire Luchtvaart (Lockheed Lodestar) en passagiersvliegtuigen van de K.N.I.L.M. naar het vliegveld Penfoei (nabij Koepang). Ook een deel van het geniepersoneel werd per transportvliegtuig naar Koepang overgebracht.

De compagnie van het VIIIste Bataljon Infanterie, vormende het 2de echelon, werd in de loop van de 15de December 1941 te Soerabaja in het s.s. „Pijnacker Hordijk” ingescheept.

Op 15 December 1941 te 20.00 hield de expeditiecommandant in de passanggrahan van Timor Koepang een bespreking met de Territoriaal Commandant (luitenant-kolonel der Infanterie W. E. C. Detiger), de commandant van de te Timor Koepang gelegerde Australische troepen (lieutenant colonel W. Leggath), de commandant van de Independent Company, (major A. Spence), de commandant van Hr. Ms. „Soerabaja”, (kapitein-luitenant ter zee J. C. Cornelis), de resident Mr. F. J. Nieboer en de heer D. Ross, de Australische Consul te Dilly.

Op deze bespreking werd het volgende naar voren gebracht.

Door de Britse en Nederlandse Regeringen te Londen was overeengekomen met een geallieerde troepenmacht tot een tijdelijke bezetting van Timor-Dilly over te gaan, zulks met het oog op het feit, dat de gevechtswaarde van de Portugese troepen¹⁾ te gering werd geacht om aan een Japanse coup de main het hoofd te kunnen bieden. De geallieerde bezetting zou echter slechts een tijdelijk karakter dragen. Zodra voldoende Portugese versterkingen uit het moederland of de koloniën zouden zijn aangekomen, zou terugtrekking van de Nederlandse en Australische troepen plaats hebben.

De vervulling van de openbare functies in Portugees Timor zou in handen van de Portugese ambtenaren blijven.

Getracht moest worden van de gouverneur gedaan te krijgen, dat deze tot internering van de Japanners zou overgaan. De verpleging van de geallieerde troepenmacht zou door de eigen diensten geschieden.

Aan de landing zou een overleg met de gouverneur van Portugees Timor voorafgaan. Voor het voeren van deze onderhandelingen werden de luitenant-kolonels Detiger en Leggath aangewezen. Aan de gouverneur zou twee uur bedenktijd worden toegestaan, waarna tot de landing zou worden overgegaan.

Op 16 December 1941 te 06.00 begon de inscheeping op Hr. Ms. „Soerabaja”, welke oorlogsbodem in de loop van 15 December 1941 op de rede van Koepang was aangekomen ²⁾.

Te 13.00 was de inscheeping voltooid, waarna te 14.30 het anker werd gelicht en naar Timor-Dilly werd opgestoomd. Des ochtends was Hr. Ms. „Canopus”, aan boord waarvan de twee parlementairs zich bevonden, naar Timor-Dilly vertrokken.

¹⁾ Hun sterkte werd geschat op 300 à 500 inheemsen, geëncadreerd met 20 à 25 Portugezen. De bewapening bestond grotendeels uit verouderde enkelladers, een klein aantal repeteergeweren, enige mitrailleurs en enkele stukken verouderd Japans saluutgeschut.

²⁾ Tussen 17-19 November 1941 had Hr. Ms. „Soerabaja” het geschut (4 stukken van 7,5 L. 30), de keuken- en filterwagens, munitie en levensmiddelen te Soerabaja aan boord genomen en had daarna in de Sawoe Zee en Timor Zee gekruist.

Onderhandelingen met de Portugese gouverneur en landing van de geallieerde troepen

De volgende morgen (17 December 1941) te 07.00, zetten de onderhandelaars, die in burger waren gekleed, voet aan wal te Dilly, alwaar de gouverneur hen in gehoor ontving.

Deze meende tegen de maatregelen van de Nederlandse en Britse Regering krachtig te moeten protesteren; een dergelijke neutraliteitsschending kon niet door hem worden geduld. Op de mededeling van de onderhandelaars, dat de landing van de geallieerde troepenmacht, in elk geval zou worden doorgezet, vroeg de gouverneur een uur uitstel teneinde met de hem ondergeschikte commandanten te kunnen beraadslagen. Na van de expeditiecommandant, langs radiografische weg, hiervoor toestemming te hebben verkregen, vond de beraadslaging der Portugese militaire en civiele autoriteiten plaats.

Nadat deze bijeenkomst een uur had geduurd vroeg de gouverneur opnieuw uitstel, hetgeen hem werd geweigerd. Hij bleef protesteren, doch uit zijn woorden was op te maken, dat geen weerstand zou worden geboden. Hij verzocht de troepen de plaats Dilly niet te laten binnenrukken, alvorens hij een onderhoud met de expeditiecommandant zou hebben gehad, aan wien hij wilde doen weten, dat de Nederlandse troepen in Dilly mochten worden gelegerd, doch dat de Australische troepen daar buiten moesten blijven.

De reis van Hr. Ms. „Soerabaja” had een vlot verloop gehad. Op 17 December 1941, waren te 09.00 de territoriale wateren bereikt, alwaar het resultaat van de onderhandelingen werd afgewacht.

Te 10.00 werd naar de landingsplaats, 4 km west van Dilly, gekoerst. Op pl.m. 1 mijl (1875 meter) uit de kust vond het strijken van de sloepen plaats. Niettegenstaande de steile kust, verliep de landing zeer vlot; binnen drie kwartier na het commando van sloepen strijken, was het eerste echelon aan land.

Na de ontscheping van de overige troepen, stoomde Hr.Ms. „Soerabaja” op naar de rede van Dilly, waar de expeditiecommandant voor het voeren van een bespreking met de gouverneur van Portugees Timor van boord ging. Het commando over de troepen ging tijdelijk over op majoor Spence, die opdracht kreeg om, indien berichten uitbleven, te 12.00 Dilly te bezetten. De bespreking met de gouverneur was slechts van korte duur, zodat omstreeks 12.00 de Nederlandse troepen Dilly binnenrukten.

Onmiddellijk werd aangevangen met het interneren van 28 Japanners en 2 Duitsers. Aan de Japanse consul werd huisarrest opgelegd. De gezinnen van de Japanners werden niet geïnterneerd.

Beslag werd gelegd op een grote hoeveelheid Japanse vliegbenzine en een onbemande Japanse kustvaarder van $\pm$ 200 ton.

Te 16.00 ving het lossen van de vuurmonden, munitie en levensmiddelen aan. De gehele nacht en ook de volgende dag gingen deze werkzaamheden door.

Het verblijf te Timor-Dilly tot aan de Japanse aanval

De aan de expeditiecommandant verstrekte opdracht luidde als volgt:

bezetten en het ter verdediging inrichten van Timor-Dilly, teneinde de vijand het gebruik van deze basis te ontzeggen; ingeval van een aanval door een overmachtige vijand terugtrekken en de strijd voortzetten in het binnenland.

Ter volvoering van het eerste gedeelte van de opdracht, werd nadat de nodige verkenningen waren verricht, aangevangen met het inrichten van stellingen ter verdediging van de plaats Dilly en van het west daarvan gelegen vliegveld. Zowel aan de land- als aan de zeezijde werden loopgraven en mitrailleurkazematten aangelegd.

Het Nederlandse contingent was in vier detachementen gesplitst, die bij gebleken noodzaak als bezetting van de verschillende stellingen zouden worden ingezet.

De Australische compagnie bleek uitsluitend te zijn opgeleid ten behoeve van het voeren van de guerrilla, in verband waarmee de expeditiecommandant deze compagnie met uitzondering van een sectie ter sterkte van 20 man, aangewezen om bij gebleken noodzaak het vliegveld te vernielen, bestemde om de gelande vijand in de rug aan te grijpen, zodra deze het landfront zou aanvallen. In verband met het gering aantal beschikbare troepen kon aan de verschillende stellingen slechts weinig diepte worden gegeven.

De batterij artillerie werd opgesteld nabij de vuurtoren (gelegen nabij het vliegveld) en maakte front naar zee. De bezetting van het vliegveld trad tevens op als dekking artillerie.

Zoals uit het vorenstaande blijkt was aan de Independent Company ¹⁾ een belangrijke taak toegedacht. Wilde zij deze met succes kunnen uitvoeren dan was het noodzakelijk, dat deze compagnie in de naaste omgeving van Dilly zou worden gereedgehouden. Oorspronkelijk werd deze compagnie nabij het vliegveld opgesteld, doch hierin kwam verandering na ontvangst van de opdracht van luitenant-kolonel Leggath te Koepang aan majoor Spence, om rekening te houden met de mogelijkheid, dat de Australische troepen nog vóór de aankomst van de te verwachten versterking van Portugeze troepen over land naar Nederlands-Timor zouden moeten terugkeren. Omstreeks 11 Februari 1942 meende majoor Spence tot het innemen van een opstelling te Ermera te moeten overgaan.

¹⁾ Van deze compagnie werd reeds kort na aankomst een groot percentage door malaria aangetast, zodat zij hierdoor in belangrijke mate aan gevechtskracht inboette.

Hoewel de expeditiecommandant zich uiteraard hiermede niet kon verenigen, kon hij de Australische commandant zijn wil niet opleggen, aangezien de commandoverhouding in feite niet was geregeld. Het enige wat de expeditiecommandant wist te bereiken, was de toezegging van de Australische compagniescommandant dat hij een peloton dicht bij Dilly zou legeren.

Op het ogenblik, dat de Japanners Dilly aanvielen was aan dit voornemen nog geen gevolg gegeven.

De Japanse actie bepaalde zich aanvankelijk tot het uitvoeren van luchtverkenningen en het optreden van Japanse jagers, die zonder belangrijke schade aan te richten en slachtoffers te maken, de stad Dilly en de omgeving van de haven mitrailleerden.

De verhouding tot de Portugezen, die in de beginne zeer gereserveerd en soms zelfs gespannen was, verbeterde langzamerhand. De officiële personen bleven echter een strikte neutrale houding aannemen.

In het begin van Februari 1942 ontving de expeditiecommandant bericht van de Legercommandant, dat Portugese versterkingen onderweg waren om de verdediging van Dilly over te nemen. Volgens dit bericht waren 800 man per Ms „Joao Belo” geëscorteerd door de kanonneerboot „Goncalves Zarco”, vertrokken uit Lorenzo Marques in Mozambique (Oost Afrika) en konden tussen 13 en 20 Februari 1942 te Dilly worden verwacht.

Met het oog op de aanstaande vrijwillige ontruiming van Dilly door de geallieerde troepen, trof de expeditiecommandant de nodige voorbereidingen voor het afvoeren van het materieel en de munitie naar Atamboea.

Op 9 Februari 1942 droeg hij aan een van de officieren op de rijweg Dilly-Atamboea zo ver mogelijk per auto te volgen en ter plaatse waar verder vervoer per auto niet meer mogelijk zou zijn, een magazijn voor de opslag van vivres en munitie te bouwen. Voor deze werkzaamheden konden zoveel koelies worden ingehuurd als nodig werden geacht.

Met bekwame spoed werd met de bouw van dit magazijn te Hatolia, gelegen op pl.m. 80 km van Dilly, begonnen.

Reeds op 11 Februari 1942 kwam de eerste zending munitie uit Dilly aan. Voorts werd ter plaatse overgegaan tot het bouwen van een bivak, dat ruimte moest bieden aan 600 man. De 19de Februari 1942 was dit bivak nagenoeg gereed.

Bij wijze van proef liet de expeditiecommandant enkele mortieren met bijbehorende munitie naar Atapoepoe overbrengen, vanwaar een goede rijweg naar Atamboea leidde.

Inmiddels was enige wijziging in de samenstelling van het detachement gekomen. De 1ste luitenant der Genie W. Muusze was met 1 brigade pioniers naar Java teruggeroepen. Als zijn vervanger trad de res. 2de luitenant der Genie C. L. Begeman op.

De kapitein der Infanterie J. E. van Buuren was na een verkeersongeluk

met een gebroken been per vliegtuig naar Java geëvacueerd. Hij werd medio Januari 1942 vervangen door de kapitein der Infanterie D. M. Ph. de Jong.

Van de 8 uit Koepang afkomstige brigades waren er 3 teruggezonden.

De van de Legercommandant ontvangen opdracht om de kapitein der Infanterie J. Breemouer naar Java terug te zenden, werd kort voor de Japanse inval ontvangen en kwam niet meer tot uitvoering.

De Japanse aanval op Portugees Timor

De voorbereidingen voor het doen slagen van een terugtocht naar Nederlands Timor waren dus in volle gang toen in de nacht van 19 op 20 Februari 1942 de wachtposten, opgesteld op de vuurtoren meldden, dat zij schepen voor de kust waarnamen. De expeditiecommandant liet naar aanleiding van deze melding alarm maken. Inmiddels werd de kust van het midden van de baai uit, beschenen door twee sterke, zeer dicht naast elkaar geplaatste zoeklichten. Hierop droeg de expeditiecommandant aan de artillerie op het vuur te openen. Dit vuur werd onmiddellijk beantwoord; granaten (naar schatting minstens van 12 cm) sloegen in de borstweringen van de batterij artillerie en in het gebouwencomplex van het stafkwartier, waardoor enkele verliezen werden geleden.

Deze beschieting had omstreeks 23.45 van de 19de Februari 1942 plaats.

Te pl.m. 24.00 gaf de expeditiecommandant, die oorspronkelijk de indruk had, dat een landing in de baai zou plaats hebben, opdracht het aan de kust gelegen loopgravenstelsel (het z.g. midden- en oostvak) te bezetten. De bezetting van het oostvak, hoofdzakelijk niet-Europese militairen, sloeg bij het inslaan van de eerste granaten op de vlucht. In het bivak nabij de vuurtoren brak eveneens paniek uit; de artilleriecommandant slaagde er echter in, de troepen, die reeds de terugtocht hadden aanvaard, op een enkele uitzondering na, weder in stelling te krijgen. De zoeklichtbediening bleek grotendeels verdwenen te zijn. Het vijandelijke vuur was oorzaak dat de telefonische verbinding met de nabij de vuurtoren opgestelde troepen werd verbroken, zodat voor het overbrengen van bevelen ordonnansen moesten worden ingeschakeld.

De vijand verrichtte echter geen landingspogingen in de baai. Omstreeks 03.00 ontving de expeditiecommandant het bericht van de commandant van het westvak, dat de vijand ongeveer 7 km west van Dilly was geland. Deze landing, buiten bereik van zoeklichten en artillerievuur, kon ongestoord plaats vinden.

Ongeveer te 03.15 werd aan de commandant van het westvak opgedragen de stelling aan de oostrand van het vliegveld in te nemen, terwijl de reserve ter sterkte van nog slechts 40 man naar de omgeving van de commandopost van de expeditiecommandant werd aangetrokken. Ter vervanging van de uit

het oostvak gevluchte bezetting had de expeditiecommandant de reserve moeten aanspreken.

Bij het aanbreken van de dag hadden de Japanners, naar schatting 2000 man sterk, de westrand van het inmiddels door de Australiërs vernielde vliegveld vermeesterd. In de schemering werden 5 oorlogsschepen en 2 transportschepen waargenomen, welke te ver uit de wal lagen om hierop met de artillerie vuur te kunnen afgeven.

Omstreeks 06.00 kreeg de expeditiecommandant op grond van ingekomen berichten de volgende indruk van de toestand.

Na de westrand van het vliegveld te hebben bereikt, was de vijand zijn opmars, na een zuidelijke omtrekking van de in de oostrand van het vliegveld ingenomen stelling in de richting van Dilly begonnen, kennelijk met de bedoeling om deze plaats van alle zijden in te sluiten. Troepen om tegen de Japanse omsingeling op te treden, waren niet beschikbaar. De zich te Ermera bevindende Australische compagnie kon niet worden bereikt; op de radioverbinding met deze compagnie viel vooral 's nachts niet te rekenen, zodat alle berichten per telegram moesten worden gezonden naar het vliegveld en vandaar per lamp naar een verbindingspost moesten worden doorgeseind. Achteraf is gebleken, dat majoor Spence, eerst nadat het gevecht te Dilly was afgelopen, met het gebeurde aldaar op de hoogte werd gesteld. Ook al zou deze commandant tijdig zijn ingelicht, dan nog zou de grote afstand tot Dilly een beletsel hebben gevormd, om met succes tegen de Japanse omsingeling te kunnen optreden.

De enige troep, waarover de expeditiecommandant dus beschikte was de 40 man sterke reserve, waarmee hij zich kort na 06.00 verplaatste naar een zuid van Dilly gelegen heuvelkam, vanwaar hij verkenningspatrouilles in westelijke richting uitzond, teneinde een beeld te krijgen van de vorderingen van de vijandelijke omtrekking. Toen uit ingekomen berichten bleek, dat de vijand zijn omtrekkende beweging reeds veel verder had doorgezet, dan de expeditiecommandant vermoedde en dat zelfs de vijand de voorgenomen terugtochtsweg had afgesneden, was hij gedwongen langs een andere weg naar Nederlands Timor uit te wijken.

Aanvankelijk werd in oostelijke richting teruggetrokken, teneinde de grote wegen, waarlangs Japanse pantserauto's en lichte tanks waren gemeld, te vermijden.

De opdracht om terug te trekken bereikte kapitein De Jong, commandant van de in oostrand van het vliegveld opgestelde troepen, eerst omstreeks 12.00. Hij had door zijn hardnekkig geboden tegenstand de vijand gevoelige verliezen weten op te leggen. Toen de Japanners tanks inzetten had hij moeten wijken en was bezig voorbereidingen te treffen voor het innemen van een stelling in het heuvelland zuid van Dilly, toen hij van de algemene terugtocht op de hoogte werd gesteld.

Majoor Spence had op 20 Februari 1942 van de commandant van het Australische peloton, dat in het terrein noord van Railaco patrouilleerde, bericht van de Japanse landing ter hoogte van het vliegveld ontvangen. In verband met de grote afstand tot Dilly en door de verspreide opstelling van de drie pelotons was hij niet in de gelegenheid in te grijpen. Spence verplaatste zijn commandopost naar Ermera terwijl de pelotons, na het voeren van enkele schermutselingen met Japanse patrouilles, op Hatolia terugtrokken, waar zij allen omstreeks 7 Maart 1942 waren verzameld.

De terugtocht naar Nederlands gebied

Vrijwel alle troepen, die aan de omsingeling van de vijand hadden weten te ontkomen, hadden uitsluitend de beschikking over hun gevechtswapen. Extra kleding en schoeisel, spreien enz. hadden zij moeten achterlaten. Enkele mitrailleurs met munitie werden aanvankelijk medegevoerd, doch de toestand van de te volgen terugtochtsweg was van dien aard, dat deze wapens al spoedig moesten worden vernield en achtergelaten.

De onder leiding van de expeditiecommandant terugtrekkende colonne groeide in de loop der volgende dagen aan tot een sterkte van pl.m. 150 man, grotendeels Europeanen, aangezien een groot deel van de inheemse militairen hun uniformen had uitgetrokken en in de bevolking was opgelost.

De vijand ging niet tot achtervolging over, wel werd de colonne enige malen door vijandelijke jagers bestookt, hetgeen enig oponthoud veroorzaakte.

Het zeer zware traject, het optredende gebrek aan voedsel en de koude in de bergstreken hadden al spoedig een zeer slechte invloed op het fysiek en moreel van de troep. Voornamelijk de niet-Europese militairen vertoonden tekenen van inzinking. Velen verlieten 's nachts de legeringsplaats, dan wel bleven wegens vermoeidheid of ziekte achter en sloten niet meer aan.

Het plan van de expeditiecommandant, om zich met de Australische Independent Company te verenigen, teneinde na te gaan of gezamenlijk optreden tegen de Japanners op Portugees gebied nog mogelijkheden zou kunnen bieden, kwam niet tot uitvoering, aangezien deze compagnie haar oorspronkelijke opstellingsplaats ten gevolge van het opdringen van de vijand had moeten verlaten. De luitenant-kolonel Van Straten stelde zich nu ten doel zo spoedig mogelijk Atamboea te bereiken, teneinde aldaar zijn troep, die allerminst gevechtswaardig was, te reorganiseren.

Naar hij meende zou hiertoe alle gelegenheid zijn, te meer aangezien volgens vernomen geruchten de toestand in Nederlands Timor zich in gunstige zin had ontwikkeld. Zo zouden aanzienlijke geallieerde versterkingen zijn aangekomen en waren de Japanse aanvallen op Koepang afgeslagen. Op 26 Februari 1942 zond hij luitenant Schreuder naar Atamboea vooruit, met het verzoek aan de commandant aldaar, een officier van gezondheid te

zijner beschikking te stellen. De volgende dag meldde deze zich bij de luitenant-kolonel Van Straten en stelde hem in kennis van het feit dat Koepang was gevallen en dat een Australisch brigadier met 200 man van Koepang naar Atamboea waren uitgeweken.

De expeditiecommandant besloot hierop te paard naar Atamboea te gaan, teneinde aldaar de toestand met de Australische brigadier en met de detachementscommandant te bespreken. Nog diezelfde dag kwam hij te Atamboea aan, terwijl de troep de daarop volgende dag in zeer vermoeide staat, dit garnizoen bereikte.

Alvorens over te gaan tot het beschrijven van de verrichtingen van de te Atamboea verzamelde troepen, zal een overzicht worden gegeven van de gebeurtenissen in Nederlands Timor.

DE JAPANESE ACTIE IN HET GEWEST TIMOR EN ONDERHORIGHEDEN

(zie kaarten nrs 2 en 3)

Inleiding

Dit gewest omvatte een groep eilanden gelegen tussen Lombok en Nieuw-Guinea, waarvan als de voornaamsten kunnen worden genoemd:

Timor,
Alor,
Flores,
Soemba en
Soembawa.

Ten behoeve van het handhaven van orde en rust in dit uitgestrekt gewest beschikte de Territoriaal Commandant van Timor en Onderhorigheden, de luitenant-kolonel der Infanterie W. E. C. Detiger, over een garnizoensbataljon ter sterkte van een staf en 27 brigades ¹⁾ welke, vóór het uitbreken van de oorlog met Japan als volgt over het gewest waren verdeeld:

op het eiland Timor:	staf en 8 brigades te Koepang, 5 brigades te Atamboea
op het eiland Alor:	3 brigades te Kalabahi
op het eiland Flores:	4 brigades te Larantoeka 4 brigades te Ende
op het eiland Soemba:	2 brigades te Waingapoe
op het eiland Soembawa:	1 brigade te Bima (gedetacheerd van het detachement te Waingapoe).

¹⁾ elk 19 man sterk.

In de loop van December 1941 en Januari 1942 werden door de Territoriaal Commandant na ontvangen machtiging van de Legercommandant de volgende wijzigingen in deze dislocatie gebracht.

De militaire bezetting van het eiland Flores kreeg de volgende bestemming.

Op 4 Januari 1942 vertrok 1 van de brigades van Ende naar Waingapoe op Soemba en op 8 Januari 1942, de resterende 7 brigades naar Timor Koepang. De commandant van het detachement te Ende met de bij dit detachement ingedeelde officieren van gezondheid, zomede alle vrouwen en kinderen bleven voorlopig op Flores achter; deze werden eerst op 31 Januari 1942 naar Timor Koepang overgebracht.

De te Kalabahi gelegerde 3 brigades, die oorspronkelijk waren bestemd om één van de vliegvelden van de Tanimbar-eilanden ($\pm$ 400 km oost van Timor) te bezetten, kregen de opdracht zich gereed te houden voor versterking van de bezetting van Timor Koepang¹⁾.

Het garnizoen te Waingapoe, dat na aankomst van de versterking uit Ende op 3 brigades was gebracht, had tot taak het op Soemba gelegen vliegveld te verdedigen en na een geslaagde vijandelijke landing in het bergterrein de guerrilla te voeren.

Aan de brigade te Bima was opgedragen de op het eiland Soembawa gelegen benzine-opslagplaats van de Koninklijke Marine te beveiligen.

De door Australië te geven hulp

Als voornaamste defensie-object in Nederlands Timor moet worden genoemd het vliegveld Penfoei ongeveer 9 km oost van Koepang gelegen.

De sterkte van de op Timor aanwezige troepen was niet voldoende om dit vliegveld, op het behoud waarvan ook de Geallieerden veel prijs stelden, te kunnen verdedigen.

Bij de in de loop van 1941 te Singapore gehouden besprekingen was dan ook van Australische zijde toegezegd, dat 1 bataljon infanterie ter versterking naar Koepang zou worden gezonden.

Dit bataljon werd te Port Darwin voor dit doel gereed gehouden. Reeds vroegtijdig was met het verschepen van de tot dit bataljon behorende motorvoertuigen en munitievoorraden naar Koepang begonnen, zodat bij het uitbreken van de oorlog alleen het personeel met de persoonlijke uitrusting van Australië naar Nederlands Timor zou moeten worden overgebracht.

Aangezien het vliegveld op een afstand van 3 km van de kust was gelegen, waardoor kans op bombardementen uit zee bestond, werd eveneens aan de

¹⁾ Deze brigades hebben deze bestemming niet gevolgd, aangezien de Territoriaal Commandant het bij nader inzien beter vond, het eiland Alor bezet te houden

Australiërs verzocht voor geschut, nodig voor het op afstand houden van vijandelijke oorlogsschepen zorg te dragen.

De Australiërs stelden voor dit doel 2 kanonnen van 15 cm beschikbaar. Eveneens zegden zij toe de luchtverdediging van het vliegveld op zich te zullen nemen.

Aan de Australiërs zou dus een belangrijk deel van de defensie van Nederlands Timor worden opgedragen, zodat het logisch was, dat het commando over de legerstrijdkrachten in handen van de Australische commandant zou worden gelegd.

Ten aanzien van de commandoverhouding werd het volgende bepaald:

- Het tactisch bevel over de Nederlands-Indische en de Australische troepen komt in handen van de Australische bataljonscommandant.
- De Australische bataljonscommandant heeft echter geen bemoeienis met handelingen van Nederlands-Indische troepen, welke verband houden met de handhaving van orde en rust; dit optreden blijft geheel behoren tot de bevoegdheid van de Nederlands-Indische Territoriaal Commandant.
- De Australische bataljonscommandant heeft evenmin bemoeienis met het territoriaal commando of met civiele aangelegenheden; het gelasten van maatregelen, welke voortvloeien uit de afgekondigde Staat van Oorlog en Beleg, blijft behoren tot de uitsluitende bevoegdheid van de Nederlands-Indische Territoriaal Commandant.

Op 12 December 1941 kwam het 2/40 Bataljon Australiërs, onder commando van de luitenant-kolonel Leggath te Koepang aan. Deze zg. Sparrow Force kreeg met uitzondering van de 2/2nd Independent Company, die aan de expeditie naar Portugees Timor deelnam, tot taak het vliegveld Penfoei te verdedigen en een landing in de baai ten oosten van Koepang te beletten. Dit bataljon bestond uit 4 compagnieën, welke waren gemotoriseerd. Aan de Nederlands-Indische brigades werd de verdediging van de kuststrook lopende van en met Koepang t/m Tenau opgedragen. Ter versterking van de vuurkracht van deze brigades had de Territoriaal Commandant de beschikking gekregen over 2 secties mitrailleurs, 12 karabijnmitrailleurs, 8 tommy-guns en 2 overvalwagens.

Voorts beschikte de Territoriaal Commandant over het Reservekorps van Oud-militairen (sterk pl.m. 100 man), waaraan de kustbewaking was opgedragen.

De 2 stukken van 15 cm waren aan de kust nabij Klapalima opgesteld.

General Sir Archibald P. Wavell, die op 15 Januari 1942 het tactisch bevel over alle strijdkrachten in Nederlands-Indië had aanvaard, achtte na de val van Kendari op 24 Januari 1942 de kans groot, dat de Japanners

weldra een aanval op Nederlands Timor zouden inzetten, waardoor de verbinding met Australië zou zijn verbroken.

Hoewel het tegen zijn principe was, tot versterking van de op de gewesten buiten Java gelegen troepen over te gaan, meende hij voor wat Koepang betreft een uitzondering te moeten maken. Er was hem veel aan gelegen het vliegveld Penfoei ongestoord te kunnen gebruiken. Dientengevolge verzocht hij op 27 Januari 1942 aan de Australische Chef van de Generale Staf om van Port Darwin uit een Australisch bataljon en een Amerikaans regiment artillerie naar Koepang ter versterking te zenden. Deze meende echter hiertoe in verband met de dreiging uit Rabaul niet te kunnen overgaan.

Generaal Wavell kwam op 31 Januari 1942 en op 4 Februari op zijn verzoek terug en beloofde zelf luchtdoelgeschut naar Timor te zullen dirigeren. Ten slotte stemde de Australische Regering op 7 Februari 1942 er in toe de door Generaal Wavell gewenste versterking te zullen zenden.

Tot commandant van alle Australische strijdkrachten op Timor werd benoemd brigade-generaal W. C. D. Veale, die zich op 12 Februari 1942 per vliegtuig naar Koepang begaf.

Kort na middernacht van 14 op 15 Februari 1942 verliet een convooi met aan boord een Australisch bataljon en 2 Amerikaanse regimenten Veld Artillerie (147ste en 148ste regiment U.S. Art.) Port Darwin.

Omstreeks 12.00 werd het escorte (U.S.S. Houston, torpedobootjager Peary en 2 Australische corvetten Swan en Warrego) door twee viermоторige Japanse watervliegtuigen waargenomen, die het convooi bleven schaduwen.

Op 16 Februari 1942 omstreeks 11.00 zetten 27 Japanse bommenwerpers, vermoedelijk afkomstig van Kendari, een aanval in. De schepen van het convooi verspreidden zich; geen enkel schip liep belangrijke schade op. Het verder doorstomen werd door generaal Wavell afgelast, aangezien hij meende nu binnen zeer korte tijd een Japanse aanval op Timor Koepang te kunnen verwachten, zodat de versterking te laat zou komen. Het convooi keerde op 18 Februari 1942 te Darwin terug. Het door generaal Wavell toegezegde luchtdoelgeschut, de 79 Light Anti-Aircraft Battery bestaande uit 4 stukken van 40 mm Ld en 4 luchtdoelmitrailleurs van 20 mm, was op 16 Februari 1942 te Koepang aangekomen.

Brigade-generaal Veale was door het niet aankomen van de versterking uit Australië in een moeilijke positie gekomen. Hij besloot aan luitenant-kolonel Leggath op te dragen, het door deze opgezette plan ter verdediging van het vliegveld Penfoei uit te voeren, dit vliegveld zo lang mogelijk open te houden en vervolgens terug te trekken op Soë. Hij zelf begaf zich op 19 Februari 1942 naar Tjamplang teneinde na te gaan in hoeverre het terrein aldaar zich leende voor het voeren van een verdedigend gevecht.

De Japanse aanval ¹⁾

Tot 10 Februari 1942 beperkte de vijandelijke activiteit zich tot het houden van verschillende luchtverkenningen boven de eilanden behorende tot de Timor-archipel, na die datum werden de op de reden te Koepang en te Tenau liggende schepen herhaaldelijk gebombardeerd, zonder dat veel schade werd aangericht.

Op 18 Februari 1942 ontving luitenant-kolonel Leggath van het Hoofdkwartier te Melbourne bericht, dat een aanval op Timor spoedig kon worden verwacht. Naar aanleiding van dit bericht gaf hij opdracht tot het bezetten van de verschillende stellingen.

De op P. Semaoe geplaatste seinpost van de Koninklijke Marine meldde op de avond van dezelfde dag te 21.30 „Vijandelijke transportvloot geschat op 13 schepen, begeleid door 2 kruisers, nadert Koepang”. Ongeveer een uur later berichtte deze seinpost:

„Vijandelijke vloot houdt zuidelijke koers”.

Te middernacht (18 op 19 Februari 1942) meldde de wachtpost bij Tg. Oisina (ZW punt van Timor), dat de vijandelijke schepen ligplaats hadden gekozen ten zuiden van het eiland.

Bij het aanbreken van de dag op 19 Februari 1942 berichtte een inheems bestuursambtenaar te Baoen, dat de Japanners in de loop van de nacht ter hoogte van Tg. Oilmatimoeti waren geland.

De geallieerde troepen waren in de ochtend van de 19de Februari als volgt gegroepeerd:

a. Nederlands-Indische troepen

Het detachement Koepang ter sterkte van 9 brigades in stelling op het kustfront west van Koepang, welke stelling in drie sectoren was verdeeld, t.w.:

sector Koepang Kota:

3 brigades,

1 mitrailleur M 23,

onder commando van een vaandrig

sector Namosain:

3 brigades,

1 mitrailleur M 23,

onder commando van de 1ste luitenant der Infanterie T. van Ardenne.

¹⁾ Deze aanval werd uitgevoerd door het 228ste Regiment Infanterie met hulpwapens (sterk 4500 man) en een bataljon parachutisten ter sterkte van 520 man.

sector Tenau:

- 1 brigade,
- 1 sectie mitrailleurs M 23,
- 1 gepantserde overvalwagen,
onder commando van de kapitein der Infanterie A. L. van Mastrigt.

De bezettingen van deze sectoren hadden tot taak:

1. Bij vijandelijke landingen zo lang mogelijk weerstand bieden.
2. Bij overmacht of overvleugeling terugtrekken op Oepoera, waar het detachement zou worden verzameld, teneinde van daar op te rukken naar de omgeving van Babaoe, waar een opnamestelling ten behoeve van de Australische troepen zou worden bezet.

De Territoriaal Commandant had zijn commandopost in de zuidrand van Koepang gevestigd, in de nabijheid waarvan een algemeen reserve groot 3 brigades en 1 overvalwagen was opgesteld.

b. Australische troepen

Van het 2/40 Bataljon hadden de 4 compagnieën als volgt stelling genomen:

- 1 compagnie ter hoogte van Klapalima,
- 1 compagnie in de omgeving van Taroës,
- 1 compagnie op het vliegveld Penfoei en
- 1 compagnie in reserve te Babaoe.

De bataljonscommandant bevond zich met zijn staf op het vliegveld.

Na ontvangst van het bericht, dat Japanse eenheden, waarvan de sterkte was geschat op 4000 man, zuid van Baoen waren geland, besloot de Australische commandant de stellingen aan de kust te doen ontruimen en de te Koepang en omgeving voorbereide vernielingen ten uitvoer te doen brengen. De desbetreffende orders gingen ongeveer te 07.00 uit.

Een Australisch peloton kreeg opdracht in de richting van Baoen een verkenning te verrichten, terwijl de bezetting van de sector Namosain werd bestemd om aan dit peloton steun te verlenen.

De Nederlands-Indische troepen waren overeenkomstig hun instructie bezig op Oepoera terug te trekken, toen Japanse parachutisten (geschatte sterkte 600 man) tussen 10.30 en 11.00 landden in de omgeving van Babaoe, waardoor de verbinding Koepang-Soë ernstig werd bedreigd.

De Australische bataljonscommandant, die voor het bestrijden van deze parachutisten over zoveel mogelijk troepen wenste te beschikken, trok na ontvangst van het bericht van die landing de naar Baoen gezonden afdeling aan,

hetgeen voor de commandant van de Nederlands-Indische brigades, die eveneens naar Baoen waren gezonden, aanleiding was om de langs de weg naar Baoen ingenomen stelling te verlaten en zich naar Oepoera te begeven, teneinde zich daar bij de overige oorspronkelijk aan de kust opgestelde brigades te voegen.

Ongeveer te 14.00 waren aldaar 9 brigades verzameld; aangezien nadere orders uitbleven, besloot kapitein Van Mastrigt het commando over het geheel op zich te nemen en in de richting van het vliegveld Penfoei op te marcheren, met de bedoeling daar contact met de Australiërs op te nemen, die naar hij verwachtte, de strijd met de Japanse paratroepen zouden hebben aangeboden.

Zulks was inderdaad geschied, het gevecht had zich als volgt ontwikkeld. Hoewel de concentratie van de Australische troepen door een hevig luchtbombardement zeer werd vertraagd, slaagden de Australiërs er in de vlakte zuid van Babaoe grotendeels van vijanden te zuiveren. Zij konden echter niet beletten, dat een belangrijk gedeelte van de Japanse parachutisten in zuidelijke richting wist uit te wijken, teneinde zich met de inmiddels in opmars zijnde Japanse troepen, die op de zuidkust waren geland, te verenigen.

Aangezien de Nederlands-Indische troepen niet over middelen van versneld vervoer beschikten, hadden zij aan die strijd geen deel kunnen nemen. Omstreeks 16.00 bereikten de brigades onder commando van kapitein Van Mastrigt, Liliba, waar hij een peloton Australiërs, dat aldaar als gevechtsbeveiliging was opgesteld, aantrof. Kapitein Van Mastrigt besloot voorlopig met zijn afdeling ter plaatse te blijven en te trachten, via de Australische commandant, die zich op het vliegveld Penfoei bevond, het met de Nederlandse Territoriaal Commandant verloren gegane contact te herstellen.

Deze had zich, nadat de orders voor het verlaten van de kuststellingen waren gegeven, met de te zijner beschikking zijnde reserve verplaatst langs de naar Soë lopende rijweg en had nabij Taroes een commandopost betrokken.

Ongeveer te 20.00 ontving kapitein Van Mastrigt bericht, dat luitenant-kolonel Leggath hem niet kon inlichten omtrent de plaats, waar de Territoriaal Commandant zich bevond. De Australische commandant droeg kapitein Van Mastrigt op in afwachting van nadere orders ter plaatse te blijven. Tevens ontving hij bericht, dat hij de volgende morgen met de nog resterende Australische troepen tegen de Japanners, die de omgeving van Babaoe in handen hadden, zou worden ingezet.

Hiervan is niets terecht gekomen, aangezien de volgende dag bij de opmars in de richting van Babaoe een groot gedeelte van de bij de brigades ingedeelde inheemse militairen van Timorese landaard deserteerden. De

Australiërs wisten op 20 Februari 1942 nog enige successen te boeken, doch werden tot capitulatie gedwongen, toen de Japanse parachutisten waren versterkt door de op de zuidkust gelande Japanse troepen.

Deze overgave had op 21 Februari 1942 te 10.00 plaats.

De Nederlandse Territoriaal Commandant wist zich aan deze capitulatie te onttrekken. Met de nog resterende Nederlands-Indische troepen en enkele groepen Australische militairen besloot hij zich door het terrein naar Atamboea te begeven, teneinde van daar contact op te nemen met luitenant-kolonel Van Straten met het oog op een te voeren guerrilla.

De tocht door het zware bergterrein vergde veel van het uithoudingsvermogen van de troep. In zwaar vermoeide toestand werd op 3 Maart 1942, dus na een mars van 11 dagen, de omgeving zuid van Nikiniki bereikt. De totale sterkte bedroeg toen nog maar slechts 40 man.

De Territoriaal Commandant achtte het uitgesloten, dat hij zich gelet op de marsvaardigheid van zijn troep nog langer door het terrein zou kunnen bewegen. Hij besloot bij zijn verdere opmars de grote weg te volgen.

De Japanners, die door verkregen inlichtingen van de bevolking, op de hoogte waren van de situatie van de uitgeweken afdelingen, hadden op dit moment gewacht.

Reeds de volgende dag dus op 4 Maart 1942, nog voor dat Nikiniki was bereikt, stuitte de Nederlandse Territoriaal Commandant met zijn groep op een Japanse compagnie infanterie, waarbij zware mitrailleurs en een stuk bergartillerie waren ingedeeld. Luitenant-kolonel Detiger achtte de gevechtsvaardigheid van zijn groep te gering om de strijd met de Japanners aan te binden. Hij besloot tot overgave, waarna zij als krijgsgevangenen naar Soë werden gevoerd.

Verrichtingen van het detachement te Atamboea

Dit uit 6 brigades bestaande detachement stond onder commando van de kapitein der Infanterie C. L. E. F. van Swieten.

De oorlogstaak van dit detachement was de verdediging van de baai van Atapoepoe en van het vliegveld Haliwen (gelegen op een afstand van 10 km noord van Atamboea).

Begin Januari 1942 werd de bewapening van het detachement aangevuld met 9 Tommyguns en 4 luchtgekoelde Vickers mitrailleurs met een kaliber van 7,7 mm.

De detachementscommandant had één van zijn brigades opgelost ten behoeve van het personeel, dat hij nodig had voor het vormen van een gevechts- en bagagetrein en voor het vormen van een commandogroep.

Aanvankelijk gaf hij aan de overblijvende 5 brigades de volgende bestemming:

1 brigade en 1 mitrailleur aan de kust te Berloeli;

1 brigade en 1 mitrailleur ongeveer halverwege tussen Berloeli en Atapoepoe;

1 brigade en 1 mitrailleur te Atapoepoe met 1 staande patrouille aan de grens met Portugees Timor te Motaän;

1 brigade en 1 mitrailleur op het vliegveld Haliwen;

1 brigade te Atapoepoe, bestemd voor patrouillegang.

Een vivres- tevens munitiedepot werd ingericht te Kefannanoe (gelegen op een afstand van 85 km zuidwest van Atamboea). Het lag namelijk in de bedoeling om, indien het detachement zou worden gedwongen zijn opstelling aan de kust prijs te geven, door het terrein naar Kefannanoe terug te trekken, waarop eveneens het detachement Koepang bij gebleken noodzaak zou terugvallen. Van deze plaats uit zou dan de guerrilla worden ingezet.

De vijandelijke activiteit bepaalde zich in de periode 8 December 1941 tot 19 Februari 1942 tot het mitrilleren van het vliegveld Haliwen door 3 Japanse jagers, welke weinig schade aanrichtten. Ongeveer 15 Februari ontving de detachementscommandant de opdracht dit vliegveld te vernielen.

Op 19 Februari 1942 ontving de detachementscommandant bericht van de aanval op Koepang. Kort na ontvangst van dit bericht viel de verbinding met de Territoriaal Commandant uit, zodat men te Atamboea omtrent het verloop van de strijd te Koepang volkomen in het duister tastte. Bij geruchte vernam de detachementscommandant dat Koepang zou zijn gevallen en dat ook Dilly, waarmede geen rechtstreekse verbinding bestond, in vijandelijke handen was.

In de avond van de 22ste Februari 1942 ontving de detachementscommandant het verzoek van de zich te Soë bevindende brigade-generaal Veale voor het houden van een bespreking bij hem te komen. Brigade-Generaal Veale, die, zoals reeds vermeld, zich te Tjamplong had gevestigd, had zich in de loop van 21 Februari 1942 naar Soë begeven. Hij had het plan ter hoogte van deze plaats, na een eventuele val van Koepang, door de teruggetrokken Australische en Nederlands-Indische troepen een nieuw front te doen inrichten. De detachementscommandant kwam op 23 Februari 1942 te 06.30 te Soë aan, waar hij na een met brigade-generaal Veale gehouden bespreking, de opdracht ontving, het detachement Atamboea, met achterlating van $1\frac{1}{2}$ brigade bij de Portugese grens, naar Soë te verplaatsen.

Toen de detachementscommandant te 09.00 op het punt stond ter uitvoering van deze order naar Atamboea te vertrekken, kwam het bericht binnen, dat de Australische Commandant te Koepang had gecapituleerd.

Brigade-generaal Veale besloot hierop van het organiseren van een weerstand ter hoogte van Soë af te zien, zodat in de door het detachement Atamboea ingenomen opstelling geen wijziging kwam.

Te Atamboea teruggekeerd ontving kapitein Van Swieten op 23 Februari 1942 te 20.00 een telefonisch bericht uit Soë, dat de vijand in opmars was naar deze plaats, in verband waarmee de aldaar aanwezige Australische troepen op Atamboea zouden terugvallen.

In de nacht van 23 op 24 Februari 1942 kwamen brigade-generaal Veale en ongeveer 200 Australische en Nederlands-Indische militairen te Atamboea aan.

Ter beveiliging van Atamboea kreeg op 24 Februari 1942 1 brigade, waarbij 1 mitrailleur, de opdracht de driesprong bij Haliloelik te bezetten. Voorts gingen orders uit voor het opblazen van de Temmefbrug, gelegen in de weg tussen Kefannanoe en Soë over de K. Benain.

Teneinde van de nadering van de vijand tijdig op de hoogte te worden gesteld, kreeg $\frac{1}{2}$ brigade onder commando van een Menadonees sergeant opdracht zich als staande patrouille naar Noëmoeti te begeven.

Voorts nam de detachementscommandant maatregelen om zoveel mogelijk vivres en munitie van het te Kefannanoe ingerichte depot naar Atamboea te kunnen afvoeren.

De op Atamboea teruggetrokken militairen hadden zeer weinig gevechtswaarde. Deze groep bestond grotendeels uit administratief-, genie-, verbindings- en intendancepersoneel. Inmiddels waren ook militairen afkomstig uit Dilly binnengekomen. Ook van deze groep was na een onder ongunstige omstandigheden uitgevoerde terugtocht niets te verwachten.

Al direct na zijn aankomst stelde brigade-generaal Veale pogingen in het werk het hoofdkwartier te Melbourne te overtuigen van de noodzaak, de zich te Atamboea bevindende troepen naar Australië te doen evacueren.

In verband met de sterke branding, welke in dit jaargetijde op de zuidkust stond, was men op de noordkust aangewezen.

De nodige voorbereidingen om deze evacuatie van Pono uit vlot te doen verlopen werden genomen, doch tot uitvoering hiervan is het door de loop van de omstandigheden, niet meer gekomen.

Op 27 Februari 1942 kwam de commandant van de Dilly-expeditie, luitenant-kolonel N. L. W. van Straten te Atamboea aan. De met hem uitgeweken troepen bereikten op 28 Februari 1942 die plaats.

Op de avond van zijn aankomst hield luitenant-kolonel Van Straten met brigade-generaal Veale en met kapitein Van Swieten een bespreking. Onder meer werd besloten, dat kapitein Van Swieten met zijn detachement onder de bevelen van luitenant-kolonel Van Straten kwam.

De brigade-generaal bleek ten aanzien van het voeren van een verdere actie pessimistisch gestemd te zijn, vandaar dat hij reeds langs radiografische weg om evacuatie had verzocht. Ook luitenant-kolonel Van Straten achtte de omstandigheden niet gunstig om op het ogenblik tot het voeren van een guerrilla over te gaan. Alleen indien er voldoende tijd zou zijn om de uit-

geputte troep tot rust te laten komen en te reorganiseren, was enig succes te verwachten.

Het van de staande patrouille te Noëmoeti op 27 Februari 1942 ontvangen bericht, dat Japanse eenheden op de zuidoever van de Moeti-rivier waren aangekomen, wees er op, dat op de mogelijkheid, dat een ongestoord verblijf te Atamboea voorlopig zou zijn gewaarborgd, niet mocht worden gerekend.

Op 28 Februari 1942 kwam het bericht binnen, dat de vijand zijn opmars tegen Atamboea had ingezet.

Op grond van deze bedreiging achtte luitenant-kolonel Van Straten en brigade-generaal Veale het niet langer verantwoord te Atamboea te blijven.

Aan het bijeenhouden van de te Atamboea verzamelde militairen kon niet worden gedacht, aangezien de voedseltoestand op Timor een voorziening van grote afdelingen niet toeliet. Noodgedwongen besloten de Australische en Nederlandse commandant tot het verspreiden in kleine groepen over te gaan.

Terzake ging het volgende bevel uit:

1. De te Atamboea aanwezige troepen worden gesplitst in groepen van 6 tot 9 man.
2. Tot nader order moeten deze groepen zich opbergen in het terrein en de vijand zoveel mogelijk schade toebrengen.
3. Het is aan de groepen geoorloofd het eiland te verlaten, mits zij zich begeven naar een gebied, waar nog gevochten wordt.

De Australische en Nederlandse commandanten kwamen overeen, dat de Nederlands-Indische troepen in Nederlands Timor zouden blijven en dat de Australiërs zich naar Portugees Timor zouden begeven. Aan elke groep werd een klein bedrag aan zilvergeld medegeven. Papiergeld werd door de bevolking niet meer geaccepteerd.

DE DOOR DE NEDERLANDS-INDISCHE EN AUSTRALISCHE TROEPEN GEVOERDE GUERRILLA

(zie kaarten nrs. 2 en 4)

Periode lopende tot 31 Maart 1942

Op 1 Maart 1942 had de vorming van de guerrilla-groepen plaats. Op de middag van diezelfde dag werd Atamboea door deze groepen (met een totale sterkte aan Nederlands-Indische troepen van 14 officieren, 32 onderofficieren en 209 militairen beneden die rang) verlaten.

Luitenant-kolonel Van Straten begaf zich, na opdracht te hebben gegeven de bruggen in de van Atamboea naar het zuiden lopende wegen te vernielen, met zijn staf per auto naar Tobaki.

Brigade-generaal Veale verliet met twee bij zijn staf ingedeelde officieren en 10 man op 2 Maart 1942 Atamboea in noordoostelijke richting met de bedoeling contact met majoor Spence op te nemen. Op 5 Maart 1942 ontmoette hij een patrouille van de Independent Company, waarna een bespreking met majoor Spence op 8 Maart 1942 te Lolotoi volgde.

Kapitein Van Swieten verliet met zijn groep op 2 Maart te 07.00 als laatste militair Atamboea na alle bruikbare auto's en de benzine-voorraad te hebben doen vernielen en bereikte die dag Hasmetan.

De volgende vier dagen trok hij met zijn groep in algemeen zuidelijke richting via Fatoemea (Portugees Timor), Dacula (Portugees Timor) naar een kleine kampong nabij de zuidkust tussen Weloei en de Portugese grens. Kapitein Van Swieten nam zich voor, indien de vijand een achtervolging zou inzetten, in het uiterste geval de Portugese grens over te steken en zich met zijn groep door de Portugese postcommandant van Tilomar te laten interneren.

Bij zijn tocht door het Portugese gebied had kapitein Van Swieten wel gemerkt, dat de postcommandanten (in het algemeen soldaten 1ste kl. en korporaals) niet precies wisten, welke houding zij tegenover de Nederlands-Indische troepen moesten aannemen. Blijkbaar hadden zij dienaangaande nog geen orders uit Dilly ontvangen.

Over het algemeen hebben de vele troepjes rondtrekkende militairen veel hulp van deze postcommandanten ontvangen. De postcommandant van Fatoemea bijvoorbeeld zorgde voor logies voor de zwaar vermoeide Nederlands-Indische militairen, doch nadat deze voldoende waren uitgerust en geheel kosteloos waren gevoed, verzocht hij hun beleefd weer over de grens naar Nederlands Timor terug te keren. Betaling voor het genotene wilden zij in geen enkele vorm aannemen.

Op 10 Maart 1942 bereikte kapitein Van Swieten het bericht, dat de controleur van Atamboea zich te Weloei zou bevinden. Hij begaf zich onmiddellijk daarheen, doch trof de controleur niet meer aan. Deze was twee dagen tevoren in westelijke richting vertrokken. Hij had gehoopt van deze ambtenaar nadere gegevens omtrent het gebeurde te Atamboea na het vertrek van het detachement te kunnen verkrijgen.

In elk geval meende hij uit het feit, dat de controleur zijn standplaats had verlaten, de conclusie te moeten trekken, dat Atamboea door de Japanners was bezet. Hij besloot zich te paard eveneens in westelijke richting te begeven, teneinde bij de inheemse bestuursambtenaren in de kuststrook nadere gegevens omtrent de bewegingen van de vijand in te winnen.

De 13de Maart 1942 bereikte hij Besikama, waar hij enige militairen aantrof, die hem het gerucht mededeelden, dat Atamboea nog altijd niet door de Japanners was bezet.

Hij begaf zich nog diezelfde dag in de richting van Atamboea met de

bedoeling zich van het al of niet bezet zijn van deze plaats te overtuigen. De 14de Maart 1942 ontmoette hij te Haliloelik enige missionarissen, die hem vertelden, dat de Japanners nog steeds niet te Atamboea waren aangekomen. Hij zette zijn tocht voort en bereikte 's avonds Atamboea, waar hij een chaotische toestand aantrof.

Nu hij Atamboea onbezet had aangetroffen, besloot kapitein Van Swieten tot het verzamelen van de in het terrein verspreide groepen over te gaan.

In de loop van de 15de Maart 1942 kwamen reeds enige militairen van het oorspronkelijke detachement zich melden, die de opdracht ontvingen de overige militairen van het detachement met de reorganisatieplannen in kennis te stellen.

Een sergeant en een brigadier werden ter verkenning naar Kefannanoe gezonden. Wegens benzinegebrek konden zij deze plaats niet bereiken. Zij rapporteerden dat tot Noëmoeti geen vijand was waargenomen. Kapitein Van Swieten meende op grond van dit bericht rustig zijn plan tot uitvoering te kunnen brengen.

De voedselvoorziening gaf hem grote zorg aangezien alle voorraden te Atamboea en omgeving door de bevolking waren gestolen. Alleen op in een chinese toko te Atapoepoe aanwezige levensmiddelen wist hij beslag te leggen.

Intussen kwamen zich verschillende groepen militairen melden. Een gedeelte bleek door ziekte, malaria en dysenterie daartoe niet in staat. Het resultaat was, dat op 20 Maart 1942 over 25 man werd beschikt.

Uit berichten van Australische zijde bleek, dat ook brigade-generaal Veale in samenwerking met de commandant van de 2nd Independant Company, majoor Spence, bezig was, de verspreide Australische groepen te Fatoemea en omgeving te verzamelen. De gezondheidstoestand van de Australiërs liet veel te wensen over, hetgeen in hoofdzaak moest worden toegeschreven aan het feit, dat zij onwillig waren om rijst en de producten van het land te eten en zich in hoofdzaak tot het nuttigen van voedsel uit blik hadden bepaald. Voorts waren zij onvoldoende bewapend, aangezien zij op grote schaal hun bewapening bij de bevolking hadden ingeruild voor klappers.

Op 28 Maart 1942 ontving luitenant-kolonel Van Straten een brief van kapitein Van Swieten, waarin deze hem in kennis stelde met zijn reorganisatieplannen. Luitenant-kolonel Van Straten gaf zijn goedkeuring aan het getoonde initiatief en deelde kapitein Van Swieten mede, dat hij zich naar Atamboea zou begeven om daar het bevel op zich te nemen.

Nagenoeg gelijktijdig met dit bericht ontving luitenant-kolonel Van Straten van brigade-generaal Veale het verzoek te Tilomar te komen, teneinde de reorganisatie van de troepen onder ogen te zien.

Op 30 Maart 1942 had deze bijeenkomst plaats, waar de luitenant-kolonel Van Straten en brigade-generaal Veale besloten de Nederlands-

Indische troepen te Atamboea te verzamelen en vandaar de guerrilla in de richting Koepang te voeren. De Australiërs zouden tegen Dilly worden ingezet. De Australische brigade-generaal, die van plan was zijn commandopost te Bobonaro te vestigen, meende er op te kunnen rekenen, dat binnen niet al te lange tijd de Geallieerden een poging zouden doen Timor te heroveren, zodat het van groot belang was, dat zoveel mogelijk troepen de Japanners zouden binden.

Kapitein Van Swieten was inmiddels met een kleine groep per vrachtauto naar het zuiden gereden met de bedoeling te trachten zoveel mogelijk levensmiddelen te verzamelen.

Op 27 Maart bereikte hij Tobaki, waar hij luitenant Zijlstra en 8 mitrailleuristen aantrof. De 28ste Maart 1942 trok hij verder naar Weloeli; nog die zelfde dag keerde hij naar Tobaki terug, vanwaar hij met luitenant Zijlstra en zijn groep op de 29ste Maart 1942 naar Atamboea vertrok. Ter hoogte van Boas kreeg de auto een dusdanig mankement, dat van een verder gebruik moest worden afgezien. De nacht van 29 op 30 Maart 1942 werd te Boas doorgebracht. In de avond van de 29ste Maart bereikte kapitein Van Swieten het gerucht, dat de Japanners de Moeti-rivier zouden hebben overschreden en de opmars in de richting Atamboea hadden ingezet.

De 30ste Maart 1942 trok hij verder en bereikte in de namiddag Haliloelik, waar hij telefonisch contact met Atamboea kreeg. Hij ontbood op grond van de ontvangen geruchten een brigade uit Atamboea, met de bedoeling de belangrijke driesprong te Haliloelik te doen bezetten. Luitenant Zijlstra, die tevens beschikking over 2 inmiddels weder opgegraven mitrailleur M 23 kreeg, ontving de opdracht ter plaatse een stelling in te richten.

Na deze opdracht te hebben gegeven, keerde kapitein Van Swieten naar Atamboea terug, waar zich intussen ongeveer 60 man hadden verzameld.

In de avond van 31 Maart 1942 ontving kapitein Van Swieten een bevestiging van het gerucht, dat de Japanners inderdaad de Moeti-rivier hadden overschreden. Dit bericht was echter 3 dagen oud, zodat de Japanners elk ogenblik konden worden verwacht.

Kapitein Van Swieten besloot onmiddellijk met de te zijner beschikking zijnde vrachtauto de voorraden benzine en munitie in zuidelijke richting af te voeren. Hij reed zelf met deze vrachtauto mee en nam op 1 April 1942 op het weggedeelte Atamboea-Haliloelik te ongeveer 06.30 een vijandelijke auto-colonne waar, welke zich langs de weg van Kefannanoe naar Haliloelik bewoog. Deze colonne was ook door luitenant Zijlstra gezien, die de vijand tot op 700 meter liet naderen en daarna mitrailleurvuur deed afgeven.

Onmiddellijk stopte de autocolonne en verspreidde de vijand zich in het terrein. Het mitrailleurvuur was echter niet van lange duur, aangezien deze mitrailleurs na het verschieten van een patroonband vastliepen.

Kapitein Van Swieten ter plaatse aangekomen, achtte het niet verant-

woord, na het uitvallen van de mitrailleurs stand te houden. Hij gaf opdracht de terugtocht naar het omliggende heuvelland te aanvaarden nadat de bezetting van Atamboea van de nadering van de vijand telefonisch op de hoogte was gesteld. De mitrailleurs konden niet worden medegenomen; deze werden door verwijdering van het slot onbruikbaar gemaakt. Van een hooggelegen punt nam kapitein Van Swieten waar, dat de vijandelijke colonne, welke uit een honderdtal vrachtauto's en twee lichte tanks bestond, haar mars naar Atamboea voortzette. Door tijdige waarschuwing hadden de te Atamboea gelegeerde troepen de gelegenheid de aldaar nog aanwezige voorraden aan vernietiging prijs te geven. Na deze taak te hebben volbracht, werd Atamboea ten tweede male verlaten, maar nu nog in ongunstiger omstandigheden dan een maand tevoren.

Luitenant-kolonel Van Straten begaf zich op 31 Maart 1942 na afloop van de bespreking te Tilomar op weg naar Atamboea. Aangezien hij een zware malaria-aanval had te verduren, was hij nog niet verder gevorderd dan Fatoemea, toen hij op 1 April 1942 van Australische zijde bericht ontving, dat de Japanners in de richting Atamboea oprukten. De 2de April 1942 werd van een inlander vernomen, dat Atamboea door de vijand was bezet.

Periode van 1 April-10 Augustus 1942

De reorganisatie van de troepen was dus verstoord, de verschillende groepen hadden zich wederom in het terrein opgelost. Het moreel had een gevoelige klap gekregen en met de uitrusting van de troepen was het treurig gesteld.

Luitenant-kolonel Van Straten, die zich naar Foho Ren had verplaatst, besloot op 4 April 1942 pogingen in het werk te stellen de Nederlands-Indische troepen in de omgeving van Tilomar te verzamelen.

Alle officieren voor zover bereikbaar, werden voor een bespreking opgeroepen. Op de 6de April 1942 had deze bespreking te Foho Ren plaats, waarbij o.m. aanwezig waren de kapiteins Van Swieten, Breemouer, de Winter en de luitenants Zijlstra en Schreuder.

Luitenant-kolonel Van Straten kreeg de indruk, dat deze officieren van een reorganisatie niet veel heil verwachtten; niettemin besloot hij zijn plan door te zetten. Ordonnansen werden uitgezonden om de verspreide troepen op te sporen, terwijl de Portugese postcommandanten en ambtenaren het verzoek ontvingen de Nederlandse troepen te waarschuwen, dat zij zich te Tilomar moesten melden.

Hij was van plan een staf en drie afdelingen te formeren; de afdelingen zouden worden gecommandeerd door een kapitein. Elke afdeling zou bestaan uit enige groepen, welke onder commando van een luitenant of onder-officier-instructeur zouden worden gesteld.

Na een met brigade-generaal Veale op 7 April 1942 te Lolotoi gepleegd overleg besliste luitenant-kolonel Van Straten, dat de afdelingen zouden worden gelegerd te:

Tilomar onder commando van kapitein Breemouer.

Dacula onder commando van kapitein Van Swieten.

Foho Ren onder commando van kapitein de Jong.

Het Hoofdkwartier werd te Tilomar gevestigd. Aan automatische wapens werd beschikt over 4 karabijnmitrailleurs en 10 pistoolmitrailleurs.

De voornaamste zorg was nu op welke wijze deze troepen van voedsel konden worden voorzien.

Gedurende zijn reis van Foho Ren naar Lolotoi voor het houden van vorenbedoelde bespreking, had overste Van Straten overnacht te Maucatar bij de gepensionneerd luitenant van het Portugese leger Lopes. Van deze hoorde hij, dat op last van en onder garantie van de Administrateur (een functie welke te vergelijken is met die van Resident in Nederlands-Indië) van Bobonaro, de Sousa Santos, met de Australiërs een contract was gesloten voor levering van levensmiddelen en verdere behoeften voor de troep en wel voorlopig voor twee maanden. Betaling zou eerst na afloop van de oorlog geschieden. Over levering aan de Nederlands-Indische troep was hem niets bekend. Hij verklaarde zonder nadere opdracht hiertoe niet te kunnen overgaan. Bij de te Lolotoi gehouden bespreking bevestigde brigade-generaal Veale het bestaan van deze regeling en verklaarde er van overtuigd te zijn, dat, de persoon van de Sousa Santos kennende, de bewering dat de Nederlands-Indische troepen van een verstrekking van levensmiddelen zouden zijn uitgesloten, op een misverstand moest berusten. Brigade-generaal Veale beloofde deze aangelegenheid zo spoedig mogelijk met de Administrateur van Bobonaro te zullen opnemen. Het resultaat was dat overste Van Straten reeds op zijn terugweg, wederom te Maucatar overnachtende, een contract met Lopes kon tekenen.

In aanmerking nemende, dat het grootste deel van de Nederlands-Indische troepen sedert 20 Februari 1942 (dag, waarop de terugtocht uit Dilly werd aanvaard) honger had geleden, was het sluiten van dit contract van zeer grote betekenis. Zonder medewerking van beide genoemde Portugezen, die hiermede een groot risico op zich namen, zou het niet mogelijk zijn geweest de strijd voort te zetten.

Het contract werd door de Portugezen naar behoren nageleefd en ook voortgezet toen na de totstandkoming van de verbinding met Australië (18 April 1942) contant betaald kon worden. Het financiële risico was toen weliswaar verdwenen, doch de Japanse bedreiging tegen hulpverlening aan de Geallieerden bleef volledig bestaan.

In de maand April werd uitsluitend volstaan met het lopen van enkele

patrouilles in het zg. Maraagebied in de sector Lahoeroes-Roesan-Maliwen-Maoedemoe. Deze patrouilles hadden tot opdracht informatie in te winnen; gevechten met sterkere vijandelijke afdelingen dienden te worden vermeden.

Ondanks de berichten, die melding maakten van de aanwezigheid van 200-400 Japanners in dit gebied, werd geen contact met de vijand gekregen. Een bewijs, dat deze van Portugezen afkomstige meldingen onbetrouwbaar waren.

Het was zaak de troep in de gelegenheid te stellen op verhaal te komen; vooral de toestand van het schoeisel liet zeer veel te wensen over, zodat de marsvaardigheid zeer gering was.

Op 15 April 1942 ontving de Nederlands-Indische commandant een brief van de Japanse commandant te Atamboea, waarin deze hem aanraadde de strijd op te geven, aangezien deze toch hopeloos was. Uiteraard werd hierop niet gereageerd.

De toestand verbeterde aanmerkelijk nadat het de Australiërs op 18 April 1942 was gelukt de radiografische verbinding met Australië te herstellen, waardoor het mogelijk werd de Australische Regering met de noden van de troep op de hoogte te brengen.

Het is de verdienste van de Australische kapitein van de Verbindingsdienst Parker geweest, dat hij er uiteindelijk in slaagde een radiozender in elkaar te zetten, waarvan de onderdelen veelal met grote moeite van de vernielde stations te Atamboea en Dilly door patrouilles onder de handen van de vijand vandaan gehaald moesten worden.

Op 6 Mei kwam de eerste zending schoenen aan, welke door een Amerikaans vliegtuig ter hoogte van Suai waren neergeworpen. Ook werd bij die gelegenheid de voorraad kinine aangevuld, waaraan in verband met de vele malariagevallen grote behoefte bestond. Een afwerpterrein nabij Mape werd aangelegd.

Aanvulling van schoeisel en later ook van kleding had nu verder geregeld plaats, waardoor het moreel in belangrijke mate steeg. De gezondheidstoestand bleef echter ten gevolge van ondervoeding veel te wensen overlaten.

De patrouillegang kon nu worden uitgebreid tot het zuid-oostelijk gedeelte van Nederlands-Timor, waar de bevolking, beïnvloed door de Japanse propaganda over het algemeen een vijandige houding aannam.

Op 6 Mei 1942 begaf luitenant-kolonel Van Straten zich naar Mape, waar hij een bespreking had met brigade-generaal Veale. Deze deelde hem mede, dat de Australische Regering het met het oog op de heroveringsplannen van Timor van veel belang achtte, dat de guerrillatroepen zoveel mogelijk op sterkte bleven. Daarom was het zaak geen acties van enige omvang tegen de Japanners te voeren, aangezien diende te worden voorkomen, dat de Japanners er alles op zouden zetten om de guerrillastrijders van Timor te verdrijven. In verband hiermede besloot luitenant-kolonel Van Straten de

patrouille-activiteit in het Nederlandse gebied niet uit te breiden. De duur van de patrouilles, welke ten minste zeven man sterk moesten zijn, stelde hij op drie dagen. De patrouillecommandanten mochten niet langer dan één dag in dezelfde kampong bivakkeren. De taak van de patrouilles was het onschadelijk maken van de politieagenten, die in Japanse dienst waren, het opsporen van loslopende militairen, wapens en munitie en het maken van propaganda voor de geallieerde zaak.

De sterkte van de Nederlands-Indische troepen was intussen tot 199 man opgelopen, in verband waarmee kon worden voldaan aan het dringende verzoek van Australische zijde om het aantal detachementen uit te breiden.

Het commando over het detachement Dacula ging van kapitein Van Swieten over op luitenant Zijlstra, terwijl eerstgenoemde opdracht kreeg de te Fatoeloelih en Lebos te legeren afdelingen onder zijn bevel te nemen. Laatstgenoemde plaatsen waren oorspronkelijk door de Australiërs bezet, die in verband met het feit, dat Bobonaro door de Japanners werd bedreigd, de Australische troepen aldaar moesten versterken. Op 1 Mei 1942 kwam de nieuwe dislocatie gereed.

Voor het geval de Nederlands-Indische troepen mochten worden gedwongen in oostelijke richting uit te wijken, dan zou dit over Maucatar-Lolotoi en Mape moeten geschieden.

Op 23 Mei 1942 droeg luitenant-kolonel Van Straten het commando over de Nederlands-Indische troepen over op kapitein Breemouer, aangezien hij en brigade-generaal Veale voor een bespreking in Australië werden opgeroepen. Zij vertrokken op 24 Mei 1942 met een vliegboot van de US Naval Air Force van Raemean naar Darwin.

Op 3 Juni 1942 bracht de commandant van de Australische troepen, luitenant-kolonel Spence een bezoek aan kapitein Breemouer te Tilomar, teneinde de algemene toestand van de geallieerde troepen in Timor met elkander te bespreken. De totale sterkte bedroeg nu ongeveer 650 man, waarvan 221 man, met inbegrip van officieren, het Nederlands-Indisch contingent vormde. Aan bewapening beschikte dit contingent over 5 lichte machinegeweren, 11 karabijnmitrailleurs, 106 karabijnen, 40 pistolen en een klein aantal handgranaten. De munitievoorraad was slechts gering. De Australische troepenmacht bestond uit twee compagnieën; de ene compagnie was de oorspronkelijke 2nd Independent Company, de andere was gevormd uit restanten van de uit Nederlands Timor naar Atamboea teruggetrokken Australische troepen.

Hoewel het moreel van de Nederlands-Indische troepen, ten gevolge van de geregelde aanvulling van Amerikaanse uitrustingsstukken in belangrijke mate was gestegen, kon in verband met hun gezondheidstoestand, niet worden gedacht aan het inzetten van een actie op grote schaal. Volstaan diende te worden met het voortzetten van de patrouillegang in het aan Portugees

Timor grenzende Nederlandse gebied en van het verzamelen van zoveel mogelijk gegevens van de zich te Atamboea en omgeving bevindende Japanners. Ter uitvoering van deze taak waren enige in inlandse kleding gestoken militairen meermalen tot Atamboea en zelfs tot Dilly doorgedrongen. Aan de hand van de door hen verstrekte gegevens voerden geallieerde vliegtuigen met succes bombardementen op lonende doelen uit.

Begin Juni 1942 werd de organisatie van de Nederlands-Indische troepen aan die van de Australische aangepast. De afdeling kreeg de benaming van peloton, terwijl de groep voortaan met sectie zou worden aangeduid.

Medio Juni 1942 waren de Nederlands-Indische troepen als volgt gegroepeerd.

Staf te Tilomar.

1ste peloton, onder commando van kapitein de Jong te Foho Ren.

2de peloton, onder commando van kapitein Van Swieten met de staf te Fatoeloelih.

1ste sectie, onder luitenant Schreuder te Tahon.

2de sectie, onder luitenant Michelhoff te Weloeli (later te Noealain).

3de sectie, onder sergeant 1ste klasse Hitarihoen te Deboeloelik.

3de peloton, onder commando van luitenant Zijlstra te Dacula en Fatoemea.

Voor de vrouwen en kinderen van de tot het oorspronkelijk detachement Atamboea behoord hebbende militairen, werd te Lolotoi een kamp ingericht. Het was voor de militairen, die over het algemeen zware wacht- en patrouilledienst hadden te verrichten, een grote geruststelling te weten, dat hun gezinnen veilig waren. Voor het brengen van bezoeken aan hun gezinnen werd een regeling getroffen.

De sterkte nam in de loop van de maanden Juni en Juli 1942 nog toe, aangezien zich verschillende gepensioneerde Timorese militairen voor weder dienstneming kwamen melden. Hoewel zij over het algemeen als vechtsoldaat te oud waren, waren zij echter als gids en ordonnans zeer goed te gebruiken. Wegens het nagenoeg ontbreken van telefoonmateriaal moest de communicatie tussen de verschillende posten in hoofdzaak door ordonnansen worden onderhouden.

Het peloton onder commando van de kapitein Van Swieten ageerde in het z.g. Maraagebied, dat hem uit hoofde van zijn vroegere commando goed bekend was. Van tijd tot tijd zonden de Japanners patrouilles naar dit gebied om vee te halen. Dank zij een goed werkende berichtendienst slaagden de

Nederlands-Indische troepen er menigmaal in, de Japanse troepen te overvallen en zware verliezen toe te brengen. De te Deboeloelik gelegerde sectie voerde met succes een nachtelijke aanval uit op Hasmetan, dat door Japanners was bezet. De houding van de bevolking in dit gebied, welke aanvankelijk loyaal was, verslechterde door intensieve Japanse propaganda. Enkele inlandse hoofden, waarvan als voornaamste een uit Atjeh verbannen radja moet worden genoemd, zette de bevolking tegen het Nederlandse gezag op, zodat hoe langer hoe meer de patrouillerende Nederlands-Indische troepen moeilijkheden van georganiseerde inlandse benden gingen ondervinden.

Van activiteit van Japanse zijde in het zuidoostelijke deel van Nederlands Timor was in de maanden Juni en Juli 1942 niet veel te merken. Zij beperkten zich in deze periode voornamelijk tot het in opleiding nemen van Chinezen en Inlanders. De Chinezen kregen na deze opleiding een rang in het Japanse leger en werden aan het hoofd gesteld van de uit Inlanders samengestelde benden. De Japanners bleven meestal in de grote plaatsen, patrouilleerden slechts zelden en overschreden hierbij nimmer de Nederlands-Portugese grens. Het optreden van de gewapende Inheemsen werd gaandeweg brutaler. Zij vielen de post Dacula 's nachts aan en Fatoesnea werd tijdelijk door deze benden bezet, terwijl rooftochten op Portugees gebied in belangrijke mate toenamen.

De Japanse propaganda bleek dermate effectief, dat langs de Portugees-Nederlandse grens een soort scherm van vijandig gezinde Inheemsen ontstond, hetgeen het optreden tegen de Japanners ernstig bemoeilijkte en zelfs vrijwel onmogelijk maakte. Desondanks wisten toch enkele manschappen de grote weg Atamboea-Tobaki te bereiken en landmijnen te plaatsen. Hiervan werd een vrachtauto, waarop zich Japanners bevonden, het slachtoffer. Enkele strafexpedities werden tegen de vijandig gezinde Inlanders ondernomen.

Naarmate echter de bevolking vijandiger werd, nam het risico van het patrouilleren op Nederlands gebied in belangrijke mate toe. Dientengevolge mocht een sectie met niet minder dan 20 man uitrukken. De legeringsplaatsen werden herhaaldelijk door de Inheemsen aan de Japanners verraden, waarop deze 's nachts een aanval deden.

Periode van 10 Augustus 1942-9 December 1942

In de eerste week van Augustus 1942 bereikten het Nederlands commando verschillende berichten, welke op een verhoogde activiteit van de zijde der Japanners wezen. Zo waren zij op grote schaal tot vordering van paarden te Haliloelik en Tobaki overgegaan. Ook de concentratie van een groot aantal prauwen in de baai van Atapoepoe werd gemeld.

Op 10 Augustus 1942 zetten de Japanners een grootscheepse actie in. Op de ochtend van die dag bleek uit verschillende berichten, dat de vijand, die

voordien in hoofdzaak Inheemsen, aangevoerd door Chinezen, tegen de geallieerde troepen in gevecht had gebracht, nu zelf ging optreden. Uit Haliloelik en Tobaki rukten zij Portugees Timor binnen, terwijl tegelijkertijd een colonne van Dilly uit in zuidoostelijke richting werd ingezet. Landingen hadden plaats aan de zuidkust ter hoogte van Suai, waardoor de in de nabijheid van die plaats, door de Portugees Lopez verzamelde voorraden, benevens de door Australische motortorpedoboten aangebrachte wapens (mitrailleurs en mortieren), een complete uitrusting voor 300 man en f 20 000 aan zilvergeld verloren gingen. Kennelijk hadden zij de bedoeling de Nederlands-Indische en Australische troepen van alle zijden in te sluiten.

De door de Japanners uitgeoefende druk was oorzaak, dat alle posten nog in de loop van 10 Augustus 1942 moesten worden verlaten. Zoals tevoren was bevolen, trokken de Nederlands-Indische pelotons, met uitzondering van enkele secties, welke in de Marae waren gestationneerd, via Maucatar naar Lolotoi terug, om indien noodzakelijk via Mape en Ainaro naar Same op te rukken. De sectie te Tahon kreeg opdracht zich te verenigen met de Australische sectie te Maliana, terwijl de 2 secties te Noealain zich via Lebos naar Bobonaro moesten begeven. Aangezien de telefoonlijnen voornamelijk door de tussen de Portugezen gevoerde gesprekken, overbelast waren, ging voor een groot deel het contact tussen het Nederlandse commando, dat zich van Tilomar ook naar Maucatar begaf en de pelotonscommandanten verloren. Ook de radioverbinding met het Australische commando te Mape viel uit, aangezien vijandig gestemde Inlanders er in slaagden het Australische radiostation te vernielen. Door de zeer grote Japanse luchtactiviteit vorderde de terugtocht slechts langzaam.

In de avond van de 10de Augustus 1942 waren de staf en $\pm$ 40 man van de Nederland-Indische troepen te Maucatar verzameld. Na aankomst alhier had de commandant getracht contact met het Australische commando te krijgen. Radiografische verbinding bleek niet mogelijk te zijn. Wel lukte het om via Lolotoi telefonische verbinding met Bobonaro te krijgen met een Australische majoor, die mededeelde, dat het Australische commando naar Atsabe was vertrokken en dat de Nederlandse commandant maar moest handelen naar bevind van zaken. De twee uit Noealain afkomstige secties hadden op 10 Augustus 1942 onder commando van de 1ste luitenant Michelhoff, Lolotoi weten te bereiken. Toen zij daar aankwamen, waren de aldaar gelegde vrouwen en kinderen van de militairen van het oorspronkelijke detachement reeds in oostelijke richting vertrokken.

Kapitein Van Swieten was na het vernemen van het bericht, dat luitenant Michelhoff een zware malaria-aanval had, met spoed naar Lolotoi opgerukt, waar hij op 11 Augustus 1942 te ongeveer 16.00 aankwam. Te 16.30 werd hij opgeschrikt door het bericht, dat een uit Beco opgerukte Japanse colonne tot op 300 meter van Lolotoi was genaderd. Onmiddellijk

alarmeerde hij de 2 secties, die slechts over één karabijnmitrailleur en één brengun beschikten. Onder geweer- en mitrailleurvuur van de vijand kwamen deze afdelingen in stelling. Zij waren echter niet bij machte de Japanners het oprukken naar Lolotoi te beletten. Teneinde te voorkomen, dat hij met zijn troep zou worden omsingeld, liet kapitein Van Swieten te 17.00 het gevecht afbreken en gaf opdracht in westelijke richting terug te trekken. Zelf reed hij te paard in de richting van Maucatar met de bedoeling, de van deze plaats in opmars zijnde Nederlands-Indische troepen te waarschuwen, dat Lolotoi door de vijand was bezet. Op korte afstand van deze plaats kreeg hij contact met de afdelingen van kapitein De Jong en van de luitenant Zijlstra, die een aanval tegen Lolotoi hadden ingezet. In verband met het vergevorderd uur werd, mede gelet op de sterke stelling, welke de vijand had ingenomen, van een aanval afgezien. Besloten werd in het dal van de Riata af te dalen en aldaar tot 24.00 te rusten om daarna dit dal in noordelijke richting te volgen met de bedoeling om via Lebos, Bobonaro te bereiken. Zware vermoeidheid was de oorzaak, dat van deze nachtmars niets terecht kwam; steeds bleven er meer en meer achter. De kapitein Van Swieten die zich met een troepje van 10 man aan het hoofd van de colonne bevond, marcheerde nog tot 03.00 (12 Augustus) door, maar was toen ook genoodzaakt de mars tot het aanbreken van de dag te staken. Hierna trok hij verder en bereikte tegen 17.00 Lebos, dat geheel verlaten bleek te zijn. Bivak werd betrokken in een ladanghuisje ten noorden van Lebos. Kapitein Van Swieten besloot na het aanbreken van de dag op 13 Augustus 1942 zich naar Bobonaro te begeven, teneinde van die plaats het contact met zijn secties op te nemen. Onderweg vond hij sporen van kopspijkers en hakijzers, waaruit hij de gevolgtrekking maakte, dat hij eigen mensen voor zich had. In de kampongs, welke hij passeerde, vernam hij van de bevolking, dat zich te Bobonaro veel Australiërs en Hollanders bevonden op grond waarvan hij zonder veiligheidsmaatregelen deze plaats om ongeveer 16.30 binnenrukte. Bij het omgaan van een bocht stootte hij plotseling op een groot aantal Japanners. Hij was dus in een val gelopen.

Gelet op de fysieke toestand van de troep kon aan het bieden van weerstand niet worden gedacht, zodat kapitein Van Swieten besloot de wapens neer te leggen. Wel trachtten enige militairen, die waren achter geraakt nog te ontsnappen, maar slaagden hierin niet; zij werden reeds na een kwartier gegrepen. De Japanners voerden kapitein Van Swieten en de zijnen gevangelijk naar Atamboea, waar zij op 18 Augustus 1942 in de gevangenis werden opgesloten.

Kapitein Breemouer, die met zijn staf op 11 Augustus 1942 Maucatar te 11.00 had verlaten, was Lolotoi tot op een afstand van 100 m genaderd toen de brigades van kapitein Van Swieten door de Japanners uit die plaats werden verdreven. De bij de staf ingedeelde inlandse dragers stoven met

hun lasten uiteen, verdwenen in het terrein en keerden niet meer terug. Zo gingen de uitrusting van de bij de staf ingedeelde officieren en zomede de krijgskas ten bedrage van f 1000,— verloren. Kapitein Breemouer was door 's vijands vuur gedwongen in noordelijke richting uit te wijken, de weg te verlaten en zich in het terrein op te bergen.

In de vroege ochtend van 12 Augustus 1942 bereikte het commando het dal van de Riata, waar verschillende achterblijvers van de pelotons van kapitein De Jong en luitenant Zijlstra werden aangetroffen. Pogingen om deze pelotons in te halen mislukten. De volgende dag (13 Augustus 1942) werden gedurende de mars naar Bobonaro) berichten ontvangen welke er op wezen, dat deze plaats en Mape door de Japanners waren bezet, zodat kapitein Breemouer besloot meer naar het noorden aan te houden en naar Atsabe te marcheren. Toen op 15 Augustus 1942 de omgeving van deze plaats werd bereikt, kon geen zekerheid worden verkregen of Atsabe al dan niet in handen van de Japanners was, diensgevolge verplaatste de staf zich verder naar Ainaro, dat volgens ingekomen berichten door Australische troepen was bezet. Bij aankomst aldaar op 17 Augustus 1942 werden inderdaad in deze plaats 2 secties Australiërs aangetroffen.

Op 18 Augustus 1942 rukte kapitein Breemouer verder langs een binnenweg naar Same, waar het hoofdkwartier van de Australische troepen was gevestigd. De volgende dag kwam hij hier met 40 man aan en ontving de opdracht op te rukken over Viqueque naar Ossu, teneinde aldaar de naar Baucau lopende weg af te sluiten. Nog diezelfde dag vertrok hij en bereikte 25 Augustus 1942 zijn marsdoel. Onderweg hadden zich nog enkele groepjes bij hem aangesloten, zodat hij uiteindelijk te Viqueque over 57 man de beschikking had. Luitenant Zijlstra kreeg opdracht met 34 man ter hoogte van Vila Vicosia ter afsluiting van de naar Baucau lopende weg, stelling te nemen. Voorts besloot kapitein Breemouer zijn commandopost te Ossu te vestigen, welk voornemen hij op 28 Augustus 1942 uitvoerde. Van de overige Nederlands-Indische troepen werd alleen vernomen dat enige groepen intussen te Same waren aangekomen, welke door het Australische Commando aldaar voorlopig werden aangehouden.

Op 1 September 1942 ontving de Nederlandse commandant bericht, dat kapitein De Jong en luitenant Horstink met hun groepen ter gezamenlijke sterkte van 117 man Ainaro en Same hadden bereikt. Met het oog op het reorganiseren van deze troepen werden kapitein Breemouer met zijn adjudant op het Australische hoofdkwartier, dat zich inmiddels naar Alas had verplaatst, ontboden. Op 2 September 1942 werd het commando over de troepen langs de weg Viqueque-Baucau aan luitenant Zijlstra overgedragen, waarna kapitein Breemouer met zijn staf (totaal 10 man) naar Same vertrok.

Na aankomst te Alas op 5 September 1942 vernam de Nederlandse com-

mandant, dat verschillende berichten er op wezen, dat de Japanners naar hun bases waren teruggekeerd, zodat nu het ogenblik was aangebroken, de nog resterende troepen te hergroeperen. Hiertoe begaf de Nederlandse commandant zich op 6 September 1942 naar Mape, waar hij op 10 September 1942 zijn commandopost vestigde. Bij de reorganisatie bleek, dat de sterkte van de Nederlands-Indische troepen ten gevolge van het Japanse offensief met 100 man was verminderd. Een deel was gevangen genomen, anderen waren door vijandig gezinde Inlanders gedood, dan wel in de strijd tegen de Japanners gesneuveld. In totaal werd door deze verliezen te Mape en omgeving slechts over ongeveer 150 man beschikt, die in Mape, Lolotoi en Bobonaro werden gestationneerd. Van deze posten werd geregeld gepatrouilleerd, waarbij verschillende malen een treffen met gewapende Inlanders, die in benden ter sterkte van 500 man optraden, plaats vond.

De invloed van de Japanse propaganda in het gebied, dat in Augustus 1942 onze troepen hadden moeten verlaten, was duidelijk merkbaar. Er werden bijna geen Inlanders meer aangetroffen, op wie enige staat viel te maken. Op 17 September 1942 kwamen bij het Nederlandse commando berichten binnen, dat gewapende Inlanders onder aanvoering van enkele Japanners in grote getale in de richting van Mape opmarcheerden, in verband waarmee kapitein Breemouer besloot deze plaats te verlaten en te Ainaro alle Nederlandse troepen te concentreren. Aangezien een aanval uitbleef keerde een deel van de troepen op 20 September 1942 te Mape terug. Luitenant Zijlstra meldde op 19 September verhoogde activiteit van Japanners, die ter hoogte van Beco waren geland. Bij de langs de weg Viqueque-Baucau gevoerde acties slaagde hij er in twee Japanse vrachtauto's te vernielen, waarbij 10 Japanners om het leven kwamen. Ook uit het westen kwamen berichten binnen, dat de Japanners weer tot het offensief waren overgegaan. Op 21 September bezetten zij Lolotoi. Luitenant Horstink, die zich met 90 man aldaar bevond kon nauwelijks aan een omsingeling ontkomen. Op 23 September 1942 bereikten de Japanners Maubisse. Een door een Australische afdeling uitgevoerde aanval op de van Maubisse in de richting van Ainaro oprukkende Japanners, waarbij deze gevoelige verliezen leden, kon niet verhinderen, dat laatstgenoemde plaats in de vroege morgen van de 25ste September 1942 in Japanse handen viel. De Australische en Nederlands-Indische troepen trokken met het gros op Hatuhudo terug, waar zij zeer vermoeid aankwamen. De troepen waren voorlopig niet in staat een actie van enige betekenis te voeren, het merendeel was zonder schoeisel, terwijl de voedselsituatie zeer veel te wensen overliet. Dank zij het feit, dat een grote hoeveelheid puttees, sokken en schoenen inmiddels te Fatucuac was aangekomen, konden de Nederlands-Indische troepen begin October 1942 weer marsvaardig worden gemaakt. Aangezien de Japanners Ainaro inmiddels hadden verlaten kregen de

Nederlands-Indische troepen de opdracht deze plaats wederom te bezetten en de van deze plaats lopende wegen naar Mape en Atsabe te bewaken. De verplaatsing van Hatuhudo naar Ainaro had op 7 October 1942 plaats.

Op 11 October 1942 werd na ontvangst van berichten, welke er op wezen, dat Japanners van Aileu uit een opmars in zuidelijke richting hadden ingezet, het hoofdkwartier van de Nederlands-Indische troepen naar Cassa verplaatst. Teneinde te beletten dat de geallieerde troepen zich opnieuw in het oorspronkelijk verloren gegane gebied nestelden, gingen de Japanners er medio October 1942 toe over om, na al het vee en voorraden te hebben gestolen, de dorpen welke zij op hun tochten bereikten, plat te branden. Dientengevolge werden de Nederlands-Indische troepen meer en meer in een kleiner rayon samengedrongen. Deze keer werd het oprukken van de vijand voorafgegaan door luchtverkenningen en het mitrilleren van Portugese posten, w.o. Hatuhudo. De vijand keerde na alles ten westen van de Beloelik-rivier te hebben vernield via Ainaro, dat eveneens volkomen aan de vlammen werd prijsgegeven, naar hun bases terug.

In de maand October 1942 bepaalde de activiteit van de guerrillatroepen zich tot het doen van verkenningen. Zodra werd waargenomen, dat de Japanners zich in een of andere plaats vestigden, werd dit bericht onmiddellijk naar Australië geseind, vanwaar door eskaders bommenwerpers een aanval op de Japanners werd uitgevoerd, hetgeen de Japanners dikwijls op zware verliezen kwam te staan.

In November 1942 nam de patrouille-activiteit van de Japanners in belangrijke mate toe, hetgeen tot gevolg had, dat van onze zwaar vermoeide troepen het uiterste werd gevergd en dat het hoofdkwartier van de Nederlands-Indische troepen verder in oostelijke richting moest worden verplaatst.

Aflossing van de guerrillatroepen

In de loop van de maand September 1942 werd op het Hoofdkwartier van de Allied Landforces South West Pacific Area besloten de 2nd Australian Independent Company door de 4th Australian Company te doen aflossen; deze laatste werd reeds in de laatste week van diezelfde maand te Betano aan land gezet. De afgeloste Australische compagnie zou op een nader te bepalen tijdstip van Timor vertrekken.

Ten aanzien van de op Timor aanwezige Nederlands-Indische troepen werd door vorengenoemd hoofdkwartier beslist, dat zij zouden worden vervangen door een inmiddels in Australië onder het commando van de 1ste luitenant der Infanterie J. C. L. Stoll ¹⁾ gevormd detachement, waarvan de

¹⁾ De 1ste luitenant J. C. L. Stoll, die oorspronkelijk bij de expeditionaire troepenmacht was ingedeeld, had op 2 Maart 1942 (zie het bevel op bladz. 25) met een officier van gezondheid en twee onderofficieren Timor per prauw verlaten en was na een zeer avontuurlijke tocht op 4 April 1942 in Australië aangekomen.

sterkte niet meer dan 60 man bedroeg. Teneinde deze sterkte op te voeren was begin October 1942 aan Kapitein Breemouer gevraagd na te gaan over hoeveel militairen zou kunnen worden gerekend, die genegen zouden zijn, bij een eventuele aflossing, de strijd op Timor voort te zetten. Hiervoor meldden zich 14 vrijwilligers aan.

Op 29 November 1942 vertrok het detachement Stoll, (totale sterkte 62 man, w.o. 1 arts) ingescheept op het korvet H.M.A.S. „Armidale” van Port Darwin. Het korvet H.M.A.S. „Castlemain” en het patrouillevaartuig H.M.A.S. „Kuru” vergezelden de „Armidale” met de bedoeling om zoveel mogelijk afgeloste troepen naar Australië terug te brengen.

Op 28 November 1942 had kapitein Breemouer bericht ontvangen, dat op 30 November 1942 met de inscheping te Betano zou worden aangevangen. Onmiddellijk lichtte hij de vooruitgeschoven secties en de afdeling onder commando van luitenant Zijlstra in. Bij de opmars naar de inschepingsplaats leverde het overschrijden van de door de zware regenval van de laatste weken, sterk gezwollen rivieren, voor de troepen grote moeilijkheden op. Zij slaagden er niettemin in, op 30 November 1942 omstreeks 16.00 de omgeving van Betano te bereiken.

Van de aldaar verzamelde 70 Portugese vrouwen en kinderen, 192 man Nederlands-Indische troepen en 60 Australiërs, werden in de nacht van 30 November op 1 December slechts de vrouwen en kinderen met het patrouillevaartuig geëvacueerd. Vergeefs werd op de beide corvetten gewacht, welke, zoals later bleek, een verkeerde koers hadden genomen en daardoor de aan de kust ontstoken vuren niet hadden gezien. De volgende dag (1 December) werden beide corvetten door Japanse bommenwerpers bestookt, bij welke actie de „Armidale” verloren ging. Het gehele detachement Stoll, behalve drie inheemse militairen die Australië wisten te bereiken, kwam hierbij om het leven.

Op 2 December 1942 ontving de Australische commandant bericht, dat de evacuatie voor onbepaalde tijd was uitgesteld.

In verband met de grote opeenhoping van de troepen aan de kust werden deze naar de omgeving van Fatucuaac verplaatst.

Op 9 December 1942 ontving kapitein Breemouer bericht dat in de nacht van 10 op 11 December 1942 opnieuw een poging zou worden gedaan, het Nederlands-Indische contingent met inbegrip van degenen, die zich vrijwillig hadden aangemeld om de strijd in Timor voort te zetten, naar Australië te evacueren. Deze vrijwilligers waren in de richting van Maubisse ter verkenning gezonden, welke patrouille opdracht ontving met spoed terug te keren.

Onder stromende regen en in diepe duisternis legden de troepen in de avond van 10 December 1942 de weg naar het strand af, een ieder vol goede hoop, dat dit keer de evacuatie zou slagen.

In verband met berichten over het naderen van Japanse afdelingen werden de afgesproken vuren aan het strand eerst te middernacht ontstoken. Nog voordat deze goed brandden, werd op zee een kort lichtschijnsel waargenomen; kort hierna bereikten zes sloepen van Hr.Ms. „Tjerk Hiddes” het strand. De inscheping van 87 Portugese evacuees, 50 zieken, 64 Australiërs en 192 man van het K.N.I.L. verliep vlot; binnen vijf kwartier waren allen aan boord, waarna het anker werd gelicht. Zonder door vijandelijke vliegtuigen te zijn waargenomen werd op 11 December 1942 te 18.00 Port Darwin bereikt.

Ook de 2nd Australian Independent Company werd op 16 en 18 December 1942 met Hr.Ms. „Tjerk Hiddes” van Timor geëvacueerd en kwam behouden in Australië aan. De 4th Australian Independent Company wist zich nog enige maanden op Timor te handhaven. Uiteindelijk werd besloten ook deze compagnie te evacueren. Op 11 Februari 1943 werden de laatste Australiërs met de Amerikaanse onderzeeboot Dudgeon afgevoerd en onder dekking van RAAF-Hudsons van Timor naar Australië overgebracht.

NABESCHOUWING

Dank zij de aanwezigheid van een vrij uitgebreid telefoonnet, dat in beheer was bij het neutrale Portugese bestuur, konden aanvankelijk de verschillende acties van de guerrillatroepen worden gecoördineerd.

In deze gunstige situatie kwam verandering, toen tengevolge van de opmars van de Japanners naar het binnenland, deze mogelijkheid kwam te vervallen.

De door de Nederlands-Indische troepen in samenwerking met de Australische eenheden op Timor gedurende tien maanden gevoerde guerrilla heeft het voordeel opgeleverd, dat in deze periode ervaring werd opgedaan omtrent de Japanse strijdwijze in de jungle, van welke ervaringen kon worden gebruik gemaakt bij het geven van instructie aan hen, die bestemd waren, bij de bevrijding van Nederlands-Indië te worden ingezet. Door de snelle verovering door de Japanners van de overige eilanden van de Nederlands-Indische Archipel was geen gelegenheid geweest een zuiver beeld van de door de Japanse gevolgde tactiek te krijgen.

Hoewel slechts een gering aantal Japanners gedurende de op Timor gevoerde actie buiten gevecht werd gesteld, leverde de op dat eiland gevoerde strijd het voordeel op, dat een belangrijke Japanse troepenmacht werd gebonden.

HOOFDSTUK III

DE STRIJD IN ZUID-SUMATRA

(zie kaarten nrs 5 en 6)

INLEIDING

Als Territoriaal Commandant van Zuid-Sumatra fungeerde de luitenant-kolonel der Infanterie L. N. W. Vogelesang. Zijn commando omvatte de residenties Palembang, Djambi, Benkoelen, de Lampongse districten en Bangka en onderhorigheden. Slechts in de residenties Palembang en Djambi waren garnizoenen aanwezig.

De oostkust van deze residenties wordt doorsneden door een aantal grotere en kleinere rivieren en is zeer moerassig. De grotere rivieren als de Batang Hari en de Moesi zijn zo breed en diep, dat zij voor kleinere zeeschepen bevaarbaar zijn.

Voor de vijand konden de volgende objecten van groot belang worden geacht.

- het vliegveld bij Talangbetoetoe ($\pm$ 10 km noordwest van Palembang), verder aan te duiden als P.I,
- het vliegveld bij Praboemoelih ($\pm$ 70 km zuidwest van Palembang), verder aan te duiden als P.II,
- het vliegveld bij Djambi,
- het vliegveld bij Lahat,
- de emplacements van de oliemaatschappijen in de omgeving van Palembang, t.w. Pladjoe en Soengeigerong.

Zoals uit de kaart blijkt, vormt de Moesi de toegangsweg naar Palembang, zodat het voor de hand lag, dat maatregelen moesten worden getroffen, de vijand een opvaren van deze rivier te beletten, althans te bemoeilijken. Hiertoe werd de mondingsdelta met haar vele armen bewaakt door een 3-tal sleepbootjes, waarop mitrailleurs waren gemonteerd, terwijl ten noorden van Pradjén een mijnversperring was gelegd, die beschermd werd door een batterij van 4 stukken 7,5 L.35.

Op deze wijze werd bereikt dat het voornaamste naar Palembang voerende vaarwater, zij het dan ook niet afdoende, was afgesloten. De mogelijkheid bleef echter voor de vijand over, gebruik makende van de vele delta-armen, de in de omgeving van Palembang gelegen vitale objecten (in het bijzonder de bovengenoemde emplacements van de oliemaatschappijen) van verschillende zijden te naderen.

Bij de acties op Zuid-Sumatra, zullen alleen de troepen in de omgeving van Palembang in beschouwing worden genomen, omdat de Djambi-troepen werden afgesneden en onder bevel van de Territoriaal Commandant van Midden-Sumatra werden gesteld.

BESCHIKBARE TROEPEN EN DISLOCATIE

De troepen waarover de Territoriaal Commandant in het Palembangse beschikte, bestonden uit een garnizoensbataljon (opgeleid en bewapend voor patrouillediensten voor het handhaven van orde en rust, 1 compagnie stads-wacht, 8 secties mitrailleurs, 2 secties mortieren, 2 stukken luchtdoel-artillerie van 4 cm en 2 batterijen 7,5 L.35 (8 stukken).

De dislocatie van de troepen was begin Februari 1942 als volgt:

– Vliegveld Palembang I, bij Talangbetoetoe (P.I):

- 2 secties infanterie ¹⁾,
- 1 sectie mitrailleurs,
- 2 stukken 4 cm luchtdoelartillerie,
- 2 overvalwagens (omgebouwde vrachtauto's).

– Vliegveld Palembang II, bij Praboemoelih (P.II):

- 2 secties infanterie,
- 2 secties mitrailleurs,
- 3 overvalwagens.

– Emplacement Pladjoe:

- 2 secties infanterie,
- 1 sectie mortieren,
- 2 secties mitrailleurs,
- 2 stukken 7,5 L.35.

– Emplacement Soengeigerong:

- 2 secties infanterie,
- 2 secties mortieren,
- 2 secties mitrailleurs,
- 2 stukken 7,5 L.35.

– Vliegveld Lahat:

- 2 secties infanterie.

¹⁾ Een sectie was ongeveer 50 man sterk en bestond uit 3 brigades van 15-18 man.

- Mijnversperringsbatterij Pradjen:
4 stukken 7,5 L.35.
- In reserve te Palembang:
1 sectie mitrailleurs,
1 compagnie stadswacht,
1 sectie infanterie.

Uit bovenstaand overzicht moge blijken, dat de beschikbare troepen over een grote oppervlakte waren verspreid en dat slechts een zeer kleine reserve beschikbaar was, terwijl de zeer belangrijke oliebedrijven te Pladjoe en Soengeigerong slechts zwak waren bezet.

De totale sterkte van de troepen in de omgeving van Palembang bedroeg ongeveer 1250 man.

De Territoriaal Commandant van Zuid-Sumatra stond rechtstreeks onder de bevelen van de Chef van de Generale Staf te Bandoeng.

VOORZIENINGEN

Teneinde na een geslaagde landing, 's vijands opmars zoveel mogelijk te bemoeilijken en te vertragen waren de voornaamste bruggen in de naar Lahat en Oosthaven voerende wegen ter vernieling voorbereid, zodat deze in korte tijd onbruikbaar gemaakt konden worden. Ook de opgeslagen olie- en levensmiddelenvoorraden konden op korte termijn worden vernietigd.

Bovendien was een aanvang gemaakt met het opslaan in de omgeving van Lahat van levensmiddelen en uitrusting voor het voeren van de guerrilla.

Ook de vernielingen van de oliebedrijven te Pladjoe en Soengeigerong waren voorbereid; zij zouden geheel door het dienstplichtig personeel van de oliemaatschappijen worden uitgevoerd.

Het vernielingsplan kwam in grote trekken hier op neer, dat de voornaamste installaties in een bepaalde volgorde zouden worden vernield (doorbranden van assen, droogstoken van ketels), waarvoor minstens 2 uren waren uitgetrokken, waarna tot het vernielen van de machines zou worden overgegaan.

Tenslotte zou men de op de emplacements aanwezige olietanks leeg laten lopen, waarna de olie in brand zou worden gestoken. Het uitvoeren van het vernielingsschema kon - bij ongestoorde arbeid - op ongeveer 4 uur worden geschat.

In tegenstelling met de vernieling van installaties op andere plaatsen, waarbij van springmiddelen een ruim gebruik was gemaakt (Tarakan en Balikpapan), moest hiervan bij de vernieling van de installaties bij Palembang worden afgezien, aangezien deze zo lang mogelijk in bedrijf moesten blijven

en bij een in werking zijnde fabriek, de van te voren aangebrachte springmiddelen een te groot gevaar zouden opleveren.

Deze wijze van vernieling had het risico dat deze niet tijdig zou kunnen worden uitgevoerd. Dit risico moest echter worden aanvaard, omdat er alles aan gelegen was dat de Palembangse oliebedrijven tot het laatste toe zouden kunnen produceren. In deze bedrijven, de enige in Zuid-Oost-Azië, werd namelijk de vliegbenzine van hoog octaan gehalte vervaardigd, welke voor onze en voor de geallieerde vliegtuigen was bestemd.

HET JAPANESE OPERATIEPLAN

Gelet op de ervaring opgedaan bij de aanvallen op de olieplaatsen Tarakan en Balikpapan, waar de vernieling van de terreinen tijdig tot stand was gekomen, zette de vijand er bij de aanval op Zuid-Sumatra alles op, in dit gebied de zo belangrijke olie-emplacementen ongeschonden in handen te krijgen.

Het operatieplan kwam hoofdzakelijk hier op neer dat zowel het vliegveld P.I¹⁾, als de emplacements bij Pladjoe en Soengeigerong door een verrassende landing met sterke afdelingen parachutisten zouden worden bezet.

De parachutisten hadden tot taak tot elke prijs het uitvoeren van vernielingen tegen te gaan. Zij zouden zo spoedig mogelijk, in elk geval binnen 24 uur, door grondstrijdkrachten worden versterkt, die met vaartuigen de Moesi en haar zijrivieren zouden opvaren.

Bevreesd voor een vroegtijdig vernielen van de olie-emplacementen kreeg de Japanse commandant opdracht het tempo van de operaties in Malakka, dat toch al hoog lag, te versnellen. In afwijking van het tot dusver gevolgde beginsel, dat eerst na de consolidatie van een veroverd gebied, verder zou worden opgerukt, werd door de Japanse Generale Staf bepaald, dat de actie tegen Palembang zo spoedig mogelijk en desnoods vóór de verovering van Singapore moest worden ingezet.

HET NEDERLANDSE OPERATIEPLAN

Dit kwam in hoofdzaak op het volgende neer:

- Verhinderen dat de emplacements bij Pladjoe en Soengeigerong en de vliegvelden P.I en P.II door een „coup de main” in 's vijands handen zouden vallen;
- Verhinderen dat bij een overmachtige vijandelijke aanval bovengenoemde objecten onvernield door de vijand zouden kunnen worden bezet.

¹⁾ De Japanners waren onkundig van het bestaan van P. II. Dit zeer goed gecamoufleerde vliegveld werd eerst enige weken na de vermeerstering van Palembang door de Japanners ontdekt.

- Voor overmacht - na het uitvoeren van de vernielingen - terugtrekken naar het binnenland (Lahat) en de vijand door het voeren van de guerrilla zoveel mogelijk afbreuk doen.

Bij de operatie werd voorts nog rekening gehouden met het beschikbaar komen van versterkingen. Uitgaande van de veronderstelling, dat de aanval op Palembang niet vóór de val van Singapore ¹⁾ zou worden ingezet en op grond van de ervaring, dat de Japanners bij hun opmars eiland voor eiland bezetten, meende het Opperbevel (Abdacom) bijtijds een Australische divisie, welke medio Februari werd verwacht, voor de verdediging van Zuid-Sumatra beschikbaar te kunnen stellen. Zoals later zal blijken, viel dit plan in duigen omdat de Japanse commandant opdracht had gekregen het tempo, met aanvaarding van risico's, te versnellen.

DE GEBEURTENISSEN TOT AAN DE LANDING VAN JAPANESE PARACHUTISTEN IN DE OMGEVING VAN PALEMBANG OP 14 FEBRUARI 1942

Na de vermeestering van de oliegebieden bij Tarakan (12 Januari '42) en Balikpapan (24 Januari '42) steeg Palembang in betekenis, te meer daar men voor het verkrijgen van vliegtuigbenzine met hoog octaan gehalte, geheel op dit gebied was aangewezen. Plannen werden gemaakt, onze troepen op Zuid-Sumatra met geallieerde eenheden te versterken. De Japanse successen op Malakka en de snelle opmars naar Singapore noopten onze bondgenoten echter alle beschikbare troepen naar dit gebied te zenden. Singapore, de belangrijke vlootbasis, moest tot elke prijs behouden worden.

Hierdoor werd de Nederlandse legerleiding genoodzaakt, aan de toch al zeer zwakke bezetting van Java, een bataljon, t.w. het Xde Bataljon infanterie ²⁾, te onttrekken, welk bataljon (bestaande uit staf, 1 Menadonese compagnie, 2 Javaanse compagnieën en 1 mitrailleur compagnie) op 5 Februari 1942 van Batavia naar Zuid-Sumatra vertrok.

Met uitzondering van 1 Javaanse compagnie, welke in de nabijheid van Palembang werd gelegerd, werd het bataljon te Praboemoelih ondergebracht. Het bataljon was gemotoriseerd en bestemd om als reserve op te treden. Voor het opdoen van de nodige terreinkennis werden dagelijks oefeningen gehouden. Intussen werd in de loop van Januari als gevolg van de snelle Japanse opmars, het grootste deel van de R.A.F. van Malakka naar Zuid-Sumatra overgebracht en op de vliegvelden P.I en P.II gestation-

¹⁾ Men meende dat de Japanners eerst na de vermeestering van Singapore voldoende troepen voor een aanval op Sumatra vrij konden maken.

²⁾ Sterkte ongeveer 1000 man.

neerd¹⁾). Het grondpersoneel was practisch ongewapend, terwijl het moreel, door de slechte gang van zaken op Malakka, laag was. Doordat een aantal vliegvelden op Malakka werd ontruimd, konden de Britten begin Februari 1942 een regiment luchtdoelartillerie, bestaande uit stukken van 4 en 8 cm beschikbaar stellen voor de luchtafweer op Zuid-Sumatra. Dit regiment werd over P.I, P.II, Soengeigerong en Pladjoe verdeeld. Tengevolge echter van het feit, dat het schip, dat de munitie voor genoemd regiment vervoerde door de Japanners in de grond werd geboord, kon weinig voordeel van de Britse luchtdoelartillerie worden getrokken. Weliswaar konden door beschikbaarstelling van onze munitie de Britse 4 cm stukken in werking worden gebracht, doch de 8 cm stukken, welke bij machte zouden zijn geweest de hoogvliegende Japanse bommenwerpers te bestrijden, moesten werkeloos blijven. De Britse luchtmacht, met het bijbehorende grondpersoneel en de luchtdoelartillerie stonden onder Brits bevel. De Nederlandse Territoriaal Commandant had hierover geen zeggingschap.

In de loop van de eerste helft van Februari 1942 nam de vijandelijke luchtactiviteit boven Zuid-Sumatra gestadig toe. P.I werd enige malen zwaar gebombardeerd, terwijl ook de luchtverkenning werd opgevoerd.

Met spanning werden dan ook op Zuid-Sumatra de gebeurtenissen tegemoet gezien, welke spanning nog steeg toen op 8 Februari de Japanners vaste voet op het eiland van Singapore verkregen. Een grootscheepse aanval op de stad Singapore kon nu elk ogenblik worden verwacht.

DE IN DE OMGEVING VAN PALEMBANG GEVOERDE STRIJD

Op 14 Februari 1942, dus vóór de val van Singapore (15 Februari), te ongeveer 07.30 verscheen een grote macht Japanse vliegtuigen, naar schatting 120, boven het vliegveld P.I, en boven de olie-emplacementen bij Pladjoe en Soengeigerong. Nadat P.I zwaar was gebombardeerd, werden grote aantallen parachutisten²⁾ uitgeworpen. Deze kwamen op de volgende plaatsen neer:

- in het bedekte terrein iets ten noorden van het vliegveld P.I. (pl.m. 250 man)
- in het emplacement te Pladjoe (pl.m. 300 man)
- enige honderden meters ten zuiden van het emplacement te Soengeigerong (pl.m. 300 man).

¹⁾ De vliegvelden op het Singapore-eiland waren reeds zodanig overbelast, dat daar geen plaats meer was.

²⁾ Zij waren afkomstig van de vliegvelden Kluang en Pahang op Malakka en behoorden niet organiek tot de 38ste Divisie, die later de hoofdaanval zou inzetten.

De vijand had blijkbaar, wijs geworden door de ervaring opgedaan bij de aanvallen op de olieplaatsen Tarakan en Balikpapan, die tijdig konden worden vernield, er alles op gezet om althans deze belangrijke emplacementen ongeschonden in handen te krijgen en had hiervoor het inzetten van parachutisten gekozen.

Reeds werd uiteengezet waarom men voor de vernieling van Pladjoe en Soengeigerong moest afzien van het gebruik van springmiddelen. Het onbruikbaar maken van deze terreinen zou dus noodgedwongen enige tijd (bij ongestoorde arbeid ongeveer 4 uren) in beslag nemen. Het zal geen nader oorgoog behoeven dat door de verrassende inzet van Japanse parachutisten het vernielingsplan in ernstige mate werd belemmerd.

Door de Territoriaal Commandant werden na het bekend worden van de Japanse aanval, de volgende maatregelen genomen.

- het inzetten van de te Palembang beschikbare reserve t.w. 1 sectie mitrailleurs en de Javaanse compagnie van het Xde Bataljon onder bevel van kapitein J. H. Scheffer tegen het vliegveld P.I.
- het inzetten van de compagnie stadswacht voor het afsluiten van de toegangswegen tot de stad Palembang.
- opdracht aan de commandant van het Xde Bataljon te Praboemoelih om met zijn bataljon (minus de compagnie te Palembang) naar Palembang af te marcheren, waar hem nadere orders zouden worden verstrekt.

De strijd in de omgeving van Palembang was begonnen.

Aangezien de gevechten zich op een drie-tal plaatsen t.w. P.I, Pladjoe en Soengeigerong concentreerden en de acties geheel los van elkaar werden gevoerd, zullen deze voor een goed overzicht afzonderlijk worden behandeld.

De actie bij Palembang I

Op 14 Februari 1942 te 07.00 waren de op het vliegveld gestationeerde Britse jachtvliegtuigen opgestegen om een Japans convooi, dat de vorige dag in de omgeving van Bangka was gesignaleerd, aan te vallen. Toen de Japanse toestellen te 07.30 boven P.I verschenen was het radio-contact met de Britse jachtvliegtuigen verbroken, zodat deze niet gewaarschuwd konden worden en de grondtroepen het dus zonder luchtsteun moesten stellen.

De troepen op het vliegveld, die in de loop van Februari 1942 nog versterkt waren met een Britse batterij luchtdoelgeschut van 8 cm en een sectie van 4 cm, werden door de Japanse aanval volkomen verrast.

De Japanners kwamen neer in het bedekte terrein ten noorden van het vliegveld. Een deel nestelde zich in de bomen en nam het vliegveld met automatische wapens onder vuur. Gedekt door dit vuur slaagde een ander deel

er in, het vliegveld binnen te dringen, waar zij een overvalwagen en een aantal vrachtauto's vermeesterden. Met deze voertuigen werd de weg van P.I. naar Palembang versperd. De versperring werd door enige automatische wapens en mortieren bestreken. De bezetting van het vliegveld, hierbij krachtdadig bijgestaan door de Britse luchtdoelartilleristen, wisten met hun vuur wel enige successen te boeken, doch slaagden er niet in de aanval tot staan te brengen. Zij waren tenslotte gedwongen langs de bovengenoemde versperring, door het terrein terug te trekken in de richting van Palembang. De officier, die het bevel voerde over de Nederlandse troepen, luitenant H. J. W. Visser, werd bij de verdediging van het vliegveld zwaar gewond.

De actie tegen de Japanse parachutisten werd ten zeerste bemoeilijkt door het feit, dat het grondpersoneel van de R.A.F. voor een groot deel ongewapend was en dus bescherming behoeftte.

Hoewel het vliegveld P.I ter vernieling was voorbereid (ondermijnd), kon niet tot vernielen worden overgegaan, omdat bij de Japanse actie het magazijn waar de detonatoren waren opgeslagen in brand was geraakt.

Intussen was de in Palembang aanwezige reserve in de richting van P.I opgerukt. Helaas was de compagnie van het Xde Bataljon niet volledig, omdat een deel in de vroege ochtend op patrouille was gegaan voor het opdoen van terreinkennis. Dit deel kwam tussen de Japanse parachutisten terecht en werd uiteengeslagen.

De voorhoede van de reserve uit Palembang, onder bevel van de sergeant N. L. Tenty¹⁾, werd pl.m. 2 km ten zuiden van het vliegveld onder vuur genomen. De voorhoede slaagde er in de eerste weerstand te overwinnen en een aantal Japanners buiten gevecht te stellen. Tenslotte liep de voorhoede echter vast in het zwaar begroeide en moerassige terrein, dat door de Japanners op oordeelkundige wijze was bezet (de automatische wapens in bomen, terwijl de mortieren in stelling werden gebracht bij de droge, open stroken).

Ook na aankomst van versterkingen slaagden onze troepen er niet in de vijand terug te dringen. Tegen het vallen van de avond werd een stelling ingericht om aan een Japans offensief in de richting van Palembang het hoofd te bieden. De Territoriaal Commandant had het voornemen de volgende dag opnieuw een poging te wagen het vliegveld P.I te heroveren.

De actie bij Pladjoe

Op 14 Februari werd te 07.30 luchtalarm gemaakt en enige minuten later werden grote formaties vijandelijke vliegtuigen zichtbaar aan de overzijde van de Moesi boven het vliegveld P.I alwaar parachutisten werden

¹⁾ De luitenant, die aanvankelijk het bevel voerde, werd spoedig gewond en naar Palembang afgevoerd.

uitgeworpen. Ongeveer 5 minuten later was Pladjoe aan de beurt. De uitgeworpen parachutisten kwamen deels op het emplacement en deels in de omgeving ten noorden daarvan terecht. Reeds dadelijk werd een succes geboekt doordat twee Japanse transporttoestellen neergehaald werden (één door de mitrailleurs van het detachement, de andere door het Britse lucht-afweergeschut).

Onmiddellijk trof de commandant, kapitein der infanterie J. S. Rosier maatregelen het emplacement te zuiveren. Daartoe liet hij zijn troepen – versterkt met 20 man van de Britse luchtdoelartillerie die als infanterist dienst deden – in breed front van het zuiden naar het noorden oprukken. De zuiveringsactie leverde zeer veel moeilijkheden op, aangezien de vrouwen en kinderen, die nog niet uit Pladjoe geëvacueerd waren, zich nog in de schuilkelders tussen de Japanners bevonden. Deze maakten hiervan gebruik door de vrouwen en kinderen voor zich uit te jagen en tegelijkertijd het vuur op onze troepen te openen. Door deze tactiek slaagden zij er in, enkele installaties te vermeesteren en daarop de Japanse vlag te hijsen. Door goed van het terrein gebruik te maken en op korte afstand met de klewang in de vuist te attakeren, wisten onze troepen voetje voor voetje terrein te winnen. Door het slechte schieten van de Japanners waren onze verliezen gering.

Tegen 10.00 kreeg de commandant van Pladjoe telefonisch contact met de Territoriaal Commandant. Laatstgenoemde deelde mede, dat 1 compagnie van het Xde Bataljon als versterking onderweg was, dat in geen geval tot vernieling mocht worden overgegaan en dat ten koste van alles stand moest worden gehouden.

Te 11.00 kreeg de commandant van het vernielingscorps, die zich te Pladjoe bevond, bevel zich met zijn personeel naar Palembang te begeven, alwaar hij van de Territoriaal Commandant opdracht kreeg, zijn onderdeel te Praboemoelih te verzamelen. De Territoriaal Commandant was blijkbaar van mening, dat de aanwezigheid van het vernielingscorps te Pladjoe een vóórtijdige vernieling van het emplacement in de hand zou werken. Hierbij realiseerde hij zich niet, dat wanneer eenmaal tot vernieling moest worden overgegaan het verplaatsen van dit corps – zo dit door 's vijands actie nog mogelijk zou zijn – tijd kostte en door het ontstaan van branden in de olie-opslagplaatsen, de werkzaamheden zeer zouden worden bemoeilijkt.

Tegen 13.00 arriveerde de door de Territoriaal Commandant toegezegde compagnie van het Xde Bataljon te Pladjoe. Deze compagnie (Menadonezen) stond onder bevel van de kapitein der Infanterie J. H. M. U. L. E. Ohl. Dat dit onderdeel zo laat te Pladjoe aankwam vond zijn oorzaak in het feit, dat het Xde Bataljon te Praboemoelih in de vroege ochtend was uitgerukt voor het houden van oefeningen. Eerst te 11.00 waren de onderdelen verzameld. Aangezien één sectie van de Menadonese compagnie niet kon worden bereikt, werd de compagnie versterkt met één sectie van de Javaanse compagnie

en één peloton mitrailleurs en één sectie mortieren van de mitrailleur-compagnie.

Op verzoek van kapitein Rosier zou kapitein Ohl, hoewel jonger in rang, de actie leiden. De overweging hierbij was, dat kapitein Ohl niet alleen de meeste troepen onder zich had, doch dat deze bovendien beter waren uitgerust en geoefend voor het optreden tegen een buitenlandse vijand.

Na aankomst van de versterking konden de zaken nog beter worden aangepakt.

De opstelling van de Pladjoe-troepen werd in westelijke richting uitgebreid, zodat nu het gehele emplacement kon worden doorzocht en gezuiverd. Te 13.20 werd de aanval ingezet op de raffinaderij, die in het centrum van het complex lag, waar de Japanners zich sterk hadden verschanst. De aanval had plaats onder dekking van mortiervuur, terwijl de hoge vijandelijke opstellingen op de torens door mitrailleurvuur werden geneutraliseerd. Dank zij het doortastend en beleidvol optreden van de twee voorsecties, die onder bevel stonden van de luitenants J. H. Schwab en E. J. van Blommenstein, slaagde de aanval volkomen. De vijand, die door het mortiervuur zware verliezen leed, wachtte het handgemeen niet af en vluchtte in noordelijke richting naar de rand van het moerasbos. Slechts een groepje van 15 Japanners wist stand te houden in een schuilloopgraaf in de uiterste noordoost-hoek van het emplacement. Op drie van de torens van de raffinaderij had de vijand Japanse vlaggen gehesen. Drie vrijwilligers haalden onder vijandelijk vuur, dat zowel uit het moerasbos als uit de loopgraaf werd afgegeven, de vlaggen omlaag. Deze drie militairen waren de luitenant Van Blommenstein, de Menadonees infanterist 1ste klasse Pelealuw en de Menadonees fuselier Buntua.

Tegen 19.00 was het eigenlijke olieterrein van Japanners gezuiverd. Intussen waren door het mortiervuur enige olietanks in brand gevlogen, welke brand zich, mede door de sterke wind, snel over het emplacement verspreidde.

Te 21.00 ondernam luitenant Van Blommenstein met zes vrijwilligers een poging de Japanners, die nog steeds in de loopgraaf in de noordoost-hoek van het complex standhielden, met handgranaten op te ruimen. Helaas vloog een nabijgelegen olietank in brand en werd het open terrein zodanig verlicht, dat de patrouille zichtbaar werd en onmiddellijk hevig onder vuur werd genomen. Slechts met moeite en gelukkig zonder verliezen kon de patrouille zich terugtrekken. Aangezien kapitein Ohl voornemens was de volgende dag een aanval op de Japanners bij de noordoostelijke loopgraaf en in het moerasbos in te zetten, werd de rest van de tijd aan de voorbereiding hiervan besteed.

In de loop van de nacht bereikten de Territoriaal Commandant berichten, dat de Japanners met grotere en kleinere schepen de Moesi en haar zijarmen opvoeren.

Te 02.00 (15 Februari) gaf de Territoriaal Commandant opdracht de vernieling uit te voeren en daarna terug te trekken naar Kertapati.

Te Pladjoe stond echter het tankenpark in lichterlaaie en toen te 02.30 een benzinetank in de nabijheid van de raffinaderij – waar kapitein Ohl zijn commandopost had – in brand geraakte, werd de hitte zodanig, dat hij deze moest verlaten. Aan het verrichten van vernielingswerkzaamheden in de raffinaderij – het belangrijkste object – viel thans niet meer te denken, ook al zou het vernielingskorps, dat zoals reeds werd vermeld, door de Territoriaal Commandant op Praboemoelih was teruggenomen, op het terrein aanwezig geweest zijn.

Door het terugnemen van het vernielingskorps en door het te laat genomen besluit, is de vernieling van Pladjoe niet behoorlijk uitgevoerd.

Met veel moeite en dan nog met hulp van een dienstplichtig employé van het oliebedrijf, die ter plaatse uitstekend bekend was, slaagde kapitein Ohl er in, door de vuurzee heen te komen en de weg naar Palembang te bereiken, waarna naar Praboemoelih werd afgemarcheerd. De compagnie van kapitein Ohl had bij deze actie slechts geringe verliezen geleden: één zwaar- en enkele lichtgewonden. Dit was behalve aan het slechte schieten van de vijand, voornamelijk te danken aan de lofwaardige wijze waarop de luitenanten Schwab en Van Blommenstein hun afdelingen hadden geleid.

De actie bij Soengeigerong

Bij Soengeigerong waren de Japanse parachutisten enige honderden meters ten zuiden van het emplacement terecht gekomen. De bezettingstroepen onder bevel van luitenant V. E. T. Steinginga slaagden er in enige aanvallen af te slaan, waarop de aanvallers zich terugtrokken en onze troepen meester van het terrein bleven. Daardoor was het mogelijk het vernielings-schema systematisch af te werken. Toen te pl.m. 02.00 de Territoriaal Commandant het bevel voor de vernieling gaf, kon deze volledig worden uitgevoerd. Na voltooiing marcheerden de troepen naar Kertapati af.

DE VERDERE ACTIES

In de vroege ochtend van 15 Februari waren de olieterreinen bij Soengeigerong en Pladjoe door onze troepen ontruimd en toen bleek, dat de vijandelijke vaartuigen geen gebruik maakten van de rivierarm bij Pradjen¹⁾, werd ook de bewakingsbatterij bij deze plaats teruggenomen.

Intussen werden van het vliegveld P.II uit regelmatig met Britse vliegtuigen aanvallen gedaan op de Japanse vaartuigen op de Moesi. Door de successen die men hierbij boekte, konden de landingen, die op de oevers plaats hadden, wel worden vertraagd doch niet worden gestuit.

Toen tegen 08.00 de berichten omtrent de Japanse landingstroepen steeds

¹⁾ Vermoedelijk was de vijand op de hoogte van de mijnversperring, die daar was aangelegd.

verontrustender werden, besloot de Territoriaal Commandant zijn commandopost te verplaatsen naar Kertapati.

Later bleek, dat de landing was uitgevoerd door het gros¹⁾ van de 38ste Divisie, onder bevel van luitenant-generaal Sano. Deze troepen, waarbij geen marine-landingsafdeling was ingedeeld, waren tussen 9 en 11 Februari 1942 uit de Camranh-baai (Indo-China) vertrokken. De sterkte bedroeg 9 à 10 000 man.

De commandant van het Xde Bataljon, majoor B. P. de Vries, die zich te Palembang bevond, kreeg van de Territoriaal Commandant opdracht daar te blijven als schakel tussen hem en de bij het vliegveld P.I agerende troepen.

De commandant van het Xde Bataljon beschikte nog over troepen, die te Prabomoelih later uit het terrein waren teruggekeerd (bijna 2 sectiën infanterie) en een klein gedeelte van de mitrailleurcompagnie. Verder was te Palembang nog aanwezig de compagnie stadswacht en een troepje gewapende Britten onder bevel van een officier, die zijn diensten had aangeboden. Toen majoor De Vries evenwel te 10.00 opdracht kreeg het vliegveld P.I te heroveren, bleek de stadswacht de stad verlaten te hebben, evenals de Britten. Toch gaf majoor De Vries opdracht aan de commandant van de Javaanse compagnie van het Xde Bataljon, kapitein J. H. Scheffer die bij het vliegveld P.I ageerde, voorwaarts te gaan, onder mededeling dat hij zo spoedig mogelijk met versterkingen zou volgen.

Te 11.00 kreeg majoor De Vries het volgende telefonische bericht van de Territoriaal Commandant uit Kertapati: „Ik ga nu naar Lahat.²⁾ Jij . . . .” Op dat ogenblik kwam een andere stem door de telefoon met de vraag: „Overste, moet ik alle verbindingen vernielen, ook die met Java?” „Ja” was het antwoord en van dat ogenblik af, was er niets meer te horen. Kertapati was het verbindingscentrum, zowel voor de interne militaire verbindingen als voor de verbinding met de Chef van de Generale Staf te Bandoeng.

Het vóórtijdig vernielen van dit centrum – een onmiddellijke Japanse bezetting was nog niet te duchten en de vernieling kon in korte tijd worden uitgevoerd – heeft de verdere acties ernstig belemmerd. Even later kwam kapitein Scheffer berichten, dat nieuwe landingen met parachutisten³⁾ hadden plaatsgehad en hij niet in staat was langer stand te houden. Dit en de laatste berichten omtrent de Japanse landingstroepen, die Palembang reeds op enkele kilometers waren genaderd, deed majoor De Vries besluiten alle troepen uit het Palembangse terug te trekken en een stelling in te richten ten zuiden van de Moesi bij Kertapati.

Te 13.00 kwam majoor De Vries te Kertapati aan. Het bleek dat daar de

¹⁾ De rest was naar Bangka opgestoomd.

²⁾ In de omgeving van Lahat waren, zoals reeds eerder vermeld, voorbereidingen getroffen voor het voeren van de guerrilla.

³⁾ Deze waren afkomstig van het vliegveld Soengei Patani op Malakka.

troepen uit Soengeigerong en Pladjoe aanwezig waren; bovendien was een vernielingsploeg voor de brug bij Kertapati beschikbaar. Behalve genoemde troepen bevond zich te Kertapati een aantal militairen van de territoriale troepen, die van hun afdeling waren afgeraakt. Majoor De Vries nam allen onder zijn bevelen en richtte op het terrein rond Kertapati een opnamestelling in. Te 16.00 kwam de compagnie Scheffer met de troepen, die bij het vliegveld P.I hadden gevochten te Kertapati aan. Nadat majoor De Vries zich overtuigd had, dat alle troepen de zuidelijke oever van de Moesi hadden bereikt, gaf hij opdracht de brug bij Kertapati over de Ogan op te blazen. Een verder verblijf bij deze plaats had geen zin, aangezien het terrein in de omgeving daarvan hoofdzakelijk uit moeras bestond, waar doorheen slechts één weg liep. Wanneer de Japanners deze terugtochtsweg stuk bombardeerden, zouden onze troepen afgesneden worden. Majoor De Vries besloot daarom 20 kilometer in de richting van het vliegveld P.II terug te trekken en daar opnieuw een stelling in te richten.

Via een telefoon van de oliemaatschappij werd verbinding verkregen met P.II, waarbij bleek dat de gehele Britse bezetting van het vliegveld (de luchtafweer inbegrepen) in de richting van Tandjoengkarang was verdwenen. Ook de vliegtuigen, waarmee in de loop van de dag aanvallen op de Japanse vaartuigen waren gedaan, hadden het veld verlaten en waren naar Java vertrokken.

Het thans zeer zwak verdedigde vliegveld vormde een bedreiging in de rug, aangezien het open lag voor luchtlandingen. In verband hiermede besloot majoor De Vries de volgende dag (16 Februari) met alle troepen naar P.II te vertrekken en daar te reorganiseren. Na reorganisatie was majoor De Vries voornemens de wegen bij Praboemoelih, Batoeradja en Martapoera af te sluiten en eventueel van daaruit in de richting van de vijand op te rukken. Ter verkrijging van goedkeuring van dit plan werd 17 Februari contact gezocht met de Territoriaal Commandant te Lahat. Het gelukte één der officieren van de staf van majoor De Vries verbinding te krijgen, door per auto naar Moearaënim te rijden en van daaruit te telefoneren. Het voorgestelde plan werd door één van de officieren van de staf van de Territoriaal Commandant goedgekeurd¹⁾. Even voordat in de avond van 17 Februari de opstellingen zouden worden ingenomen, kwam via een particuliere telefoonlijn uit Batoeradja een bericht namens de Territoriaal Commandant, inhoudende dat Japanse afdelingen, die de krekten west en noordwest van Palembang waren opgevaren, zich te Tandjoengradja en Kajoeagoeng hadden verzameld en nu met alle mogelijke vervoermiddelen, langs de weg en over de rivier (de Komerieng) oprukten in de richting van Martapoera (geschatte sterkte 800 man). Verwacht werd, dat zij de volgende dag (18 Februari) te pl.m. 17.00

¹⁾ De Territoriaal Commandant bleek niet te Lahat aanwezig te zijn.

daar zouden aankomen. Majoor De Vries kreeg opdracht onmiddellijk met alle beschikbare troepen naar Martapoera te marcheren en de brug bij deze plaats open te houden. Uit het telefonisch bericht namens de Territoriaal Commandant uit Batoeradja bleek dat deze – zonder hiervan kennis te hebben gegeven – zijn commandopost te Lahat onverwachts had verlaten. Later bleek dat hij het plan, de guerrilla te voeren, had opgegeven en Lahat had verlaten om contact op te nemen met een Australische divisie, die volgens een bericht te Oosthaven was geland. Dit bericht was inderdaad juist, doch de reeds ontscheepte onderdelen werden weer geëmbarkeerd, toen bleek dat Palembang reeds in Japanse handen was. De Territoriaal Commandant was hier blijkbaar zo door ontmoedigd, dat hij zonder zijn ondercommandanten in te lichten te Oosthaven aan boord ging van een – toevallig aanwezig – schip van de Koninklijke Paketvaart Maatschappij en naar Java vertrok, waar hij zich omstreeks 19 Februari bij de Chef van de Generale Staf te Bandoeng meldde, waarna een onderzoek naar zijn gedragingen werd gelast.

Te 21.30 (17 Februari) vertrok de troep uit Praboemoelih in de richting van Martapoera. Zij bestond uit het Xde Bataljon en ongeveer 500 man territoriale troepen, die opnieuw in compagnieën waren ingedeeld. Aangezien het aantal voertuigen te klein was om de gehele troep normaal te vervoeren, moesten de wagens worden overbelast. Bovendien bleek dat alle – tijdelijk gemilitariseerde – burgerchauffeurs waren verdwenen, zodat officieren en onderofficieren, die wel eens hadden gereden als bestuurder moesten optreden. Tot overmaat van ramp was het gaan stortregenen en bleek de weg op vele plaatsen versperd door Brits materieel, (stukken geschut, defecte auto's) dat men in de haast om weg te komen, langs de weg had laten staan. Het grondpersoneel van de R.A.F. (voor het grootste deel ongewapend) was in paniek geraakt en maakte de verwarring nog groter. De voorhoede van onze troepen werd gevormd door de Menadonese compagnie van het Xde Bataljon onder kapitein Ohl, die zijn sporen reeds te Pladjoe had verdiend. Majoor De Vries bevond zich op de laatste wagon van de achterhoede.

De compagnie Ohl, versterkt met 1 sectie van de Javaanse compagnie, 1 peloton mitrailleurs en 1 tankbuks, kreeg opdracht, een zich eventueel te Martapoera bevindende vijand te verdrijven en daarna de brug open te houden totdat de overige troepen zouden zijn gepasseerd.

Te 08.30 (18 Februari) arriveerde de voorhoede te Martapoera, waar geen vijand werd aangetroffen. Na een terreinverkenning werd de voorhoede opgesteld aan de rand van een rijstveld ten noorden van de brug over de Komering. Twee sectiën van de Menadonese compagnie, onder commando van luitenant Schwab, werden in front geplaatst met de mitrailleurs en de tankbuks op de vleugels. Eén sectie werd achter de voorsectiën in reserve

gehouden, terwijl de sectie van de Javaanse compagnie als rugdekking bij de brug optrad.

Te $\pm$ 09.30 was de stelling gereed en tegen 10.00 begonnen de eerste auto's met eigen troepen de brug te passeren; deze werden doorgezonden naar een verzamelplaats enige kilometers ten zuiden van de brug.

Te 11.00 zag één van de voorsecties een Japanse rijwielpatrouille. Deze patrouille werd uiteengeslagen. Te 12.00 arriveerde de bataljonscommandant met de laatste troepen.

Te 13.00 namen de voorsecties over het gehele front Japanse infanterie waar. Deze trachtte door zich hier en daar bloot te geven de positie van onze automatische wapens vast te stellen. Deze bedoeling werd echter onderkend en onze automatische wapens bleven zwijgen. Toen de vijand tenslotte de aanval inzette (het te doorschrijden open terrein was $\pm$ 80 m breed), werd deze met zware verliezen voor de Japanners afgeslagen. Zij lieten reserves aanrukken en probeerden hiermede onze oostelijke flank te omtrekken. Dit werd echter tijdig onderkend, zodat ook deze aanval met zware verliezen kon worden gekeerd.

Tenslotte probeerde de vijand door een list binnen onze stelling te komen. Daartoe lieten zij een vrachtauto, waarvan de inzittenden in ons uniform waren gestoken, uit de richting van Batoeradja naar Martapoera rijden. Hierdoor werden onze troepen aanvankelijk misleid, doch gelukkig voor ons openden de Japanners het vuur te vroeg, zodat onze troepen de gelegenheid kregen de vrachtauto en de bemanning buiten gevecht te stellen, voordat zij de stelling hadden bereikt. Te 16.30 kreeg kapitein Ohl opdracht van majoor De Vries het gevecht af te breken en over de brug bij de colonne aan te sluiten. Dit werd uitgevoerd onder dekking van de mitrailleurs. Blijkbaar afgeschrikt door de geleden verliezen, volgde de vijand niet. Onze verliezen waren zeer gering; slechts 1 militair werd gewond (vinger afgeschoten). De vijand verloor zeker 100 man.

Dat majoor De Vries het gevecht had laten afbreken vond zijn oorzaak voornamelijk in het feit dat het terrein ten zuiden van Martapoera geheel open was en daar slechts één weg doorliep, waarop alle vervoermiddelen moesten worden opgesteld. Deze vormden derhalve een gemakkelijk doelwit voor vliegtuigen. Majoor De Vries besloot daarom terug te trekken naar Kotaboemi, waar het terrein zich beter voor de verdediging leende. Het voornemen bestond, met deze plaats als basis, opnieuw contact met de vijand op te nemen.

Een officier, die naar Kotaboemi gezonden was om de legering van de troep voor te bereiden, hoorde daar van een bestuursambtenaar dat de Territoriaal Commandant uit Tandjoengkarang de mondelinge opdracht had gegeven, alle troepen met spoed naar Java te zenden. Dit bericht niet vertrouwend, reed deze officier per motorzrijspan door naar Tandjoengkarang,

waar de aldaar aanwezige resident één en ander bevestigde en mededeelde dat de Territoriaal Commandant reeds naar Java was afgereisd. Majoor De Vries bracht met zijn troep, zonder door de vijand te zijn verontrust de nacht (18/19 Februari) te Kotaboemi door. De volgende dag werd naar Oosthaven gemarcheerd, waar de troepen met daar aanwezige vaartuigen werden overgebracht naar Merak, op de noordwest-kust van Java. Van deze plaats uit werd de reis per trein voortgezet naar Batavia.

NABESCHOUWING

Door de actie tegen Zuid-Sumatra te versnellen en deze in te zetten vóór de val van Singapore, hadden de Japanners het succes, dat voorkomen werd, dat onze troepen belangrijk werden versterkt. Dit succes werd nog verder uitgebuit door een verrassende aanval met parachutisten op P.I, Pladjoe en Soengeigerong. Niet alleen viel hierdoor P.I. onbeschadigd in hun handen, doch door te lang aarzelen van de Territoriaal Commandant en het ongemotiveerd terugtrekken van de vernielingsploeg, wisten zij het belangrijkste object, de raffinaderij te Pladjoe, vrijwel onvernield te vermeesteren.

Bij het beoordelen van de houding van de Territoriaal Commandant moet rekening gehouden worden met het feit, dat hij voor een zeer moeilijke taak stond, voor de vervulling waarvan hij niet alleen slechts weinig troepen tot zijn beschikking had, maar bovendien – met uitzondering van het eerst op het laatste moment aangekomen Xde Bataljon – waren dit troepen, die niet geoefend en uitgerust waren om tegen een modern bewapende tegenstander op te treden.

Een extra moeilijkheid werd nog gevormd door de aanwezigheid van de olie-emplacementen te Pladjoe en Soengeigerong, die aangezien daar vliegtuigbenzine met een hoog octaan gehalte werd vervaardigd – in Zuidoost-Azië bestonden geen andere installaties – tot het laatst toe in bedrijf moesten blijven. Hierdoor was het onmogelijk de vernielingen zodanig voor te bereiden, dat zij in geval van nood, onmiddellijk konden worden uitgevoerd. Het was dus wel buitengewoon moeilijk het juiste ogenblik te bepalen waarop moest worden vernield. Toen echter Pladjoe en Soengeigerong door parachutisten werden aangevallen, was het zonder meer wel duidelijk, dat de vijand het hierbij niet zou laten en deze troepen in zo kort mogelijke tijd belangrijk zou versterken.

De parachutisten hadden slechts tot taak, de installaties – met Tarakan en Balikpapan voor ogen –, in afwachting van de komst van versterkingen, voor vernieling te behoeden. Toen de compagnie Ohl er in de namiddag in was geslaagd het terrein te zuiveren, was het ogenblik daar, de teruggetrokken vernielingsploeg naar Pladjoe terug te zenden om de vernieling uit te voeren. Helaas is dit niet geschied.

Het is te betreuren dat de leiding van de Territoriaal Commandant weinig krachtig is geweest en dat hij zich nergens persoonlijk van de gang van zaken op de hoogte heeft gesteld. Dit kwam vooral tot uiting na het – veel te vroeg – genomen besluit de verbindingscentrale bij Kertapati te vernielen. De ondercommandanten tastten nu geheel in het duister over de verder te nemen maatregelen. Na deze vernieling was de commandant vrijwel onbereikbaar voor zijn ondercommandanten en het initiatief moest nu verder van hen uitgaan. Dat de Territoriaal Commandant zich op het bericht van de aankomst van Australische troepen naar Oosthaven begaf om daar contact op te nemen is te billijken, doch dit geldt niet voor zijn plotseling vertrek naar Java, terwijl zijn troepen nog in gevecht waren.

Uit het feit dat majoor De Vries opdracht kreeg met de onder zijn bevel staande troepen naar Java te vertrekken blijkt dat de Territoriaal Commandant – in afwijking van het operatieplan – eigenmachtig had afgezien van het voeren van de guerrilla, waarvoor bij Lahat voorraden waren opgelegd.

Voor de Territoriaal Commandant vormde de aanwezigheid van de uit Malakka geëvacueerde Britse militairen, waarvan een groot deel ongewapend was, een handicap. Het moreel was hierdoor en door de in Malakka opgedane ervaringen niet hoog. Tijdens de gevechten bij Palembang en de omgeving daarvan geraakte een deel in paniek¹⁾, waardoor het optreden van onze troepen ongunstig werd beïnvloed en het moreel, vooral dat van de territoriale troepen, werd aangetast.

Hiertegenover stond het rustige en juiste optreden van de majoor De Vries – die eigenlijk de taak van de Territoriaal Commandant had overgenomen – en kapitein Ohl met zijn compagnie. Zowel te Pladjoe als te Martapoera had laatstgenoemde, dank zij de krachtige steun van de luitenants Schwab en Van Blommenstein, de troep volkomen in de hand en kon een uitstekende vuurdiscipline gehandhaafd worden. Zodoende ontstond er rust en beheerstheid bij de manschappen en een volkomen vertrouwen in de aanvoering, waardoor met succes kon worden opgetreden.

¹⁾ Zij vluchtten zoals zij op het moment gekleed waren. Te voet, op de fiets, per auto trachtten zij het vege lijf te redden en richtten op de weg ten zuiden van het vliegveld P. II een chaos aan.

HOOFDSTUK IV

DE STRIJD IN MIDDEN-SUMATRA

INLEIDING

(zie kaarten nrs 5, 7 en 8)

Alvorens over te gaan tot een beschrijving van de strijd in Midden-Sumatra is het noodzakelijk allereerst een overzicht te geven van de omstandigheden, welke tot het oprichten van het Territoriaal Commando Midden-Sumatra hebben geleid.

Bij het uitbreken van de oorlog tegen Duitsland in Mei 1940 waren op Sumatra de volgende Territoriaal Commando's aanwezig:

- het Territoriaal Commando Zuid-Sumatra, omvattende de residenties, Palembang, Djambi, Benkoelen, de Lampongse districten en Bangka en onderhorigheden.
- het Territoriaal Commando Riouw en onderhorigheden.
- het Territoriaal Commando Sumatra's Westkust en Tapanoeli.
- het Territoriaal Commando Noord-Sumatra, omvattende de residenties Atjeh en Sumatra's Oostkust.

Aangezien als gevolg van de oorlogshandelingen en het instellen van een nieuw Commando Midden-Sumatra, de troepen uit Djambi, Riouw, Sumatra's Westkust en Tapanoeli en Sumatra's Oostkust nauw met elkaar verweven werden, is het noodzakelijk een overzicht te geven van de sterkte en de taak van de aldaar aanwezige troepen bij het uitbreken van de oorlog met Japan in December 1941.

- Djambi.

De troepen in de residentie Djambi, die zoals reeds in het vorig hoofdstuk „De strijd in Zuid-Sumatra” is vermeld, onder bevel van de Territoriaal Commandant Zuid-Sumatra stonden, waren bij het uitbreken van de oorlog in December 1941 als volgt gegroepeerd:

Djambi: 1 compagnie infanterie bestaande uit 5 brigades¹⁾ beroepspersoneel en 4 brigades dienstplichtigen,
1 peloton mitrailleurs,
1 afdeling stadswacht.

Moearatebo: 3 brigades infanterie (beroeps).

Moearatembesi: 3 brigades infanterie (beroeps).

Sarolangoen: 4 brigades infanterie (beroeps).

¹⁾ De sterkte van de brigades varieerde van 15 tot 20 man.

De aan deze kleine troepenmacht opgedragen taak, waarvan kapitein J. F. A. van de Wall als Troepencommandant optrad, kwam op het volgende neer:

- bewaking boorterreinen in de omgeving van Djambi,
- bezetting van het landingsterrein bij Djambi,
- bezetting van het landingsterrein bij Sarolangoen.

Bovendien was aan bovengenoemde detachementen opgedragen verschillende vernielingen – zodra daartoe door de Territoriaal Commandant opdracht zou worden gegeven – uit te voeren.

De taak en de groepering van de troepen in Djambi bleef tot medio Februari 1942 ongewijzigd.

– Riouw en onderhorigheden.

De troepen in dit gewest waren bij het uitbreken van de oorlog in December 1941 als volgt gelegerd:

Tandjoengpinang: De Territoriale staf (de Territoriaal Commandant stond rechtstreeks onder de Chef van de Generale Staf te Bandoeng), 6 brigades infanterie (beroeps), 1 sectie mitrailleurs en een 40-tal dienstplichtigen.

Van de 6 brigades infanterie (beroeps) was 1 brigade gedetacheerd op het eiland Natoena ($\pm$ 500 km noordoost van Tandjoengpinang), teneinde van daaruit eventuele vlootbewegingen per radio te rapporteren. Toen was te verwachten, dat Singapore binnenkort in Japanse handen zou vallen, werd door de Territoriaal Commandant voorgesteld de brigade naar Tandjoengpinang terug te doen voeren. Hieraan is, omdat geen transportmiddelen beschikbaar waren, geen gevolg gegeven.

Tandjoengoeban: 6 brigades infanterie (beroeps) en 1 sectie mitrailleurs.

Rengat: 3 brigades infanterie (beroeps).

Siak Sri Indrapoera: 4 brigades infanterie (beroeps).

Poelau Samboe: 3 brigades infanterie (beroeps).

Als Territoriaal Commandant fungeerde de majoor der Infanterie J. H. de Vries.

Deze kleine en zeer verspreide troepenmacht had de volgende taak:

- de olie-opslagplaatsen op P. Samboe en te Tandjoengoeban en het bauxiet-bedrijf in de omgeving van Tandjoengpinang te beschermen tegen aanslagen op kleine schaal en bij een aanval met overmachtige strijdkrachten tijd te verschaffen, de voorbereide vernielingen uit te voeren,
- door voortdurende patrouillegang verhinderen dat kleine vijandelijke afdelingen zich op de eilanden zouden nestelen,
- het verdedigen van het vliegveld te Pakanbaroe; hiervoor was in het bijzonder het detachement op de vaste wal van Sumatra n.l. Siak Sri Indrapoera bestemd.

De taak en de opstelling van de troepen in het gewest Riouw bleef tot medio Februari 1942 ongewijzigd.

- Sumatra's Westkust en Tapanoeli.

De troepen in dit gebied waren bij het uitbreken van de oorlog in December 1941 als volgt gegroepeerd:

Padang:	De Territoriale staf, 2 compagnieën (beroeps), 1 militie-compagnie en 1 stadswachtcompagnie.
Emmahaven:	1 compagnie (beroeps).
Padangpandjang:	1 compagnie (beroeps).
Fort de Kock:	1 compagnie (beroeps).
Sibolga:	1 compagnie (beroeps) en enige detachementen met een totale sterkte van 6 brigades in de omgeving daarvan.

Naast het handhaven van orde en rust was de taak van deze troepen het veiligstellen van de belangrijke havens Emmahaven en Sibolga en het vliegveld bij Padang. Vooral na de Japanse successen op Malakka steeg de waarde van de op de westkust van Sumatra gelegen havens in belangrijke mate, aangezien deze nu veiliger waren dan de op de oostkust en de op Malakka gelegen havens. Aan de havenfronten en in het binnenland waren stellingen aangelegd. Aan deze stellingen werd dagelijks gewerkt, doch zij waren nog niet voltooid.

In de loop van December 1941 werd het vliegveld bij Pakanbaroe door de Britten in gebruik genomen en werd dit opgenomen in het territorium van Sumatra's Westkust. De bezetting van dit vliegveld (zie onder Riouw) werd versterkt met 2 compagnieën (1 uit Padangpandjang en 1 uit Fort de Kock) en een 10-tal mitrailleurs.

Nadat de Japanners medio Januari 1942 het vliegveld hadden ontdekt, vonden geregeld bombardementen plaats, in verband waarmee ook de

militiecompagnie, die inmiddels naar Padangpandjang was verplaatst, naar Pakanbaroe werd gezonden.

Bij de eerste bombardementen brak onder een deel van de bezetting van het vliegveld een paniek uit in verband waarmee de commandant van het havenfront Emmahaven, majoor der Infanterie C. F. Hazenberg, naar Pakanbaroe werd gezonden met opdracht het commando van de daar aanwezige troepen op zich te nemen.

Eind Januari werd een patrouille uitgezonden op bevolkingsberichten dat in de omgeving van Pakanbaroe door afweervuur beschadigde Japanse toestellen waren gedaald. De patrouille slaagde er in twee Japanse vliegers op te sporen; bij ontdekking pleegde de ene zelfmoord, terwijl de andere na met zijn pistool op de patrouille te hebben geschoten, werd neergelegd.

Door de inmiddels op Malakka behaalde Japanse successen werd in de eerste week van Februari het zwaartepunt van de verdediging van Sumatra's Westkust meer op het landfront, dan op de havenfronten gelegd, als gevolg waarvan enige troepenverplaatsingen plaats vonden. Medio Februari was de opstelling als volgt:

- Padangpandjang: Territoriale staf.
- Padang: 1 compagnie (beroeps), 1 stadswachtcompagnie.
- Emmahaven¹⁾: 1 compagnie (beroeps).
- Fort de Kock: 1 compagnie (beroeps).
- Pakanbaroe: 2 compagnieën en de 4 brigades uit Siak Sri Indra-poera (beroeps) en 1 militiecompagnie.
- Sibolga¹⁾: 1 compagnie (beroeps).
- Padangsidempoean: 3 brigades (beroeps).
- Taroetoeng: 3 brigades (beroeps).
- Rengat²⁾: 3 brigades (beroeps).
- Verspreid over kleinere plaatsen en ondernemingen: stads- en landwachten ter gezamenlijke sterkte van $\pm$ 200 man, samengesteld uit alle landaarden en summier bewapend en opgeleid.

Bovengenoemde troepenmacht werd door de Territoriaal Commandant, luitenant-kolonel der Infanterie J. H. M. Blogg, onderverdeeld in 3 onder-commando's n.l. Padang/Emmahaven onder kapitein J. W. Stemfoort;

¹⁾ Bovendien waren enige batterijen artillerie opgesteld; aangezien deze niet in actie gekomen zijn, zullen zij verder buiten beschouwing worden gelaten.

²⁾ Rengat kwam onder de bevelen van de Territoriaal Commandant van Sumatra's Westkust, nadat de Territoriaal Commandant van Riouw op 13 Februari 1942 opdracht had ontvangen, zich naar Palembang te begeven (zie blz. 85)

Tapanoeli onder kapitein J. C. Borgen en Pakanbaroe onder majoor C. F. Hazenberg.

– Sumatra's Oostkust.

Bij het uitbreken van de oorlog in December 1941 ressorteerde Sumatra's Oostkust onder het Territoriaal Commando Noord-Sumatra, dat uit de residenties Atjeh en Sumatra's Oostkust bestond. Als Territoriaal Commandant fungeerde de kolonel der Infanterie G.F.V. Gosenson, die zijn standplaats in Kotaradja had.

De belangrijkste objecten waren de olieterreinen bij Pangkalanbrandan en Pangkalansoesoe en de haven van Medan (Belawan).

Na de mobilisatie en na versterking uit Atjeh, waren de troepen op Sumatra's Oostkust als volgt gegroepeerd.

- Pangkalanbrandan¹⁾: 1½ compagnie (beroeps).
- Pangkalansoesoe¹⁾: 1½ compagnie (beroeps).
- Medan:
  - 3 compagnieën (beroeps),
  - 1 compagnie militie
  - 1 compagnie landstorm,
  - 1 compagnie stadswacht ²⁾.
- Pematangsiantar en omgeving:
  - stadswacht-detachementen ter sterkte van ongeveer 600 man²⁾.

De opdracht voor bovengenoemde troepen kwam op het volgende neer:

- handhaven van orde en rust.
- beletten dat de haven van Medan (Belawan) en de olie-installaties te Pangkalanbrandan en Pangkalansoesoe door vijandelijke aanvallen op kleine schaal in 's vijands handen zouden vallen en bij een aanval met overmachtige strijdkrachten tijd verschaffen de voorbereide vernielingen uit te voeren.

Na de onverhoedse aanval op Nederland in Mei 1940 werd ook op Sumatra overgegaan tot het aanleggen van stellingen op de voornaamste naar het binnenland voerende hoofdwegen.

Ook aan de kust werden te Pangkalansoesoe en te Pangkalanbrandan, waar zich uitgestrekte olie-emplacementen bevonden verdedigingswerken aangelegd om te beletten dat deze bedrijven door een „coup de main” in 's vijands handen zouden vallen.

¹⁾ Bovendien waren enige batterijen artillerie ingedeeld; aangezien deze niet in actie zijn gekomen zullen zij verder buiten beschouwing worden gelaten.

²⁾ Behalve deze stadswachten, kwamen in de kleinere plaatsen en op ondernemingen nog kleine groepen stads- en landwachten voor. De totale sterkte van deze stads- en landwachten, die uit alle landaarden (Europeanen, Chinezen en Indonesiërs) waren samengesteld, bedroeg ongeveer 1500 man; zij waren slechts summier bewapend en opgeleid.

Door het enthousiasme en de vindingrijkheid van de majoor der Infanterie P. H. A. J. van Aarsen, die met de verdediging van beide oliebedrijven was belast, werd in 1½ jaar tijd een werk tot stand gebracht dat enig in zijn soort was.

Behalve een groot aantal met betonnen mitrailleuropstellingen versterkte veldwerken werd tenslotte beschikt over:

- Uitstekende vlammenwerpers, die door majoor Van Aarsen met behulp van technici van het oliebedrijf waren ontworpen. Bepaalde kustgedeelten en alle aanlegsteigers werden van deze apparaten voorzien en een dusdanig systeem van buizen en leidingen werd aangebracht, dat niet alleen langs het kustgedeelte van het te verdedigen object een wal van vuur kon worden ontstoken, doch dat ook – zowel bij eb als bij vloed – een groot gedeelte van de zee met brandende olie kon worden overdekt.
- Een 15 meter hoge uitkijktoren, die goed gecamoufleerd op een heuvel was gebouwd, waardoor waarneming van een uitgestrekt zeegebied was gewaarborgd.
- Een bomvrij ondergronds complex, dat een commandopost, een gewonden-nest en munitiebergplaatsen bevatte.
- Een aan de landzijde van Pangkalansoesoe zodanig aangelegd systeem van goten en doorgravingen, dat het emplacement ook aan deze zijde door een gordijn van aangestoken olie kon worden afgesloten.

Bovenstaande voorzieningen, werden zo gunstig beoordeeld, dat een speciale Britse commissie uit Singapore, deze wijze van kustverdediging in ogenschouw kwam nemen.

Helaas is – zoals later zal blijken – dit verdedigingssysteem niet tot zijn recht kunnen komen, omdat de Nederlands-Indische Regering in Februari 1942 besloot de oliebedrijven te vernielen.

De hiervoor genoemde troepen werden in 3 ondercommando's verdeeld t.w. de groep Pangkalanbrandan/Pangkalansoesoe onder majoor P. H. J. A. van Aarsen, tevens hoofdinstruteur van de stads- en landwachten, de groep Medan onder luitenant-kolonel A. W. M. Jordans en de groep Pematangsiantar onder reserve kapitein J. J. A. van de Lande, die aan majoor Van Aarsen was toegevoegd.

DE INSTELLING VAN HET COMMANDO MIDDEN-SUMATRA

(zie kaarten nrs 7 en 8)

In het voorgaande werd reeds vermeld, dat de waarde van de havens Emmahaven en Sibolga door de snelle vorderingen van de Japanners in Malakka aanzienlijk was gestegen, en deze voor het ontschepen van de ver-

wachte geallieerde versterkingen (o.a. enige Australische divisies) belangrijk veiliger waren dan de op de oostkust gelegen havens.

Aangezien goede verbindingen van de westkust van Sumatra met de oostkust aanwezig waren, (via Porsea en via Sidikalang-Kabandjahe) besloot het legercommando de oostkust en de westkust onder een éénhoofdig commando te stellen. Daartoe werd bij Gouvernementsbesluit van 14 Februari 1942 bepaald dat:

- Het Territoriaal Commando van Noord-Sumatra, omvattende de residenties Atjeh en Sumatra's Oostkust, wordt gewijzigd in het Territoriaal Commando van Atjeh,
- Het Territoriaal Commando van Sumatra's Westkust en Tapanoeli wordt opgeheven en gewijzigd in een Territoriaal Ondercommando van die naam,
- Ingesteld wordt een Territoriaal Commando van Midden-Sumatra, omvattende de residenties Sumatra's Oostkust, Sumatra's Westkust en Tapanoeli, zomede de afdeling Bengkalis (op de vaste wal van Sumatra, met het vliegveld Pakanbaroe) van de residentie Riouw.

Als Territoriaal Commandant van Midden-Sumatra werd aangewezen de kolonel der Infanterie R. T. Overakker, die enkele dagen later tot generaal-majoor werd bevorderd.

Generaal Overakker arriveerde op 9 Februari (dus enige dagen vóór de afkondiging van het Gouvernementsbesluit) met een kleine staf op het vliegveld van Medan.

Toen de nieuwe Territoriaal Commandant op Sumatra voet aan wal zette, waren de troepen gegroepeerd, zoals in de Inleiding (zie blz. 78) is aangegeven.

Hierbij moet nog worden aangetekend dat de troepen door het vorderen van burgervoertuigen, gemotoriseerd waren. Bovendien was een aantal gepantserde auto's, die in hoofdzaak bij de stads- en landwachten waren ingedeeld, beschikbaar voor patrouillegang in de steden en op de ondernemingen.

Ook zij nog vermeld, dat in de loop van Januari en Februari enkele mortieren en Fiat-mitrailleurs waren aangekomen, die door de Geallieerden op de Italianen in Noord-Afrika waren buitgemaakt en die in een niet al te goede staat verkeerden. Tenslotte wordt nog vermeld, dat het grootste deel van de Europese gezinnen naar Java, naar Medan en naar een grote cultuuronderneming in de omgeving van Singkel was geëvacueerd. De inheemse gezinnen waren in een aantal militaire kampementen bijeengebracht.

Aangezien de beschikbare troepenmacht bij lange na niet voldoende was om zowel de westkust als de oostkust te verdedigen, besloot generaal Overakker na een bespreking met zijn ondercommandanten, de meeste aandacht

aan de verdediging van de westkust te besteden om de havens van Emma-haven en Sibolga voor de verbinding met Java en het buitenland, vanwaar versterkingen werden verwacht, open te houden.

De haven van Medan (Belawan) was practisch waardeloos geworden door de veelvuldige bombardementen en door het feit dat de vaarroute, als gevolg van de Japanse opmars in Malakka, te kwetsbaar was geworden.

In opdracht van de Regering werden op 11 Februari 1942 de olie-installaties bij Pangkalanbrandan en Pangkalansoesoe vernield, zodat de voor de verdediging van genoemde plaatsen bestemde troepen vrij kwamen. Voorts besloot generaal Overakker de te Medan gelegerde troepenmacht te verminderen, tengevolge waarvan aldaar slechts 1 compagnie militie, 1 compagnie landstorm en 1 compagnie stadswacht achterbleven.

De door deze maatregelen vrijkomende troepen (uitsluitend beroeps) wilde de Territoriaal Commandant gebruiken om hiermede de opmars van de vijand, nadat deze op de oostkust zou zijn geland, in de richting van Padang en Sibolga te vertragen, door in het te doorschrijden bergterrein, op daartoe geëigende plaatsen weerstand te bieden.

Generaal Overakker besprak dit nieuwe operatieplan met de Territoriaal Commandant van Noord-Sumatra kolonel G. F. V. Gosenson.

Laatstgenoemde stemde met de plannen in en zegde toe de noordflank van de troepen van Midden-Sumatra te beveiligen.

In de tweede helft van Februari deden zich grote veranderingen in de dislocatie voor.

In de eerste plaats werden de Djambi-troepen door de val van Palembang en 's vijands snelle opmars afgesneden en onder de bevelen van de Territoriaal Commandant van Midden-Sumatra geplaatst.

In de tweede plaats verklaarden de Geallieerden geen gebruik meer van het vliegveld Pakanbaroe te maken, zodat de bezettingstroepen van het vliegveld, onder de reeds eerder genoemde majoor Hazenberg, vrij kwamen. Deze troepen werden naar Padangpandjang verplaatst.

In de derde plaats ontving de Territoriaal Commandant bevel dat uit de voornamelijk van de oostkust afkomstige troepen 2 bataljons (elk zonder staf en bestaande uit 3 compagnieën) gevormd moesten worden voor versterking van Java.¹⁾ Tegenover dit verlies stond de versterking met de troepen uit Riouw, welke troepen op 13 Februari opdracht hadden gekregen, zich naar Palembang te verplaatsen. Door de plotselinge aanval op Palembang konden de troepen hun bestemming niet volgen; zij werden na de voorbereide vernielingen in Riouw grondig te hebben uitgevoerd via Rengat en Taloeck naar Fort de Kock en later naar Taroetoeng verplaatst. De Territoriaal

¹⁾ In verband met het optreden van de Japanse Marine in de Indische Oceaan kon slechts 1 bataljon vertrekken. Dit was samengesteld uit de afdelingen uit Pangkalanbrandan en Pangkalansoesoe.

Commandant van Riouw werd benoemd tot chef van de Staf van de Territoriaal Commandant van Midden-Sumatra.

Toen na de val van Palembang bleek dat de verbindingen met Zuid-Sumatra waren verbroken, nam generaal Overakker de Djambi-troepen, die opdracht hadden door het voeren van de guerrilla de vijand zoveel mogelijk afbreuk te doen, onder zijn bevelen. Voorts besloot hij het bataljon Hazenberg ¹⁾ ter versterking naar het zuiden te zenden en majoor Hazenberg het commando over het geheel te geven. Voor een goed overzicht volgt hieronder de opstelling, welke de troepen in Midden-Sumatra, na alle hierboven genoemde wijzigingen en verplaatsingen eind Februari hadden ingenomen.

Vak Medan: 1 militiecompagnie,
1 landstormcompagnie,
1 stadswachtcompagnie,
Aan de kust een aantal zwakke kustwachtdetachementen.
Commandant: luitenant-kolonel der Infanterie A. W. M. Jordans.

Vak Pematangsiantar: detachementen te Pematangsiantar ($\frac{1}{2}$ cie stadswacht), Prapat (1 cie stadswacht), Porsea/Balige (1 cie militie) en Sibolga ²⁾. Bovendien bevonden zich te Aik Naoli ($\pm$ 20 km noord van Prapat) een afdeling vrijwilligers (stadswacht), die sinds enige dagen in opleiding waren voor het uitvoeren van harceleeropdrachten en bij Tandjoengtiram 2 brigades kustwacht.
De oorspronkelijk voor deze taak bestemde beroepstroepen waren aangewezen om naar Java te vertrekken.
Commandant was de majoor P. A. H. J. van Aarsen, die na het reeds eerder vermelde vertrek van de beroepstroepen uit Pangkalanbrandan en Pangkalansoesoe het commando over dit vak had overgenomen van de reserve kapitein J. J. A. van de Lande. Laatstgenoemde werd opgenomen in de staf van de Territoriaal Commandant. De commandopost was ingericht te Siborongborong.²⁾

¹⁾ Het had aanvankelijk in de bedoeling gelegen twee bataljons naar het zuiden te zenden om tegen de Japanners te ageren. Doordat echter versterkingen naar Java moesten worden gezonden werd dit aantal teruggebracht tot één.

²⁾ Het gebied waarover majoor Van Aarsen het bevel voerde, had met inbegrip van de troepen uit Sibolga – zie hierna bij Westkusttroepen – een diepte van 700 km.

- Groep Hazenberg: 3 compagnieën (beroeps)¹⁾ te Padangpandjang en de Djambi-troepen – na op 15 Februari de voorbereide vernielingen te hebben uitgevoerd – met detachementen te Moearatembesi, Moearatebo en Sarolangoen (totale sterkte Djambitroepen $\pm$ 2 compagnieën).
Als commandant van het geheel trad op de majoor C. F. Hazenberg.
- Groep Borgen: 3 compagnieën (beroeps) in de omgeving van Fort de Kock. Deze compagnieën waren oorspronkelijk voor versterking van de troepen op Java bestemd, doch konden zoals reeds eerder vermeld niet meer vertrekken. Als commandant over deze troepen werd aangewezen kapitein J. C. Borgen, die tot dusver de Tapanoeli-troepen had gecommandeerd. Het commando over deze troepen gaf hij over aan de reserve kapitein Paris.
- Westkust-troepen: Deze waren bestemd voor de verdediging van de havens Sibolga en Padang en het bezetten van enige stellingen in het binnenland. De totale sterkte van deze troepen bedroeg 2 beroeps- en 2 militie- en stadswachtcompagnieën.
De troepen uit Sibolga (Tapanoeli) stonden onder reserve kapitein Paris en de troepen uit Padang (westkust) onder kapitein J. W. Stemfoort.
Bovendien bevonden zich te Taroetoeng de 2 uit Riouw afkomstige compagnieën.

De commandopost van de Territoriaal Commandant bevond zich te Prapat.

In het navolgende zullen achtereenvolgens in beschouwing worden genomen:

- De acties tot aan de capitulatie van Java (8 Maart 1942).
- De maatregelen en de acties na de capitulatie van Java.

¹⁾ De 2 beroepscompagnieën, waarvan majoor Hazenberg te Pakanbaroe onder meer beschikte, werden versterkt met een uit Padang afkomstige compagnie.

DE ACTIES TOT AAN DE CAPITULATIE VAN JAVA

(8 MAART 1942)

(zie kaarten nrs 7 en 8)

Zoals hiervoor reeds werd vermeld, kreeg de commandant van de Djambi-troepen op 15 Februari 1942 van de Territoriaal Commandant van Zuid-Sumatra opdracht de voorbereide vernielingen uit te voeren. Hierna was de verbinding met Palembang verbroken.

Nadat de vernielingen te Djambi en Moearatembesi (olieterreinen) waren uitgevoerd, trokken de detachementen Djambi en Moearatembesi in opdracht van de oudste officier, kapitein Van de Wall, terug op Moearatebo. Deze haastige terugtocht – in Djambi waren nog geen Japanners gesignaleerd – en het onverzorgd achterlaten van de militaire gezinnen in Djambi, heeft het moreel van de troepen ongunstig beïnvloed. Later is hier verbetering in gekomen doordat een aantal militairen naar Djambi werd teruggezonden om als militaire politie de bewaking en de zorg over de achtergelaten gezinnen op zich te nemen.

Toen te Moearatebo geruchten de ronde deden, dat de Japanners Lahat reeds hadden bezet, vroeg en verkreeg luitenant D. A. M. Luchsinger ¹⁾ toestemming een verkenning in die richting uit te voeren. Te Lahat, dat op 20 Februari 1942 met drie brigades werd bereikt, waren nog geen Japanners aangekomen. Tot 21 Februari werd de omgeving afgepatrouilleerd, zonder iets van de vijand te bemerken, waarna luitenant Luchsinger in opdracht van de commandant van de Djambi-troepen met zijn brigades terugkeerde naar Moearatebo.

Intussen had de Territoriaal Commandant Midden-Sumatra de volgende maatregelen genomen:

- de commandant van de Djambi-troepen was met een speciale opdracht naar Padang gezonden en vervangen door kapitein T. R. Kühr;
- wijziging van de oorspronkelijke opdracht van de Djambi-troepen n.l. het voeren van de guerrilla, in het zoveel mogelijk vertragen van de Japanse opmars in de richting Sarolangoen-Moearatebo;
- versterking van de Djambi-troepen met het bataljon van majoor Hazenberg uit Padangpandjang;
- verstrekken van de opdracht aan majoor Hazenberg, die met het commando over het geheel werd belast, door offensief optreden de vijand zoveel mogelijk afbreuk te doen, terwijl getracht moest worden via Loeboeklinggau, Palembang te bereiken.

¹⁾ Commandant van het detachement Moearatembesi, dat naar Moearatebo was verplaatst.

De Djambi-troepen kregen op 27 Februari kort na middernacht bij Sarolangoen contact met de vijand. Als commandant van dit detachement, dat op dat ogenblik 4 brigades en een mitrailleurgroep sterk was, trad de reeds eerder genoemde luitenant Luchsinger op, die drie dagen te voren van Moearatebo naar Sarolangoen was overgeplaatst.

De aanvankelijke opdracht van het detachement, n.l. het voeren van de guerrilla, was zoals bekend, sinds enkele dagen gewijzigd in het vertragen teruggaan op Moearatebo.

Naar aanleiding hiervan moesten door luitenant Luchsinger nieuwe orders voor het detachement worden gemaakt, die op het volgende neerkwamen:

- met 2 brigades en een mitrailleurgroep zo lang mogelijk de brug bij Sarolangoen bezet houden.
- met de 2 resterende brigades een opnamestelling inrichten ter weerszijden van de brug bij Bangko.

Te 00.25 (27 Februari) nam het vijandelijke vuur in hevigheid toe en werd het stelling gedeelte ter weerszijden van de brug bij Sarolangoen onder hevig mitrailleur- en mortier vuur genomen.

Te 00.30 meldde zich sergeant-majoor J. E. H. Boomgaard bij de detachementscommandant, die zich op de commandopost bij de mitrailleurgroep achter de brug bevond.

Deze sergeant-majoor, die met het commando over de twee voor Bangko bestemde brigades was belast, rapporteerde dat er paniek was uitgebroken en dat alle 4 brigades op het punt hadden gestaan te vertrekken. Hij was er echter in geslaagd de orde te herstellen en de twee voor Sarolangoen bestemde brigades naar hun stellingen terug te brengen.

De pogingen om de lading van de ter vernieling voorbereide brug bij Sarolangoen tot ontsteking te brengen mislukte, doordat de batterijen onvoldoende vermogen hadden. Niettegenstaande een hevig vuur slaagde de vijand er toch in de rivier te bereiken en toen te 03.00 bleek, dat de vijand in breed front met vlotjes de rivier overstak, besloot luitenant Luchsinger terug te trekken. De sterkte van de vijand, die niet alleen over mitrailleurs en mortieren, doch ook over licht geschut beschikte, werd geschat op 600 man. Bij de aangewezen verzamelplaats aangekomen, bleek dat behalve luitenant Luchsinger en sergeant-majoor Boomgaard, slechts 6 man aanwezig waren en dat de twee brigades hun stellingen hadden verlaten.

Nadat het terrein onder leiding van de sergeant-majoor zo goed mogelijk op gewonden was doorzocht en nadat vastgesteld was, dat de vijand de rivier was overgestoken, werd naar Bangko afgereden.

Aldaar trof de detachementscommandant zijn vier brigades aan; het bleek, dat de twee voor de verdediging van Sarolangoen bestemde brigades waren

teruggetrokken, omdat zij meenden dat de vijand reeds de eigen oever had bezet.

Bij Bangko werd op een dominerend punt ten noorden van de rivier een stelling ingericht. De totale sterkte van onze troepen bij Bangko bedroeg door desertie slechts 40 man.

Te 17.00 (27 Februari) werd de vijand gesignaleerd en onder vuur genomen. Door het rustig optreden van de detachementscommandant, luitenant Luchsinger en van de sergeanten-majoor Boomgaard en Verdoorn (laatstgenoemde had zich, na te Padang een opdracht te hebben uitgevoerd, weer bij het detachement aangesloten) kreeg de troep het vertrouwen in eigen kracht en bekwaamheid terug. Het vuurgevecht, waarbij de vijandelijke verliezen op 50 man kunnen worden gesteld, duurde tot het invallen van de duisternis. Onze eigen verliezen waren te verwaarlozen.

Aangezien onze stelling bij duisternis gemakkelijk kon worden omtrokken, besloot de detachementscommandant het gevecht af te breken. Het terugtrekken geschiedde, door met korte tussenpozen in kleine groepjes te vertrekken.

Het bleek, dat een vijandelijke afdeling door een omtrekkende beweging te maken, kans had gezien tot achter onze stelling door te dringen. Onze troepen slaagden er echter in door van de duisternis en het bedekte terrein gebruik te maken, door te breken.

Te 23.00 (27 Februari) was het detachement te Moearaboengo verzameld, waar het onder de bevelen werd gesteld van kapitein H. A. D. Betke, die daar met een deel van de Djambi-troepen (ongeveer één compagnie) een stelling had ingericht. De brug bij Moearaboengo bleek in opdracht van de commandant van de Djambi-troepen, kapitein T. R. Kühr, reeds te zijn opgeblazen, zodat de overzijde deels zwemmend, deels gebruikmakend van steunpunten, welke de vernielde brug bood, moest worden bereikt. De troep slaagde er in, de wapening, munitie en bagage met touwen droog over te krijgen. De auto's moesten worden vernield.

Te 08.00 (28 Februari) kwamen de Japanners voor de stelling bij Moearaboengo waarna er een hevig vuurgevecht ontbrandde. Alle pogingen om door middel van vlotjes en boomstammen de rivier over te steken, konden worden verijdeld, terwijl ook vijandelijke concentraties in bedekte terreingedeelten aan de overzijde van de rivier met succes onder vuur werden genomen.

Na het invallen van de duisternis (28 Februari) kreeg kapitein Betke van de commandant van de Djambi-troepen, kapitein Kühr, die de mogelijkheid van een omtrekking door de vijand groot achtte, opdracht op Moearatebo terug te trekken.

Te Moearatebo bevond zich kapitein Kühr en het restant van de Djambi-troepen (ongeveer 1 compagnie) onder kapitein A. M. W. Leyder.

Intussen was ook majoor Hazenberg¹⁾ met 2 compagnieën op het gevechtsterrein aangekomen. De derde compagnie zou spoedig volgen.

De colonne was op 28 Februari uit Padangpandjang vertrokken en kwam in de ochtend van 1 Maart te Soengaidareh aan.

Te Soengaidareh werd voorlopig de staf gevestigd, terwijl de compagnieën werden doorgezonden naar Poelau Moesang.

Van een naar de Djambi-troepen vooruitgezonden verbindingsofficier vernam majoor Hazenberg bijzonderheden over de door luitenant Luchsinger en kapitein Betke geboden tegenstand bij Sarolangoen, Bangko en Moeரா-boengo en van het terugtrekken op Moearatebo.

Eén van de compagnieën van majoor Hazenberg (onder kapitein F. E. Perdijk Rugebregt) kreeg opdracht zich naar Moearatebo te begeven, om de aldaar aanwezige en voor een deel zeer vermoeide troepen, te versterken. Deze afdeling kwam daar op 2 Maart aan.

In de vroege ochtend van 3 Maart kreeg majoor Hazenberg van een verbindingsofficier bericht, dat kapitein Kühr de afgelopen nacht (2/3 Maart) de Djambi-troepen opdracht had gegeven zo spoedig mogelijk op Soengaidareh terug te trekken, omdat de vijand bezig was Moearatebo te omsingelen. Majoor Hazenberg zond de verbindingsofficier terug met opdracht aan kapitein Kühr, met zijn troepen stand te houden achter de rivier bij Poelau Moesang.

Kapitein Perdijk Rugebregt kreeg opdracht Moearatebo te verlaten, zich door de omsingeling heen te slaan en zich eveneens naar Poelau Moesang te begeven. In de namiddag ontving majoor Hazenberg bericht van kapitein Perdijk Rugebregt, dat hij zeer ongaarne aan zijn opdracht had voldaan omdat tot het ogenblik van vertrek (3 Maart 12.00) nog geen enkele Japanner in de omgeving van Moearatebo was gezien. De indruk van kapitein Kühr, omsingeld te worden, moet worden toegeschreven aan het feit, dat voor de vijand vluchtende dorpsbewoners door enkele van onze militairen voor verklede Japanners werden aangezien. Het gerucht omsingeld te zijn veroorzaakte een kleine paniek, waardoor ook de commandant zich onzeker begon te gevoelen en de onder zijn bevel staande troepen opdracht gaf terug te trekken.

Intussen was ook de laatste (3de) compagnie van majoor Hazenberg aangekomen. In verband hiermede en met de door het ontruimen van Moearatebo gewijzigde toestand, gaf majoor Hazenberg bevelen, welke in hoofdzaak op het volgende neerkwamen:

- de laatst aangekomen compagnie onder bevel van kapitein J. E. Fris zou via Kotabaroe in 's vijands rug en flank tegen Moearaboengo ageren;

¹⁾ zie blz. 87. De ene compagnie stond onder kapitein F. E. Perdijk Rugebregt, de andere onder eerste luitenant C. D. Winter.

- de twee eerst aangekomen compagnieën onder kapitein Perdijk Rugebregt en luitenant Winter, die zich te Poelau Moesang bevonden, zouden Moearatebo opnieuw bezetten;
- de afdeling van kapitein Betke zou de ponten over de rivier bij Tandjoeng en Soengaidareh bewaken;
- de compagnie Leyder zou bij Kotabaroe in reserve komen;
- kapitein Kühr werd met een speciale opdracht naar Padang gezonden.

De compagnieën te Kotabaroe en Poelau Moesang zouden bij het invallen van de duisternis de mars ingaan. Majoor Hazenberg begaf zich in de loop van de middag naar Poelau Moesang om contact met de voorste compagnieën op te nemen. Het moreel van de aldaar aanwezige troepen bleek goed te zijn.¹⁾ Door de zware regens in de afgelopen dagen kwamen echter plotseling zware bandjirs (overstromingen) opzetten en kon majoor Hazenberg nog maar juist zijn commandopost bij Soengaidareh bereiken.

Tegen het invallen van de duisternis namen de overstromingen zulke vormen aan, dat de ponten bij Poelau Moesang, Tandjoeng en Soengaidareh buiten werking werden gesteld. Het water stond 8,30 m boven het normale peil. Als gevolg hiervan kon alleen de compagnie Fris op mars gaan. De overige onderdelen konden vóór- noch achteruit.

Ook op 4 Maart hielden de overstromingen aan. De 5de Maart zakte het water en kon majoor Hazenberg, zij het met zeer veel moeite, Poelau Moesang bereiken. Hier werd hem gerapporteerd, dat onze troepen sedert 4 Maart te 13.30 met de vijand in contact waren en dat onzerzijds spionnen waren uitgezonden om meer van de vijand te weten te komen. Deze spionnen - inheemse militairen - hadden zich vrijwillig aangemeld en waren, als burger verkleed, vertrokken. Door zorgeloos optreden hadden de Japanners - zij waren in autobussen komen aanrijden - zware verliezen geleden.

Ook op 5, 6 en 7 Maart hadden vuurgevechten plaats terwijl af en aanrijdende auto's de komst van versterkingen deed vermoeden. Herhaalde vijandelijke pogingen om met kleine afdelingen de rivier over te steken konden worden verijdeld.

Intussen had majoor Hazenberg bericht gekregen, dat drie detachementen, elk ter sterkte van ongeveer 50 man door de Territoriaal Commandant waren uitgezonden, om zijn westelijke flank te beschermen. Eén detachement was te Moekomoeke geplaatst, één te Soengaipenoeh, terwijl het derde

¹⁾ De geest van de Djambi-troepen waarvan het moreel, in het bijzonder van de militairen afkomstig van het garnizoen Djambi niet hoog werd aangeslagen, was, nadat zij door majoor Hazenberg waren toegesproken verbeterd.

detachment, onder bevel van luitenant Mr. E. J. Froeling, opdracht had via Moearalaboe en Loeboekgadang een doorsteek in oostelijke richting te maken en als directe flankdekking van de colonne Hazenberg op te treden.

In de ochtend van 7 Maart begaf majoor Hazenberg zich opnieuw naar Poelau Moesang, alwaar hij een uitstekende geest aantrof.

Te 07.00 was bij Poelau Moesang in nagenoeg bewusteloze toestand de fuselier Tuanakota opgevest, die gebruik makend van een stuk bamboe de rivier kwam afdrijven. Tuanakota was één van de vrijwilligers, die zich enige dagen tevoren aangemeld had, inlichtingen over de Japanners in te winnen.

Zijn verhaal kwam op het volgende neer.

Op weg naar Moearatebo werd hij door een Japanse colonne gevangen genomen en als burgerwerkkraacht geprest keukendiensten te verrichten. Op 6 Maart werd hij door een gedeserteerd militair van de Djambi-troepen die hem herkende, bij de Japanners als spion gesignaleerd. Hij werd gevangen genomen doch zag kans te ontsnappen en was op bovenomschreven wijze de rivier komen afdrijven om zich bij zijn onderdeel terug te melden. De sterkte van de vijand bedroeg volgens Tuanakota na de geleden verliezen circa 200 man. Om onze troepen te misleiden werd de aankomst van versterkingen bedriegelijk aangegeven door aanwezige auto's bij toerbeurt aan- en af te slaan en hierbij met claxons te werken. Plannen, de rivier over te steken hadden de Japanners niet. Om ons echter in de waan van een komend offensief te brengen, lieten kleine groepjes zich af en toe aan de oever zien, terwijl het bouwen van vlotten werd gesuggereerd door voortdurend op bamboes te slaan en het telkens op- en afladen van twee ledige metalen olievaten. Bij de gevechtsaanraking op 4 Maart (zie blz. 92) was een groot aantal Japanners gesneuveld, terwijl er veel gewonden waren.

Tuanakota werd later wegens het verrichten van uitstekende diensten bevorderd tot sergeant.

Door het feit dat het water hoe langer hoe meer begon te zakken en vooral ook op grond van de door Tuanakota verstrekte inlichtingen, besloot majoor Hazenberg de actie tegen Moearatebo in de nacht van 8/9 Maart in te zetten. In de loop van 7 en 8 Maart werden buiten het gezicht van de vijand, prauwen op de eigen oever verzameld, werd materieel aangevoerd en een aantal gevechtsgroepen gevormd.

In de middag van 8 Maart werd het bericht van de capitulatie van Java en het staken van de strijd opgevangen.

Onmiddellijk begaf majoor Hazenberg zich naar Poelau Moesang en gaf bevel dat, in afwachting van nadere orders van generaal Overakker, geen offensieve acties mochten plaats vinden.

DE MAATREGELEN EN DE ACTIES NA DE CAPITULATIE VAN JAVA

(zie kaarten nrs 7 en 8)

Gedurende de eerste dagen van Maart 1942 had de Territoriaal Commandant van Midden-Sumatra uit radioberichten reeds de conclusie getrokken, dat de strijd op Java in een voor ons ongunstige zin verliep. In verband hiermede overwoog hij het volgende.

- Wanneer onverhoopt Java in Japanse handen mocht vallen, had de opdracht tot het openhouden van de havens van Padang en Sibolga geen zin, omdat in dat geval niet meer op geallieerde hulp voor het versterken van Sumatra viel te rekenen. De versterking van Sumatra was slechts bedoeld om de verdediging van Java, het voornaamste bolwerk, met meer succes te kunnen voeren.
- Met de geringe beschikbare troepen was het onmogelijk bij een Japanse invasie het gehele gebied te behouden.
- In verband hiermede was het noodzakelijk om de troepen zo snel mogelijk te concentreren in een beperkt gebied en daar hardnekkig weerstand te bieden. Hierdoor zouden zo lang en zo veel mogelijk Japanse troepen worden gebonden.

Op grond van deze gedachtengang was begin Maart een bespreking gevoerd met de Territoriaal Commandant van Noord-Sumatra, kolonel G. F. V. Gosenson, waarbij het volgende werd besloten, voor het geval Java in Japanse handen zou vallen.

- Het gebied tussen Goenoeng Setan en Blangkedjeren (Alasvallei) leende zich het beste om met een gering aantal troepen zo lang en zo veel mogelijk Japanse troepen te binden.
- Alle troepen uit Noord-Sumatra zouden terugtrekken op Blangkedjeren en het noordfront vormen.
- Alle troepen uit Midden-Sumatra zouden in de omgeving van Goenoeng Setan worden geconcentreerd om daar het zuidfront te vormen. Hierbij wordt aangetekend, dat het om enorme afstanden ging. Zo bedroeg de afstand van Padang tot het concentratiegebied ruim 1000 km. De groep Hazenberg had nog enige honderden kilometers meer af te leggen. De troepen waren wel gemotoriseerd, doch de toestand van het materieel liet veel te wensen over.
- Reeds onmiddellijk (begin Maart) zou een aanvang worden gemaakt met het verzamelen en opslaan van voorraden in het Alasgebied.

De Territoriaal Commandant van Midden-Sumatra had reeds een aantal goede stellingen op het oog tussen Kabandjahe en Goenoeng Setan voor het terugtrekken op het zuidfront. Ook de Territoriaal Commandant van Noord-Sumatra was optimistisch gestemd ten aanzien van de mogelijkheden op het noordfront en garandeerde tevens het handhaven van orde en rust in Atjeh.

In de avond van 7 Maart 1942 kon generaal Overakker geen radiografisch contact met de Chef van de Generale Staf op Java krijgen en begon hij rekening te houden met de mogelijkheid dat tot de capitulatie was besloten. In de late avond van 7 Maart overwoog generaal Overakker de volgende maatregelen in het geval Java zou capituleren:

- Westkust-troepen (zie blz. 87)

Aangezien in dit geval het openhouden van de havens van Padang en Sibolga geen zin meer had, zouden deze troepen zo spoedig mogelijk naar de Alasvallei worden verplaatst.

Weliswaar bevonden zich ten noorden van Padang nog enige goede stellingen, doch de troepen zouden indien de vijand er in zou slagen Kabandjahe te bezetten, afgesneden zijn omdat de verbinding met de Alasvallei, langs deze plaats liep (de weg Sidikalang-Balangdoea was nog niet geheel voor motortransport geschikt).

De op de Westkust aanwezige militie en landstorm en de stads- en landwachten zouden achterblijven voor het handhaven van orde en rust.

- De groep Borgen (zie blz. 87) zou verplaatst worden naar het gebied ten zuiden van Kabandjahe en 's vijands opmars in de richting van deze plaats tegengaan.
- De groep uit het vak Medan (zie blz. 86) zou de vijandelijke opmars via Medan-Brastagi-Kabandjahe en Medan-Loeboekpakam-Tiga Roenggoe vertragen. Daarna zou in een aantal reeds verkende stellingen ten westen van Kabandjahe krachtige weerstand worden geboden, eventueel met steun van onderdelen van de groep Borgen. De op de Oostkust van Sumatra aanwezige politiemacht, zou belast worden met het handhaven van orde en rust ¹⁾.
- De groep uit het vak Pematangsiantar (zie blz. 86) zou de vijandelijke opmars via Pematangsiantar, Prapat, Balige, Siborongborong en Sidikalang vertragen.
- De groep Hazenberg (zie blz. 87), die in de omgeving van Poelau Moe-sang met de vijand in gevecht was, zou onder achterlating van een scherm, zich via Sidikalang en Kabandjahe naar de Alasvallei begeven.

¹⁾ Deze werd zowel wat de sterkte als de opleiding betreft voor deze taak berekend geacht.

Op 8 Maart, toen duidelijk bleek dat geen radioverbinding met Java meer was te verkrijgen, nam de Territoriaal Commandant aan dat de strijd aldaar was geëindigd.

De orders voor de concentratie naar de Alasvallei werden voor de Westkusttroepen en de groep Hazenberg gegeven. Dag D, waarop de concentraties moesten aanvangen werd vastgesteld op 9 Maart. De laatste troepen van de groep Hazenberg moesten uiterlijk op dag D + 4 Sidjoendjoeng zijn gepasseerd. De groep Borgen moest uiterlijk 11 Maart het gebied ten zuiden van Kabandjahe hebben bereikt.

Op 9 Maart werd de Territoriaal Commandant door een Europees bestuursambtenaar op de hoogte gesteld van de woordelijke inhoud van de radiografische bekendmaking van de capitulatie op Java en de daarin vervatte opdracht overal de strijd te staken. Voor generaal Overakker was het geen vraagpunt of deze order moest worden uitgevoerd. Een door de Regering enige tijd tevoren uitgegeven instructie luidde, dat een eventuele opdracht om de strijd te staken door zelfstandig optredende commandanten niet mocht worden opgevolgd, wanneer de autoriteit, die de order uitgaf, op het moment van uitgifte niet vrij was in het nemen van zijn beslissingen. Op grond hiervan was het voor de Territoriaal Commandant vanzelfsprekend, dat de strijd op Sumatra zou worden voortgezet.

Kapitein Borgen vertrok met zijn groep in de morgen van 9 Maart via Fort de Kock en Taroetoeng naar de omgeving van Kabandjahe, waar hij opdracht kreeg de zuidelijke toegang naar deze plaats af te sluiten bij Seri-boedolok.

De Westkust-troepen vertrokken eveneens op 9 Maart en werden via Sidikalang en Kabandjahe verplaatst naar Koetaboeloebenteng¹⁾ (2 compagnieën uit Riouw) en de omgeving van Goenoeng Setan. De bedoeling van het bezetten van Koetaboeloebenteng was, om door het terrein uit zuidelijke richting oprukkende vijand tegen te houden. Op 11 Maart waren de opstellingen ingenomen.

Majoor Hazenberg, die op 8 Maart opdracht had gegeven in afwachting van nadere orders geen offensieve acties te ondernemen nam, na ontvangst van het bevel van de Territoriaal Commandant om onder achterlating van een scherm, naar de Alasvallei terug te trekken, de volgende maatregelen:

- de compagnie Perdijk Rugebregt moest bij Poelau Moesang standhouden om de aftocht te dekken;
- de afdeling Betke bleef belast met het bewaken van de ponten totdat de compagnie Perdijk Rugebregt zou zijn gepasseerd (D + 4);

¹⁾ Stelling C., kaarten nrs 7 en 8.

- de compagnie Fris, die reeds in opmars was naar Moearaboengo werd door een houtvester, die zeer goed in het terrein bekend was opgespoord. Aan kapitein Fris werd de opdracht overgebracht zich zo spoedig mogelijk naar de Alasvallei te begeven;
- de staf en de compagnieën Winter en Leyder zouden op 9 Maart via Sidikalang naar Kabandjahe vertrekken.

De staf van majoor Hazenberg en de compagnieën Winter en Leyder bereikten respectievelijk op 10 en 13 Maart Fort de Kock en Sidikalang. Hier kreeg majoor Hazenberg bericht dat de Japanners op 12 Maart in de omgeving van Tandjoengtiram waren geland en reeds in contact waren met de troepen uit het vak Pematangsiantar onder majoor Van Aarsen. Majoor Hazenberg vertrok onmiddellijk naar Kabandjahe, waar hij van de Territoriaal Commandant, die aldaar zijn commandopost had ingericht, opdracht kreeg zich ten noorden van de Koetaboeloebenteng-stelling, die reeds door de twee uit Riouw afkomstige compagnieën was bezet, op te stellen.

In de periode van 9-12 Maart leverde de compagnie Perdijk Rugebregt nog een aantal hevige vuurgevechten met de vijand. In de namiddag van 12 Maart (D + 3) werd het gevecht afgebroken, teneinde niet later dan 13 Maart (D + 4) Sidjoendjoeng te kunnen passeren en daarna verder terug te gaan op de Alasvallei.

Het detachement onder luitenant Froeling (zie blz. 93) kreeg op 10 Maart contact met de compagnie Fris, die inmiddels de opdracht om terug te trekken had ontvangen. Luitenant Froeling besloot zo lang mogelijk de flank van de compagnie Perdijk Rugebregt te dekken en legde in de periode van 10-12 Maart in het terrein verschillende hinderlagen.

In de middag van 12 Maart kreeg luitenant Froeling door middel van een koerier bericht zich via Kotabaroe naar Soengaidareh te begeven. De ponten zouden na het passeren van de compagnie Perdijk Rugebregt en de afdeling Betke worden vernield.

Door vermoeidheid van de troep en grote terreinmoeilijkheden bereikte luitenant Froeling eerst te 20.00 de rivierovergang 12 km oost van Kotabaroe. Luitenant H. de Castro, die in Soengaidareh belast was met het bewaken van de aldaar gestationeerde auto's, begreep dat de afdeling Froeling nooit op tijd zou kunnen komen, indien deze te Kotabaroe niet met autobussen opgewacht zou worden. Daarom besloot hij op eigen risico en slechts vergezeld van één ordonnans van Soengaidareh uit met enige autobussen terug te rijden naar Kotabaroe, terwijl hij wist, dat aangezien de afdeling Perdijk Rugebregt Poelau Moesang reeds had ontruimd, geen beveiliging in zuidelijke richting meer aanwezig is.

Door het moedige initiatief van luitenant de Castro slaagde de afdeling

Froeling er in, zonder door de vijand te zijn aangevallen, even na de compagnie Perdijk Rugebregt en de afdeling Betke, Soengaidareh te bereiken, waarna de ponten werden vernield.

De vijand, blijkbaar voorzichtig geworden door de geleden verliezen, had na het vertrek van onze troepen nog geen poging gedaan de rivier over te steken.

Te Soengaidareh kreeg de afdeling Froeling opdracht zich naar Padang te begeven en werd daar belast met het handhaven van orde en rust;

Het zelfde bevel was aan de flankdekking bij Moekomoeke en Soengai-penoeh gegeven (zie blz. 92).

In de vroege ochtend van 12 Maart 1942 landde de hoofdmacht van de Japanse Gardedivisie (staf, 2 regimenten infanterie, 1 verkenningsregiment en hulpwapens), ter sterkte van ongeveer 10 000 man ten zuiden van Medan. Ook op verschillende plaatsen in Noord-Sumatra voerde de vijand landingen uit. Een in de omgeving van Idi geland Gardebataljon stootte snel in zuidoostelijke richting door en sloot zich in Medan bij de hoofdmacht aan. De Gardedivisie bestond uit keurtroepen, die in Mansjoerije krijgsservaring hadden opgedaan.

Aangezien wij op de landingsplaatsen geen troepen hadden, kon de vijand zonder weerstand te ondervinden, landen. Na de verbanden te hebben hersteld, stootten de Japanners in de namiddag van 12 Maart door, waarbij één gedeelte zich naar Medan en het andere zich naar Pematangsiantar richtte.

Op het bericht van de landingen van de Japanse troepen trof de Territoriaal Commandant de volgende schikkingen:

- de Medan-troepen (zie blz. 95) zouden zonder in de laagvlakte tegenstand te bieden langs de weg Medan-Brastagi en Medan-Loeboekpakam-Goenoengmariah terugtrekken op Kabandjahe; eerst enige kilometers ten westen van deze plaats, in de Kandibata-stelling (stelling A, kaart 7) zou ernstig weerstand worden geboden.

- van de groep Pematangsiantar (zie blz. 95) zou het detachement Pematangsiantar, versterkt door een landwachtcompagnie weerstand bieden bij de brug bij Simpang Raja; deze troepen werden onder bevel gesteld van de reserve kapitein Van de Lande, die aan de territoriale staf was toegevoegd (zie blz. 86).

Deze troepen moesten voor overmacht via Tiga Ras en Tiga Roenggoe vertragend teruggaan op Kabandjahe en dus optreden buiten het vak Pematangsiantar, dat majoor Van Aarsen, de commandant van de groep Pematangsiantar was toegewezen.

- de overige troepen van de groep Pematangsiantar zouden via Prapat-Balige-Siborongborong-Sidikalang vertragend teruggaan op Kabandjahe. Mocht deze plaats intussen door de Japanners zijn bezet, dan moest van Sidikalang uit getracht worden de Koetaboelobenteng-stelling te bereiken (het laatste gedeelte in de weg Sidikalang-Koetaboelobenteng was nog niet voor auto's geschikt).
  - aangezien het versterkte detachement Pematangsiantar op Kabandjahe zou terugtrekken werden de beroepscompagnieën van de groep Borgen, die ten zuiden van deze plaats stellingen hadden ingericht, in de richting van Kotatjane gezonden voor het inrichten en bezetten van nieuwe stellingen; slechts één compagnie zou Seriboedolok bezetten tot dat de groep van kapitein Van de Lande zou zijn gepasseerd. Kapitein Borgen werd met zijn staf toegevoegd aan luitenant-kolonel Jordans, de commandant van de Medan-troepen.
- De toestand van de overige troepen in Midden-Sumatra was als volgt:
- de Westkust-troepen (zie blz. 96) waren reeds op 9 Maart op de Alasvallei teruggetrokken, waarbij de Riouw-compagnieën de Koetaboelobenteng-stelling bezet hadden.
  - de groep Hazenberg (zie blz. 96) was met twee compagnieën te Kabandjahe aangekomen, terwijl de compagnieën Perdijk Rugebregt, Fris, de afdelingen Betke en Froeling in noordelijke richting waren afgemarcheerd. De te Kabandjahe aangekomen compagnieën werden verplaatst naar de omgeving van Balangdoea (ten noorden van de Koetaboelobenteng-stelling).

In de nacht van 13/14 Maart kreeg de afdeling onder reserve-kapitein Van de Lande bij Simpang Raja contact met de vijand en werden onze troepen hevig onder mitrailleurvuur genomen. Toen de vijand er in de loop van de dag in slaagde, de rivier op onze linkervleugel over te steken, besloot kapitein Van de Lande onder achterlating van een achterhoede als scherm, terug te trekken op Tiga Roenggoe. Aangezien de troep zenuwachtig was en zich reeds enige gevallen van desertie, vooral onder de inheemse landwachten hadden voorgedaan, nam kapitein Van de Lande het bevel over de achterhoede op zich. De vijand drong echter niet op en bezette slechts de rivieroever aan onze zijde. De achterhoede bleef in stelling tot 14.30, op welk tijdstip kapitein Van de Lande aannam dat de hoofdmacht Tiga Roenggoe had bereikt. Helaas bleek, dat deze plaats reeds door de Japanners was bezet en dat door een misverstand, de compagnie die Seriboedolok tot de aankomst van de groep onder kapitein Van de Lande zou bezetten, reeds was teruggenomen. De terugtrekkende groep werd hevig ondervuur genomen en uiteengeslagen.

In groepjes trachtte men door het terrein Kabandjahe te bereiken, hetgeen echter niemand gelukte. Het groepje waarbij kapitein Van de Lande zich bevond, moest zich op 22 Maart, geheel uitgeput, aan de Japanners overgeven.

Van de in de omgeving van Tiga Roenggoe gevangen genomen stadswachters werden 22 Nederlanders op 15 Maart door de Japanners ter dood gebracht.

De overige troepen van het vak Pematangsiantar, die onder bevel van majoor Van Aarsen stonden, waren opgesteld in de omgeving van Prapat en Porsea/Balige (zie blz. 86).

Op het op 12 Maart 1942 te 06.30 ontvangen bericht, dat de Japanners bij Tandjoengtiram – een vóór de oorlog onder Japanse leiding gestaan hebbende onderneming – waren geland, gaf majoor Van Aarsen aan de commandanten van de kustwacht en de daarachter gelegen detachementen opdracht, 's vijands actie zoveel mogelijk te vertragen.

Niettegenstaande majoor Van Aarsen in de late avond van 11 Maart namens generaal Overakker was medegedeeld, dat ingevolge van de Regering na de capitulatie van Java ontvangen instructies de voor vernieling voorbereide bruggen niet tot de militaire objecten mochten worden gerekend en derhalve het uitvoeren van deze vernielingen niet meer tot zijn opdracht behoorde, informeerde hij onmiddellijk of de vernielingsploegen zich nog op hun plaatsen bevonden. Dit, omdat hij besloten had op eigen verantwoording en onder aanvaarding van de consequenties, toch enkele vernielingen uit te voeren teneinde de Japanners zoveel mogelijk afbreuk te doen.

Toen zijn informatie ontkennend werd beantwoord, liet hij een aantal te Pematangsiantar aanwezige vernielingsploegen verzamelen en gaf hij opdracht 2 spoorbruggen en 2 rijbruggen in de omgeving van Tebingtinggi (kaart 8) op te blazen. Aan deze opdracht werd, terwijl de vijand reeds in zicht was, voldaan.

Verder gaf hij opdracht voorbereidingen voor het vernielen van olievoorraden en materialen te Pematangsiantar te treffen en beval hij de commandant van het voor de verdediging van de brug bij Simpang Raja aangewezen detachement (blz. 98), die na hem uit Pematangsiantar zou vertrekken, de installatie voor het interlocaal telefoonverkeer ter vernieling voor te bereiden en deze op nader bevel uit te voeren.

Toen te 11.00 een formatie van 27 Japanse vliegtuigen boven Pematangsiantar verscheen gaf hij bevel tot vernielen.

Daarna ging majoor Van Aarsen naar Prapat en zond de met de harceleer opdracht belaste vrijwilligers¹⁾ te Aik Naoli ($\pm$ 20 km noord van Prapat) het voor hen bestemde terrein in. Vervolgens begaf majoor Van Aarsen

¹⁾ Zie blz. 86.

zich naar een verdedigingslinie ten noorden van Prapat, waar hij enige tijd later het eerste treffen met de vijand meemaakte en moest constateren, dat de voor harceleerdoeleinden het terrein ingezonden afdeling, hoewel zeer zeker van goeden wille, niet tegen haar taak was opgewassen en uiteen was geslagen. Het is daarom zeer te betreuren dat de voor deze taak geëigende beroepstroepen enige weken tevoren naar Java hadden moeten vertrekken.

Na de commandant van de troepen te Prapat van instructies te hebben voorzien, vertrok hij van Porsea naar zijn commandopost te Siborongborong.

De commandant van de troepen te Prapat, de reserve luitenant K. van der Ploeg kreeg opdracht enige voorbereide vernielingen uit te voeren, de vijand zoveel mogelijk te vertragen en verliezen toe te brengen en daarna terug te trekken op Balige. Luitenant Van der Ploeg, die in de ochtend van 13 Maart met een kleine patrouille in het voorterrein was om te controleren of de voorbereide vernielingen naar behoren waren uitgevoerd, kreeg te 13.00 bericht dat de Japanners langs de weg Pematangsiantar-Prapat naderden. Hij keerde naar Prapat terug en ontmoette onderweg een groepje van de reeds eerder genoemde vrijwilligers, die bestemd waren geweest voor het uitvoeren van harceleeropdrachten.

Met dit groepje nam hij een stelling in even ten noorden van Prapat, waar een goed uitzicht was op het voorterrein en het Tobameer.

Te 15.00 werd het vuur op naderende Japanners afgegeven, waarbij een aantal Japanners, waaronder een officier, sneuvelde. Even later werd waargenomen dat enige prauwen getrokken door een motorboot het Tobameer in zuidelijke richting afzakten. Aangezien hierdoor een afsnijding van het te Prapat aanwezige detachement dreigde, gaf luitenant Van der Ploeg, de waarnemend detachementscommandant opdracht terug te trekken op Balige. De luitenant bleef met zijn groepje in stelling ten noorden van Prapat, om de vijand zo lang mogelijk te binden.

Na de vijand nogmaals verliezen te hebben opgelegd, trok hij te 17.00 eveneens via Porsea (waar zich 1 sectie militie van de compagnie Porsea/Balige bevond) terug op Balige. De militiecompagnie Porsea/Balige stond onder bevel van de reserve kapitein Ten Velde.

Dat luitenant Van der Ploeg geen seconde te vroeg was teruggetrokken, moge blijken uit het feit, dat hij enige malen door groepjes Japanners, die een omtrekkende beweging hadden gemaakt, werd beschoten. Te Balige aangekomen nam luitenant Van der Ploeg telefonisch contact op met majoor Van Aarsen, die zich op zijn commandopost te Siborongborong bevond.

Majoor Van Aarsen gaf luitenant Van der Ploeg opdracht, zich met zijn troep te Balige onder de bevelen te stellen van kapitein Ten Velde. Daarna vertrok majoor Van Aarsen naar Kabandjahe, waar hij zich bij de Territoriaal Commandant moest melden. Aldaar aangekomen (13 Maart $\pm$ 23.00)

kreeg hij opdracht de Koetaboelobenteng-stelling ter verdediging in te richten. Behalve over de aldaar reeds aanwezige twee compagnieën uit Riouw kreeg hij de beschikking over enige compagnieën, die zich reeds ten noorden van Balangdoea bevonden (van de groepen Borgen en Hazenberg en een deel van de Westkusttroepen, zie blz. 99).

Te 23.00 kreeg kapitein Ten Velde te Balige van de sectie, die zich te Porsea bevond telefonisch bericht, dat zij door een grote overmacht werd aangevallen. Luitenant Van der Ploeg stelde voor met een tweetal te Balige aanwezige gepantserde overvalwagens een poging tot ontzet te doen, doch kapitein Ten Velde vond dit te gevaarlijk.

Na lang aandringen kreeg luitenant Van der Ploeg op 14 Maart te 04.00 toestemming met een achttal vrijwilligers de gevaarlijke tocht te ondernemen. Het pleitte voor het moreel van de troep, dat het aantal vrijwilligers verre het aantal benodigde manschappen overtrof.

De gepantserde voertuigen werden door de Japanners pas opgemerkt, toen zij zich midden in het dorp Porsea bevonden. De Japanners werden waar zij zich vertoonden onder vuur genomen en dank zij de accuratesse waarmede dit geschiedde, werden hun zware verliezen berokkend. Met een scheepsroeper, die luitenant Van der Ploeg had medegenomen, werd de commandant van het detachement Porsea gewaarschuwd, dat hij moest terug trekken. Men kreeg echter geen enkele aanwijzing dat onze militairen nog te Porsea aanwezig waren.

Na ongeveer 10 minuten het vuur te hebben onderhouden, gaf luitenant Van der Ploeg opdracht langzaam achteruit te rijden tot de kampongrand, waar op een erf kon worden gekeerd. Na enige honderden meters verder te hebben gereden, liet luitenant Van der Ploeg halt houden om te zien of zich misschien toch nog enkele van onze militairen zich hadden kunnen vrijmaken, doch te vergeefs.

Later is gebleken, dat het detachement er in de nacht in was geslaagd in kleine groepjes door de Japanse omsingeling heen te breken.

Toen na enige minuten de Japanners de gepantserde voertuigen onder mortiervuur namen, gaf luitenant Van der Ploeg opdracht naar Balige terug te rijden.

Na te Balige rapport te hebben uitgebracht bij kapitein Ten Velde vroeg en verkreeg luitenant Van der Ploeg toestemming nogmaals met de gepantserde voertuigen in de richting van Porsea te rijden om halverwege bij een zijweg een hinderlaag te leggen. Bij de zijweg aangekomen werden de voertuigen zodanig opgesteld, dat snel in de richting van Balige kon worden afgereden.

Omstreeks 11.00 (14 Maart) werd een vrachtauto waargenomen, die met Japanners was bemand. Hierop werd met groot succes het vuur geopend.

Enige tijd daarna werden Japanse patrouilles gezien, die eveneens met goed gevolg werden bestreden.

Aangezien de mogelijkheid groot was, dat de Japanners door een omtrekkende beweging door het heuvelachtige en begroeide terrein zouden trachten onze gepantserde voertuigen af te snijden, besloot luitenant Van der Ploeg te circa 14.00 naar Balige terug te rijden. Aldaar aangekomen was kapitein Ten Velde reeds met zijn troep vertrokken. De Europese bestuursambtenaar die te Balige was achtergebleven, verklaarde desgevraagd dat in de loop van de middag van een Hollands sprekend persoon de telefonische mededeling was ontvangen, dat luitenant Van der Ploeg met zijn mensen in Japanse handen was gevallen. Op dit bericht was kapitein Ten Velde naar Siborongborong vertrokken, waar het terrein zich beter voor de verdediging leende.

Te 17.00 kwam luitenant Van der Ploeg bij een enige kilometers ten zuiden van Siborongborong door kapitein Ten Velde ingerichte stelling aan. Een vóór deze stelling gelegen brug was vernield, doch met vereende krachten slaagde men er in de gepantserde voertuigen aan de overkant te krijgen.

Te 18.15 werden Japanners in het voorterrein waargenomen, waarop het vuur werd geopend. Onze troepen slaagden er in tot het invallen van de duisternis ($\pm$ 19.00) de vijand op een afstand te houden. Daarna drong deze begunstigd door de duisternis op. Er ontstond een hevig vuurgevecht waarbij kapitein Ten Velde zich een uitstekend aanvoerder toonde, door temidden van het vuur zijn mensen aan te moedigen en steeds in voorste lijn aanwezig te zijn om leiding te geven.

Te 23.00 werd het gevecht, onder achterlating van een scherm, onder bevel van luitenant Van der Ploeg, afgebroken en werd naar Sidikalang afgemarcheerd, welke plaats te 06.30 (15 Maart) werd bereikt.

Te 09.30 werd naar Koetaboelobenteng vertrokken. Aangezien inmiddels bericht was ontvangen, dat onze troepen Kabandjahe hadden ontruimd en een stelling ten westen daarvan hadden betrokken, moest gebruik worden gemaakt van de slechts gedeeltelijk voor autovervoer geschikte weg Sidikalang-Balangdoea. De auto's en het zware materieel werden toen de bruggen en de toestand van de weg geen verder autotransport toelieten, vernield.

Op 16 Maart te 18.00 werd de Koetaboelobenteng-stelling bereikt, waar contact met majoor Van Aarsen werd opgenomen. De uitgeputte troep werd ten noorden van Balangdoea verzameld om de nodige rust te genieten. Generaal Overakker betuigde zowel kapitein Ten Velde als luitenant Van der Ploeg zijn grote tevredenheid over de gevoerde acties. Luitenant Van der Ploeg werd bovendien door de generaal tot kapitein bevorderd. Ook de

vrijwilligers, die zich bij luitenant Van der Ploeg hadden gemeld voor de actie tegen Porsea en het leggen van de hinderlaag (zie blz. 102) ontvingen een tevredenheidsbetuiging. Hieronder bevonden zich de Britse beroepsmilitairen Kerr en Bolton, die uit Malakka hadden weten te ontsnappen en zich op Sumatra ter beschikking van de Nederlandse autoriteiten hadden gesteld.

Helaas slaagden de troepen van de colonne Hazenberg, die in de omgeving van Soengaidareh in contact waren geweest met de vijand (afdelingen Perdijk Rugebregt, Fris en Betke) er door vermoeidheid en de slechte toestand van de auto's niet in Siborongborong tijdig te bereiken. Op 15 Maart stootten zij in de omgeving van Padangsidempoean op de vijand en moesten zij zich na een kort gevecht overgeven. Helaas sneuvelde bij dit gevecht luitenant De Castro, die zich op 12 Maart had onderscheiden bij het afvoeren van onze troepen bij Soengaidareh (zie blz. 97).

Keren wij thans terug naar de Medan-troepen aan het oostfront, onder bevel van luitenant-kolonel Jordans.

Zoals reeds werd vermeld (zie blz. 98), zouden deze troepen enige kilometers ten westen van Kabandjahe weerstand bieden; de troepen van de groep Borgen waren teruggenomen ten noorden van de Koetaboeloebentengstelling, terwijl kapitein Borgen ter beschikking van luitenant-kolonel Jordans werd gesteld. (zie blz. 99).

De troep (zie blz. 86) was samengesteld uit dienstplichtigen, landstormers en stadswachters. De gezamenlijke sterkte, met inbegrip van de kustwacht detachementen die zich hadden kunnen losmaken bedroeg 4 à 5 compagnieën.

In de loop van 14 Maart werd het gebied ten oosten en ten noorden van Kabandjahe ontruimd en werd een stelling betrokken bij Kandibata (stelling A, kaart 7). Een tweede stelling werd ingericht bij Tiga Binanga (stelling B, kaart 7) met, aangezien de afstand Kandibata-Tiga Binanga te groot was, een opnamestelling ± 10 km ten oosten van Tiga Binanga. De territoriale staf werd verplaatst naar Kotatjane.

De voorste lijn bij Kandibata, die ± 10 km lang was, werd bezet door 1 landstormcompagnie, 1 militiecompagnie en enige losse detachementen stadswacht en landstorm.

In de ochtend van 15 Maart inspecteerde luitenant-kolonel Jordans de opstellingen, waarbij hij zeer werd gehandicapt door een nog niet genezen gebroken been. Door de uitgestrektheid van het front, was het niet mogelijk een aaneengesloten vuurfront te vormen zodat de verschillende onderdelen zich beperkten tot het afsluiten van wegen en paden. Gezichtsverband met de nevenonderdelen was door het begroeide en bergachtige terrein niet aanwezig; ook verbindingsmiddelen ontbraken vrijwel geheel.

Een voorstel van luitenant-kolonel Jordans aan de Territoriaal Comman-

dant om de frontbreedte te verkleinen, waardoor een beter verband en een aaneengesloten vuurfront zou ontstaan, werd afgewezen op grond van het feit, dat de stelling, door de aanwezigheid van paden in het zijterrein, dan gemakkelijk kon worden omtrokken.

Het moreel van de troep was over het algemeen laag; vooral onder het inheemse personeel van de stadswachten was na de Japanse landingen desertie voorgekomen.

Na een toespraak, die luitenant-kolonel Jordans tot het verhogen van het moreel had gehouden, bestond niet de overtuiging, dat het gewenste resultaat was bereikt.

Tal van flinke militairen, die onder goede leiding voor alles bruikbaar waren, niet te na gesproken, bevond zich ook bij de Europese onderdelen en voornamelijk onder de oudere landstormers een aanzienlijk aantal, wier bereidheid om te vechten niet groot meer was.

De voornaamste factoren, welke tot de inzinking van het moreel hadden bijgedragen, waren de capitulatie van Java, de in vergelijking met de Japanners summiere bewapening en uitrusting en de bezorgdheid omtrent de veiligheid van de gezinsleden.

Hierbij kwam nog, dat geheel in tegenstelling met de verwachting van kolonel Gosenson, de Territoriaal Commandant van Noord-Sumatra, kort voor de Japanse landingen onrust onder de bevolking was ontstaan, welke, na dat de Japanners waren geland, uitgroeide tot een massale opstand.

Het Korps Maréchaussee in Noord-Sumatra, waarvan een groot deel was bestemd voor het harceleren van de Japanse verbindingen, moest, zoals bij de beschrijving van de strijd in dit gebiedsdeel blijken zal, worden ingezet voor het beteugelen van de opstand en het beschermen van vrouwen en kinderen. Slechts enkele brigades konden ter beschikking van generaal Overakker worden gesteld voor het leggen van hinderlagen en het overvallen van Japanse legeringsplaatsen. Deze brigades hebben echter weinig succes geboekt; ook hierbij speelde de zorg over de achtergelaten gezinnen – in een gebied dat in volle opstand was – een belangrijke rol.

In de late namiddag van 15 Maart kregen onze troepen van Kandibatastelling contact met een zwakke Japanse verkenningspatrouille, die enkele mortiergranaten afvuurde. Hierdoor ontstond paniek onder onze troepen, die nog werd vergroot doordat de voor de vijand vluchtende bevolking voor verklede Japanners werd aangezien.

Deels per auto, deels te voet trok de voorste lijn terug. Hoewel luitenant-kolonel Jordans zich onmiddellijk na het bericht van de terugtocht naar de voorste lijn spoedde, zag hij, ook al omdat de auto's op de smalle weg niet konden omkeren, geen kans de troep keert te laten maken. Hij besloot op

aanraden van de hem toegevoegde kapitein Borgen het gros van de terugtrekkende troepen de opnamestelling vóór Tiga Binanga te doen bezetten en een officierspatrouille naar Kandibata te zenden.

Deze officierspatrouille trof aldaar geen vijand aan en nam een opstelling in, vanwaar het voorterrein zeer goed kon worden waargenomen.

Kapitein Borgen werd belast met het commando over de voorstelling bij Tiga Binanga.

De vijandelijke activiteit bleef ook de volgende dagen gering.

Om het moreel van de troep op te voeren werden patrouilles het voorterrein ingezonden. Aangezien geruchten de ronde deden dat verklede Japanners waren geïnfilteerd, waardoor onrust ontstond, besloot luitenant-kolonel Jordans de vóórstelling bij Tiga Binanga onder achterlating van een officierspatrouille op te heffen en met het vrijkomende deel de hoofdstelling bij Tiga Binanga te versterken.

Op 18 Maart werd luitenant-kolonel Jordans, die nog steeds last had van een nog niet genezen gebroken been met een bijzondere opdracht naar Blangkedjeren gezonden. Het bevel over de troepen werd overgenomen door kapitein Borgen, die door de Territoriaal Commandant tot majoor werd bevorderd.

Omstreeks 20 Maart was de toestand als volgt:

- het oostfront werd gevormd door de troepen onder majoor Borgen, ($\pm$ 4 compagnieën en enige gepantserde overvalwagens) waarvan het gros een stelling bij Tiga Binanga had betrokken. Sterke officierspatrouilles bevonden zich te Kandibata en vóór de Tiga Binanga-stelling. De vijandelijke activiteit was gering. Regelmatig werden patrouilles uitgezonden en hinderlagen gelegd. De vijand (later bleek dat dit het verkenningsregiment - zie blz. 96 - ter sterkte van rond 500 man was) was zeer goed uitgerust en bewapend.
- het zuidfront werd bij de Koetaboeloebenteng-stelling gevormd door troepen onder majoor Van Aarsen (na versterking met reeds ten noorden van Balangdoea aanwezige troepen, o.a. onderdelen van de groep van majoor Hazenberg) ongeveer ter sterkte van 4 compagnieën. Ook hier was de vijandelijke activiteit tot dusverre gering geweest. Een sterke patrouille was met een verkenningsopdracht in de richting van Sidikalang gezonden. Het bleek dat 1 regiment van de Gardedivisie (zie blz. 98) van Siborongborong naar Padang was doorgestoten en dat het bataljon, dat bij Idi was geland en zich te Medan bij de hoofdmacht had gevoegd (zie blz. 98) via Sidikalang in opmars was naar Koetaboeloebenteng. (zie kaart 8). De rest van de Gardedivisie (Staf en 1 regiment) was te Medan achtergebleven.

- de hoofdstelling waar tot het uiterste stand zou worden gehouden, stond onder bevel van majoor Hazenberg en bevond zich te Liang (stelling D, kaart 8) met een vóórstelling bij Goenoeng Setan.
De gezamenlijke sterkte bedroeg ongeveer 6 compagnieën.
- De territoriale staf was van Kotatjane naar Blangkedjeren verplaatst.

Op 21 Maart trachtte een Japanse patrouille, die ongezien Kandibata had weten te passeren, de noordflank van de Tiga Binanga-stelling te omtrekken. Door een tegenaanval kon deze poging worden verijdeld. De Japaners verloren ongeveer 10 man, terwijl o.a. een draagbaar radiotoestel als buit in onze handen viel.

Aangezien 's vijands activiteit toenam, besloot majoor Borgen de officierspatrouilles vóór de Tiga Binanga-stelling en Kandibata terug te nemen.

Een patrouille van 3 gepantserde overvalwagens kreeg opdracht de officierspatrouilles op te halen.

Op de terugweg ontstond een hevig gevecht met vijandelijke afdelingen, die tot de grote weg hadden weten door te dringen en barricades hadden opgeworpen. Onze patrouille slaagde er in de vijand zware verliezen toe te brengen (voornamelijk door het gebruik van handgranaten) en zonder verliezen, met de officierspatrouilles de stelling bij Tiga Binanga te bereiken.

Het succes werd ook aan de overige troepen bekend gemaakt, hetgeen een goede invloed had op het moreel.

De daarop volgende dagen ondernamen de Japanners enige aanvallen op onze stelling bij Tiga Binanga, welke echter konden worden afgeslagen. Daarna richtte de vijand zich ter verdediging in.

Teneinde de Japanners geen gelegenheid te geven zich krachtig te versterken, besloot majoor Borgen op 24 Maart een tegenaanval in te zetten.

De aanval zou juist worden uitgevoerd, toen majoor Borgen opdracht kreeg zo spoedig mogelijk terug te trekken naar Liang.

Het bleek dat de vijand (een bataljon uitmuntend bewapend en uitgerust en met een zeer hoog moreel) een hevige aanval had ingezet op de Koeta-boeloebenteng-stelling. Indien deze aanval zou slagen, zouden de troepen in de Tiga Binanga-stelling afgesneden zijn.

Het gros van de troepen vertrok te 13.00 (24 Maart) terwijl de achterhoede waarbij gepantserde overvalwagens waren ingedeeld te 16.00 zou afmarcheren. Het gros bereikte Liang te 19.00.

De achterhoede kreeg echter vertraging, aangezien zij onderweg nog groepjes militairen, waaronder Maréchaussees, die een hinderlaag hadden gelegd, moesten opnemen.

De vijand had bij het invallen van de duisternis Balangdoea weten te bereiken. Twee gepantserde overvalwagens zagen door hevig te vuren kans

om door te breken. Een derde wagen werd echter door een handgranaat getroffen en stortte in een ravijn.

Het gevecht bij Koetaboeloebenteng verliep in grote trekken als volgt.

Nadat de uitgezonden patrouille (zie blz. 106) contact met de vijand had gekregen en teruggetrokken was, ontstond op 23 Maart een licht vuurgevecht.

Majoor Van Aarsen, die omtrent het optreden van de vijand slechts over de bij majoor Borgen binnengekomen berichten beschikte, begaf zich hierop met zijn adjudant, de eerste luitenant J.H.E. Kusters en de bataljonsarts, naar de rechtervleugel van de stelling. Toen hij de zuidrand naderde, zag hij enige militairen, die niet tot zijn commando behoorden, – het bleek een afgedwaalde afdeling van de westkusttroepen te zijn – druk gesticuleren. Hij ging naar het groepje toe en vroeg wat er aan de hand was. Hij kreeg ten antwoord: „daar komen ze” en zag naderbij gekomen nu ook de oprukkende vijand. Aangezien het bijeenstaande groepje een goed doelwit vormde gelastte hij hen te verspreiden, belastte hij de hoogst in rang zijnde met het commando en droeg hem op, een nevenafdeling die met de vijand in gevecht geraakt was, met vuur te steunen. Er werd onmiddellijk aan deze opdracht voldaan en dit was geen ogenblik te vroeg, want enkele seconden later volgde een zwaar, goed liggend vijandelijk vuur.

Nadat majoor Van Aarsen zich met zijn adjudant onder dit vuur kruipende in de richting van een nevenafdeling had verplaatst, werd het vuur zo hevig dat hij dekking moest zoeken in een tabakstuin. Daar nam hij waar, dat één van onze afdelingen begon terug te vloeien en wel juist in een richting die geheel door het vijandelijke vuur werd bestreken. Toen aanroepen en herhaalde bevelen, hun beweging te staken en zich te dekken geen succes hadden, stonden hij en zijn adjudant, het directe levensgevaar niet achtend, onder het vijandelijke vuur op, trokken hun pistolen en dreigden, de in paniek geraakte afdeling onder vuur te zullen nemen, als zij niet direct dekking zochten. Dit hielp, zodat niet alleen een aantal mensen van een zekere dood werd gered, maar bovendien de verloren gegane gevechtdiscipline volledig werd hersteld. Toen de vijandelijke aanval tot staan was gebracht, keerde hij naar zijn commandopost terug. De algemene indruk die verkregen werd, was dat de vijand zwakke plekken in onze verdediging trachtte te vinden. In de middag van 23 Maart gaf majoor Van Aarsen de compagnie onder bevel van kapitein J. van Dormolen (afkomstig uit Riouw, zie blz. 96) opdracht, gebruik makende van de duisternis, een omtrekkende beweging uit te voeren en de vijand in flank en rug aan te vallen.

In de nacht van 23/24 Maart kwam het tot enige kleine schermutselingen.

In de morgen van 24 Maart nam het vijandelijke vuur op de nog geheel

in tact zijnde stelling weer in hevigheid toe, waarbij een ruim gebruik van mortieren werd gemaakt. Van ongeveer 08.30-10.30 vertoefde generaal Overakker op de commandopost van majoor Van Aarsen. Door een 36 maal vergrotende kijker kon het verloop van het gevecht zeer goed worden gevolgd, waarbij geconstateerd werd, dat onze troepen langzaam terugtrokken.

Een sectie mitrailleurs, die per vrachtauto naar een bedreigd stelling gedeelte werd gezonden, stortte in een ravijn en was verder uitgeschakeld. De Territoriaal Commandant stelde een reserve compagnie beschikbaar, die door majoor Van Aarsen bij de hoofdweg ten noorden van Balangdoea werd opgesteld met opdracht onze terugtrekkende militairen op te vangen.

Te 13.00 was de terugtocht in volle gang en stelde majoor Van Aarsen de territoriale staf hiermede in kennis. De Chef van de Staf deelde hem hierop mede, dat zo mogelijk tot de volgende morgen moest worden standgehouden, omdat het in de bedoeling lag, gedurende de nacht de afdeling Borgen onder dekking van de Koetaboelobenteng-stelling terug te nemen. Het bleek echter, dat het aantal vluchtenden onrustbarend toenam, waardoor de vijand steeds sneller vorderde. Toen mortiergranaten in de nabijheid van zijn commandopost insloegen, moest majoor Van Aarsen melden dat de toestand onhoudbaar begon te worden. Generaal Overakker deelde hem hierop mede, dat de afdeling Borgen onmiddellijk zou worden opgedragen op Liang terug te trekken en dat de bezetting van de Koetaboelobenteng-stelling na verzameld te zijn, eveneens naar Liang moest marcheren.

Voorts deelde de generaal mede, dat Liang, met een vóórstelling bij Goenoeng Setan, tot het uiterste tegen de uit het zuiden oprukkende Japaners zou worden verdedigd.

Vóór het invallen van de duisternis op 24 Maart was de Koetaboelobenteng-stelling ontruimd en waren onze troepen onderweg naar Liang.

De door kapitein Van Dormolen uitgevoerde tegenaanval leverde helaas geen direct succes op, aangezien deze, zoals later bleek, juist tussen 's vijands frontgroep en beslissende groep doorging. Deze compagnie heeft uitstekend werk geleverd door de verdere dagen hinderlagen te leggen en aanvallen uit te voeren op Japanse convooien.

Op 25 Maart was de toestand als volgt.

- Kotatjane was door de vijand bezet ($\pm 1\frac{1}{2}$ bataljon).
- De vóórstelling bij Goenoeng Setan had nog geen contact met de vijand; het moreel was zeer laag. Een aantal militairen had witte vlaggen uitgestoken. Een door de Territoriaal Commandant gehouden toespraak had slechts weinig effect gehad.

- Het noordfront bij Blangkedjeren was practisch niet bezet. Door het uitbreken van een opstand in Atjeh, viel op een sterke bezetting door Atjeh-troepen niet te rekenen.

In het kort kwam de toestand hierop neer, dat noch op het noordfront, noch op het zuidfront merkbare weerstand zou kunnen worden geboden.

Op grond van het vorenstaande kwam de Territoriaal Commandant in de avond van 26 Maart – na overleg met kolonel Gosenson te Blangkedjeren – tot de conclusie, dat dóórvechten zou leiden tot zeer ernstige nodeloze verliezen en machtigde hij de frontcommandanten bij aankomst van de vijand tot capitulatie over te gaan. Hiermede moest hij tot zijn grote spijt zijn plan om met een aantal compagnieën onder bevel van majoor Hazenberg een krachtige tegenaanval te doen, opgeven.

De onderhandelingen over de capitulatie werden in de namiddag van 28 Maart te Kotatjane tussen de territoriale commandanten van Midden- en Noord-Sumatra en de Japanse bevelhebber van het zuidfront gevoerd. De Japanse voorwaarden waren: algehele capitulatie, eervolle behandeling van de krijgsgevangenen en behoud van alle persoonlijke eigendommen. Bovendien eiste de Japanse commandant, dat ook de compagnie onder kapitein Van Dormolen, die de tegenaanval had ingezet en zich nog steeds in het terrein bevond, door de Territoriaal Commandant zou worden bevolen de strijd te staken.

Generaal Overakker wenste, ook na mishandeld en met de dood bedreigd te zijn, niet aan deze laatste eis te voldoen.

In de loop van de volgende dagen voerde deze compagnie aanvallen op vijandelijke convooien uit, waarbij de Japanners vrij zware verliezen leden. Na enige weken moest ook zij zich echter gewonnen geven.

Hiermede was de strijd in Midden-Sumatra teneinde.

Het gros van onze troepen werd na ontwapend te zijn naar Medan afgevoerd en daar in verschillende kampen ondergebracht.

Hier legden generaal Overakker en kolonel Gosenson contacten voor ondergronds verzet.

Dit ondergronds verzet had ten doel:

- het organiseren van een illegale strijdmacht uit de op vrije voeten zijnde militairen van het K.N.I.L.
- voorbereidingen te treffen voor het onmiddellijk in werking stellen van het bestuursapparaat in geval van wegtrekken van de Japanners.
- bescherming van en hulp aan gezinnen van krijgsgevangenen en geïnterneerden.

Na enige tijd slaagden de Japanners er echter in de ondergrondse organisatie op het spoor te komen. Generaal Overakker en kolonel Gosenson,

die inmiddels naar Formosa waren afgevoerd, werden voor onderzoek naar Sumatra teruggezonden en na een langdurig proces wegens „hoogverraad” ter dood veroordeeld. Het vonnis werd 9 Januari 1945 voltrokken.

Tijdens het proces dwong vooral de houding van generaal Overakker, die de gehele schuld op zich nam en zich geheel aansprakelijk stelde voor de organisatie van het ondergronds verzet, de bewondering af van vriend en vijand.

NABESCHOUWING

De actie in Midden-Sumatra moest, onder voor generaal Overakker zeer moeilijke omstandigheden worden gevoerd.

Niet alleen waren de troepen over een groot gebied verspreid, doch bovendien moest enkele malen, door het vertrek van beroepstroepen naar Java en de capitulatie op 8 Maart 1942, wijziging in de operatieplannen worden gemaakt. Tengevolge hiervan ontstond onrust en onzekerheid bij de troep, waarvan het moreel door de Japanse successen, de zorg over de gezinnen en de onvoldoende bewapening en geoefendheid, toch al niet hoog was, verder daalde, waardoor de acties dikwijls minder bevredigend verliepen. Niettegenstaande dit teleurstellende verloop, bleef in generaal Overakker de geest van verzet tot het allerlaatste ogenblik wakker.

De waarde van de verschillende troepenonderdelen liep sterk uiteen en bleek opnieuw welke grote invloed een commandant op het moreel en de geest van zijn onderdeel kan uitoefenen.

Als voorbeeld hiervan moge onder meer verwezen worden naar de acties van het detachement Sarolangoen onder luitenant Luchsinger, het optreden van de groep Hazenberg in de omgeving van Soengaidareh, de verrichtingen van de compagnieën stadswacht en landstorm onder de luitenant Van der Ploeg en kapitein Ten Velde in het gebied tussen Prapat en Siborongborong en de successen van de afdeling Borgen bij Tiga Binanga.

Toen begin Maart 1942 duidelijk begon te worden, dat de strijd op Java in een voor ons ongunstige zin verliep, zocht generaal Overakker naar een terrein van waaruit hij zo lang mogelijk vijandelijke troepen zou kunnen binden.

In overleg met de Territoriaal Commandant van Noord-Sumatra, kolonel Gosenson, werd hiervoor de hoogvlakte van Blangkedjeren (Alasvallei) gekozen, welke hoogvlakte uit een oogpunt van voedselvoorziening zowel als door haar ligging te midden van zwaar bergterrein zich uitstekend voor een langdurige verdediging leende en mede het voordeel gaf, dat ook de troepen uit Noord-Sumatra op deze stelling als laatste bolwerk zouden kunnen terugvallen. De beroepstroepen zouden hier hardnekkig weerstand

bieden, terwijl de overige troepen bestemd werden voor het vertragend gevecht in het tussenliggende gebied.

Dit ongetwijfeld goede plan heeft helaas geen vruchten kunnen afwerpen, omdat op het beslissende moment de vechtlust van de troep, mede door de niet verwachte algemene opstand in Atjeh, practisch geheel was verdwenen.

Generaal Overakker verdient echter alle lof voor het voortzetten van de strijd op Sumatra na de officieële capitulatie van Java, ondanks de herhaalde en uitdrukkelijke opdracht de wapens neer te leggen, het krachtig en beleidvol doorzetten van een eenmaal genomen besluit, zijn verzet tegen de vijand in krijgsgevangenschap alsmede zijn uitstekende houding tijdens zijn berechting voor de Japanse krijgsraad.

HOOFDSTUK V

DE STRIJD IN NOORD-SUMATRA (ATJEH)

(zie kaart nr 8)

INLEIDING

Alvorens over te gaan tot het beschrijven van de acties in Noord-Sumatra, is het voor een goed inzicht noodzakelijk allereerst een kort overzicht te geven van de militaire en politieke ontwikkeling van dit gebied. Voor een uitgebreid overzicht op economisch, cultureel en politiek terrein wordt verwezen naar het uitstekende door Dr. A. J. Piekaar geschreven boekwerk: „Atjeh en de oorlog met Japan.”

In Atjeh heeft de vestiging van het Nederlandse gezag verreweg de meeste moeilijkheden opgeleverd. Niet alleen moesten in de 2de helft van de 19de eeuw enige expedities naar dit gewest worden gezonden om ons gezag te vestigen, maar ook hierna duurde het nog tientallen jaren voordat onze troepen er in slaagden hier orde, rust en welvaart te brengen.

Een grote stap in de goede richting was de onderwerping van onze grootste en fanatiekste tegenstander Panglima Polem, die na lange tijd van de ene schuilplaats naar de andere te zijn opgejaagd, zich in 1903 overgaf. Toen ook de pretendent Sultan zich in het zelfde jaar onderwierp, kon de Atjeh-oorlog feitelijk als geëindigd worden beschouwd.

Panglima Polem heeft tot zijn dood in 1941 toe, als toegewijd inheems bestuurshoofd van de onderafdeling Seulimeum het Nederlandse gezag, door zijn grote invloed op de bevolking, die hem als een legendarische held vereerde, krachtig geschraagd.

Toch laaide na beëindiging van de eigenlijke Atjeh-oorlog het verzet af en toe nog op. Van deze opstanden was de Bakongan opstand (1925-1927) de ernstigste en die van Lhong ¹⁾ (1933) de laatste.

Gevallen van zogenaamde „Atjeh-moord”, de typische Atjehse vorm van het afreageren van moeilijkheden, kwamen bijna niet meer voor. Door het onverbrekkelijk verband, hetwelk tussen deze moorden en de haat, welke de Atjeher immer de niet Mohamedanen toedroeg bestond, kon deze afname als een gunstig teken worden aangemerkt, daar zij op een verminderde felheid van deze haat scheen te wijzen. Geleidelijk aan werd het militaire bestuur door een burger bestuur vervangen. Het ging met de pacificatie van Atjeh de goede weg op en het had er alle schijn ²⁾ van, dat het gewelddadig karakter

¹⁾ Een gebied gelegen ten noorden van Lam No.

²⁾ Een aantal oelama's (priesters) verkondigde de leer, dat zolang een opstand geen schijn van kans had, men zich bij de bestaande toestand mocht neerleggen, doch dat wanneer de kans weer eens mocht komen, een ieder moest medewerken, de ongelovigen te bestrijden.

van het Atjehse godsdienstige fanatisme plaats had gemaakt voor een meer opbouwende religieuze oriëntatie.

OVERZICHT VAN DE ONTWIKKELING VAN DE MILITAIRE TOESTAND VAN 1 JANUARI 1940 TOT HET UITBREKEN VAN DE OORLOG IN DECEMBER 1941

Op 1 Januari 1940 was de in Atjeh aanwezige troepenmacht als volgt gegroepeerd:

a. De Territoriale Staf

– Kotaradja.

b. Het 1ste Garnizoensbataljon

– Kotaradja	Staf
– Tapatoean	4 brigades ¹⁾
– Bl. Pidië	4 brigades
– Meulaboh	4 brigades
– Tjalang	4 brigades
– Lam No	3 brigades
– Lokop	4 brigades
– Kotatjane	4 brigades
Totaal	27 brigades

c. Het 2de Garnizoensbataljon

– Kotaradja	Staf + 3 compagnieën met totaal
	23 brigades
– Lho'Nga	3 brigades
– Seulimeum	4 brigades
Totaal	30 brigades

d. Het 3de Garnizoensbataljon

– Kotaradja	Staf
– Padang Tidji	3 brigades
– Sigli	8 brigades
– Meureudoe	3 brigades

¹⁾ Elke brigade garnizoens Infanterie telde 21 man.

- Samalanga . . . . . 4 brigades
- Bireuën . . . . . 4 brigades
- Lho Semawe . . . . . 4 brigades
- Boeloe Blang Ara . . . 4 brigades
- Langsa. . . . . 4 brigades

Totaal . . . . . 34 brigades

e. Het 4de Garnizoensbataljon

- Kotaradja . . . . . Staf + 2 compagnieën met totaal 16 brigades, waarvan twee brigades te Sabang waren gestationneerd voor het verrichten van politiediensten.

Het 4de Garnizoensbataljon was eerst in 1928 na het grote verzet bij Bakongan (1925-1927) opgericht en vormde de z.g. „Mobiele Reserve”

Aan garnizoens Infanterie kon men derhalve in totaal over 107 brigades of rond 2250 man beschikken.

f. Het Korps Maréchaussee

- Kotaradja . . . . . Staf
- Blangkedjeren. . . . . 8 brigades ¹⁾ Iste Divisie
- Koeala Bee . . . . . 4 brigades
- Djeuram . . . . . 4 brigades
- Lam Ie . . . . . 4 brigades
- Takengon . . . . . 9 brigades
- Lam Meulo. . . . . 6 brigades
- Tangsé . . . . . 3 brigades
- Geumpang . . . . . 3 brigades
- Lho Soekoen . . . . . 5 brigades
- Paja Bakong . . . . . 4 brigades
- Paton Laboe . . . . . 3 brigades
- Bakongan . . . . . 7 brigades

Totaal . . . . . 60 brigades

¹⁾ Elke brigade Maréchaussee telde 20 man.

De zestig brigades Maréchaussee hadden een sterkte van $60 \times 20 = 1200$ man, zodat met de garnizoens Infanterie à 2250 man, men in totaal over 3450 man kon beschikken.

De troepen waren bewapend met karabijn en klewang. Automatische vuurwapens waren niet bij de verschillende detachementen ingedeeld.

De hoofdtak van de troepen was het handhaven van orde en rust in Atjeh, waartoe door alle brigades maandelijks meerdaagse intensieve patrouilles van 8 à 10 dagen moesten worden gemaakt, in hoofdzaak voor machtsvertoon. De brigades waren zeer goed geoefend in het voeren van de kleine oorlog tegen inheemse verzetslieden.

De sedert 1936 als Territoriaal Commandant van Atjeh opgetreden kolonel der Infanterie G.F.V. Gosenson wijdde zijn bijzondere aandacht aan de paraatheid en de geoefendheid van zijn troepen. Behalve over de in Atjeh aanwezige troepen voerde hij ook het bevel over de op de Oostkust van Sumatra (Pangkalanbrandan, Pangkalansoesoe en Medan) aanwezige legeronderdelen (zie Hoofdstuk IV).

Hoewel na 1930 (laatste verzet in Lhong) geen noemenswaardige acties waren gevoerd, waarschuwde men hoofdzakelijk van militaire zijde tegen een vermindering van de troepensterkte, aangezien het in dit bijzondere gebied strikt noodzakelijk was, bij eventuele excessen onmiddellijk krachtig te kunnen optreden teneinde het verzet in de kiem te smoren en de overtreders te beletten enige aanhang te verkrijgen. Een deel van de bevolking had nog steeds eerder waardering dan afschuw voor aanslagen van fanatici op onze patrouilles. Het gevaar bestond, – en de geschiedenis had dit bewezen – dat wanneer de daders niet onmiddellijk konden worden gegrepen, zij snel volgelingen om zich heen wisten te verzamelen.

Een van de Commandementsorders, die de laatste jaren waren uitgevaardigd, begon met de volgende zin: „Orde en rust in Atjeh zijn alleen verzekerd, zolang de Atjeher voelt en begrijpt dat hij overal en te allen tijde door ons kan worden opgespoord en verslagen.”¹⁾

Niettegenstaande de geopperde ernstige bezwaren werd in de loop van 1940 een aanvang gemaakt met de vermindering van de troepenmacht, aangezien de verdediging van Java, Zuid-Sumatra en Malakka prioriteit moesten hebben. In April 1940 werd één compagnie van het 4de Garnizoensbataljon naar de Riouwarchipel (ten zuiden van Singapore) gedirigeerd, terwijl in Mei d.a.v. de andere compagnie naar Java werd gezonden. Het 4de Garnizoensbataljon, dat zoals hierboven vermeld, de „Mobiele Reserve” uitmaakte, was hiermede geheel uit Atjeh verdwenen. Kort na de intrede van

¹⁾ Een aantal Bestuursambtenaren was echter van mening, dat het gewest Atjeh in het stadium verkeerde, dat – zoals in de overige gebieden – orde en rust zonder een sterke troepenmacht konden worden gehandhaafd.

de oorlog met Duitsland (Mei 1940) werden de bivaks te Bireuën, Langsa en Kotatjane door de aldaar gelegerde onderdelen, in totaal 12 brigades, ont-ruimd en bestemd voor een oorlogstaak buiten Atjeh. Tezelfder tijd werd er een z.g. „Westkustcolonne” geformeerd, bestaande uit 9 brigades garni-zoens Infanterie – uitgerust met automatische wapens – van de detache-menten Tapatoean, Meulaboh en Tjalang. De elk uit 4 brigades bestaande detachementen Tapatoean en Meulaboh werden hierdoor opgeheven, ter-wijl het te Tjalang gelegerde detachement met 1 brigade werd verminderd. Deze „Westkustcolonne” werd naar de Oostkust van Sumatra verplaatst en enige maanden daarna aangewezen als bewakingsdetachement voor het kamp voor geïnterneerde Duitsers te Lawe Sigalagala. De tot dit bewakings-kamp behorende militairen zijn nimmer meer in Atjeh teruggekeerd, terwijl hun gezinnen naar Kotaradja werden overgebracht.

Omstreeks deze tijd werd de formatiesterkte van alle in Atjeh overge-bleven brigades garnizoens Infanterie verminderd met 2 man per brigade. Deze vermindering was nodig voor het formeren van één compagnie, die eveneens naar de Oostkust van Sumatra werd gezonden. Door bovenge-noemde verplaatsingen was de sterkte van de in Atjeh gelegerde troepen-macht reeds met één vierde gedeelte verminderd. Het jaar 1941 bracht echter nog meer wijzigingen in de sterkte der nog aanwezige troepen. Op 15 Februari van dat jaar moesten de detachementen te Blang Pidië, Lam No, Lho’Nga, Seulimeum, Padang Tidji, Meureudoe, Samalanga en Boeloe Blang Ara (in totaal 28 brigades) worden opgeheven. Van deze vrijgekomen brigades moest onverwijld een colonne van 15 brigades worden samengesteld om elders buiten Atjeh, te worden ingedeeld. Tezelfdertijd moesten van het te Kotaradja gelegerde 2de Garnizoensbataljon 8 brigades naar Sabang worden gezonden, om met de aldaar reeds aanwezige 2 brigades een oorlogs-detachement te vormen, uitgerust met automatische wapens. De resterende brigades van de hierboven vermelde opgeheven detachementen werden naar Kotaradja overgeplaatst ter aanvulling van het 2de Garnizoens-bataljon.

De detachementen van het 3de Garnizoensbataljon waren dus met uit-zondering van de detachementen te Sigli (8 brigades) en Lho Seumawé (4 brigades) opgeheven, terwijl van het 1ste Garnizoensbataljon nog slechts de detachementen te Tjalang (3 brigades) en Lokop (4 brigades) over waren. De staf van het 1ste Garnizoensbataljon werd naar Medan overgeplaatst. Dit korps bestond hierna uitsluitend uit de ter Oostkust van Sumatra gelegerde troepen en de detachementen te Lokop en te Lho Seumawé (overgenomen van het 3de Garnizoensbataljon), welke detachementen een z.g. defensietaak hadden (beveiliging der vernielingswerkzaamheden van de olieboorterreinen) in de omgeving van deze plaatsen. De detachementen te Tjalang (1ste Garni-

zoensbataljon) en te Sigli (3de Garnizoensbataljon) werden overgegeven aan het 2de Garnizoensbataljon, zodat het 3de Garnizoensbataljon geen troepen meer had en opgeheven werd. De 12 brigades Maréchaussee, tevoren gelegerd in de bivaks Lho Soekoen (5 brigades), Paja Bakong (4 brigades) en Panton Laboe (3 brigades) kregen eveneens een defensietaak, n.l. het beveiligen van de vernielingswerken der olieterreinen in de omgeving van Koeala Simpang.

Vermeld dient te worden, dat de met een defensietaak belaste Maréchaussee brigades, evenals de met een soortgelijke opdracht belaste brigades garnizoens Infanterie van de detachementen Lho Semawe en Lokop, nimmer werden uitgerust met automatische wapens.

De opgeheven detachementen Tapatoean, Meulaboh, Bireuën en Kotatjané (zie hierboven) werden vervangen door brigades Maréchaussee, respectievelijk van Bakongan, Lam Ie, Takengon, en Blangkedjeren. De gezinnen van de naar buiten Atjeh vertrokken militairen van de reeds hiervoor genoemde detachementen Lam No, Tapatoean, Blang Pidië, Padang Tidji, Meureudoe, Samalanga en Boeloe Blang Ara moesten in de ontruimde bivaks achterblijven. Het merendeel van de Europese gezinnen werd overgebracht naar Takengon.

Niet alleen was de troepensterkte aanzienlijk verminderd doordat onderdelen buiten Atjeh waren verplaatst, maar bovendien was bij de achtergebleven korpsen een sterk incompleet ontstaan, doordat in de jaren 1940 en 1941 geen aanvulling had plaatsgevonden. De afvloeiing van officieren, onderofficieren en soldaten van Atjeh naar Java wegens volbrachte dienstdtijd, overplaatsing naar kaderscholen, evacuatie wegens fysieke ongeschiktheid, plaatsing bij nieuw opgerichte korpsen als vechtwagens, afdeling pantser- en luchtafweergeschut, enz. had in die jaren echter een normaal verloop gehad. Vooral bij het Korps Maréchaussee was een groot tekort ontstaan, als gevolg van de opheffing van de verschillende reeds eerder genoemde detachementen garnizoens Infanterie. Tevoren geschiedde de normale aanvulling van de Maréchaussee door militairen (de best getrainde en fysiek krachtigste rimboesoldaten) afkomstig van de Infanterie. Na 1940 moest de aanvulling van de Maréchaussee, in verband met de opheffing van verschillende Infanterie detachementen, geschieden met voor dit keurkorps minder geschikte elementen. Bij het uitbreken van de oorlog in December 1941, hadden niet alleen minder geschikten hun intrede bij de Maréchaussee gedaan, maar bedroeg het incompleet bovendien 200 man, zodat de sterkte der brigades van 20 op 15 karabijnen moest worden gebracht.

Sinds Juli 1941 trad als commandant van het Korps Maréchaussee op majoor W. F. Palmer van den Broek, tevoren commandant van het 2de Garnizoensbataljon, die het bevel over laatstgenoemd korps overgaf aan

luitenant-kolonel C. J. Bekkers, die tevoren nimmer eerder in Atjeh had gediend.

In de loop van 1941 werden stadswachten opgericht te Kotaradja (6 brigades), Sabang (3 brigades), Sigli (3 brigades), Takengon (3 brigades), Langsa (3 brigades) en Koeala Simpang (3 brigades). Een deel van de stadswachters (Atjehers) moest spoedig wegens gebleken onbetrouwbaarheid worden ontslagen. Bij het uitbreken van de oorlog was de geoefendheid van het resterende deel nog onvoldoende.

Gedurende het jaar 1941 kregen de nog aanwezige troepen opdracht voorbereidingen en regelingen te treffen voor het voeren van de guerrilla. Aangezien de Territoriaal Commandant de eis stelde, dat ook de stadswachters in staat moesten zijn met de beroepstroepen een eventuele guerrilla te voeren, moest het grootste gedeelte van de stadswachters wegens ongeoeffendheid worden ontslagen.

De primaire taak van de troepen, het handhaven van orde en rust, onder meer door een intensieve patrouillegang, kwam door de verminderde troepensterkte in het gedrang. Hoewel het gehalte van het Europese bestuurskorps in Atjeh voortreffelijk was en vooral de ouderen van deze volijverige ambtenaren over een gedegen kennis van land en volk beschikten, waren deze echter zo overkropt met administratieve werkzaamheden, dat hierdoor het contact met de lagere inheemse hoofden dikwijls verloren ging.

Was in vroeger jaren de animo van de officieren om zich de kennis van taal, land en volk eigen te maken groot, de laatste tijd was hierin een achteruitgang te bespeuren, omdat men vreesde door deze extra studie achter te zullen geraken in de vereiste kennis van de moderne strijdwijzen en de techniek. Bovendien waren de laatste tijd in Atjeh oudere officieren geplaatst, die tevoren nimmer in dit gewest hadden gediend en zodoende geen Atjeh-ervaring hadden.

Voegt men hieraan nog toe, dat er in Atjeh nergens een goed functionerende inlichtingendienst was georganiseerd, dan konden verwikkelingen, zich uitende in ernstig verzet, mede als gevolg van de sterke vermindering der troepensterkte (de sterkte bedroeg op 1 Januari 1941 ongeveer één derde van die op 1 Januari 1940), niet uitblijven.

Alvorens over te gaan tot het beschrijven van de gebeurtenissen gedurende de oorlogsdagen, eerst nog een enkel woord inzake de bestuursindeling van het gewest Atjeh ¹⁾

Sedert 1936 was bij de bestuurshervorming het gewest Atjeh, tevoren bestuurd door een gouverneur, een residentie geworden, verdeeld in vier afdelingen.

¹⁾ Voor uitvoerige gegevens wordt verwezen naar het reeds eerder genoemde, door Dr. A. J. Pickaar geschreven boek: „Atjeh en de oorlog met Japan.”

- a. de afdeling Groot-Atjeh, met Kotaradja als afdelingshoofdplaats,
- b. de afdeling Westkust van Atjeh met Meulaboh als afdelingshoofdplaats,
- c. de afdeling Noordkust van Atjeh met Sigli als afdelingshoofdplaats,
- d. de afdeling Oostkust van Atjeh met Langsa als afdelingshoofdplaats.

Ad a.

De afdeling Groot-Atjeh was rechtstreeks bestuurd gebied en bestond uit drie z.g. *sagi's* (onderafdelingen). Deze *sagi's* werden aangeduid naar het aantal oorspronkelijke *moekims*, die zij omvatten. Het woord *moekim* wijst op een godsdienstige oorsprong en houdt verband met de Mohamedaanse Vrijdagse moskeedienst, welke alleen geldig is, indien deze door minstens 4 mannelijke volwassen moslims wordt bijgewoond. De drie bovengenoemde *sagi's* van Groot-Atjeh bestonden uit die der XXII *moekims*, der XXV *moekims* en der XXVI *moekims*. Van deze drie *sagi's* was die der XXII *moekims* (Seulimeum en omgeving) de belangrijkste door het aanzien van de reeds in de „Inleiding” genoemde Panglima Polem. De bijzondere positie van dit *sagi*hoofd blijkt al uit zijn titel Polem, hetgeen oudere broer (n.l. van de vroegere Sultan van Atjeh) betekent. Het overlijden van Panglima Polem in 1941 (hij werd voor zijn grote steun aan ons bestuur o.m. onderscheiden met het ridderkruis der Orde van Oranje-Nassau) stelde onze Regering voor een groot probleem. Zijn oudste zoon genoot een weinig gunstige reputatie, zodat hij door zijn vader menigmaal moest worden gecorrigeerd. Politiek bijna uitgesproken anti-Nederlands georiënteerd, zocht hij tijdens zijn verblijf op Java contact met extreem nationalistische kringen. Teruggekeerd in Atjeh toonde hij zeer veel belangstelling voor de Poesa¹⁾, een beweging waarvan hij de anti-Nederlandse gezindheid doorzag. Daar echter ook zijn broeders weinig goeds beloofden en het beginsel der opvolging in de eerste plaats de oudste zoon tot opvolger voorbestemde, werd – bij gebrek aan beter – dit risico aanvaard. Helaas zou maar al te spoedig blijken, dat zij die in het nieuwe hoofd geen vertrouwen stelden, juist hadden gezien. Later zou echter aan het licht komen dat ook hoofden, die ons volle vertrouwen wel hadden, dit beschaamden. Slechts een deel van de hoofden bleef ons Bestuur in de moeilijke tijden die volgden, werkelijk trouw. Zulks in tegenstelling met de overige gebieden in Nederlands-Indië, waar vóór en tijdens de Japanse invasie, geen ongeregelde heden van betekenis voorkwamen.

Ad b, c en d.

Deze afdelingen waren samengesteld uit 104 zelfbesturende landschappen en de onder rechtstreeks bestuurd gebied gestelde onderafdeling Singkel,

¹⁾ De Poesa, opgericht in 1939 zou onder leiding van Mohamedaanse geestelijken de draagster moeten worden van het typisch Atjehse fanatiek rechtzinnig geloofsleven. Poesa was een afkorting van Persatoean Oelama Seloeroeh Atjeh.

de meest zuidelijk gelegen onderafdeling van de westkust van Atjeh, welke hoofdzakelijk bewoond werd door Minangkabauers en Batakkers. Deze onderafdeling viel dus eigenlijk buiten de Atjehse sfeer. Alle zelfbestuurders, hadden destijds de z.g. „korte verklaring” getekend, waarin zij de Nederlandse souvereiniteit erkenden.

DE GEBEURTENISSEN NA HET UITBREKEN VAN DE OORLOG MET JAPAN IN DECEMBER 1941 TOT HET UITBREKEN VAN ONLUSTEN IN FEBRUARI 1942

Bij het uitbreken van de oorlog met Japan op 8 December 1941 werden alle in Atjeh aanwezige militie- en landstormplichtigen ($\pm$ 140 man) te Kotaradja onder de wapenen geroepen. De te Sabang gevestigden ($\pm$ 20 man), kwamen aldaar onder de wapenen. Enige dagen later werden de nog niet met een speciale defensietaak belaste detachementen garnizoens Infanterie ¹⁾ te Sigli (8 brigades) en Tjalang (3 brigades) naar Medan gedirigeerd ter versterking van de op de Oostkust van Sumatra aanwezige troepen. Te Sigli werden voorlopig 2 brigades Maréchaussee van het detachement Lam Meulo gestationneerd, terwijl het bivak te Tjalang door 1 brigade Maréchaussee van het detachement Meulaboh werd bezet. Eén brigade van het detachement Djeuram werd overgeplaatst naar Kotaradja voor het beveiligen van het stafkwartier van de Territoriaal Commandant.

Op 17 December werd de Territoriale Staf van Kotaradja naar Kaban-djahe verplaatst. Terzelfdertijd werd op last van het Legercommando één volledige compagnie Infanterie van Kotaradja naar Sabang gedirigeerd. Het „Oorlogsdetachement Sabang” werd onder bevel gesteld van de naar Sabang gezonden majoor Palmer van den Broek, de commandant van het Korps Maréchaussee. Het bestond nu uit 2 volledige compagnieën, in ruime mate voorzien van automatische vuurwapens, die gelijktijdig met opgeleide mitraillisten door de lucht van Java waren aangevoerd. Het ten westen van Kotaradja gelegen vliegveld Lho'Nga kreeg een bezetting van 1 compagnie uitgerust met automatische wapens, zodat te Kotaradja nog slechts 2 compagnieën (waaronder de militie- en landstormcompagnie) beschikbaar waren.

Ultimo December 1941 werden de bivaks te Tapatoean en Bakongan door de aldaar gelegerde 8 brigades Maréchaussee ontruimd. Deze brigades werden – met uitzondering van 3 brigades, die te Lho Seumawé werden achtergelaten – onder bevel van de divisiecommandant kapitein T. J. F. M. Supheert via Medan naar Malakka gezonden, om daar ten behoeve van onze

¹⁾ zie blz. 117.

geallieerden de guerrilla tegen de Japanners te voeren. Alle gezinnen van de uit Tapatoean en Bakongan vertrokken militairen werden in het bivak te Tapatoean zonder enige bewaking geconcentreerd. Voor de verrichtingen van de naar Malakka gezonden troepen wordt verwezen naar Deel III. Op de Westkust van Atjeh waren van de op 1 Januari 1940 aanwezige troepen (22 brigades Infanterie en 19 brigades Maréchaussee), nog slechts 11 brigades overgebleven, nl. te Djeuram 3 brigades, te Koeala Bee 4 brigades en te Meulaboh 4 brigades (waarvan 1 gedetacheerd te Tjalang, zie hierboven).

In dezelfde maand December viel in het Singkelse, een twee man sterke politiepatrouille in een hinderlaag, waarbij de vuurwapens werden buit gemaakt. De commandant van de enige nog ter Westkust aanwezige Maréchaussee divisie, kapitein L. H. J. Kloprogge, moest door deze gebeurtenissen gedurende de eerste twee maanden van de oorlog enige brigades afzonderen om in het Singkelse de kwaadwilligen en de verloren gegane vuurwapens op te sporen.

Doordat de troepensterkte in Atjeh voortdurend werd verminderd, moesten ook de operatieplannen van de Territoriaal Commandant worden gewijzigd. Aanvankelijk bestond het voornemen bepaalde kustgedeelten ter verdediging in te richten en daar vijandelijke landingspogingen af te slaan of te bemoeilijken, waarbij op versterking van troepen uit niet bedreigde plaatsen kon worden gerekend. Deze plannen moesten echter in verband met de geringe sterkte worden opgegeven.

In overleg met de inmiddels in Midden-Sumatra aangekomen generaal Overakker, die zoals in Hoofdstuk IV vermeld de troepen van de Oost- en Westkust van Sumatra onder zijn bevelen kreeg ¹⁾, werd besloten geen weerstand aan de kust te bieden, het oorlogsdetachement Sabang op te heffen en dit naar Kotaradja te verplaatsen. Bij een Japanse aanval zouden de troepen uit Noord-Atjeh terugtrekken op Tangse en Geumpang en daar gezamenlijk met de daar aanwezige brigades Maréchaussee, de guerrilla voeren. De troepen in het gebied tussen Bireuën en Koeala Simpang zouden evenals de troepen op de Westkust terugtrekken op Takengon en Blangkedjeren. Voorts zouden in centraal Atjeh een twintigtal Maréchaussee-brigades worden gereedgehouden om aanvallen te doen op 's vijands rug en flank, zo deze bij landingen op de Oostkust van Sumatra in de richting van Kaban-djahe zouden oprukken. De Alasvallei ²⁾ zou ten noorden van Blangkedjeren worden afgesloten, teneinde zodoende een Japanse opmars in de richting van Midden-Sumatra tegen te gaan. De oliebedrijven zouden worden vernield, waardoor de voor de bescherming hiervan bestemde troepen onmiddellijk

¹⁾ In herinnering wordt gebracht, dat de troepen aan de Oostkust van Sumatra onder de bevelen stonden van kolonel Gosenson, doch dat hierin verandering kwam bij het instellen van het afzonderlijk commando Midden-Sumatra.

²⁾ Gelegen tussen Goenoeng Setan en Blangkedjeren (zie Hoofdstuk IV).

vrijkwamen. Door de instelling van het commando Midden-Sumatra beperkte het bevelsgebied van kolonel Gosenson zich uitsluitend tot het gewest Atjeh. In verband hiermede verplaatste hij zijn commandopost van Kabandjahe naar Takengon.

Medio Februari kreeg majoor Palmer van den Broek, commandant van het Korps Maréchaussee, tevens bevelhebber van het oorlogsdetachement te Sabang (zie blz. 121), opdracht zich ten gevolge van de gewijzigde operatieplannen voor besprekingen bij de Territoriaal Commandant te melden. Op de commandopost aangekomen vernam hij het volgende.

- Het oorlogsdetachement Sabang zou naar Kotaradja worden verplaatst en onder de bevelen van luitenant-kolonel Bekkers (zie blz. 119) worden gesteld met uitzondering van 2 brigades, die moesten achterblijven voor het verrichten van politiediensten. De stadswacht te Sabang zou worden ontbonden.
- De 3 brigades Maréchaussee te Lho Seumawé (zie blz. 121) moesten worden vervangen door 3 brigades Infanterie. Deze 3 brigades Maréchaussee moesten naar Lawe Sigalagala worden gezonden, tezamen met 6 brigades Maréchaussee, die vrijkwamen door het onbruikbaar maken van de olie-installaties (zie blz. 118). De overige 6 brigades van deze divisie zouden voorlopig te Koeala Simpang en Langsa blijven.
- De Infanterie detachementen van Lokop en Lho Seumawé, die eveneens met een defensietaak waren belast, (zie blz. 117) zouden naar hun bivaks terugkeren.
- Majoor Palmer van den Broek kreeg opdracht met de door bovengenoemde reorganisaties vrijkomende brigades (± 20) te Lawe Sigalagala, Kotatjane en Blangkedjeren aanvallen te doen in de rug en op de flanken van de vijand, zodra deze in het bergterrein tussen Brastagi en Kabandjahe zou zijn doorgedrongen.

Majoor Palmer van den Broek kreeg de beschikking over een radio-installatie voor verbinding met de Territoriaal Commandant van Midden-Sumatra.

Op 23 Februari 1942 moest de opdracht aan majoor Palmer van den Broek, met zijn brigades in de rug en op de flanken van een eventueel doorgedrongen vijand aanvallen uit te voeren, worden gewijzigd, daar hij bevel kreeg zo spoedig mogelijk met 10 brigades naar Kotaradja te vertrekken, omdat ernstige onlusten waren uitgebroken. Slechts 6 brigades uit Kotatjane en Lawe Sigalagala konden ter beschikking van de Territoriaal Commandant van Midden-Sumatra worden gesteld voor het voeren van de guerrilla. (zie Hoofdstuk IV).

DE OPSTANDIGE BEWEGING ¹⁾ VÓÓR DE JAPANESE LANDINGEN

Bij de verzetsbeweging in Atjeh kunnen twee actie-perioden worden onderscheiden met daar tussen een tijdvak van betrekkelijke rust. De eerste actie-periode, die zich uitte in een golf van sabotage ving aan in de nacht van 19 op 20 Februari 1942 en culmineerde in de moord op de controleur van het Binnenlands Bestuur J. C. Tiggelman te Seulimeum en een schermutseling ten zuiden van Kotaradja, waarbij de chef exploitatie van de Atjehse staatsspoorwegen, de heer Von Sperling, werd gedood. De tweede sabotage-golf begon in de nacht van 7 op 8 Maart en duurde voort tot de Japanse inval.

De sabotages richtten zich in de eerste plaats op de grote verbindingsweg van Kotaradja naar Medan, de parallel lopende spoorbaan, de er langs gelegen telefoon- en telegraafverbinding, voorts op de telefoonverbinding met de Westkust van Atjeh, terwijl in een later stadium het gehele wegennet rondom Kotaradja werd bedreigd. Gedurende de eerste periode bleven de sabotages hoofdzakelijk beperkt tot het gebied rondom Seulimeum, gelegen in de sagi der XXII moekims, waar zoals reeds eerder werd vermeld (zie blz. 120) de oudste zoon van de overleden Panglima Polem sagihoofd was.

Het eerste geval van sabotage had plaats in de nacht van 19 op 20 Februari, toen in dit gebied de telefoonlijn naar Kotaradja werd doorgeknipt op slechts één enkele plaats, zodat dit nog aan baldadigheid kon worden toegeschreven. Toch werden onmiddellijk in overleg met de betrokken inheemse hoofden bevolkings-patrouilles ingesteld, die de telefoon- en telegraaflijn en de spoorbaan zouden bewaken. In de nacht van 21 op 22 Februari werd in de omgeving van Seulimeum wederom de telefoonlijn en bovendien de telegraaflijn doorgeknipt, terwijl ook een brug werd versperd. Voorts werd ten noorden van Tjalang de telefoonverbinding met de Westkust afgesneden. Door gebrek aan medewerking van de bevolking konden de daders niet worden opgespoord. De sabotages bereikten het hoogtepunt in de nacht van 23 op 24 Februari. Tussen Kotaradja en Seulimeum werd de spoorbaan op 2 plaatsen opgebroken, wissels werden onklaar gemaakt, een stoomwals over de weg gezet en een werkplaats van de Atjeh-tram geplunderd. Ook werden 3 bruggen versperd en op tal van plaatsen bommen over de weg geworpen en telefoon- en telegraaflijnen doorgeknipt. De telefoonverbinding met de Westkust werd op 4 plaatsen doorgesneden.

In Seulimeum zelf werd de controleur, de heer J. C. Tiggelman, des nachts (23/24 Februari) door het slaan van alarm naar buiten gelokt en op

¹⁾ Voor een uitgebreid overzicht van de politieke en godsdienstige achtergronden van de opstandige beweging wordt verwezen naar het reeds eerder genoemde boek van Dr. A. J. Piekaar „Atjeh en de oorlog met Japan.”

beestachtige wijze vermoord, terwijl de Atjehse beheerder van het postkantoor zich van de kas meester maakte en verdween.

Des ochtends (24 Februari) werd Graaf U. Bernstorff von Sperling chef exploitatie der Atjehse staatsspoorwegen gedood bij een schermutseling ten zuiden van Kotaradja. De heer Von Sperling wenste persoonlijk de aangerichte schade aan de spoorbaan in ogenschouw te nemen; hij kreeg voor deze inspectietocht één brigade Infanterie uit Kotaradja als dekking toegewezen.

Vooraan reed de heer Von Sperling in zijn auto met zijn Atjehse chauffeur. Daarachter volgde in een autobus de dekkingsbrigade en daarachter de kapitein compagniescommandant op een motorrijwiel.

Op enige afstand voor een brug over de spoorbaan ($\pm$ 25 km ten zuiden van Kotaradja) moest de colonne stoppen, omdat bij deze brug een versperring was opgeworpen, waarbij een $\pm$ 60 man sterke, met blanke wapens uitgeruste Atjehse bende stond opgesteld. De heer Von Sperling stapte uit zijn auto en begaf zich tegen het advies van de militaire commandant, alleen in de richting van de brug, waar hij enige woorden tot de bende (de bendeleden droegen voor het grootste deel witte banden om de arm en werden zodoende vermoedelijk door de heer Von Sperling voor hulppolitie gehouden) sprak. Daarop trachtte hij eigenhandig de versperring op te ruimen. Hierbij kreeg de heer Von Sperling plotseling van een van de bendeleden een houw met een slagwapen in zijn hals, waardoor hij dodelijk werd getroffen.

De commandant van de dekkingsbrigade, die inmiddels was uitgestapt reageerde hierop, door onmiddellijk de aanvaller neer te leggen. Enige soldaten openden eveneens het vuur op de bende, die hierna ijlings de vlucht nam. Op last van de kapitein compagniescommandant, – een officier met weinig Atjeh ervaring – die inmiddels ook naderbij was gekomen, werd het vuren gestaakt; maatregelen om de bende te achtervolgen bleven achterwege.

Het was de militairen, die bij deze actie aanwezig waren, opgevallen, dat de meeste bendeleden om de linker bovenarm een witte band met daarin de letter F. droegen. Dit werd in Kotaradja teruggekeerd gerapporteerd, waar niemand de betekenis van dit insigne begreep. Eerst korte tijd nadien werd de bedoeling er van bekend, na ondervraging van een in arrest gestelde Menadonees soldaat. Deze militair had zich meermalen op kleinere wijze over de Nederlanders uitgelaten en zijn bewondering voor de Japanners niet onder stoelen en banken gestoken. Na een scherp verhoor bekende hij door een aantal Atjehers te zijn overgehaald toe te treden tot een wijdvertakte z.g. F. beweging.¹⁾ Alle tot deze beweging toegetreden zouden straks

¹⁾ Aanvankelijk meende men, dat de letter F. een afkorting was van Fadjar, dat dageraad betekent. Later werd bekend, dat dit een afkorting was van Fujiwara, een Japanner, die in Malakka een 5de colonne had georganiseerd uit aldaar aanwezige Indonesiërs. Reeds na de val van Penang (19 December 1941) maakte Fujiwara met de opbouw van deze organisatie een aanvang.

door de Japanners als hun vrienden en medewerkers worden beschouwd en het insigne (witte band met rode letter F.) zou bij hun komst op zichtbare wijze worden gedragen.

Aangezien uit bovengenoemde gebeurtenissen nu wel duidelijk bleek, dat hier van een verzetsactie op grote schaal sprake was, nam de Territoriaal Commandant, die op 23 Februari uit zijn stafkwartier bij Takengon naar Kotaradja was vertrokken de volgende maatregelen:

- onmiddellijk enige brigades Maréchaussee van de dichtstbij gelegen IVde divisie onder een officier naar Seulimeum te zenden.
- zo spoedig mogelijk 10 brigades Maréchaussee onder majoor Palmer van den Broek eveneens naar dit gebied te dirigeren, (zie blz. 123).

Te Kotaradja aangekomen kreeg majoor Palmer van den Broek van de Territoriaal Commandant de opdracht:

- orde en rust in de XXII moekims te herstellen en in dit gebied het verrichten van sabotagedaden tegen te gaan,
- de sedert het plegen van de sabotagedaden gevluchte hoofden op te sporen (o.a. de oudste zoon van de overleden Panglima Polem),
- het bestuur van de XXII moekims op zich te nemen.

Door dag en nacht te patrouilleren en hinderlagen te leggen slaagde majoor Palmer van den Broek er binnen enkele dagen in, verbetering in de toestand te brengen en sabotages tegen te gaan, waarmede de 2de phase, dat wil zeggen een periode van betrekkelijke rust een aanvang nam. (zie blz. 124). De gevluchte hoofden bleven echter onvindbaar.

Enige dagen na aankomst van de brigades Maréchaussee in het Seulimeumse, toen bleek dat de toestand verbeterde, keerde de Territoriaal Commandant van Kotaradja naar zijn commandopost in de omgeving van Takengon terug. Tevoren waren de van het opgeheven oorlogsdetachement Sabang afkomstige automatische vuurwapens verdeeld, met dien verstande dat de mortieren en de meeste zware mitrailleurs naar de troepen op Midden-Sumatra gingen. In Atjeh zelf werden de compagnieën van het 2de Garnizoensbataljon te Kotaradja met lichte mitrailleurs uitgerust, terwijl de Maréchaussee brigades de beschikking kregen over een tommygun, pistoolmitrailleur of karabijnmitrailleur. Het opgeheven oorlogsdetachement (2 compagnieën) werd onder de bevelen gesteld van de commandant van het 2de Garnizoensbataljon, luitenant-kolonel Bekkers, en bestemd voor het handhaven van orde en rust in de omgeving van Kotaradja.

Al scheen dus uiterlijk de rust teruggekeerd, men was er zich terdege van bewust, dat dit door het militair optreden bereikte resultaat slechts een schijn succes was. Bepaalde verzetskernen waren nergens ontmoet en geen

der gevluchte hoofden had men in handen kunnen krijgen. Wel was gebleken dat de F. beweging een 5de colonne-activiteit beoogde. De rol van de Poesa bleef onduidelijk. Deelname van de plaatselijke leiders in Seulimeum was zeker, evenals de deelname van vooraanstaande inheemse personen, die evenals een aantal hoofden „verdwenen” bleken te zijn.

In de nacht van 7 op 8 Maart werd de tijdelijke rust verbroken en vonden sabotagedaden op zeer grote schaal plaats. Te Lho'Nga werd een school verbrand, de chinese wijkmeester van Seulimeum werd vermoord en zelfs in de onder strenge militaire controle staande streek tussen Kotaradja en Seulimeum kon men de sabotage niet baas. Ondanks intensieve militaire wegcontrole gedurende de gehele nacht, werden wegen, telefoonlijnen en de spoorbaan op verschillende plaatsen grondig vernield. Ook in de onmiddellijke nabijheid van Kotaradja werden niettegenstaande de aanwezigheid van 4 compagnieën in dit gebied, verschillende bruggen onklaar gemaakt en de weg met bomen versperd.

Van de daders was wederom geen spoor te bekennen, terwijl de hoofden, die nog aanwezig waren, nalatig bleven om tegen deze kwaadwilligheid op te treden.

In de ochtend van 8 Maart had de resident een bespreking met de voornaamste hoofden. Eén onder hen, meende dat de opstandige beweging over geheel Atjeh was verspreid. Een aanbod van dit hoofd, het bestuur aan hem over te dragen, in welk geval hij zich verantwoordelijk stelde voor de levens en bezittingen der Europeanen tot de komst der Japanners, kon uiteraard zelfs niet in overweging worden genomen.

In de nacht van 8 op 9 Maart had wederom ernstige sabotage aan wegen en bruggen plaats tot in de onmiddellijke omgeving van Kotaradja. Bovendien verschenen pamfletten, waarin de bevolking tot verzet werd aangespoord en ieder, die hulp verleende aan de Europeanen met de dood werd bedreigd. In de stad Kotaradja heerste een ongeruste stemming tengevolge van het feit dat de veiligheid niet meer was verzekerd, terwijl bovendien bekend werd, dat de capitulatie van Java had plaats gehad.

Op 9 Maart werd dan ook de opdracht gegeven de nog niet naar elders vertrokken Europese gezinnen – een deel bevond zich reeds in Takengon – naar Medan te evacueren. De evacuatie werd deels per auto tot Seulimeum¹⁾ en verder per trein tot stand gebracht.

In de avond van 10 Maart belegde de resident opnieuw een vergadering met de hoofden, omdat enkele van hen wensten te spreken over een aantal bezwaren tegen bepaalde militaire maatregelen. Ook de Territoriaal Commandant, die in verband met de nieuwe moeilijkheden te Kotaradja was aangekomen, woonde de vergadering bij. Aangezien één van de voornaamste

¹⁾ Door sabotage was de spoorbaan tot deze plaats de eerste dag niet bruikbaar.

hoofden niet aanwezig was en de Territoriaal Commandant de tegen de militaire maatregelen aangevoerde bezwaren liever in tegenwoordigheid van de plaatselijk militaire commandant wilde bespreken, werd de vergadering uitgesteld tot de volgende morgen.

Op 11 Maart te 12.00 had ten huize van de resident deze vergadering plaats. Enkele hoofden bleken echter niet te zijn verschenen.

Op deze vergadering bracht de resident de hoofden nogmaals de ernst van de toestand onder het oog en werd volkomen medewerking inzake het tegengaan van de sabotage geëist. Tijdens de vergadering verscheen de commandant van de troepen in Seulimeum, majoor Palmer van den Broek, die rapporteerde, dat in de afgelopen nacht onze troepen in één van de bivaks door kwaadwilligen was beschoten. Als bewijs hiervan toonde hij enige kogels, die na de beschieting in het bivak waren gevonden. De Territoriaal Commandant nam daarop plotseling het woord, verweet de hoofden onvoldoende medewerking inzake de bestrijding van de opstandige beweging en deelde mede besloten te hebben, tot hun arrestatie over te gaan. Een verzoek van de resident om een bepaald hoofd, wiens loyaliteit boven elke twijfel verheven was, van arrestatie uit te sluiten, werd ingewilligd, doch dit hoofd weigerde van deze gunst gebruik te maken. De hoofden, 8 in getal, werden door reeds gereedstaande troepen gearresteerd en met op het residentserf opgestelde overvalwagens afgevoerd naar de haven, vanwaar de hoofden per schip naar Sigli en vandaar per auto naar Takengon werden gebracht. Op aandringen van de resident werd de gearresteerde hoofden medegedeeld, dat hun arrestatie als een beschermingsmaatregel tegen kwade beïnvloeding van de verzetsactie diende te worden beschouwd en dat zij dan ook als zodanig behandeld zouden worden. Over deze interpretatie uitten de hoofden hun voldoening.

De Territoriaal Commandant was op grond van de afkondiging van de Staat van Oorlog en van Beleg, bevoegd op eigen gezag tot de arrestatie over te gaan, al was het ongebruikelijk, dat deze maatregel genomen werd zonder voorafgaand overleg met de resident. Of het verstandig van de Territoriaal Commandant is geweest, onder deze omstandigheden, zonder positieve bewijzen van kwaadwilligheid de arrestatie van de hoofden te gelasten, moet ernstig worden betwijfeld. Zoals uit het navolgende zal blijken nam de onrust na deze „coup”, die als een impulsieve daad moet worden beschouwd, eerder toe dan af.

In de nacht van 9 op 10 Maart werd Tjalang, dat slechts door 1 brigade was bezet, aangevallen door een bende kwaadwilligen. Op dit bericht rukte de commandant van de IIde divisie¹⁾ Maréchaussee kapitein L. H. J. Klop-

¹⁾ Op de gehele Westkust bevonden zich nog slechts 11 brigades Maréchaussee, n.l. 4 te Kocala Bee, 3 te Djeuram en 4 te Meulaboh, waarvan 1 te Tjalang (zie blz. 122).

rogge, met 2 brigades van Meulaboh naar deze plaats, en droeg het commando over het restant van de divisie over aan de 1ste luitenant A. Zijlmans.

Op weg naar Tjalang bleek de telefoonlijn over enige kilometers lengte te zijn vernield, terwijl op verschillende plaatsen wegversperringen werden aangetroffen, waarbij Atjehers een hinderlaag hadden uitgezet. Men slaagde er in de versperringen op te ruimen en de Atjehers te verdrijven. Tegen het invallen van de duisternis (10 Maart) werd Tjalang bereikt. Het plaatsje maakte een totaal verlaten indruk. In het kampement aangekomen rapporteerde de brigadecommandant, dat hij de aanval, die de afgelopen nacht op het kampement had plaats gevonden met groot succes had afgeslagen en dat hij zelfs kans had gezien met enige militairen de controleur van het Binnenlands bestuur en zijn echtgenote uit hun woning te ontzetten. Het bestuurskantoor was echter volledig geplunderd, de brandkast was opengebroken en een belangrijke som gelds was in handen van de kwaadwilligen gevallen. In het kampement bevonden zich ongeveer 400 vrouwen en kinderen van inheemse militairen. Tijdens de nachtelijke aanvallen maakten de Atjehers gebruik van vuurwapens; de aanval stond onder leiding van de zelfbestuurder van Tjalang. Het gerucht liep, dat ook Lam No, waar zich eveneens vrouwen en kinderen van inheemse militairen bevonden onder bescherming van enkele militairen, was aangevallen. Het bleek dat de telefoonverbinding met Kotaradja en Meulaboh verbroken was. Aangezien nu wel duidelijk was, dat het gehele gebied in opstand was, besloot kapitein Kloprogge zo spoedig mogelijk naar Lam No te vertrekken, om zich van de toestand op de hoogte te stellen. Tevoren had hij luitenant H. R. van Ham van het detachement Djeuram opdracht gegeven zich met 1 brigade naar Tjalang te begeven en daar zijn terugkomst (uiterlijk 12 Maart) af te wachten.

Intussen had de waarnemend divisiecommandant, luitenant A. Zijlmans, in overleg met het Bestuur maatregelen genomen, het Europese deel van de bevolking op de vele ondernemingen ten zuiden van Meulaboh in het kampement van deze plaats te concentreren. Hetzelfde werd gedaan met de inheemse vrouwen en kinderen van de omliggende detachementen Koeala Bee en Djeuram. Tevens werd besloten, na deze concentratie zo spoedig mogelijk over te gaan tot het afvoeren van deze vrouwen en kinderen naar het Singkelse, waar de grote cultuur-onderneming Lae Boetar lag. Vervoerd moesten worden 3000 vrouwen en kinderen (Meulaboh 500, Blang Pidië 1500, Tapatoean 400, Tjalang en Lam No 600.) Behalve het militair transportmaterieel waren hiervoor beschikbaar 15 autobussen en 20 personenauto's. Hiermede konden per keer ongeveer 500 gezinsleden worden vervoerd.

In de ochtend van 11 Maart vertrok kapitein Kloprogge met 2 brigades,

vergezeld van de controleur van Tjalang naar Lam No. Reeds even ten noorden van Tjalang bleek een brug te zijn vernield. Na deze te hebben hersteld werd doorgereden, waarbij bleek dat het gehele telefoonnet was vernield, vele bruggen waren beschadigd, terwijl bovendien wegversperingen waren aangelegd. Gedurende deze tocht kregen de brigades herhaalde malen contact met kwaadwilligen, waarvan er velen konden worden neergelegd. Onder deze omstandigheden vorderde men slechts langzaam, zodat bij het invallen van de duisternis halverwege Lam No moest worden overnacht. De volgende morgen (12 Maart) werd de mars voortgezet, onder vrijwel dezelfde omstandigheden, zodat eerst in de late middag de omgeving van Lam No werd bereikt. Enige kilometers ten zuiden van deze plaats was de pont over de rivier verdwenen. Het bleek dat verzetslieden deze naar zee hadden laten afdrijven. Aangezien het onmogelijk was met de brigades en de transportmiddelen de rivier over te steken werd besloten hier de nacht door te brengen.

Op 13 Maart liet kapitein Kloprogge zich met 1 brigade door een klein vlerkprauwtje overzetten. Luitenant M. C. Thomson bleef met de overige troepen en het transportmaterieel bij de overzetplaats achter als dekking van de herstelwerkzaamheden aan de pont, die inmiddels aan het strand was aangespoeld.

In de middag verschenen aan de overkant van de rivier enige militairen, die bleken te behoren tot de bezetting van het vliegveld Lho'Nga. Van deze militairen vernam luitenant Thomson dat de Japanners in de morgen van 12 Maart in de omgeving van Kotaradja waren geland en met een troepenmacht ter sterkte van 1 bataljon naar de Westkust marcheerden.

De commandant van de vliegveldbezetting, kapitein F. Steinhorst, die zich volgens de plannen met de troepen van luitenant-kolonel Bekkers moest verenigen, was door deze Japanse landing bij Kotaradja afgesneden en besloot zich nu bij kapitein Kloprogge aan te sluiten.

Helaas was het ook buiten de Westkust niet rustig gebleven. In het voorgaande werd reeds vermeld, dat sedert 8 Maart de sabotage in het Seulimeumse erger dan tevoren was opgelaaid.

Ook in Sigli vond sabotage plaats, terwijl op enkele andere plaatsen op de Oostkust waar geen bezetting meer aanwezig was, onrust onder de bevolking heerste. In verband hiermede moesten begin Maart 4 brigades van het voormalige detachement Sabang naar Langsa worden verplaatst en 3 brigades Maréchaussee uit het Seulimeumse naar de omgeving van Panton Laboe.

Slechts door dag en nacht te patrouilleren en het leggen van hinderlagen kon worden voorkomen, dat hier ongeregelde heden van ernstige aard uitbraken.

Zoals uit het bovenstaande blijkt, waren voordat de Japanse invasie begon, grote delen van Atjeh (Groot Atjeh en de Westkust) in volle opstand, terwijl het in het overige gedeelte onrustig was en elk ogenblik daden van sabotage konden worden verwacht.

Hierdoor moest de toch al zeer verzwakte troepenmacht over een groot gebied worden verspreid, hetgeen de gevechtskracht ernstig schaadde, terwijl het praktisch onbeschermd achterlaten van vrouwen en kinderen fnuikend was voor het moreel.

DE OPERATIES TEGEN DE GELANDE JAPANNERS

Zoals uit het voorgaande blijkt, waren er in Atjeh toen de Japanse invasie op 12 Maart begon bij onze strijdkrachten 3 hoofdgroepen te onderscheiden. De eerste hoofdgroep omvatte de troepen op de Westkust, die onder kapitein L. H. J. Kloprogge voor een vijandelijke overmacht in zuidelijke richting zou teruggaan en daarna moest trachten centraal Atjeh te bereiken om zich daar bij onze troepen aan te sluiten. De noodzaak van evacuatie van vrouwen en kinderen, (3000, over een afstand van 600 km) maakte deze taak nog zwaarder.

De tweede hoofdgroep omvatte Noord-Atjeh, die onder luitenant-kolonel C. J. Bekkers bij een Japanse landing via Seulimeum en Lam Meulo zou terug trekken op Tangse en Geumpang om daar met de aanwezige Maréchaussee-brigades de guerrilla te voeren.

De derde hoofdgroep bestond uit de troepen in het gebied tussen Bireuën-Kocala Simpang - Blangkedjeren - Takengon. De aan de kust aanwezige brigades zouden vertragend teruggaan op Blangkedjeren/Takengon en vandaar uit onder bevel van majoor Palmer van den Broek de guerrilla voeren, waarbij een deel van deze troepen zou ageren tot steun van de onderdelen in Midden-Sumatra. Deze troepen zouden tevens de toegang tot de Alasvalei ten noorden van Blangkedjeren afsluiten. Voor het voeren van de guerrilla waren in het gebergte van centraal Atjeh verschillende opslagplaatsen met oorlogsvoorraden aangelegd.

De Japanners landden te Kotaradja en Sabang met een Garde-Brigade (een regiment met hulpwapens) en een Garde-Regiment.¹⁾ Een bataljon van het Garde-Regiment stootte door langs de Westkust, de rest marcheerde op langs de Oostkust. Een deel van de Garde-Brigade rukte van Kotaradja op naar Lam Meulo en Tangse. Tenslotte landde in de omgeving van Idi nog één bataljon, dat oprukte naar Medan om contact te maken met de in midden Sumatra gelande troepen (zie Hoofdstuk IV).

¹⁾ Deze troepen behoorden tot het 25ste Leger, evenals de onderdelen, die ongeveer terzelfder tijd ten zuiden van Medan waren geland (zie Hoofdstuk IV).

Hiervoor werd reeds vermeld dat de commandant van de IIde divisie Maréchaussee, kapitein Kloprogge, onmiddellijk met 2 brigades naar Tjalang vertrok toen hem het bericht bereikte, dat deze plaats was aangevallen. Een dag later kreeg luitenant Van Ham opdracht zich met 1 brigade naar Tjalang te begeven en daar op de terugkomst van de divisiecommandant te wachten (uiterlijk 12 Maart). Luitenant Zijlmans had in overleg met het Bestuur maatregelen genomen voor het evacueren van vrouwen en kinderen. Hij wachtte slechts op de terugkomst van de divisie-commandant – waarmee geen verbinding te krijgen was – om met het afvoeren van de gezinnen te beginnen.

Toen luitenant Van Ham op 14 Maart nog niets van kapitein Kloprogge had vernomen, meende hij op grond van ontvangen berichten over de Japanse landingen en de toename van de opstandige beweging, te moeten aannemen dat deze met zijn brigades gevangen genomen was. Hij besloot daarop de vrouwen en kinderen uit Tjalang naar Meulaboh af te voeren. Luitenant Van Ham gaf te Tjalang orders voor de evacuatie en vertrok daarna naar Meulaboh, waarbij hij talloze gevechten moest leveren om het terrein van opstandelingen te zuiveren. Ongeveer 20 km van deze plaats kreeg hij telefonisch contact met luitenant Zijlmans, die met de evacuatie en de redenen hiertoe in kennis werd gesteld. Luitenant Zijlmans stelde 6 autobussen beschikbaar, waarmee de vrouwen en kinderen in pendeldienst van Tjalang naar Meulaboh konden worden vervoerd.

Nadat luitenant Van Ham te 16.00 met het eerste échelon in Meulaboh was aangekomen, vertrok luitenant Zijlmans naar zijn oorspronkelijk detachement te Koeala Bee, teneinde daar de laatste voorbereidingen voor de evacuatie te treffen. Bij zijn terugkomst te Meulaboh te 20.00 bleek zich daar een geval van insubordinatie te hebben voorgedaan. Toen de overtreder door luitenant Van Ham ter verantwoording werd geroepen, nam deze zo'n dreigende houding aan dat hij door de officier moest worden neergeschoten.

Het vertrek van de gezinnen, dat eerst op 15 Maart te 06.00 was gesteld, werd in verband met de dreigende toestand vervroegd tot 14 Maart 23.00. Luitenant Van Ham werd als transportcommandant aangewezen en kreeg hiervoor een brigade als dekking mee. Daar alles in het donker moest gebeuren, nam het inladen van personen en bagage veel tijd in beslag zodat de laatste auto eerst op 15 Maart te 04.00 afreed. Hiermede waren dus alle gezinsleden, die in Meulaboh waren geconcentreerd (500) vertrokken. Tot grote opluchting van luitenant Zijlmans kwamen in de loop van de dag plotse-ling kapitein Kloprogge en luitenant Thomson met hun brigades binnen. Kapitein Kloprogge bleek zijn actie tot in de omgeving van Lho'Nga te hebben voortgezet en was daar in contact gekomen met de troepen, die het vliegveld van deze plaats hadden bezet. Aangevallen door een Japanse

afdeling ter sterkte van één bataljon had hij in zuidelijke richting moeten terugtrekken. Overal was verraad van de Atjehse bevolking, zodat iedere beweging en elke opstelling onmiddellijk aan de Japanners werden gemeld, met het gevolg, dat onze stellingen reeds omvat dreigden te worden voordat het vuur was geopend. Door het vernielen van de bruggen en ponten, die de oevers van de aan de kust dikwijls zeer brede rivieren en kreken verbonden, waren onze troepen er in geslaagd de vijandelijke opmars te vertragen. Bovendien kwamen met onze troepen nog ongeveer 600 gezinsleden mede van het detachement Tjalang en de noord daarvan gelegen bivaks. Niet onvermeld mag blijven, dat de actie van kapitein Kloprogge in het Tjalangse zich heeft gekenmerkt door rustig en beleidvol optreden, waardoor aan onze zijde practisch geen verliezen werden geleden.

De toestand van de evacuatie was nu zo, dat zich in de bivaks Meulaboh, Blang Pidië en Tapatoean respectievelijk 600, 1500 en 400 vrouwen en kinderen bevonden, terwijl 500 gezinsleden zo juist uit Meulaboh vertrokken waren naar het Singkelse.

Kapitein Kloprogge besloot eerst alle krachten te wijden aan de vertragende actie in zuidelijke richting teneinde de afvoer van de gezinsleden naar het Singkelse te verzekeren.

Eenmaal buiten Atjeh gekomen, zou worden overgegaan tot een daadwerkelijk gevoerde tegenactie. Ten behoeve van de vertragende actie was de beschikbare troepenmacht in drie delen gesplitst elk met een eigen bestemming.

Eén deel (de compagnie Steinhorst, versterkt met enige brigades Maréchaussee) zou de eigenlijke vertragende actie voeren, een ander deel zou de rijweg in het evacuatie-gebied ten zuiden van de compagnie Steinhorst van opstandelingen zuiveren, terwijl tenslotte de rest moest worden bestemd om de convoeien en de nog niet geëvacueerde bivaks te beschermen. Kapitein Kloprogge als oudste officier, had de algehele leiding.

Op 16 Maart kwam te Meulaboh het bericht binnen dat in het gebied tussen Blang Pidië en Tapatoean onrust was uitgebroken en sabotagedaden werden verricht. Luitenant Zijlmans, die in dat gebied bekend was, kreeg opdracht hiertegen met 2 brigades op te treden. De colonne vertrok te 13.00. Aanvankelijk kon niets bijzonders worden opgemerkt, doch na het passeren van Lam Ie, waren geen vrouwen en kinderen meer op de weg te zien, terwijl ook mannen nog slechts sporadisch aanwezig waren. Plotseling stootte de colonne op enige hindernissen. Nadat deze, zonder enige tegenstand te ondervinden, waren opgeruimd, reed de colonne, die door het uitvallen van een vrachtauto – motorpech – nog maar 1 brigade sterk was, door. Enige kilometers verder bereikte de brigade een weggedeelte, waar aan beide zijden dicht struikgewas ter hoogte van 1½ meter groeide. Een van de Maréchaussees

nam op ongeveer 20 meter afstand een in het zwart geklede, gewapende Atjeher waar, toen hij over een struik heen loerde. Deze Atjeher werd neergelegd. Aangezien luitenant Zijlmans er van overtuigd was, dat de Atjeher geposteed was om het sein van de aanval te geven, liet hij de brigade uitstappen en naar links en rechts front maken. De brigade was nauwelijks opgesteld toen de aanval losbrak. Een bende van ongeveer 50 man, welke zich hoofdzakelijk rechts, maar ook gedeeltelijk links van de weg in het struikgewas had verscholen, stormde gewapend met klewangs op de brigade af. Het was een geluk dat de aanval zo slordig werd ingezet, hetgeen geweten moest worden aan het feit, dat het sein voor de aanval door het neerleggen van de geposteerde Atjeher had ontbroken. Nu vielen zij aan in groepjes van ongeveer 5 man, welke aanval met karabijnvuur en het blanke wapen werd bestreden. Hierbij onderscheidde zich de brigadecommandant, de Europees sergeant Evers, die door zijn beheerst optreden, ook in de hierna volgende gevechten, een voorbeeld was voor de anderen en tevens een grote steun voor luitenant Zijlmans bij het in de hand houden van de brigade. Door het feit, dat de aanval niet door alle verzetslieden tegelijk, doch in groepjes werd ingezet, kon deze worden afgeslagen. Na afloop van het gevecht werden 15 gesneuvelde Atjehers geteld; de rest was in wanorde het struikgewas ingevlucht. Daar het noodzakelijk was om bij het eerste treffen in deze streek, een goed voorbeeld te stellen, besloot luitenant Zijlmans het bedekte terrein te doorzoeken. Hierbij werden nog enkele kwaadwilligen, dikwijls in gevechten van man tegen man, neergelegd. Aan onze zijde waren behoudens enkele licht gewonden, geen verliezen te betreuren. Te 17.45 werd de mars hervat. Te 18.30, bij het invallen van de duisternis, werden elektrische zaklantaarns op de karabijnlopen bevestigd. Nauwelijks was dit geschied, of de brigade stuitte op een nieuwe hindernis. Gelukkig was de troep net uitgestegen, toen de tweede aanval losbrak. Ook deze aanval kon, zij het ten koste van 1 licht gewonde, worden afgeslagen. Na de aanval werden in de onmiddellijke omgeving van de brigade de lijken van 7 Atjehers gevonden. In verband met de duisternis werd het doorzoeken van het zijterrein nagelaten. Op een afstand van 10 kilometer ten noorden van Blang Pidië stootte de troep op een 60 meter lange brug, waarvan het dek over een afstand van 10 meter was verwijderd. Gelukkig bevond zich in de nabijheid een verlaten houten huis, waarvan de planken konden worden gebruikt voor het herstellen van de brug.

Te 22.00 bereikte de brigade Blang Pidië, waar luitenant Zijlmans besloot te overnachten, teneinde de troep voldoende rust te gunnen, om krachten op te doen voor de volgende dag, waarop naar Tapatocan zou worden doorgestoten.

Gedurende de avond kwam ook de brigade, die door motorpech was ge-

troffen te Blang Pidië aan, zonder onderweg hinder van kwaadwilligen te hebben gehad. De klap, die de brigade onder luitenant Zijlmans had uitgedeeld, was dus niet zonder resultaat geweest.

Ter bescherming van de 1500 vrouwen en kinderen in het bivak te Blang Pidië waren 3 brigades aangewezen. Des ochtends (16 Maart) was het bivak door een bende van ongeveer 200 man aangevallen. Na de aanval te hebben afgeslagen, was de detachementscommandant met 2 brigades uitrukt en had het terrein om het bivak van vijanden gezuiverd.

Luitenant Zijlmans, die voornemens was 17 Maart te 07.00 te vertrekken moest dit vertrek tot 09.00 uitstellen omdat bij het aanbreken van de dag bleek, dat het gehele bivak was omsingeld. Onze troepen slaagden er echter in het terrein in enkele uren van vijanden te zuiveren.

De tocht van Blang Pidië naar Tapatoean, die normaal ongeveer 2 uren vergde, zou ditmaal echter 15 uren in beslag nemen. Het bleek al spoedig dat de gehele streek in opstand was.

Luitenant Zijlmans had opdracht gegeven, alleen te schieten wanneer de colonne werd aangevallen. Aangezien dit talloze malen gebeurde, moesten die dag ongeveer 200 à 300 kwaadwilligen worden neergelegd. De verzetslieden waren hoofdzakelijk met blanke wapens uitgerust. Enkele waren echter ook met geweren bewapend.

Enige kilometers buiten Blang Pidië stootten onze brigades reeds op de eerste hindernis, een kar gevuld met stenen, die dwars over een brug was geplaatst en met ijzerdraad was vastgebonden. Zo ging het de gehele dag door en werden onze troepen geconfronteerd met vernielde bruggen, over de weg geworpen boomstammen en allerlei soorten grote en kleine hindernissen. Een aantal versperringen was verdedigd, zodat deze al vechtend moesten worden opgeruimd.

Bij het omkomen van een bocht stootte de voorste auto op een als onbetrouwbaar bekendstaand districtshoofd uit het Blang Pidiëse, die als Japans officier was gekleed. Hij was vergezeld van 2 helpers. Allen waren op de fiets gezeten. Zij wierpen onmiddellijk hun rijwielen neer. Het districtshoofd vluchtte de ene, de beide helpers de andere richting het bedekte terrein in. Bij de onmiddellijk ingezette achtervolging wist het districtshoofd te ontkomen; de beide anderen konden worden achterhaald en neergelegd. Enige kilometers verder moest een gelukkig tijdig ontdekte hinderlaag uit elkaar worden geschoten. Een deel van de verzetslieden vluchtte in een huis. Bij de omsingeling hiervan werd de reeds eerder genoemde sergeant Evers plotseling van achteren aangevallen. Luitenant Zijlmans zag dit gelukkig tijdig en wist de aanvaller neer te schieten, voordat hij onheil kon stichten. Allen die het huis waren binnen gevlucht moesten, daar zij zich verzetten, worden neergeschoten.

Intussen had zich bij luitenant Zijlmans aangesloten een colonne met vrouwen en kinderen uit Meulaboh, waarbij 2 brigades als dekking waren ingedeeld. Hiermede was de evacuatie uit deze plaats voltooid. Deze colonne was die ochtend met de inmiddels teruggezonden auto's van de eerste groep evacuée's, uit Meulaboh vertrokken en had, dank zij het krachtdadig optreden van luitenant Zijlmans weinig last van verzetslieden ondervonden.

Te 23.30 naderde de colonne even ten noorden van Tapatoean een missigit (Mohamedaans gebedshuis) waarbij zich ongeveer 300 gewapende Atjehers hadden verzameld. De bende zag onze troepen in het donker blijkbaar voor Japanners aan, want zij stormden juichend naderbij. Een salvo maakte een einde aan hun illusie dat de Japanners reeds in hun midden waren. Dit salvo, dat onmiddellijk door een snelvuur werd gevolgd, deed een ware paniek onder de verzetslieden ontstaan, die in wanorde vluchtten, waarbij de meesten hun wapens wegwierpen. Later bleek, dat deze bende zich bij de missigit had verzameld om een aanval op het bivak te Tapatoean te doen. Van deze aanval is niets meer gekomen. Tegen middernacht reed de colonne het bivak te Tapatoean binnen, waar zich onder bescherming van 1 brigade, 400 vrouwen en kinderen bevonden. De volgende morgen 18 Maart kreeg luitenant Zijlmans opdracht zich naar Bakongan te begeven, om in het kampement aldaar voorbereidingen te treffen voor de legering van volgende transporten.

De vertragende actie, die door de compagnie Steinhorst, versterkt met enige Maréchaussee brigades zou worden gevoerd, heeft niet veel succes opgeleverd, daar alle door ons vernielde bruggen onmiddellijk door de Atjehers werden hersteld en alle opstellingen en hinderlagen onmiddellijk aan de Japanners werden verraden. Hierbij kwam nog dat bij onze troepen een duidelijke tegenzin bestond om in de nabijheid van onze kampementen een gevecht aan te gaan, omdat men – blijkens elders opgedane ervaringen – bevreesd was, dat de Japanners hun woede over geleden verliezen zouden koelen op de nog in deze kampementen aanwezige vrouwen en kinderen. Het doel, deze buiten Atjeh te evacueren is slechts gedeeltelijk gelukt en het gros moest tenslotte in Tapatoean en Bakongan worden achtergelaten. Dit en het steeds moeten terugtrekken (in het noorden door de Japanners en aan alle andere zijden door verzetslieden bedreigd), knakte het moreel van de troep volkomen, die dan ook ten zuiden van Bakongan weinig meer waard was en op enkele goede uitzonderingen na, niet meer voor acties kon worden gebruikt. Gevallen van desertie waren schering en inslag. Wel gelukte het, door van particuliere personen auto's gebruik te maken, de Europese vrouwen en kinderen, over smalle en slechte wegen naar de cultuuronderneming Lae Boetar (60 kilometer ten noordoosten van Singkel) af te voeren, maar begrijpelijker wijze maakte dit geen goede indruk op de inheemse mili-

tairen, die hun gezinnen onder bescherming van enkele vrijwilligers hadden moeten achterlaten.

Op 29 Maart liet kapitein Klopprogge, die de ongelijke strijd aanvankelijk toch wilde doorzetten, zich te Lae Boetar, met het lot van de vrouwen en kinderen voor ogen, overreden met het restant van de troepen (ongeveer 140 man) te capituleren. Een aantal officieren en minderen had zich echter aan de overgave onttrokken om te trachten met elders doorvechtende troepen in contact te komen. Deze militairen waren niet op de hoogte van de slechte gang van zaken in het Blangkedjerense en de algehele capitulatie, welke aanstaande was. Onder hen bevonden zich onder meer kapitein F. Steinhorst, luitenant E. F. K. R. Mathus (die zich bij de afdeling Steinhorst bevond), de officier van gezondheid V. A. C. L. Dingemans en luitenant M. C. Thomson. Kapitein Steinhorst werd met enige getrouwen door opstandelingen gevangen genomen en gedood. De officier van gezondheid Dingemans en luitenant Mathus vielen met enkele anderen in Japanse handen en werden enige tijd daarna terechtgesteld.

Luitenant Thomson bevond zich op 23 Maart met 3 brigades Maréchaussee (waarbij ingedeeld 2 mitrailleurs, doch geen motorvoertuigen) ten zuiden van Bakongan met opdracht de Japanse opmars zoveel mogelijk te vertragen. Luitenant Thomson zou terugtrekken naar het Singkelse, waar hem bij Koeala Kepeng (aan de Simpang-rivier halverwege Bakongan en Singkel) enige grote prauwen waren toegezegd, waarmee hij verder de rivier kon afzakken om zich bij de rest van de troepen te voegen. De sterkte van de afdeling van luitenant Thomson bedroeg ongeveer 60 man. Op 24 en 25 Maart werden met succes in deze schaars bewoonde streek enige hinderlagen gelegd, waarbij de Japanners tientallen doden verloren. Te Koeala Kepeng aangekomen, bleek luitenant Thomson, dat de hem toegezegde prauwen niet aanwezig waren. (Later bleek dat zij door de bevolking waren verstoep). Na enig zoeken werd een kleine prauw gevonden, waarmee echter slechts 11 man konden worden vervoerd. Door desertie bedroeg de sterkte nog slechts 33 man.

Intussen was de Japanse hoofdmacht reeds op enkele kilometers genaderd. De enige mogelijkheid om niet door de Japanners te worden ingehaald, was het transport per prauw. Eén korporaal en tien man kregen opdracht met de prauw te vertrekken en kapitein Klopprogge te melden, dat luitenant Thomson met de nog resterende 21 man door het terrein zou trachten contact op te nemen met de troepen van generaal Overakker bij Blangkedjeren. Dit bericht heeft kapitein Klopprogge bereikt.

Na enige dagen in noordelijke richting te hebben gemarcheerd, kreeg luitenant Thomson omstreeks 30 Maart contact met een afdeling onder kapitein Van Dormolen. Deze had bij de Koeta Boelobenteng-stelling op

last van majoor Van Aarsen een tegenstoot uitgevoerd (zie Hoofdstuk IV) en bevond zich nog in het terrein. Luitenant Thomson lichtte kapitein Van Dormolen in over de toestand op de westkust van Atjeh, waarop besloten werd de afdelingen samen te voegen.

Van de bevolking werd vernomen dat generaal Overakker enige dagen tevoren gecapituleerd had. Deze berichten hadden een slechte invloed op het moreel van de inheemse troepen, zodat een aantal deserties plaats vond. Aan vrijwilligers om de strijd voort te zetten bleven tenslotte nog 18 man over, t. w. 3 officieren en 15 onderofficieren en soldaten.

Op 8 April bereikte deze afdeling een kampong in de omgeving van de cultuuronderneming „Merijke” in het Medanse. Kapitein Van Dormolen nam contact op met de nog in functie zijnde Nederlandse administrateur van deze onderneming. Deze bleek bereid voor voedsel en schoeisel te zorgen, dat de volgende dag zou worden gezonden.

In de ochtend van 9 April meldde een patrouille de aanwezigheid van de Japanners op een ladang (tuin) tegenover de kampong. Kapitein Van Dormolen gaf opdracht de kampong onmiddellijk te verlaten. Deze bleek echter reeds omsingeld te zijn, doch het troepje slaagde er in ongemerkt te verdwijnen. Plotseling ontdekte kapitein Van Dormolen dat hij zijn actetas, inhoudende f 2000,— had vergeten. Eén van de militairen was bereid dit geld te halen, doch bij het huis aangekomen waar kapitein Van Dormolen het geld had laten liggen, viel hij in handen van de Japanners. Na enige minuten hoorden zij de militair, die het geld was gaan halen, roepen dat de hele groep omsingeld was en het beter was terug te keren. Aan de toon van zijn stem vermoedde kapitein Van Dormolen, dat er iets niet in orde was; hij besloot niet terug te gaan. Later in krijgsgevangenschap vernam luitenant Thomson van deze militair, dat hij op last van een Japanner, die hem met een pistool bedreigde, de groep had teruggeroepen.

Na een tijd gelopen te hebben werd op een bedekte plaats halt gehouden. Het bleek dat 7 man ontbraken. Gedurende de volgende dagen werd de tocht voortgezet, waarbij last werd ondervonden van verklikkers onder de bevolking. Wanneer het groepje in een kampong kwam fourageren, werd onmiddellijk een bericht uitgezonden om de Japanners hiervan in kennis te stellen. Omdat in het Medanse veel Japanners aanwezig waren, werd besloten naar Zuid-Sumatra uit te wijken. Bij gebrek aan een goede kaart moest hoofdzakelijk op het kompas worden gelopen. In de voeding werd voorzien door te fourageren in afgelegen kampongs en door het in beslag nemen van hetgeen men op de ladangs aan voedsel kon vinden. In het Pematangsiantarse kreeg het groepje contact met een bevolkingspatrouille waarbij zich een Nederlands sprekende Indonesiër bevond. Deze vertelde dat de zelfbestuurder van de streek een dringend bericht had en smeekte

kapitein Van Dormolen om met hem mede te gaan. De zelfbestuurder, die zeer hulpvaardig was, vertelde dat de Japanners opdracht hadden gegeven, dat iedere kampong die in gebreke bleef de aanwezigheid van Europeanen te melden, zeer zwaar zou worden gestraft. De zelfbestuurder verklaarde de aankomst van het groepje nog niet te hebben gemeld, doch wel gedwongen was dit te doen in verband met de aanwezigheid van verklikkers onder de bevolking. Aangezien de toestand hopeloos leek en bovendien de gezondheidstoestand van enkele leden van de groep te wensen overliet, besloot kapitein Van Dormolen zich bij de Japanners in Pematangsiantar te melden. Op 24 April vertrok de kleine afdeling, die nu door uitvallers nog slechts 6 man sterk was, met een door de zelfbestuurder beschikbaar gestelde auto naar Pematangsiantar. Op 26 April werd het groepje door de Japanners afgevoerd naar een krijgsgevangenkamp bij Medan.

Wat de actie van de 2de hoofdgroep op Atjeh, namelijk de troepen op de noordkust onder bevel van luitenant-kolonel C. J. Bekkers (zie blz. 131) betreft, het volgende.

Zoals reeds eerder vermeld, waren de te Kotaradja aanwezige 2 compagnieën van het 2de garnizoensbataljon (zie blz. 123) ultimo Februari versterkt met het gros van het oorlogsdetachement Sabang. Na het opnieuw oplaaien van het verzet in het Seulimeumse op 8 Maart, hadden deze troepen handen vol werk de sabotages in Kotaradja en omgeving tegen te gaan.

In de nacht van 11 op 12 Maart te omstreeks 01.00 kreeg overste Bekkers de telefonische mededeling dat Japanse landings-ondernemingen ten oosten van Kotaradja aan de gang waren.

Onmiddellijk werden de compagniescommandanten ontboden en orders gegeven zo spoedig mogelijk af te marcheren langs de weg Kotaradja - Seulimeum - Sigli - Lam Meulo - Tangse. De telefoonverbinding met de bezetting van het vliegveld Lho'Nga bleek reeds 5 minuten na het bericht van de Japanse landingen te zijn verbroken.

Te omstreeks 07.00 hadden de laatste troepen Kotaradja verlaten. Er heerste grote verwarring omdat het laatste transport vrouwen en kinderen nog niet per trein naar Medan was afgereisd, terwijl ook de evacuatie van het hospitaal moeilijkheden opleverde, aangezien een deel van het personeel in alle haast was vertrokken.

Te Sigli aangekomen begaf luitenant-kolonel Bekkers zich naar de commandant van de aldaar gelegerde troepen, die tijdens de verdere opmars de beweging zou dekken. De bevelvoerende officier kreeg opdracht zo lang mogelijk in Sigli te blijven en voor overmacht vertragend terug te gaan.

Te Tangse en Geumpang, waar reeds een grote voorraad kleding en uitrusting aanwezig was, trof luitenant-kolonel Bekkers maatregelen, een flinke voorraad rijst en gedroogd vlees te verzamelen.

De opstelling van de troepen was als volgt. De Maréchaussee brigades van de IVde divisie bevonden zich te Sigli en Lam Meulo. De twee compagnieën van het 2de Garnizoensbataljon bevonden zich te Tangse, onder bevel van kapitein C. A. van Deutekom. De overige troepen, benevens de staf, waren in Geumpang opgesteld. Majoor Palmer van den Broek was met het gros van zijn Maréchaussee brigades naar Takengon teruggekeerd.

Op 13 Maart begaf luitenant-kolonel Bekkers zich op weg naar Sigli om poolshoogte te nemen. Te Lam Meulo aangekomen, bleek de bezetting van Sigli, zonder door de vijand te zijn aangevallen reeds op Lam Meulo te zijn teruggetrokken. Luitenant-kolonel Bekkers gaf opdracht alleen voor een vijandelijke overmacht terug te trekken en dan halverwege Lam Meulo en Tangse stand te houden bij de z. g. „Poort”, waar een stelling was voorbereid. Deze „Poort” was een ingraving in een heuvelrij, waardoor de hoofdweg liep, die toegang gaf tot de hoogvlakte van Tangse. Luitenant-kolonel Bekkers bleef tot 13.00 te Lam Meulo, zonder iets van de aanwezigheid van de vijand te bemerken.

Nauwelijks was luitenant-kolonel Bekkers te Tangse teruggekeerd, ($\pm$ 14.30) of hij kreeg bericht dat de troepen van Lam Meulo, de meesten met achterlating van hun uitrusting, waren gevlucht en op de „Poort” waren teruggetrokken. Het bleek, dat kwaadwilligen in de omgeving van het bivak vuurwerk hadden afgestoken, waardoor paniek was ontstaan. De commandant liet zich de leiding ontglippen en wist de troep niet meer in de hand te krijgen. Luitenant-kolonel Bekkers trof deze en de volgende dag maatregelen om de troep opnieuw uit te rusten en wees tevens een nieuwe commandant aan. De geest onder deze en ook de andere troepen was zeer achteruit gegaan en deserties en het niet uitvoeren van bevelen kwamen herhaaldelijk voor.

Op 17 Maart trokken de troepen bij de „Poort”, nadat de Japanners in rug en flanken waren verschenen, op Tangse terug. Ook hier bleek verraad van de Atjehers in het spel, aangezien deze de Japanners langs moeilijke, niet op de kaart staande bevolkingspaden als gids hadden gediend. Die avond deelde kapitein Van Deutekom telefonisch luitenant-kolonel Bekkers mede, dat de troepen, die zich in de Tangse-stelling bevonden, niet wilden vechten, als de commandant zich niet bij voortduring in de voorste lijn bevond. Hij was daarop naar hen toegegaan, maar nu werd de eis gesteld dat ook de korpscommandant aanwezig moest zijn.

Wegens het zeer slechte moreel, een volkomen gebrek aan vechtlust en het verraad van de Atjehers, besloot luitenant-kolonel Bekkers op 18 Maart te capituleren.

Tot één van de laatste militairen, die Kotaradja op 12 Maart verlieten, behoorde kapitein L. P. E. Kloprogge (een broer van de reeds eerder genoemde kapitein L. H. J. Kloprogge), die bij het vertrek van Majoor Palmer

van den Broek uit Sabang (medio Februari) als commandant van het oorlogsdetachment was opgetreden. Na het verplaatsen van het detachment te Kotaradja aangekomen, moest hij met een ernstige malaria in het hospitaal worden opgenomen. Vóór zijn vertrek uit Sabang had hij ondanks sterk aandringen, het uitdrukkelijk verbod gekregen van de Territoriaal Commandant, ook maar iets te vernielen. Daardoor vielen later – omdat onvoldoende tijd voor de vernieling was – grote hoeveelheden olie en vliegbenzine, benevens een onbeschadigd vliegveld in 's vijands handen.

In de vroege ochtend van 12 Maart – hij was toen vrijwel genezen – vernam hij, dat de Japanners in de omgeving van Kotaradja waren geland. Hij kreeg contact met de staf van het garnizoensbataljon, waar hij vernam dat te 07.00 de laatste troepen de stad in de richting van Seulimeum zouden verlaten ¹⁾. Aangezien de trein, die de laatste groep vrouwen en kinderen naar Medan zou vervoeren, te 06.30 zou vertrekken, besloot hij hiermede eveneens naar Seulimeum te rijden. Als oudste officier belaste hij zich met de regeling van het vervoer. Het bleek, dat er door de grote toevloed van vluchtelingen, wagons te kort waren, zodat bijgerangeerd moest worden. Door gebrek aan personeel (gevlucht of niet werkwillig) moest dit hoofdzakelijk door de passagiers geschieden. Een stadswachter, een gewezen machinist, werd bereid gevonden als bestuurder op te treden. Door bovengenoemde verwikkelingen vond het vertrek eerst omstreeks 08.00 plaats, nadat tevoren door een kwaadwillige, gelukkig zonder resultaat, op de machinist was geschoten. Ook onderweg werd de trein enige malen door gewapende Atjehers beschoten, terwijl een stoomwals van de rails moest worden verwijderd.

Tegen 12.00 werd Seulimeum bereikt. Aldaar was alleen de bataljonsadjutant aanwezig; de rest van de staf was reeds doorgereden naar Sigli en Tangse. Op verzoek van de bataljonsadjutant nam kapitein Kloprogge het bevel op zich van 4 brigades, die te Seulimeum waren achtergelaten. Met deze brigades moest de rijweg Kotaradja – Seulimeum worden afgesloten, tot de trein met een extra locomotief, die uit Sigli moest komen, was vertrokken. De verdere opdracht was, met deze troepen, waarbij 20 inheemse veroordeelden waren ingedeeld, naar een vivres-depot, ($\pm$ 16 kilometer ten zuiden van Seulimeum) te marcheren en van deze plaats uit levensmiddelen op te voeren naar een bepaald punt, dat halverwege Seulimeum en Tangse was gelegen. Deze vivres waren bestemd voor toekomstige guerrilla-acties.

Nadat de trein zonder verdere ongevallen met de extra locomotief was

¹⁾ Een aantal Europese en Inheemse militairen, dat door de grote haast en de ontstane verwarring helaas niet op de hoogte was gesteld van de terugtocht, werd later op de dag door de Japanners gevangen genomen en vermoord.

vertrokken, begaf kapitein Kloprogge zich naar het vivres-depot, waar werd overnacht.

Tussen 13 en 18 Maart werden de voorraden ten behoeve van de guerrilla volgens opdracht opgevoerd en op de vastgestelde plaats verborgen. In deze periode hadden deserties zowel van militairen als van inheemse veroordeelden plaats. Patrouilles om hen op te sporen hadden geen resultaat.

Met het restant marcheerde kapitein Kloprogge op 19 Maart af in de richting van Tangse. Onderweg werden drie Atjehers ontmoet, die berichtten, dat Tangse en Geumpang in Japanse handen waren en alle daar aanwezige troepen zich hadden overgegeven. Hierop besloot kapitein Kloprogge met uitsluitend vrijwilligers te trachten langs een olifantenpad, dat één hunner wel eens had gevolgd, om Geumpang heen, Takengon te bereiken, teneinde zich daar bij kolonel Gosenson te voegen. Naar schatting zou de mars 8 dagen in beslag nemen.

Slechts ongeveer 30 militairen ¹⁾ waren bereid kapitein Kloprogge te volgen. Nadat de wapens van hen die niet mee wilden waren vernietigd, werd de mars hervat. Bij het invallen van de duisternis, ontmoette de afdeling enige Atjehers, waaronder een vertrouweling van het hoofd van Tangse, die vroeg om de strijd op te geven, daar ook Takengon reeds was gevallen. Deze lieden werden aangehouden, terwijl twee militairen in het donker naar het hoofd van Tangse werden gezonden, teneinde een schriftelijke bevestiging te krijgen. Toen deze bevestiging kwam, besloot kapitein Kloprogge zich met zijn afdeling over te geven, bij welk besluit de volkomen vijandige gezindheid van het grootste deel van de bevolking een voorname rol speelde.

De acties van de 3de hoofdgroep (zie blz. 131) namelijk van de troepen in het gebied tussen Bireuën – Koeala Simpang – Blangkedjeren – Takengon, onder bevel van majoor Palmer van den Broek, kunnen als volgt worden samengevat.

Toen op 12 Maart in de omgeving van Idi Japanse troepen ter sterkte van 1 bataljon (zie blz. 132) aan land werden gezet was de opstelling van onze troepen in dit gebied in grote trekken als volgt.

- Te Koeala Simpang bevonden zich slechts enige brigades stadswacht, die geschikt waren voor het voeren van de guerrilla (zie blz. 119.)
- Te Langsa bevonden zich 4 brigades van het detachement Sabang (zie blz. 130).

¹⁾ De oorspronkelijke sterkte had ongeveer 70 militairen bedragen.

- Te Panton Laboe bevonden zich 3 brigades van de Seulimeum colonne (zie blz. 130).
- Te Lho Soekoen bevonden zich 6 brigades van het voormalig oorlogsdetachement van de Vde divisie Maréchaussee. Deze waren tevoren te Langsa (3 brigades) en te Koeala Simpang (3 brigades) gelegerd (zie blz. 123) en nu naar Lho Soekoen verplaatst.
- Te Lho Seumawé bevonden zich 2 brigades van de IIIde divisie Maréchaussee uit Takengon. Deze brigades waren eerst naar Bireuën verplaatst, doch later toen het in Lho Semawe onrustig werd, weer naar deze plaats teruggezonden.
- Te Bireuën waren 3 brigades van de IIIde divisie Maréchaussee uit Takengon gelegerd (zie blz. 118).
- Te Takengon lagen 12 brigades, van verschillende onderdelen, waaronder enige brigades stadswacht en een afdeling van 10 mitrailleurs, die van Sabang afkomstig was.
- Te Blangkedjeren waren verschillende onderdelen aanwezig, die voor een groot deel uit Sumatra's Westkust afkomstig waren en ten noorden van de Koeta Boeloebenteng-stelling waren verzameld (zie hoofdstuk IV), in totaal ongeveer 500 man. Ook de brigades van het detachement Lokop waren naar Blangkedjeren verplaatst. Deze troepen stonden onder bevel van luitenant-kolonel Blogg, tevoren Territoriaal Commandant van Midden-Sumatra (zie hoofdstuk IV).

Op het bericht, dat de Japanners in de omgeving van Idi waren geland, trok het detachement bij Koeala Simpang terug op Blangkedjeren, terwijl het detachement Langsa eerst door het terrein naar de weg, die van de kust naar Lokop voerde, marcheerde en daarna in de richting van deze plaats afboog. Na de troep in Lokop verzameld te hebben, werden patrouilles in de omgeving uitgezonden. Op 22 Maart werd voor het eerst ten zuiden van Idi contact met de vijand gemaakt. De verrassing aan beide zijden was even groot. Na enkele schoten gewisseld te hebben, trokken beide partijen zich terug. Eerst op 4 April bereikte onze troepen het bevel van majoor Palmer van den Broek, zich over te geven. Op 5 April meldde de commandant zich met zijn brigades bij de Japanners te Langsa.

De detachementscommandant te Panton Laboe, luitenant J. F. C. Westerweel, ontving in de nacht van 11 op 12 Maart bericht van de kustwacht, dat op zee honderden lichtjes werden waargenomen. Onmiddellijk werd 1 brigade per auto in de richting van Idi, waar de lichtjes waren waargenomen, gezonden met opdracht vast te stellen wat er gaande was. Bij het aanbreken van de dag meldde de brigade-commandant telefonisch dat 9 grote

schepen in linie voor de kust lagen en troepen aan land werden gezet. Na verloop van tijd was hij gedwongen, na met zijn auto bijna door een Japanse patrouille te zijn verrast, terug te keren. Luitenant Westerweel alarmeerde de andere posten en lichtte de Territoriaal Commandant te Takengon in. Hij kreeg opdracht zijn brigades zo snel mogelijk naar Takengon te verplaatsen, welke plaats in de late avond werd bereikt.

De te Lho Soekoen, Lho Semawe en Bireuën aanwezige brigades van de IIIde en Vde divisie Maréchaussee kregen van majoor Palmer van den Broek opdracht langs de weg Bireuën – Takengon een vertragende actie te voeren. Hiertoe werden in deze weg een drietal stellingen ingenomen.

De eerste stelling bevond zich ongeveer 10 kilometer zuid van Bireuën achter een rivier; deze stelling werd bezet door 3 brigades Maréchaussee van de IIIde divisie onder luitenant W. van Pesch. Bij dit detachement waren 4 mitrailleurs en 2 stukken licht veldgeschut ingedeeld. Steun van meer achterwaarts opgestelde troepen was niet te verwachten omdat deze, zoals hieronder zal blijken, zich op te grote afstand bevonden. De opdracht luidde de vijand zoveel mogelijk verliezen toe te brengen en voor overmacht op Takengon terug te trekken. Voor het transport waren auto's beschikbaar.

De tweede stelling bevond zich ongeveer 25 kilometer achter de eerste. Deze werd bezet door brigades van de IIIde en Vde divisie Maréchaussee onder bevel van de commandant van de IIIde divisie kapitein F. Wetzels (totaal 5 brigades). De opdracht luidde 's vijands nadering door guerrilla-acties te vertragen.

De derde stelling bevond zich ongeveer halverwege de hoofdweg Bireuën en Takengon (ongeveer 10 km ten zuiden van de tweede opstelling). De stelling werd bezet door 4 brigades van de Vde divisie onder bevel van de divisiecommandant kapitein L. A. Boucherie. De opdracht luidde om de op deze plaats uitkomende verbindingswegen af te sluiten. De nadering van de Japanners moest hoofdzakelijk door guerrilla-acties worden vertraagd. Kapitein Boucherie zond 1 brigade onder bevel van luitenant J. C. Meulders in noordwestelijke richting langs een voetpad met opdracht 's vijands nadering uit deze richting te melden en daarna over te gaan tot de guerrilla. Van luitenant Meulders werd niets meer vernomen. Later werd bekend, dat hij tijdens de guerrilla tot tweemaal toe een klewanganval op voorbijtrekkende Japanners had uitgevoerd, waarbij de vijand tientallen doden verloor. Met een aantal getrouwen viel deze officier tenslotte in Japanse handen. De inheemse militairen werden vrijgelaten, doch luitenant Meulders en de Europees sergeant Kerrebijn werden afgemaakt.

De drie overige brigades van kapitein Boucherie werden links en rechts van de weg Bireuën – Takengon opgesteld. Het stelling gedeelte was dusdanig

breed, dat ieder onderdeel op zich zelf stond. Het commando berustte bij de betrokken brigadecommandanten.

Verkenningen op 13 en 14 Maart hadden uitgewezen, dat de Japanners Bireuën hadden bezet met van Kotaradja afkomstige troepen. De sterkte werd op ongeveer 1200 man geschat.

In de ochtend van 15 Maart kreeg luitenant Van Pesch, die de eerste stelling had bezet, bericht van de nadering van de Japanners, die uit Bireuën in zuidelijke richting opmarcheerden. De detachementscommandant kreeg nu opdracht, de brug die de oevers van de rivier verbond, te 13.00 te vernielen; hij wist gedaan te krijgen het tijdstip van het opblazen in eigen hand te mogen houden.

In de loop van de ochtend – er was nog geen Japanner waargenomen – brak bij het detachement om onverklaarbare redenen paniek uit, waardoor een aantal militairen op de vlucht sloeg. De detachementscommandant was op dat ogenblik juist aan de telefoon. Toen hij de paniek bemerkte, liep hij onmiddellijk naar buiten en zag dat de Europees sergeant Haveman op de rijweg stond met zijn karabijn in de aanslag en de vluchtenden toeriep, dat hij hen zou neerschieten als zij niet terugkeerden. Dit krachtige optreden is de oorzaak geweest, dat de paniek snel en volledig werd bedwongen. De detachementscommandant liet appèl houden en sprak de troep toe, waarop ieder naar zijn post terugkeerde.

Te 10.30 werd een Atjeher waargenomen, die de stelling bespioneerde. Aangezien luitenant Van Pesch de vijand nu elk ogenblik kon verwachten, liet hij de brug, waarvan de vernieling inderhaast was voorbereid, springen. Deze operatie gelukte boven verwachting. De 2 stukken licht geschut, die waren ingedeeld om de brug met granaatvuur te vernielen indien de aangebrachte ladingen zouden weigeren, waren nu voor dit doel niet meer nodig. Het telefonisch verzoek van de detachementscommandant, dit geschut met de beschikbare 90 granaten nu verrassend tegen de vijand, die over geheel open terrein moest naderen, te mogen inzetten, werd om onbegrijpelijke redenen door de Territoriaal Commandant te Takengon geweigerd.

Te omstreeks 17.00 werd de stelling gealarmeerd door de nadering van 2 auto's, die op een afstand van 3 kilometer te voorschijn kwamen uit een kampongrand en over de kaarsrechte weg, door geheel open terrein naar de brug reden. De vuuropening geschiedde toen de auto's op 300 meter waren genaderd. Door dit verrassende vuur leed de vijand aanzienlijke verliezen (ongeveer 40 man). Inmiddels had de vijand versterking gekregen en laaide het gevecht opnieuw op. In dit stadium van het gevecht was het moreel van onze troepen, nu zij succes hadden geboekt, goed. De helpers van de mitrailleurshutters vertoonden zich zelfs boven hun dekkingen, om met water uit petroleumblikken, de gloeiende lopen van hun wapens af te koelen. Helaas

was de beschikbare munitie van de mitrailleurs na 15 minuten praktisch op. Te 18.00 begaf de detachementscommandant zich naar de telefoonpost, die op enige afstand van de stelling was gelegen, om zijn chefs met de gang van zaken op de hoogte te stellen. De telefoon bleek echter met de bedieningsmanschappen tijdens het gevecht te zijn verdwenen.

Te 19.00 besloot luitenant Van Pesch wegens de duisternis het gevecht af te breken, omdat de vijand de stelling nu ongezien kon omtrekken. Op de plaats aangekomen waar de auto's waren opgesteld, bleken deze weggereden te zijn. Na een kilometer gelopen te hebben, werden de auto's, die verplaatst bleken te zijn omdat last van het vijandelijke vuur werd ondervonden, aangetroffen. Per auto werd doorgereden naar een kampong, die ongeveer 10 kilometer zuid van de stelling lag. Hier werd een bivak betrokken. De detachementscommandant was van plan zelf nog enige kilometers door te rijden, omdat hij daar een telefoonpost wist.

Toen hij te 21.00 in de auto stapte hoorde hij een zeer zware ontploffing. Het bleek, dat onze eigen troepen een, enige kilometers verderop gelegen voorbereide wegvernieling, voortijdig hadden uitgevoerd. Zowel de weg- als de telefoonverbinding met Takengon waren hierdoor verbroken. Bij zijn terugkomst trof de detachementscommandant de troep in een onrustige stemming aan omdat de militairen, niettegenstaande de genomen veiligheidsmaatregelen, bevreesd waren voor een nachtelijke omsingeling. Het moreel was nog verder gedaald door het opblazen van de weg, waardoor thans een ieder overtuigd was, dat men in Takengon het detachement had opgegeven. Het is niet bekend, wie de opdracht tot het uitvoeren van de vernieling heeft gegeven en wat hiervan – in dit stadium – de redenen zijn geweest. De mogelijkheid van een vergissing of een ongeluk moet niet uitgesloten worden geacht.

In de ochtend van 16 Maart werden de auto's, die nu de weg was opgeblazen, van geen nut meer konden zijn, vernield. Daarna marcheerde het detachement af naar een geheime opslagplaats van vivres, die ten westen van de weg in het bos lag. Daar aangekomen gelastte luitenant Van Pesch over te gaan tot de guerrilla langs de rijweg, zoals tevoren in vreedstijd reeds was beoefend. Hiertoe werd het detachement gesplitst in groepjes van 2 à 3 man. De brigadecommandanten kregen ieder een eigen gebied toegewezen, terwijl een plaats werd afgesproken, waar men op een vastgestelde dag zou samenkomen. Ook de detachementscommandant vormde een groepje, waarmee hij uitrukte voor het leggen van hinderlagen.

In de periode tussen 16 Maart en 1 April konden luitenant Van Pesch en zijn groepje enige succesvolle hinderlagen leggen van waaruit oprukkende Japanners werden beschoten. Het zware, dichtbegroeide terrein gaf volop gelegenheid geschikte plaatsen voor het uitvoeren van vuurovervallen uit te

zoeken. Het viel op, dat wapening en munitie zeer vaak door vergezellende Atjehers werden gedragen, waardoor op het ogenblik van de vuuroverval vele Japanners niet in staat waren iets te doen.

Op 18 Maart kreeg luitenant Van Pesch zware koorts; hij werd op 22 Maart door sergeant Haveman, die met zijn groepje volgens afspraak op de vastgestelde plaats aankwam, gevonden.

Aan de hand van in het terrein gevonden sporen en het aantreffen van begraven wapens, kon worden vastgesteld dat de andere militairen van het detachement de strijd hadden gestaakt en in de richting van Takengon waren vertrokken.

Op 1 April bleek, dat de inheemse militairen van de groep Van Pesch/Haveman waren verdwenen, zodat alleen de luitenant en de sergeant overbleven. Zij besloten daarop naar een koffieonderneming in de buurt te vertrekken. Daar vernamen zij van de administrateur, die zo juist door de Japanners uit een interneringskamp in Takengon was ontslagen, dat majoor Palmer van den Broek schriftelijk opdracht had gegeven, dat alle militairen zich moesten overgeven. De order was zowel in het Nederlands als in het Maleis uitgegeven. Een ieder, die door de Japanners gewapend zou worden gearresteerd, zou, ook al was hij in uniform gekleed, als franc-tireur worden beschouwd en zonder vorm van proces worden afgemaakt. Geen maatregelen zouden genomen worden tegen hen, die zich vrijwillig overgaven.

De administrateur drong er ten sterkste op aan dat luitenant Van Pesch en sergeant Haveman zich zouden melden.

Na enige dagen over een en ander te hebben nagedacht besloot het groepje, dat intussen nog versterkt was met een Ambonees Maréchaussee, zich over te geven. Na zich te Takengon bij de Japanners te hebben gemeld, werden luitenant Van Pesch en sergeant Haveman gelukkig in één cel opgesloten, zodat zij in de gelegenheid waren enige duidelijke afspraken te maken betreffende af te leggen verklaringen bij een te verwachten verhoor. Bij dit verhoor dat spoedig daarna plaats had, bleek dat de Japanners zeer gebeten waren over de door het detachement toegebrachte verliezen, zowel bij de stelling ten zuiden van Bireuën, als tijdens de guerrilla. Ook de door luitenant Meulders toegebrachte verliezen en de wegvernieling werden op rekening van luitenant Van Pesch gesteld. Dank zij de gemaakte afspraken, waardoor de vijand om de tuin kon worden geleid, bleven luitenant Van Pesch en sergeant Haveman grote moeilijkheden bespaard.

Door de achter luitenant Van Pesch, onder bevel van kapitein Wetsels (zie blz. 144) agerende troepen werden tot 19 Maart hinderlagen langs de weg gelegd. Toen majoor Palmer van den Broek Takengon overgaf, werden deze troepen krijgsgevangen gemaakt.

De troepen onder kapitein Boucherie (zie blz. 144) hadden de derde en

laatste stelling vóór Takengon bezet. Niettegenstaande de gelegde hinderlagen en de wegvernieling, zagen de Japanners toch kans om op te rukken.

Omstreeks 17 Maart werd uit de stelling waargenomen, dat op een afstand van 1 kilometer ieder ogenblik een auto militairen aanbracht, omkeerde en weer terugkwam. Tegen het middaguur werd de stelling, waarvan de ligging kennelijk door de Atjehers was verraden, met mitrailleur- en mortiervuur bestookt. De brigades van kapitein Boucherie konden hiertegen met karabijn en klewang niets uitrichten.

Plotseling hoorde kapitein Boucherie hevig geweervuur op de rechtervleugel, zodat een doorbraak van die vleugel elk ogenblik kon worden verwacht. Hierop besloot hij de stelling te ontruimen en tot de guerrilla over te gaan. Met zijn groepje (totaal 4 man) wilde hij trachten Blangkedjeren te bereiken. Behoudens het neerschieten van enkele Japanse motorrijders had de guerrilla-actie weinig succes. Na 10 dagen gelopen te hebben, trachtte het groepje in een kleine kampong wat te eten te krijgen, doch dit werd geweigerd. Deze kampong lag op 2 dagmarsen van Takengon af. Blijkbaar waren de berichten over de aanwezigheid van het groepje in dit gebied al tot de Japanners doorgedrongen, want plotseling verscheen een aantal Japanners, die hen gevangen nam en naar Takengon bracht. Hier werd de vraag gesteld, waarom zij zich niet hadden gemeld, aangezien reeds op 19 Maart bevel was gegeven de wapens neer te leggen. Nadat kapitein Boucherie had uiteengezet, dat dit bevel hem nooit had bereikt aangezien hij zich in het bos bevond, werd dit argument geaccepteerd, waarna opsluiting in het kampement te Takengon volgde.

Intussen was de Territoriaal Commandant van Atjeh op 15 Maart met zijn staf langs een pad van Takengon naar Blangkedjeren vertrokken, waar hij op 23 Maart aankwam.

Op 19 Maart meende majoor Palmer van den Broek, toen de vijand Takengon op 30 kilometer was genaderd, dat verder verzet nutteloos was, zodat hij besloot te capituleren, na alle transportmiddelen te hebben vernield.

Luitenant Westerweel, die zich met zijn brigades te Takengon bevond, (zie blz. 144) droeg van dit voornemen kennis. Hij besloot met zijn troep in het geheim af te marcheren om zich bij de Territoriaal Commandant te Blangkedjeren aan te sluiten. In de nacht van 22 op 23 Maart betrok hij een bivak in het bedekte terrein op enige afstand van het pad, dat naar Blangkedjeren voerde; hij had toen de helft van de afstand afgelegd. De vijand was evenwel zonder dat hij dit wist, in ijltempo uit Takengon vertrokken om te trachten de Territoriaal Commandant in te halen. In bovengenoemde nacht werd het bivak van luitenant Westerweel, nadat dit door de bevolking aan de vijand was aangewezen, met 2 compagnieën omsingeld, waarop hij met zijn troep krijgsgevangen werd gemaakt. Een aantal van zijn soldaten wist echter ongewapend en na hun uniform te hebben uitgetrokken in de duisternis te

ontkomen. Luitenant Westerweel werd teruggevoerd naar Takengon, waar de Japanse commandant, teleurgesteld over het niet aantreffen van de Territoriaal Commandant, onmiddellijk besloot een nieuwe achtervolging in te zetten. Deze actie werd uitgevoerd door een bataljon, dat uit in de strijd in China geharde bergtroepen bestond. Luitenant Westerweel werd medegenomen om als gijzelaar te dienen voor het geval dat de Territoriaal Commandant zich niet zou overgeven. De handen werden hem op de rug gebonden, terwijl hij voortdurend werd bewaakt.

De Territoriaal Commandant had, zoals reeds eerder vermeld, in de ochtend van 23 Maart Blangkedjeren bereikt. Hij besloot zijn staf te ontbinden, omdat officieren nodig waren om de daar aanwezige troepen (ongeveer 500 man, zie blz. 143), die van verschillende onderdelen afkomstig waren, opnieuw te encadreren.

Na veel passen en meten slaagde men er tenslotte in 11 brigades Infanterie, 1 sectie mortieren en 1 sectie mitrailleurs te formeren. Als commandant van deze afdeling werd kapitein F. J. van Nues aangewezen, die tevoren als kapitein-adjutant van de Territoriaal Commandant dienst had gedaan. Voorts kreeg kapitein Van Nues nog de beschikking over een verkenningsafdeling van 11 man onder luitenant A. van der Waag, die zich allen vrijwillig voor deze taak hadden opgegeven.

Kapitein Van Nues kreeg opdracht langs het pad Takengon - Blangkedjeren enige stellingen te verkennen en van hier uit een eventueel doordringen van de Japanners te beletten. Luitenant van der Waag zou met zijn vrijwilligers de afdeling van kapitein Van Nues een halve dagmars voorblijven.

De afmars was bepaald op 25 Maart. Voor het vertrek bemerkte het kader, dat de inheemse militairen in hun ransel een sarong en een koepiah¹⁾ medenamen. Luitenant-kolonel Blogg, die als commandant van de troepen in Blangkedjeren optrad (zie blz. 143) adviseerde hierin te berusten, omdat er toch niets aan te doen was.

De eerste dag werd bivak betrokken aan een riviertje, dat ongeveer 9 kilometer ten noorden van Blangkedjeren was gelegen.

In de ochtend van 26 Maart werd de mars voortgezet. Een deel van de uitrusting moest worden achtergelaten, omdat de toegezegde koelies en draagpaarden niet waren verschenen. Bivak werd betrokken in een kampong ongeveer 20 kilometer ten noorden van Blangkedjeren, omdat het terrein hier goede mogelijkheden voor een verdedigende opstelling bood.

In de voor-avond kwam een bericht van de verkenningsafdeling van luitenant Van der Waag binnen, dat er geen bijzonderheden waren. De volgende morgen (27 Maart) begaf kapitein Van Nues zich met zijn officieren in het voorterrein om de gevechtsopstellingen voor de onderdelen in het terrein

¹⁾ Een soort hoofddeksel, dat door inheemsen wordt gedragen.

te verkennen. Nauwelijks was de verkenning verricht en waren de gevechtsopstellingen betrokken of er kwam een bericht van luitenant Van der Waag, dat de nadering van de vijand meldde, waarbij de sterkte (1 bataljon), de marsrichting en de marssnelheid waren aangegeven. Luitenant Van der Waag trok zò terug, dat hij de vijand naar onze stelling lokte en hun geen tijd werd gegeven zich te ontplooiën. Hierdoor bood de vijand voor onze in stelling gebrachte mortieren en mitrailleurs een prachtig doel zodat hem flinke verliezen ($\pm$ 30 man aan gesneuvelden) konden worden toegebracht. Deze verliezen konden door luitenant Westerweel, die zich als gijzelaar bij de Japanners bevond worden bevestigd. Door de handige wijze waarop luitenant Van der Waag zijn terugtocht uitvoerde, bleef de vijand niet alleen in onzekerheid ten aanzien van de sterkte van zijn patrouille, maar ook van die van onze volgende afdelingen. De opmars van de vijand geschiedde dan ook zeer voorzichtig, waardoor deze belangrijk werd vertraagd.

Nadat onze mitrailleurs en mortieren het vuur hadden geopend, nam kapitein Van Nues waar, dat de vijand zich terugtrok.

In de vuurpauze, die nu ontstond werd appèl gehouden en bleek het dat, niettegenstaande het behaalde succes, een deel van onze inheemse militairen was gedeserteerd. Om het moreel te verhogen besloot kapitein Van Nues met 12 man een verkenning uit te voeren teneinde vast te stellen, waar de teruggetrokken Japanners gebleven waren en wat hun verdere plannen waren. Na enige kilometers gemarcheerd te hebben, werd de vijandelijke voorhoede op een afstand van 900 meter waargenomen. De colonne bewoog zich in zuidwestelijke richting en was kennelijk op weg naar een uitgangsofstelling, van waaruit zij de volgende morgen de stelling uit westelijke richting wilden aanvallen. Hierop trok kapitein Van Nues naar onze stelling terug en verplaatste deze enige kilometers naar het zuiden. De volgende morgen (28 Maart) liet hij, toen de vijand de aanval op de verlaten stelling inzette, hierop mortiervuur afgeven. Toen echter bleek, dat zijn afdeling totaal nog 25 man telde, besloot hij terug te trekken en contact met luitenant-kolonel Blogg op te nemen. Daar vernam hij dat tot de overgave besloten was. Daarop werd hij met een witte vlag in noordelijke richting gezonden, teneinde de Japanners de capitulatie van Blangkedjeren aan te bieden. Hiermede was nog geen 3 weken na de Japanse landingen, aan de geregelde strijd in Noord- en Midden-Sumatra een einde gekomen.

BIJZONDERE VERRICHTINGEN NA DE CAPITULATIE

Het verzet van luitenant H. van Zanten

Toen op 19 Maart 1942 majoor Palmer van den Broek opdracht gaf voor de capitulatie van Takengon, bevonden zich op de in de omgeving gelegen

theeonderneming Redelong, die juist als stafkwartier door onze troepen was verlaten, nog enige officieren, waaronder luitenant H. van Zanten. Toen deze te kennen gaf, zich te zullen houden aan de order, dat ieder onderdeel afzonderlijk zo lang mogelijk stand zou houden, probeerden oudere collega's hem hiervan terug te houden. Hij zette evenwel door en vertrok met zijn brigade, die bestemd was geweest voor het bewaken van de toegangsweg naar het stafkwartier. Ook door de Japanners vrijgelaten inheemse militairen sloten zich bij hem aan, zodat hij na enige tijd kon beschikken over 70 man en 55 karabijnen. Hij trok zich terug in een bosbivak, enige tientallen kilometers ten noordoosten van Takengon, waar hij, hopende op een spoedige landing van geallieerde troepen, zich schuil hield met de bedoeling, zodra deze acties zouden plaats vinden, de strijd in de rug van de Japanners aan te vangen. Teneinde over de nodige inlichtingen te kunnen beschikken en mede om aan de moeilijke voedselsituatie het hoofd te bieden, detacheerde hij een deel van zijn militairen in burgerkleding op de theeonderneming Redelong en in de plaats Takengon, waar zich clandestiene radiotoestellen bevonden. Op deze wijze verkreeg hij tevens verzetskernen onder de door Japanners vrijgelaten inheemse militairen, die zich om te werken in de omgeving hadden gevestigd. In de toekomst hoopte hij van deze verzetskernen gebruik te kunnen maken. Bovendien hield hij contact met een ondergrondse actie, welke in Medan was opgezet.

Bij de opvoer van voedsel en medicijnen ondervond luitenant Van Zanten veel hulp van de administrateur van de theeonderneming Redelong en de geneesheer van het ziekenhuis te Takengon, de heer S. A. Liezenberg. Het contact werd onderhouden via de Ambonees sergeant Kalatu, die de briefjes overbracht en het daarin gevraagde terugbracht. De verbinding tussen Kalatu en de Nederlanders, die te Redelong en Takengon door de Japanners scherp in het oog werden gehouden, werd tot stand gebracht door de vrouw van een Menadonees militair, die bij één van de Nederlanders werkzaam was.

Op den duur kon deze organisatie voor de Japanners niet geheim blijven. In November 1942 begonnen deze met het oprollen van luitenant Van Zanten en zijn groep, ernst te maken. Op 24 November werden veertien op de theeonderneming werkende vrijgelaten militairen opgevat en op straat aan palen vastgebonden, waarna zij aan de bekende Japanse mishandelingen werden onderworpen. Op 26 November deden de Japanners met een troepenmacht van ongeveer 100 man een poging luitenant Van Zanten in zijn bivak op te lichten. Aangezien hij echter tijdig door een spion over de komst van Japanse troepen was ingelicht, mislukte deze actie. Het bivak werd echter verbrand. De toestand werd nu voor luitenant Van Zanten veel moeilijker, daar hij, voortdurend achtervolgd, telkens van schuilplaats moest veranderen. Hierdoor werd ook de aanvulling van voedsel en medicijnen afgesneden,

waardoor een aantal van zijn militairen, door honger en ziekte gekweld, de strijd moest staken. Toch wist hij met zijn overgebleven getrouwen aan alle achtervolgingen te ontkomen. In Februari 1943 werd de Europees sergeant Andringa met twee maréchaussees, ten gevolge van ziekte en uitputting, gevangen genomen. Op 10 Maart ondergingen luitenant Van Zanten met vijf maréchaussees, die bij hem waren, datzelfde lot, toen zij om te fourageren het bos uitkwamen en in een hinderlaag vielen. Hierna werden luitenant Van Zanten en zijn maréchaussees op beestachtige wijze mishandeld en verhoord, waarbij de Japanners de officier herhaaldelijk lijfsbehoud beloofden, indien hij voor hen als spion wilde optreden in het krijgsgevangenkamp te Medan, hetgeen door hem van de hand werd gewezen. Hij werd tenslotte overgebracht naar Fort de Kock, waar hij door een zogenaamde krijgsraad ter dood werd veroordeeld. Luitenant Van Zanten bleef tot het laatste toe, ondanks alle vernederingen en mishandelingen, waardig en fier, niettegenstaande hij zeer goed begreep geëxecuteerd te zullen worden.

Het veiligstellen van het vaandel van het Korps Maréchaussee

Op 1 December 1941 was luitenant L. C. G. F. Onvlee commandant van het detachement Tangse, dat tot de IVde divisie Maréchaussee behoorde. Medio December bereikte hem een schrijven van de commandant van het Korps Maréchaussee, dat het vaandel van het Korps, met zijn versierselen en de Militaire Willemsorde, waarmede het gedecoreerd was, te Tangse of Geumpang moest worden bewaard.

De verbindingen met Java waren op dit ogenblik reeds zo onzeker, dat de Territoriaal Commandant het opzenden naar Java niet meer wilde riskeren.

Enige dagen later kwam de stok van het vaandel te Tengse aan. Aangezien luitenant Onvlee het niet alleen vreemd vond, dat slechts de stok was aangekomen, maar zich er ook over verwonderde dat 2 detachementen (Tangse en Geumpang) voor het bewaren waren aangewezen, vroeg hij nadere inlichtingen. Hierop werd hem bericht dat het vaandel in Geumpang moest worden bewaard, dat het doek zich nog in Lam Meulo bevond, doch dat dit zo spoedig mogelijk naar Tangse zou worden opgezonden. Voor dat het doek aankwam, werd luitenant Onvlee overgeplaatst naar Sigli, daarna naar Kotaradja, om tenslotte ingedeeld te worden bij de Seulimeum-colonne voor het beteugelen van de in dit gebied uitgebroken onlusten. Vóór zijn vertrek lichtte hij zijn opvolger in en toonde hem de met betrekking tot het bewaren van het vaandel verstrekte opdracht. Zowel de detachementscommandant van Tangse (waarheen het vaandel zou worden opgezonden), als die van Geumpang (waar het vaandel tenslotte moest worden bewaard c. q. verborgen) werd opgedragen deze zaak strikt geheim te houden en de grootste voorzichtigheid in acht te nemen.

Op 18 Maart moest luitenant Onvlee met de overige troepen in Tangse capituleren en werd hij gevangen gezet in zijn vroegere woning. Op 21 Maart zag hij een inheemse veroordeelde met de stok van het vaandel langs zijn woning komen. Hierdoor rees bij hem het vermoeden, dat het vaandel door gebrek aan tijd niet naar Geumpang was gebracht en nu waarschijnlijk in Japanse handen was gevallen. Een heimelijk door hem ingesteld onderzoek bevestigde zijn vermoedens; het bleek dat de Japanners het vaandel met de versierselen hadden gevonden, deze voorwerpen in twee kistjes hadden verpakt en voorzien van Japanse lettertekens in een magazijn hadden opgeslagen. Met levensgevaar wist luitenant Onvlee in het magazijn door te dringen, de kistjes te openen, en zich in het bezit te stellen van het vaandel-doek, de Militaire Willemssorde, de zilveren lauwerkransen en de gouden versierselen. Om de kistjes weer op hun oorspronkelijke gewicht te brengen, werden zij met lappen opgevuld en daarna gesloten. Later bleek, dat de kistjes naar Takengon waren opgezonden. Toen aldaar in plaats van het vaandel slechts oude lappen werden aangetroffen, stelde de Japanse commandant een zeer streng onderzoek in. De Korpscommandant en een Maréchaussee-officier, die zich tijdens dit onderzoek in Takengon bevonden, werden zelfs mishandeld, toen zij geen inlichtingen konden geven.

Thuisgekomen naaide luitenant Onvlee het doek met de kwasten en de Militaire Willemssorde in zijn patrouillehoofdkussentje. Het geheel te begraven was niet mogelijk, aangezien er voortdurend een Japanse post om de woning liep. De lauwerkransen en de gouden versierselen gaf hij aan zijn vertrouwde bediende met de opdracht deze te verbergen.

Op 25 Maart werd luitenant Onvlee via Sigli naar Medan afgevoerd, waar hij zowel de Territoriaal- als de Korpscommandant aantrof. Beiden werden over het gebeurde ingelicht. De Territoriaal Commandant gaf luitenant Onvlee opdracht het vaandel onder zijn berusting te houden en dit na de oorlog aan de bevoegde autoriteiten af te geven.

Op 15 Mei 1942 werd hij op transport gesteld naar Birma. Het gelukte hem zijn kussentje op slinkse wijze door de controle te krijgen.

In de krijgsgevangenkampen in Birma werden door de Japanners veelvuldig onverwachte inspecties gehouden. Door zijn koelbloedigheid en vindingrijkheid slaagde hij er steeds in, het vaandel in zijn bezit te houden. Ook bij de vele verplaatsingen en de daaraan voorafgaande grondige inspecties wist hij de Japanners steeds om de tuin te leiden. Het allerminste wat hem bij ontdekking te wachten stond, was langdurige opsluiting, gepaard gaande met ernstige mishandeling.

De 2de Maart 1944 werd hij aangewezen voor vertrek naar Japan. Aangezien alle voor Japan aangewezenen hun uitrusting moesten inleveren, die dan verbrand werd, nam hij de Nederlandse kampcommandant in ver-

trouwen en stond hij hem het vaandel tijdelijk af. Tenslotte bleek zijn vertrek niet door te gaan en ontving hij het vaandel op 10 Mei 1945 terug. Helaas ontbraken toen de gouden kwasten, zodat nog slechts het doek en de Militaire Willemsorde in zijn bezit kwamen. Nu brak een periode aan, waarop de doorzoekingen en onverwachte inspecties nog veelvuldiger en grondiger plaats vonden dan te voren, als gevolg van het vinden van een zeer vernuftig verborgen radiotoestel. Bovendien liepen er geruchten dat het gehele kamp zou worden opgebroken en verplaatst. Omdat de kans op ontdekking steeds groter werd, verzocht luitenant Onvlee de korpscommandant, met wie hij toen in hetzelfde kamp verbleef, toestemming het vaandel op een gemakkelijk terug te vinden plaats te begraven. Een blikken bus om het in te bewaren was inmiddels door een van de mede-krijgsgevangenen vervaardigd.

Bij dit verzoek liet luitenant Onvlee zich niet leiden door de angst voor ontdekking, doch hij wilde het risico niet lopen, het vaandel in dit stadium nog in 's vijands handen te laten vallen. Het verzoek werd echter door de korpscommandant geweigerd. Ook in de nu volgende periode, waar door allerlei maatregelen de kans op ontdekking steeds groter werd, wist hij het vaandel in zijn bezit te houden. Op 15 Augustus 1945, voordat het kamp was opgeheven en verplaatst, capituleerde Japan en stelde hij de oudste in Birma aanwezige Nederlandse officier van het slagen van zijn onderneming in kennis. In November 1945 werd hij naar Bangkok overgeplaatst, waar hij bij geruchte vernam, dat er plannen waren het vaandel in te delen bij een gemengde compagnie die uit Ambonese maréchaussees en infanteristen bestond. Toen de korpscommandant hem vroeg het vaandel, dat nog steeds in zijn bezit was, terug te geven, maakte hij bezwaar. Hij vond het niet alleen weinig passend het vaandel bij een gemengde compagnie in te delen, doch hij beriep zich tevens op de destijds door de Territoriaal Commandant gegeven opdracht, het vaandel in Nederlands-Indië aan de autoriteiten te overhandigen. De korpscommandant gaf te verstaan, dat hij het vaandel in zijn bezit wilde hebben. Hierop gaf luitenant Onvlee het vaandel, dat hij jaren lang, met zoveel moeite buiten de handen van de Japanners had weten te houden, af.

Een aantal officieren ging met deze gang van zaken niet accoord en de korpscommandant liet tenslotte weten dat hij van plan was, hem het vaandel voor het front van de troep door luitenant Onvlee te doen overhandigen. Dit plan werd echter door verschillende omstandigheden niet uitgevoerd. Aangezien na de oorlog het Korps Maréchaussee niet opnieuw werd opgericht, is het ook op Java niet tot een officiële uitreiking gekomen.

Na de opheffing van het K. N. I. L. in Juli 1950 kreeg het vaandel een plaats in het Legermuseum te Leiden.

Het doorzettingsvermogen en de vindingrijkheid van luitenant Onvlee zijn dus niet vergeefs geweest.

NABESCHOUWING

Binnen 3 weken na de landing van Japanse troepen in Atjeh was het pleit beslist, zonder dat ergens tegenstand van betekenis was geboden. Hierbij doet de vraag zich voor, of van onze troepen in dit gebied meer had mogen worden verwacht.

Deze vraag moet ontkennend worden beantwoord. De omstandigheden waaronder onze kleine troepenmacht hier moest optreden waren zò ongunstig, dat wij meer dan tevreden mogen zijn dat dit legertje kans heeft gezien een groot contingent Japanse keurtroepen (de gezamenlijke sterkte van de Garde-Brigade en het Garde-Regiment bedroeg ruim 10 000 man) te binden en af te matten. Groot was de verbazing van de Japanners, toen zij na het staken van de strijd tot de conclusie kwamen, dat in Atjeh nog geen 2000 man, zonder hulpwapens en zonder luchtsteun kans hadden gezien hun goed geoefende en uitgeruste overmachtige troepen bijna 3 weken bezig te houden.

Onze tegenstand zou belangrijk aan kracht hebben gewonnen, indien het moreel van een deel van onze troepen tot het laatste toe hoog was gebleven. De nekslag werd het moreel toegediend, toen in Atjeh op grote schaal verzet werd gepleegd en de achtergebleven gezinnen, veelal in onbeschermd kampementen, hun lot maar moesten afwachten.

Doch ook onder deze omstandigheden heeft een aantal dikwijls nog jonge officieren bewezen, de troep te kunnen inspireren en hebben enkelen kans gezien, getrouwen om zich heen te verzamelen, om de hopeloze strijd voort te zetten. Ook hier bleek weer, dat de waarde van de troep bepaald wordt door de houding van de commandant.

SUMMARY

OPERATIONS IN AMBON, TIMOR AND SUMATRA

adapted by Colonels (ret) C. van den Hoogenband and L. Schotborgh

1. THE BATTLE IN AMBON.

(see map no. 1)

With regard to the defence it was considered necessary to take special measures, since bases for naval and army aircraft had been constructed on this island.

The garrison battalion that was stationed there was considered inadequate for the defence of these bases, which were located on the Soerabaja - Darwin flying-route. Except for one single company it was impossible to draw any troops from the Java Army for reinforcement, so that during the conference at Singapore it was decided to increase the strength of the garrison troops (consisting of HQ, six infantry companies, one detachment native militia and one company town guard) with one Australian battalion.

This battalion - consisting of HQ and four companies, and equipped with bren carriers - arrived at Ambon on 17 December 1941.

The Territorial Commander of the island had the disposal of an artillery battery of four 15 cm L 40 guns, two mobile batteries of 7,5 cm L 30 guns, one battery of 7 cm L 14 guns, and one platoon of two 7,5 cm L 55 guns.

The AA Artillery only had six 4 cm guns.

The total strength of the Netherlands Indies troops was 2600 men, while the Australian detachment consisted of 1170 men.

In order to delay an enemy invasion and advance as much as possible, positions were established in various appropriate places (see map). By far the most important of these positions was the one that had been made off Passo. Minefields had been laid in order to prevent the enemy from entering the most important bays.

On 29 January 1942 it was reported that an enemy fleet was advancing towards Ambon. This fleet was so constantly and effectively protected by the Japanese Air Force, that it could reach Ambon without incurring any losses.

When it had arrived at a point off the North-West coast of the island, the fleet divided into two parts, which proceeded to the North and the South coast respectively.

No aircraft were available to fight the Japanese when they landed, since the bombardments which the Japanese Air Force had carried out in the course of January 1942 had made it impossible to use the air bases any longer.

The enemy began to disembark on 31 January 1942 at about 0100 hours. The landing in the South could be effected without difficulties, since no positions had been established along the South coast. The enemy landing in the North, off Hitoelama, was less successful, since our troops managed to inflict heavy losses on the enemy. Nevertheless the Japanese troops managed to get ashore in the North as well.

Both the troops that had landed in the North and those that had landed in the South, advanced towards the Passo position.

Although the troops in this position offered a stubborn resistance, the enemy managed to capture the important strongpoint D at about 0730 hours already. Meanwhile a heavy gale had risen, which did great harm to the overhead telephone communications, so that the transmission of orders was disjointed.

Through the thickly wooded mountains the enemy advanced directly towards Ambon (town), which was captured in the afternoon of 31 January 1942. Towards nightfall the situation in the Passo position had also become highly critical, so that there the struggle was also given up on 31 January 1942.

The fights that were carried on for the possession of the Laha airfield were continued, however. It was only on 2 February 1942 that the Japanese managed to capture this airfield.

The actions against the Australian troops that were located in the South-Western part of the peninsula, were started with full intensity only on 1 February 1942. In the morning of

2nd February the mine-barrier battery got into the hands of the enemy; the operating personnel had been able, however, to destroy the guns in due time.

The Australian troops were pressed so hard by the superior Japanese forces, that they had to capitulate in the afternoon of 2 February 1942.

Thus on 3 February 1942 the Isle of Ambon was in the hands of the enemy, with the exception of the northern part, to which two infantry platoons had fled to carry on the guerilla-warfare. They were not able to keep it up very long, since the food depots in the inland parts of the island had been ransacked by the population.

On 7 February 1942 the Commander reported to the Japanese.

From this date the Isle of Ambon was entirely in the hands of the Japanese.

2. THE BATTLE IN TIMOR

The actions that were carried on in the Isle of Timor may be divided into the following phases:

- a. the allied action against Portuguese Timor;
- b. the battle in Portuguese Timor;
- c. the battle in Netherlands Timor;
- d. the guerilla-warfare carried on by the Australian and Netherlands troops.

a. *The allied action against Portuguese Timor (see map 2).*

The fact that towards the end of 1942 Japan showed a great interest in the establishment of a regular air communication with Portuguese Timor, caused the allied powers great concern. For Timor formed an important link in the chain of defence connecting Malaya, the Netherlands East Indies and Australia, so that it could never be tolerated that the Japanese should obtain an airbase in Timor.

Timor Dilly, which was highly suitable for the establishment of a base for seaplanes, was only very poorly occupied by native troops. These troops were considered unable to resist an attack on a small scale.

It was therefore decided to send Netherlands and Australian troops at some later date for the occupation of Timor Dilly.

The troops that were held in readiness for this purpose consisted of one Netherlands contingent of more or less two infantry companies and one field artillery battery, and of one Australian contingent which had been formed by a so-called Independent Company (strength ± 270 men). Both contingents were under command of a senior officer of the Royal Netherlands Indies Army.

On 14 December 1941 it was decided to start the military activities.

On 17 December 1941 at 1000 hours the roadstead of Dilly was reached. A few hours earlier the Portuguese Governor had been notified that it had been decided to send allied troops to the island.

The disembarkation, which was started at 1100 hours, could be effected without any resistance being offered. Shortly after the landing the commander of the expedition took the appropriate measures to put Timor Dilly into a state of defence as soon as possible.

In the beginning of February 1942 the commander was informed that the Portuguese Government had decided to send reinforcements (± 800 men), which could be expected to arrive between 13 and 20 February 1942.

b. *The battle in Portuguese Timor (see map 2).*

The Portuguese troops had not yet arrived when, in the night of 19-20 Februari 1942, Japanese ships were spotted offshore near Dilly.

The enemy landed on a coastal strip that could not be reached by our guns, and in the early morning of 20 February 1942 they captured the airfield, which was only very poorly occupied. At day-break it became evident that the Japanese troops were carrying out a wide turning movement, and that our forces were far too weak to stand any chance of success in attempting to prevent the enemy advance towards Dilly.

The commander of the expedition therefore decided at about 0600 hours to occupy a ridge of hills south of Dilly with the available reserve (some 40 men), in order that the other troops could join them there.

When they had taken up this position it appeared that the enemy had carried out the turning movement so far already that the detachment was in great danger of being cut off. The commander of the expedition now decided to beat the retreat towards the Netherlands territory, taking a route as far east as possible, and avoiding all main roads. After a very tiring march of eight days the neighbourhood of Atamboea was reached, where 200 Australians had already arrived; these Australians came from the surroundings of Timor Koepang, which had meanwhile fallen into the hands of the Japanese.

The Australian Independent Company, which was located $\pm$ 35 km West of Dilly on 20 February 1942, could not take part in the fights along the coast; after the landing of the Japanese it carried on the guerilla-warfare.

c. The battle in Netherlands Timor (see maps 2 and 3).

On 12 December 1941 the 20 brigades (19 men in each brigade) that were stationed in Netherlands Timor were reinforced by one Australian battalion.

As to the defence the chief stress was laid on the attempt to prevent a landing in the bay of Koepang at all costs. This mission had been committed mainly to the Netherlands Indies troops; the Australians would take charge of the defence of the airfield.

In the middle of February 1942 the Territorial Commander was informed that a reinforcement of the occupation of Timor could be expected, viz. two Australian battalions, and one American mobile artillery battalion. Shortly after (18 February 1942) he received a message, however, stating that in view of the rapid advance of the Japanese in the East Indian Archipelago, the reinforcements that had already been underway, had returned to Australia.

That very day the approach of a Japanese transport fleet was reported; this fleet was heading for Koepang.

In the night of 18-19 February the enemy landed on the south coast without any resistance being offered. On 19 February some 500 Japanese paratroopers landed near the airfield. The fight of the Australian troops against these paratroopers was continued up to the morning of the 20th February. After fierce fights the Australians managed to inflict heavy losses on the enemy. However, they had incurred such heavy losses themselves that the commander no longer considered it possible to continue their fight against the superior enemy, who had started the advance through Timor with motorized battalions on 21 February 1942. On 21 February, at 1000 hours, he surrendered to the enemy with the greater part of the remaining Australians.

However, the Territorial Commander decided to fly to the inland parts of the island with the remaining Netherlands Indies troops in order to join the troops in Portuguese Timor. He did not succeed, however. On 4 March 1942, after a march through heavy mountainous areas, he ran into a Japanese company. Our troops were fagged out, and unable to fight against an enemy who was so well-armed.

Consequently, a great part of the original occupation of Netherlands Timor was captured by the Japanese.

d. The guerilla-warfare carried on by the Australian and the Netherlands troops (see maps 2 and 4).

In the evening of 27 Februari 1942 the commanders of the Australian and the Netherlands troops that had assembled near Atamboea decided to continue the fight.

At that time 200 Australians and 225 members of the Royal Netherlands Indies Army were available. All of them were extremely tired, and they certainly needed some rest to recover from the fatigues they had endured. However, they did not get this rest. As early as 28 February 1942 it was reported that the Japanese had started their advance towards Atamboea. Because of these reports it was decided to leave the town, and to disperse into the inner parts of the island in smaller groups. When it appeared that the enemy did not carry on his advance, all these groups returned to Atamboea.

Owing to the poor communications it was only by the end of April 1942 that all troops had assembled again.

Shortly afterwards there were alarming reports again on the advance of the enemy. It was therefore decided to abandon the plan of a reorganization at Atamboea, and to fly to Portuguese Timor with the available units.

About the middle of April 1942 the troops arrived in Portuguese Timor. It was impossible to proceed to action at once, since first of all the supply of food had to be arranged. With great difficulty it was managed to conclude a contract for the supply of foodstuffs for two months. Fortunately, the radiographic connection Australia was established in the beginning of May 1942, so that shortly afterwards the supply of essential clothes, foods and drugs for the prevention of the prevalent malaria could be started.

In May 1942 the activities were limited to setting ambushes in the area where the Japanese regularly came to pick up new provisions.

In the end the Japanese were so much harassed by the guerilla troops that they decided to try and get them out of the way. On 9 August 1942 the advance of the Japanese was started from three directions. This enemy action forced the Netherlands Indies troops to fly towards the east. A small part fell into the hands of the Japanese, and was captured.

In November 1942 the enemy proceeded to destroy all habitable places in our area of action in a systematic way, so that our food situation became very dangerous.

Accordingly, it was quite a relief for our guerilla forces when, on 28 November 1942 they received orders to assemble on the south coast of the island, in order to be removed to Australia.

The time for the evacuation had originally been determined on the night of 30 November 1942; the operation was to be effected by means of two Australian corvettes and one patrol boat.

The Japanese spotted these ships, and a bombardment ensued by which one of the corvettes was lost.

After this failure the evacuation had to be postponed several times, but in the night of 10-11 December 1942 H. M. S. "Tjerk Hiddes" managed to start it.

On 18 December the greater part of those who had taken part in the guerilla-warfare in Timor were joined in Australia.

The 4th Australian Independent Company, which had originally been left behind, was transported to Australia on 11 February 1943 by an American submarine.

THE BATTLE IN SOUTH SUMATRA

(see maps 5 and 6)

At the outbreak of the war with Japan the Territorial Commander of South Sumatra had the disposal of the following units for the defence of his district:

one infantry battalion (trained and armed for the maintenance of peace and order);

one company town guards;

eight machine-gun platoons;

two mortar platoons;

two 4 cm AA guns;

two 7.5 cm L. 35 batteries.

The total strength was about 1250 men.

In the beginning of February 1942 the British made one AA regiment available, equipped with 4 cm and 8 cm guns.

The above troops were distributed over the most important installations, viz. the airfield near Palembang (P. I), the airfield near Prabomoelih (P. II), and the oil-fields near Soengeigerong and Pladjoe. These oil-installations were so extremely important because the allied forces were entirely dependent on them for the supply of aviation fuel of high octane value.

An infantry battalion that was sent to South Sumatra from Java on 5 February was assigned as general reserve; the greater part of it was stationed near Prabomoelih.

On 14 February 1942 - hence before the fall of Singapore (15 February) - the Japanese dropped paratroopers over the airfield near Palembang and the two oil-fields.

With the strong support by the British AA artillery and the aircraft of the R.A.F., which operated from the airfields near Palembang and Prabemoelih, the enemy advance could be checked in the beginning. However, when numerous Japanese reinforcements arrived, our troops had to withdraw after having carried out the prepared demolitions ¹⁾.

Our troops withdrew towards Oosthaven, where an Australian division should land. It was planned to join these troops, in order to continue the action by joint operations.

When it appeared, however, that Palembang and the oil-fields were already in the hands of the Japanese, the disembarkation of the Australians was cancelled, while the troops were reassigned.

After new losses had been inflicted on the enemy near Martapoera the Netherlands troops also embarked at Oosthaven, and left for Java.

4. THE BATTLE IN CENTRAL SUMATRA

(see maps 5, 7 and 8)

In the beginning of February 1942 the Territorial Command of Central Sumatra comprised the districts Sumatra's West Coast and Sumatra's East Coast.

The troops consisted of five weak infantry battalions which were stationed in the neighbourhood of Medan (militia and general levy), Pematangsiantar (militia and general levy), Pandangpandjang (regulars), Fort de Kock (regulars), and Padang/Sibolga (half of them regulars, and the other half militia).

After the Japanese had captured Palembang, they advanced via Lahat to Sarolangoen, where they were checked by troops that had come from Djambi.

However, our troops had to yield to the superior forces.

It was only near Moearatebo that our troops managed to check the enemy, after reinforcements had arrived from Padangpandjang.

When Java capitulated on 8 March 1942, and the enemy succeeded in landing strong forces near Medan, the Territorial Commander decided to carry on delaying actions and thus retreat towards the Alas-valley, between Goenoeng Setan and Blangkedjeren. It was planned that the troops from Central Sumatra would here make a stand against the enemy near Goenoeng Setan (southern approach), while the troops from North-Sumatra would do the same near Blangkedjeren (northern approach).

The greater part of the troops from Central Sumatra actually succeeded in reaching the vicinity of Goenoeng Setan, after having inflicted losses on the enemy.

By that time our troops had become so fatigued and demoralized, however, that the Territorial Commander was forced to capitulate on 28 March 1942.

5. THE BATTLE IN NORTH SUMATRA

(see map 8)

Since the outbreak of the war with Germany more and more troops were gradually drawn from North Sumatra. Before the Japanese landed near Sabang, Kotaradja and Idi on 12 March, serious riots had broken out in this district, which was partly due to the above circumstances.

The greater part of twenty infantry brigades ($\pm$ 400 men), which were in readiness for harassing actions near Blangkedjeren, had to be sent to Kotaradja in order to restore peace and order.

When the Japanese landed near Kotaradja our troops that were located there ($\pm$ one battalion) were so demoralized already, that they gave it up after a few days.

The troops on the west coast of North Sumatra ($\pm$ 200 men) managed to delay the advance of the enemy and to inflict losses upon the enemy forces.

Finally they were forced to capitulate, however, at Lac Boetar on 29 March.

¹⁾ Great fires broke out at Pladjoe in consequence of the heavy fights, so that the demolition of this oil-field could not be carried out completely.

The troops on the east coast of the district (± 200 men) also had to yield; they withdrew while carrying out delaying actions.

When the enemy – with units of picked men – succeeded in marching to Blangkedjeren (the northern approach to the Alas valley) via Takengon, the troops from North Sumatra had to capitulate together with those from Central Sumatra (28 March 1942).

Units carrying on the guerilla-warfare in the mountainous districts also had to surrender after some time, because of the hostile attitude of the population.

EXTRAIT

LES COMBATS DANS LES ILES D'AMBON, DE TIMOR ET DE SUMATRA

Adapté par C. van den Hoogenband et L. Schotborgh, Colonels en retraite de l'Armée Royale des Indes Néerlandaises

1. LES COMBATS DANS L'ÎLE D'AMBON

(voir carte 1)

Etant donné que l'île comptait plusieurs champs d'aviation destinés à l'aéronavale et aux forces aériennes, on a dû prendre des mesures particulières pour en assurer la défense. Les effectifs du bataillon stationné à la garnison d'Ambon étaient insuffisants pour assurer la défense de la route aérienne Sourabaya-Darwin. Outre une seule compagnie, l'armée à Java ne pouvait envoyer d'autres troupes en renfort, en sorte que, lors des délibérations à Singapour, il fut décidé qu'en cas de danger menaçant, les troupes de garnison (état-major avec 6 compagnies d'infanterie, un élément de la milice indigène et 1 compagnie de la garde urbaine) seraient renforcées d'un bataillon australien.

Le 17 décembre 1941 ce bataillon, se composant d'un état-major et de 4 compagnies équipées de chenillettes porte-Bren, arriva à Ambon.

L'artillerie dont disposait le commandant du territoire, se composait d'une batterie de 4 pièces 15 cm. long 40, de 2 batteries mobiles 7,5 cm. 1.30 d'une batterie 7 cm. 1.14 et d'une section de 2 pièces 7,5 cm. 1.55.

L'artillerie anti-aérienne ne comptait que 6 pièces 4 cm.

Le total des effectifs des contingents néerlandais et australien était respectivement de 2600 et de 1170 hommes.

Pour retarder dans la mesure du possible un débarquement et une avance ennemis, on avait, à plusieurs endroits, aménagé des positions de défense (voir la carte), dont celle se trouvant à l'ambiance de Passo était la plus importante. Les baies les plus importantes étaient protégées par des champs de mines.

Le 29 janvier 1942 on repéra une flotte ennemie en route vers l'île d'Ambon que les forces aériennes japonaises couvrirent de façon si efficace et si permanente qu'elle réussit à atteindre l'île sans avoir subi de pertes. Arrivée à la hauteur de la côte nord-ouest, cette flotte se divisa en deux parties dont l'une avança vers la côte nord, l'autre vers la côte sud.

On ne disposait plus d'avions pour combattre le débarquement japonais parce que les bombardements japonais exécutés dans le courant de janvier 1942 avaient mis hors d'usage les bases aériennes existantes.

Le 31 janvier 1942 à 01 h 00 environ, les Japonais commencèrent à débarquer. Sur la côte sud le débarquement passa sans accroc puisque aucune position de défense n'y avait été aménagée. Sur la côte nord à l'ambiance de Hitoelama le débarquement des Japonais se déroula de façon moins favorable; nos troupes réussirent à leur infliger de lourdes pertes. Toutefois l'ennemi réussit à mettre pied à terre.

Les troupes débarquées au nord et au sud s'avancèrent sur la position de Passo. La résistance acharnée de la garnison n'empêcha pas l'adversaire de s'emparer de l'important point d'appui D à 07 h 30 déjà. Une lourde tempête, occasionnant des dégâts importants aux communications téléphoniques de surface, désorganisa le commandement.

L'ennemi avança à travers le terrain fort couvert et marcha directement sur la ville d'Ambon dont il s'empara à l'après-midi du 31 janvier.

A la tombée de la nuit la situation de la position de Passo était devenue tellement critique que nos troupes durent cesser le combat. Toutefois, les combats pour la possession du champ d'aviation de Laha se poursuivirent jusqu'au 2 février 1942, date à laquelle les Japonais réussirent à s'en emparer. L'action contre les forces australiennes occupant des positions au sud-ouest de la péninsule ne se déclencha en toute intensité que le 1er février 1942. Le 2 février, au point du jour, les Japonais s'emparèrent de la batterie protégeant l'obstacle de mines; heureusement les servants réussirent à détruire les canons à temps.

La supériorité numérique des Japonais talonna tellement les troupes australiennes que celles-ci durent capituler à l'après-midi du 2 février 42.

A l'exception de la partie septentrionale de l'île, où deux sections s'étaient préparées à déclencher une guerre de guérillas, Ambon tomba de la sorte entre les mains de l'ennemi le 3 février 1942. Ces deux sections n'ont pas pu pousser leur guerre de guérilla au bout parce que la population avait saccagé les entrepôts d'alimentation aménagés à l'intérieur.

Le 7 février 1942, leur chef dut se rendre aux Japonais.

A partir de cette date l'île entière a été entre les mains de l'ennemi.

2. LES COMBATS DANS L'ÎLE DE TIMOR

Pour ce qui concerne l'action menée dans l'île, on peut distinguer les phases suivantes :

- a. l'action alliée contre le territoire portugais de l'île de Timor;
- b. les combats au territoire portugais;
- c. les combats au territoire néerlandais;
- d. la guerre de guérillas menée par les troupes australiennes et néerlandaises.

a. *L'action alliée contre la partie portugaise de l'île de Timor.* (voir carte 2)

Le fait que, vers la fin de 1941, le Japon s'intéressait vivement à la création d'une liaison aérienne régulière avec le territoire portugais de Timor, a constitué pour les alliés une source de grave inquiétude, puisque l'île était un maillon important de la chaîne de défense reliant la péninsule de Malacca, les Indes Néerlandaises et l'Australie, ce qui signifiait que l'idée d'une base aérienne japonaise éventuelle dans l'île de Timor était insupportable.

Le port de Timor Dilly, qui se prêtait parfaitement à l'aménagement d'une base aéronavale, n'avait qu'une garnison indigène très peu nombreuse qu'on ne jugeait pas à même de repousser une attaque de petite envergure. Aussi on décida qu'à partir d'une date à fixer ultérieurement, le port serait occupé par des troupes néerlandaises et australiennes, se composant d'un contingent néerlandais de deux compagnies d'infanterie et d'une batterie d'artillerie de campagne, ainsi que d'un contingent australien se composant d'une compagnie dite autonome (270 hommes environ). L'ensemble se trouvait sous les ordres d'un officier supérieur de l'Armée des Indes Néerlandaises.

Le 14 décembre 1941 il fut décidé de procéder à l'occupation de la ville portuaire. Le 17 décembre les troupes atteignirent la rade de Dilly; quelques heures auparavant le Gouverneur portugais avait été informé de la décision d'occuper la ville. Le débarquement qui débuta à 11 h 00, ne rencontra aucune résistance. Peu de temps après le débarquement, le chef du corps expéditionnaire fit le nécessaire pour mettre Timor Dilly en état de défense au plus vite.

Dès le début de février ce chef reçut un message disant que le gouvernement portugais avait décidé d'envoyer des troupes de renfort dont on prévoyait l'arrivée entre les 13 et 20 février 1942.

b. *Les combats au territoire portugais de l'île de Timor* (voir carte 2).

Les troupes portugaises n'étaient pas encore arrivées lors que, dans la nuit du 19 au 20 février, on repéra des bâtiments japonais à la hauteur de Dilly. L'ennemi débarqua sur un cordon littoral hors de la portée de nos armes à feu et réussit à s'emparer du champ d'aviation (qui n'avait que des forces de défense très faibles) le 20 février 1942 au point du jour; il s'avéra alors que l'ennemi était en train d'exécuter un mouvement tournant de grande envergure et que nos forces trop faibles ne voyaient pas moyen de l'empêcher de marcher sur Dilly.

Par conséquent le chef du corps expéditionnaire décida à 06 h 00 environ d'engager les forces de réserve encore disponibles et d'occuper une crête de colline au sud de Dilly dans le but d'y rassembler les autres troupes.

Dès l'occupation il s'avéra que le mouvement tournant ennemi avait tellement progressé que le détachement courait le risque d'être coupé complètement. Aussi le chef du corps

décida-t-il de se replier sur le territoire néerlandais aussi loin vers l'Est que possible et évitant les grandes routes.

Après une marche exténuante de huit jours, les troupes atteignirent l'ambiance de Atamboea où se trouvaient déjà 200 Australiens venus de l'ambiance de Timor Koepang; dans l'intervalle les Japonais s'étaient emparés de la ville. La compagnie autonome australienne qui, le 20 février 1942, se trouvait à une distance de 35 km. environ de Dilly, n'avait pas pu prendre part aux combats sur le littoral; après le débarquement japonais elle procéda à une guerre de guérillas.

c. Les combats au territoire néerlandais de l'île (voir cartes 2 et 3).

Le 12 décembre 1941 les vingt brigades (de 19 hommes) stationnées au territoire néerlandais de l'île furent renforcées d'un bataillon australien.

Le but essentiel de la défense était d'empêcher, dans la mesure du possible, un débarquement sur la côte de Koepang. Cette mission incombait principalement aux troupes de l'armée des Indes néerlandaises, les Australiens ayant pris pour leur compte la défense du champ d'aviation.

Vers mi-février 1942 environ, le commandant du territoire fut informé qu'il pouvait s'attendre à un renfort de deux bataillons australiens et d'un groupe d'artillerie mobile américain. Le 18 février 1942 il reçut la nouvelle que par suite de la marche en avant japonaise très rapide ce renfort, qui était déjà en route, avait reçu l'ordre de retourner en Australie.

Ce jour même on repéra une flotte de transport japonaise mettant le cap sur Koepang. Dans la nuit du 18 au 19 février 1942 l'ennemi débarqua sur la côte sud sans avoir rencontré aucune résistance. Le 19 février, 500 parachutistes japonais environ atterrirent aux environs du champ d'aviation. Les combats entre les Australiens et les parachutistes ne prirent fin que dans la matinée du 20 février 1942. Après des combats acharnés les Australiens réussirent à infliger à l'ennemi des pertes sensibles, mais les pertes australiennes étaient telles que le commandant jugea impossible de poursuivre les combats contre l'adversaire supérieur en forces dont des groupes motorisés avaient, le 21 février 1942, commencé un mouvement en avant à travers l'île de Timor. Ensemble avec la majeure partie des troupes australiennes encore disponibles, il se rendit à l'ennemi le 21 février à 10 h 00.

Cependant le commandant territorial des forces néerlandaises decida à se retirer dans l'intérieur du pays avec ses troupes encore disponibles dans l'intention de se joindre aux troupes qui se trouvaient dans le Timor portugais. Après une marche exténuante à travers un terrain fort accidenté il heurta, le 4 mars 1942, sur une compagnie japonaise. Les troupes rompues de fatigue n'étaient pas à même de livrer combat à cet adversaire bien armé, en sorte que la majeure partie de la garnison originale du territoire néerlandais de l'île tombât en captivité de guerre.

d. La guerre de guérillas conduite par les troupes australiennes et néerlandaises (voir cartes 2 et 4).

Dans la soirée du 27 février 1942 les commandants des troupes australiennes et néerlandaises se trouvant à Atamboea décidèrent de poursuivre la résistance. Ils disposaient de 200 Australiens et de 225 hommes de l'armée des Indes néerlandaises, tous rompus de fatigue et désireux d'avoir avant tout une période de repos pour pouvoir se remettre. Les Japonais ne leur en ont cependant pas laissé le temps car, le 28 février déjà, les commandants furent informés que le mouvement en avant japonais vers Atamboea avait commencé. Ils décidèrent par conséquent de quitter la ville et de se réfugier vers l'intérieur en petits groupes. Lorsqu'il s'avéra que l'ennemi avait stoppé son mouvement en avant, ces groupes regagnèrent Atamboea.

Par suite des communications très mauvaises, le rassemblement de la totalité des troupes n'a pu se faire que fin avril. Quelques jours après, des nouvelles alarmantes concernant les mouvements de l'ennemi obligèrent les commandants à renoncer à un regroupement à Atamboea et à évacuer les éléments disponibles vers le territoire portugais de l'île, où ils arrivèrent mi-avril 1942.

Il leur était impossible d'engager incessamment le combat puisqu'il fallait tout d'abord assurer l'alimentation. Les commandants durent se mettre en quatre pour passer un contrat de deux mois pour la livraison de denrées alimentaires. Grâce au fait que, les premiers jours de mai, on avait réussi à établir une liaison radiographique avec l'Australie, il était possible

de distribuer peu après les vêtements nécessaires ainsi que des prophylactiques contre le paludisme.

Durant le mois de mai 1942 les actions se limitaient à la mise en place d'obstacles dans la région où les troupes japonaises avaient l'habitude d'aller au fourrage. Au fur et à mesure les troupes de guérillas agaçaient tellement les Japonais que ceux-ci décidèrent de se débarrasser de leurs adversaires. Le 9 août 1942 ils commencèrent leur mouvement en avant en trois directions; cette action avait pour conséquence que les troupes néerlandaises durent se réfugier vers l'Est. Un petit nombre d'entre eux tombèrent en captivité de guerre.

Au mois de novembre 1942, l'ennemi procéda à une destruction systématique des lieux habitables de notre région d'action en entravant de la sorte l'alimentation régulière. Aussi, le 28 novembre, était-ce pour les troupes de guérillas un soulagement de recevoir l'ordre de se rassembler sur la côte sud pour être évacuées à l'Australie.

Le moment de l'évacuation avait été fixé initialement à la nuit du 30 novembre 1942; elle serait réalisée par deux corvettes australiennes et un patrouilleur. Les Japonais repérèrent les bâtiments et les bombardèrent, ce qui occasionna la perte d'une corvette. Après cet échec l'évacuation fut reportée à plusieurs reprises, mais dans la nuit du 10 au 11 décembre le „Tjerk Hiddes” réussit à la réaliser.

Le 18 décembre 1942 la plupart des combattants ayant participé à la guerre de guérillas dans l'île de Timor se retrouvèrent en Australie.

La compagnie autonome australienne qui, à l'origine, était restée sur place, fut évacuée le 11 février 1943 par un sous-marin américain.

3. LES COMBATS DANS LE SUD DE L'ÎLE DE SUMATRA

(voir cartes 5 en 6)

Lorsque la guerre contre le Japon éclata, le commandant territorial de la région sud disposait des forces suivantes destinées à la défense du territoire: un bataillon d'infanterie (entraîné et armé pour le maintien de l'ordre et de la paix), une compagnie de gardes urbaines, huit sections de mitrailleuses, deux sections de mortiers, deux pièces de D.C.A. 4 cm. et deux batteries 7,5 cm. 1.35. Les effectifs totaux étaient de 1250 hommes environ.

Début février 1942 les Britanniques mirent à sa disposition un régiment de D.C.A. se composant de pièces 4 et 8 cm.

Ces troupes furent réparties sur les objets vitaux, à savoir les champs d'aviation de Palembang (P.I.) et de Praboemoelih (P. II), les chantiers de forage de Soengeigerong et ceux de Pladjoe. Ces emplacements usiniers étaient de la dernière importance pour l'approvisionnement en essence des avions alliés.

Un bataillon d'infanterie de Java envoyé à Sumatra en renfort, fut mis en réserve, le gros des troupes prit poste à l'ambiance de Praboemoelih. Le 14 février 1942, préalablement à la chute de Singapour (15 février), les Japonais engagèrent des parachutistes au-dessus du champ d'aviation de Palembang et des deux chantiers de forage indiqués ci-dessus.

Initialement nos troupes fortement appuyées par l'artillerie de D.C.A. britannique et par les avions de la RAF opérant depuis les champs d'aviation de Palembang et de Praboemoelih, réussirent à arrêter l'ennemi. L'arrivée de renforts japonais importants avait toutefois pour conséquence que nos troupes durent se replier après avoir effectué les destructions préparées. (Les incendies éclatés à Pladjoe par suite des combats acharnés ont empêché de réaliser la destruction totale du chantier de forage).

Le repli se fit en direction de Oosthaven où le débarquement d'une division australienne avait été prévu. On avait l'intention de combiner les deux forces et de poursuivre les combats. Lorsqu'il s'avéra que Palembang et les chantiers de forage avaient passé déjà aux mains de l'ennemi, le débarquement australien fut contremandé, ces troupes recevant une autre mission.

Après avoir infligé à l'ennemi de lourdes pertes à l'ambiance de Martapoera les troupes néerlandaises durent embarquer à Oosthaven et partir pour l'île de Java.

4. LES COMBATS AU CENTRE DE L'ÎLE DE SUMATRA

(voir cartes 5, 7 et 8)

Début février 1942 le commandement territorial du centre de l'île comprenait les régions des côtes occidentale et orientale de Sumatra.

Les effectifs des troupes étaient de cinq bataillons d'infanterie faibles échelonnés à l'ambiance de Medan (milice et réserve de la territoriale) de Pematangsiantar (milice et réserve de la territoriale), de Padangpandjang (troupes de l'active), de Fort de Kock (troupes de l'active) et de Padang/Sibolga (moitié milice, moitié troupes de l'active).

S'étant emparés de Palembang, les Japonais avancèrent via Lahat vers Sarolangoen où ils furent arrêtés par des troupes néerlandaises venues de Djambi. Toutefois nos forces durent céder le pas aux Japonais supérieurs en nombre. A l'ambiance de Moearatebo seulement elles réussirent à arrêter l'ennemi grâce à des renforts venus de Padangpandjang.

Le 8 mars 1942, l'île de Java dut capituler et lorsque, le 12 mars, l'ennemi réussit à débarquer une force importante sur la côte près de Medan, le commandant territorial décida de se replier vers la vallée de Alas située entre Goenoeng Setan et Blangkedjeren, tout en menant des actions retardatrices. Il fut décidé que les troupes du centre se maintiendraient près de Goenoeng Setan (accès méridional), les troupes venues du Nord de l'île se maintenant près de Blangkedjeren (accès septentrional).

En effet le gros des troupes du centre réussit à atteindre l'ambiance de Goenoeng Setan après avoir infligé à l'ennemi de graves pertes. Nos troupes étaient alors si éreintées et si démoralisées que, le 28 mars 1942, le commandant territorial fut obligé de capituler.

5. LES COMBATS DANS LE NORD DE L'ÎLE DE SUMATRA

(voir carte 8)

Depuis le moment où éclata la guerre contre l'Allemagne, on avait retiré graduellement à la partie septentrionale un nombre de troupes toujours croissant. Préalablement au débarquement japonais effectué le 12 mars près de Sabang, de Kotaradja et de Idi, de graves désordres avaient éclaté dans la région, également par suite de ce débarquement.

La majeure partie des vingt brigades d'infanterie ($\pm$ 400 hommes) en position à l'ambiance de Blangkedjeren qui avaient été chargées de missions de harcèlement, dut être envoyée à Kotaradja pour rétablir l'ordre et la discipline à la ville et à son ambiance.

Au moment où les Japonais débarquèrent près de Kotaradja, le moral de nos troupes postées là (un bataillon environ) était tel qu'après quelques jours de combat elles durent mettre bas les armes. Les troupes se trouvant sur la côte occidentale de la région de Sumatra septentrionale (200 hommes environ) réussirent à retarder le mouvement en avant de l'ennemi et à lui infliger des pertes. Finalement elles furent obligées de capituler à Lae Boetar le 29 mars 1942. Lorsque des troupes d'élite ennemies réussirent à marcher en avant sur Blangkedjeren (l'accès septentrional à la vallée de Alas) par la voie de Takengon, les troupes se trouvant au Nord de l'île durent également capituler ensemble avec celles se trouvant au centre. (28 mars 1942).

Quelques groupements faisant la guerre de guérillas dans le terrain montagneux, ont dû se rendre peu de temps après par suite de l'attitude hostile de la population.

RESÜMEE

DER KAMPF AUF AMBOINA, TIMOR UND SUMATRA

von den Obersten a.D. C. v. d. Hoogenband und L. Schotborgh

DER KAMPF AUF AMBOINA

(siehe Karte 1.)

Man hatte es in Hinsicht auf die Verteidigung für notwendig gehalten, Sondermassnahmen zu treffen, weil auf dieser Insel Basen für Marineflugzeuge und Heeresflugzeuge gebaut worden waren.

Man war der Meinung, dass das dort gelagerte Garnisonsbataillon nicht genüge für die Verteidigung dieser auf der Flugroute Surabaya-Darwin liegenden Basen. Ausser einer einzigen Kompanie konnte man dem Java-Heer keine Verstärkung entnehmen, sodass man sich während der in Singapore abgehaltenen Besprechungen entschloss, bei drohender Gefahr die Garnisonstruppen (Stab und 6 Infanterie-Kompanien, sowie 1 Abteilung inländischer Miliz und 1 Abteilung Stadtwacht) mit 1 australischen Bataillon zu ergänzen.

Am 17. Dezember 1941 kam dieses Bataillon, das aus einem Stab und 4 Kompanien bestand, mit Brengun-Trägern ausgerüstet auf Amboina an.

An Artillerie verfügte der Territorial-Kommandeur über eine Batterie von 4 Geschützen 15 cm L 40, 2 mobile Batterien von 7,5 cm L 30, 1 Batterie von 7 cm L 14 und 1 Abteilung von 2 Geschützen 7,5 cm L 55.

Die FLAK hatte nur 6 Geschütze von 4 cm.

Die Gesamtstärke der niederländisch-indischen Truppen betrug 2600 Mann, die der australischen 1170.

Um eine feindliche Landung und einen Aufmarsch soviel möglich zu verzögern, hatte man an verschiedenen, dafür in Betracht kommenden Stellen Stellungen gebaut (siehe Karte). Als die weitaus wichtigste kann die Stellung genannt werden, die auf der Höhe von Passo gebaut worden war. Zur Abschliessung der wichtigsten Baien hatte man Minenfelder angelegt.

Am 29. Januar 1942 wurde die Annäherung gemeldet einer in der Richtung von Amboina fahrenden feindlichen Flotte, die von der Japanischen Luftwaffe dauernd und derartig zutreffend gedeckt wurde, dass sie Amboina erreichte, ohne dass sie Verluste erlitten hatte. Als sie auf der Höhe der Nordwestküste der Insel gekommen war, teilte sie sich in zwei Teile, die nach der Nordküste und nach der Südküste fuhren.

Flugzeuge um die Japaner bei der Landung zu bekämpfen, waren nicht mehr verfügbar, weil die im Laufe des Monats Januar 1942 von den Japanern durchgeführten Bombenangriffen die Benutzung der Flugbasen unmöglich gemacht hatte.

Der Feind fing am 31. Januar 1942 um ungefähr 01.00 Uhr mit der Ausschiffung an. Die Landung im Süden konnte ungestört stattfinden, weil man dort an der Küste keine Stellungen gebaut hatte. Die Landung im Norden auf der Höhe von Hitoclama verlief weniger günstig für den Feind; es gelang unseren Truppen ihm bedeutende Verluste beizubringen. Trotzdem gelang es den Japanern auch hier ihre Truppen an Land zu bringen.

Sowohl die im Süden als die im Norden gelandeten Truppen marschierten nach der Passo-Stellung auf. Obwohl die Besetzung hartnäckig Widerstand bot, gelang es dem Feind den wichtigen Stützpunkt D bereits um ungefähr 07.30 Uhr in die Hände zu bekommen. Inzwischen hatte sich ein schwerer Sturm erhoben, wodurch den oberirdischen Fernmeldeleitungen bedeutender Schaden zugefügt wurde und wodurch die Befehlsführung gestört wurde.

Der Feind marschierte durch das schwer bewachsene Gebirgsgelände unmittelbar nach der Stadt Amboina auf, die ihm in den Nachmittagstunden des 31. Januar 1942 in die Hände fiel. Beim Eintreten der Dunkelheit war auch die Lage in der Passo-Stellung sehr kritisch geworden, sodass der Kampf dort noch am 31. Januar 1942 eingestellt wurde.

Die Kämpfe, die geführt wurden um im Besitz des Fliegerhorstes Laha zu bleiben, dauerten jedoch noch fort. Erst am 2. Februar 1942 gelang es den Japanern, sich des Fliegerhorstes zu bemächtigen.

Die Kampfhandlungen gegen die im Südwesten der Halbinsel aufgestellten australischen Streitkräfte setzten sie erst am 1. Februar 1942 mit voller Kraft ein. Am Morgen des 2. Februar 1942 fiel die Minensperre-Batterie dem Feind in die Hände; die Bedienung hatte jedoch noch zeitig die Geschütze zerstören können.

Die australischen Truppen wurden von den übermächtigen Japanern derartig in die Enge getrieben, dass sie am Nachmittag des 2. Februar 1942 kapitulieren mussten.

So war also am 3. Februar 1942 die Insel Amboina in den Händen des Feindes mit Ausnahme des nördlichen Teiles, wohin zwei Infanterie-Abteilungen ausgewichen waren um den Guerillakrieg zu führen. Lange haben sie nicht durchhalten können, weil die im Inland angelegten Lebensmittellager von der Bevölkerung geplündert worden waren.

Am 7. Februar 1942 meldete sich der Kommandeur bei den Japanern.

Ab diesem Tag war Amboina ganz in japanischen Händen.

2. DER KAMPF AUF TIMOR

Die Kampfhandlungen auf Timor kann man in nachstehenden Phasen einteilen:

- a. Die alliierten Kampfhandlungen gegen Portugiesisch-Timor;
- b. Der Kampf in Portugiesisch-Timor;
- c. Der Kampf in Niederländisch-Timor;
- d. Der von den australischen und niederländischen Truppen geführte Guerillakrieg.

a. *Die alliierten Kampfhandlungen gegen Portugiesisch Timor* (siehe Karte 2).

Die Tatsache, dass Japan am Ende des Jahres 1941 viel Interesse zeigte für das Zustandekommen einer regelmässigen Luftverbindung mit Portugiesisch-Timor, erregte bei den Alliierten grosse Besorgnis.

Timor bildete ja ein wichtiges Verbindungsglied in der Verteidigungskette, die Malakka, Niederländisch-Indien und Australien mit einander verband, sodass eine sich in japanischen Händen befindende Flugbase auf Timor nicht geduldet werden konnte.

Timor Dilly, das sich sehr gut für den Bau einer Base für Wasserflugzeuge eignete, war von den Portugiesen nur sehr schwach mit inländischen Truppen besetzt, von denen man nicht glaubte, dass sie imstande sein würden, einen in kleinem Umfang durchgeführten Angriff abzuschlagen. Demzufolge entschloss man sich, genannter Ort an einem näher zu bestimmenden Augenblick von niederländischen und australischen Truppen besetzen zu lassen.

Die Truppen, die man zu diesem Zweck bereit gehalten hatte, setzten sich zusammen aus einem Kontingent von etwa zwei Infanteriekompanien und einer Feldartillerie-Batterie, sowie einem australischen Kontingent, das gebildet wurde durch eine sog. Independent Company (Stärke etwa 270 Mann). Das Ganze stand unter den Befehlen eines Stabsoffiziers der Königlich Niederländisch-Indischen Armee.

Am 14. Dezember 1941 entschloss man sich, den Kampf zu beginnen.

Am 17. Dezember um 10.00 Uhr erreichte man die Reede von Dilly; einige Stunden vorher hatte man den Portugiesischen Gouverneur davon in Kenntnis gesetzt, dass man sich entschlossen hatte, alliierte Truppen zu senden.

Die Ausschiffung, die um 11.00 Uhr anfang, fand statt, ohne dass Widerstand geboten wurde. Kurz nach der Landung traf der Expeditions-kommandeur Massnahmen um Timor Dilly möglichst schnell in den Verteidigungszustand zu bringen.

Anfang Februar 1942 erhielt er die Nachricht, dass die Portugiesische Regierung sich entschlossen hatte, Verstärkungen (etwa 800 Mann) zu senden, die man zwischen dem 13. und 20. Februar erwarten konnte.

b. *Der Kampf in Portugiesisch-Timor* (siehe Karte 2).

Die portugiesischen Truppen waren noch nicht angekommen, als in der Nacht vom 19. zum 20. Februar 1942 vor der Küste auf der Höhe von Dilly japanische Schiffe wahrgenommen wurden.

Der Feind landete auf einem Küstenstreifen, der ausser dem Bereich unserer Feuerwaffen lag und es gelang ihm sich in den frühen Morgenstunden des 20. Februar 1942 des nur schwach besetzten Fliegerhorstes zu bemächtigen. Bei Tagesanbruch wurde klar, dass die Japaner damit beschäftigt waren eine weite umziehende Bewegung durchzuführen und dass unsere Kräfte zu schwach waren um zu versuchen sie mit Aussicht auf Erfolg zu verhindern nach Dilly aufzumarschieren.

Deswegen entschloss sich der Expeditionskommandeur um ungefähr 06.00 Uhr mit der noch verfügbaren Reserve (ungefähr 40 Mann) einen südlich von Dilly liegenden Hügelkamm zu besetzen, um dort die übrigen Truppen aufnehmen zu können. Nachdem diese Stellung eingenommen war, stellte sich heraus, dass der Feind seine umziehende Bewegung bereits so weit durchgeführt hatte, dass das Detachement Gefahr lief überhaupt abgeschnitten zu werden. Der Expeditionskommandeur entschloss sich nun, indem er soviel möglich östlich ausbog und die grossen Strassen vermied, den Rückzug nach niederländischem Hoheitsgebiet anzutreten.

Nach einem sehr ermüdenden Marsch von acht Tagen erreichte man die Umgebung von Atambua, wo bereits 200 Australier angekommen waren, die aus der Umgebung von Timor Kupang kamen, das inzwischen den Japanern in die Hände gefallen war.

Die australische Independent Company, die sich am 20. Februar 1942 etwa 35 km westlich von Dilly befand, had an dem Kampf an der Küste nicht teilnehmen können; nach der Landung der Japaner fing sie mit dem Guerillakrieg an.

c. Der Kampf in Niederländisch-Timor (siehe Karten 2 und 3).

Am 12. Dezember 1941 wurden die in Niederländisch-Timor gelagerten 20 Brigaden (Stärke einer Brigade 19 Mann) mit einem australischen Bataillon verstärkt.

Der Schwerpunkt der Verteidigung lag darauf, dass man versuchte, soviel möglich eine Landung in der Bai von Kupang zu verhindern. Mit dieser Aufgabe waren hauptsächlich die niederländisch-indischen Truppen beauftragt; die Australier hatten die Verteidigung des Fliegerhorstes auf sich genommen.

Ungefähr Mitte Februar 1942 erhielt der Territorial-Kommandeur den Bericht, dass Verstärkung der Besetzung von Timor mit zwei australischen Bataillonen und einer amerikanischen Abteilung der mobilen Artillerie erwartet werden konnte. Kurz darauf (am 18. Februar 1942) erhielt er die Mitteilung, dass die bereits unterwegs seiende Verstärkung im Zusammenhang mit dem schnellen japanischen Aufmarsch nach Australien zurückgekehrt war.

Am selben Tag wurde die Annäherung gemeldet einer in der Richtung von Kupang fahrenden japanischen Transportflotte. In der Nacht vom 18. zum 19. Februar 1942 landete der Feind ohne Widerstand auf der Südküste. Am 19. Februar landeten etwa 500 japanische Fallschirmjäger in der Umgebung des Fliegerhorstes. Der Kampf der australischen Truppen gegen diese Fallschirmjäger dauerte bis zum Morgen des 20. Februar 1942. Nach schwerem Kampf gelang es den Australiern, dem Feind empfindliche Verluste beizubringen; sie hatten jedoch selber so schwere Verluste erlitten, dass der Kommandeur eine weitere Fortsetzung des Kampfes gegen den übermächtigen Feind, der am 21. Februar 1942 mit motorisierten Abteilungen den Aufmarsch durch Timor angefangen hatte, nicht für möglich hielt. Am 21. Februar 1942 um 10.00 Uhr kapitulierte er mit dem grössten Teil der noch übriggebliebenen Australier.

Der niederländische Territorial-Kommandeur entschloss sich jedoch, mit den noch verfügbaren niederländisch-indischen Truppen nach dem Binnenland auszuweichen mit der Absicht, sich den Truppen in Portugiesisch-Timor anzuschliessen. Das ist ihm jedoch nicht gelungen. Am 4. März 1942 stiess er nach einem Marsch durch schweres Gebirgs- und Gelände auf eine japanische Kompanie. Unsere schwer ermüdeten Truppen waren nicht imstande den Kampf gegen diesen gut bewaffneten Feind anzufangen, was zur Folge hatte, dass ein grosser Teil der ursprünglichen Besetzung von Niederländisch-Timor in japanische Kriegsgefangenschaft geriet.

d. Der von den australischen und niederländischen Truppen geführte Guerillakrieg (siehe Karten 2 und 4).

Am Abend des 27. Februar 1942 entschlossen sich die Kommandeure der in Atambua versammelten australischen und niederländischen Truppen den Kampf fortzusetzen. Ver-

füßbar waren 200 Australier und 225 Mann des Kgl.-Niederl.-Indischen Heeres. Alle waren schwer ermüdet und brauchten gewiss einige Ruhe um sich wieder zu erholen. Diese Ruhe liess man ihnen nicht. Schon am 28. Februar 1942 liefen Berichte ein, dass die Japaner den Aufmarsch nach Atambua angefangen hatten. Auf diesen Bericht entschloss man sich, diese Stadt zu verlassen und in kleinen Gruppen nach dem Binnenland auszuweichen. Als sich herausstellte, dass der Feind den Aufmarsch nicht durchsetzte, kehrten diese Gruppen wieder nach Atambua zurück. Infolge der schlechten Verbindungen gelang es erst Ende April 1942 alle Truppen wieder zusammenzubringen. Kurze Zeit später erhielt man aufs neue alarmierende Meldungen über die Annäherung des Feindes, wodurch man von einer Reorganisation in Atambua absah und sich entschloss mit den verfügbaren Einheiten nach Portugiesisch-Timor auszuweichen.

Etwa Mitte April 1942 kwamen die Truppen dort an. Man konnte nicht gleich mit den Kampfhandlungen anfangen, weil zuerst die Nahrungsmittelversorgung geregelt werden sollte.

Nach grosser Mühe gelang es einen Kontrakt für die Lieferung von Lebensmitteln für die Dauer von 2 Monaten abzuschliessen. Dank der Tatsache, dass in den ersten Tagen vom Mai 1942 die radiographische Verbindung mit Australien zustande gebracht wurde, konnte kurze Zeit später mit der Ausgabe der höchst notwendigen Bekleidung und Arzneien angefangen werden zur Bekämpfung der viel vorkommenden Malaria.

Im Monat Mai 1942 beschränkten die Kampfhandlungen sich darauf, dass man Hinterhalte aufstellte im Gebiet, wo die Japaner regelmässig kamen zum Furagieren.

Auf die Dauer machten die Guerillatruppen den Japanern soviel Mühe, dass sie sich entschlossen zu versuchen diese aus dem Weg zu räumen. Am 9. August 1942 fing der japanische Aufmarsch aus 3 Richtungen an. Die vom Feind angefangenen Kampfhandlungen waren Ursache, dass die niederländisch-indischen Truppen nach dem Osten ausweichen mussten. Ein kleiner Teil fiel den Japanern in die Hände und wurde kriegsgefangen gemacht.

Im Monat November 1942 fing der Feind damit an, die bewohnbaren Orten in unserem Kampfgebiet planmässig zu zerstören, wodurch die Nahrungsmittellage sehr prekär wurde. Unsere Guerillakämpfer atmeten denn auch auf als man am 28. November 1942 den Befehl erhielt, sich an der Südküste zu versammeln um nach Australien abtransportiert zu werden.

Der Zeitpunkt der Evakuierung war ursprünglich auf die Nacht vom 30. November 1942 angesetzt und diese würde stattfinden mit zwei australischen Korvetten und einem Patrouilleboot. Die Japaner entdeckten diese Schiffe, worauf ein Luftangriff folgte, mit der Folge, dass eine Korvette verloren ging. Nach diesem Misserfolg musste die Evakuierung noch einige Male aufgeschoben werden; in der Nacht vom 10. zum 11. Dezember 1942 gelang es Hr. Ms. „Tjerk Hiddes“ jedoch einen Anfang zu machen.

Am 18. Dezember 1942 war der grösste Teil derjenigen, die an dem Guerillakampf auf Timor teilgenommen hatten, in Australien zusammen. Die anfangs zurückgelassene 4. Australien Independent Company wurde am 11. Februar 1943 mit einem amerikanischen U-Boot nach Australien abtransportiert.

3. DER KAMPF IN SÜD-SUMATRA

(siehe Karten 5 und 6).

Als der Krieg mit Japan ausbrach, verfügte der Territorial-Kommandeur von Süd-Sumatra für die Verteidigung seines Gebietes über ein Infanterie-Bataillon (das ausgebildet und bewaffnet war zur Aufrechterhaltung der Ordnung und Ruhe), eine Kompanie Stadtwacht, acht MG-Abteilungen, zwei Granatwerfer-Abteilungen, zwei FLAK-Geschütze von 4 cm und zwei Batterien 7,5 cm L. 35. Die Gesamtstärke betrug ungefähr 1250 Mann.

Anfang Februar 1942 stellten die Briten ein FLAK-Regiment, das aus Geschützen von 4 und 8 cm bestand, zur Verfügung.

Obengenannte Truppen wurden über die wichtigsten Objekte, nämlich den Flugplatz bei Palembang (P. I), den Flugplatz bei Prabumulih (P. II) und die öl-Emplacements bei Sungeigerong und Pladju verteilt. Diese öl-Anlagen waren deshalb so wichtig, weil die Alliierten für die Versorgung mit Flugzeugkraftstoff mit hoher Oktanzahl völlig auf sie angewiesen waren.

Ein Infanterie-Bataillon, das am 5. Februar zur Verstärkung von Java nach Süd-Sumatra gesandt wurde, wurde zur allgemeinen Reserve bestimmt; der grösste Teil wurde bei Prabumulih aufgestellt.

Am 14. Februar 1942, also vor dem Fall von Singapore (am 15. Februar) warfen die Japaner Fallschirmjäger ab über dem Flugplatz bei Palembang und den beiden öl-Emplacements.

Anfangs gelang es unseren Truppen, mit kräftiger Unterstützung der britischen FLAK und der Flugzeuge der R.A.F., die von den Flugplätzen bei Palembang und Prabumulih aus operierten, den Feind zum Stehen zu bringen. Als jedoch in grosser Zahl japanische Verstärkungen zugeführt wurden, mussten wir, nachdem wir die vorbereiteten Zerstörungen durchgeführt hatten, den Rückzug antreten.

Der Rückzug fand statt in der Richtung von Oosthaven, wo eine australische Division an Land gebracht werden würde. Der Plan war, sich mit diesen Truppen zu vereinigen um zusammen den Kampf weiterzuführen.

Als sich jedoch herausstellte, dass Palembang und die öl-Emplacements bereits in japanischen Händen waren, wurde die Ausschiffung der Australier abbefohlen und änderte man die Bestimmung dieser Truppen.

Nachdem man dem Feind bei Martapura nochmals Verluste beigebracht hatte, schifften auch die niederländischen Truppen sich in Oosthaven ein und fuhren nach Java ab.

4. DER KAMPF IN MITTE-SUMATRA

(siehe Karten 5, 7 und 8)

Anfang Februar 1942 umfasste das Territorial-Kommando von Mitte-Sumatra die Provinzen „Sumatra's Westkust“ und „Sumatra's Oostkust“.

Die Stärke dieser Truppen betrug fünf schwache Infanterie-Bataillone, die aufgestellt waren in der Umgebung von Medan (Miliz und Landsturm), Pematangsiantar (Miliz und Landsturm), Padangpandjang (Berufstruppen), Fort de Kock (Berufstruppen) und Padang/Sibolga (für die Hälfte Miliz und für die andere Hälfte Berufstruppen).

Nachdem die Japaner Palembang besiegt hatten, marschierten sie über Lahat auf nach Sarolangun, wo sie von aus Djambi herkommenden Truppen zum Stehen gebracht wurden.

Unsere Truppen mussten jedoch vor der grossen Übermacht weichen.

Erst in der Umgebung von Muaratebo gelang es diesen Truppen, nachdem Verstärkungen aus Padangpandjang gekommen waren, den Feind aufzuhalten.

Als am 8. März 1942 Java kapitulierte und es dem Feind gelang am 12. März starke Truppen in der Umgebung von Medan an Land zu bringen, entschloss sich der Territorial-Kommandeur in hinhaltendem Gefecht in der Richtung des Alas-Tales zurückzuziehen, das zwischen Gunung Setan und Blangkedjeren liegt.

Hier würden die Truppen aus Mitte-Sumatra bei Gunung Setan (südlicher Zugang) und die Truppen aus Nord-Sumatra bei Blangkedjeren (nördlicher Zugang) standhalten.

Es gelang dem grössten Teil der Truppen aus Mitte-Sumatra tatsächlich, nachdem sie dem Feind Verluste beigebracht hatten, die Umgebung von Gunung Setan zu erreichen.

Unsere Truppen waren dann aber derartig erschöpft und demoralisiert, dass der Territorial-Kommandeur am 28. März gezwungen war zu kapitulieren.

5. DER KAMPF IN NORD-SUMATRA

(siehe Karte 8)

Seit dem Ausbruch des Krieges mit Deutschland hatte man Nord-Sumatra allmählich immer mehr Truppen entzogen. Bevor die Japaner am 12. März bei Sabang, Kotaradja und Idi landeten, war es, auch infolge dieser Tatsache, in diesem Gebiet zu ernstesten Unregelmässigkeiten gekommen.

Von etwa zwanzig Infanteriebrigaden (ungefähr 400 Mann), die in der Umgebung von Blangkedjeren bereit standen für Störaufträge, musste man den grössten Teil nach Kotaradja und der Umgebung dieser Stadt senden um Ordnung und Ruhe wiederherzustellen.

Als die Japaner bei Kotaradja landeten waren unsere dort gelagerten Truppen (etwa 1 Bataillon) bereits derartig demoralisiert, dass sie nach einigen Tagen den Kampf einstellten.

Den sich auf der Westküste von Nord-Sumatra befindenden Truppen (etwa 200 Mann) gelang es den aufdringenden Feind zu verzögern und ihm Verluste beizubringen.

Schliesslich waren sie jedoch gezwungen am 29 März in Lae Butar zu kapitulieren.

Auch die sich auf der Ostküste befindenden Truppen (etwa 200 Mann) mussten vor dem Feind weichen und im Verzögerungskampf zurückziehen.

Als es dem Feind gelang mit Kerntruppen über Takengon nach Blangkedjeren (dem nördlichen Zugang zum Alas-Tal), aufzumarschieren, mussten auch die Truppen aus Nord-Sumatra, zugleich mit denen aus Mitte-Sumatra, kapitulieren (am 28. März 1942).

Auch die Abteilungen, die im Gebirgsgebiet den Guerillakrieg führten, mussten – gezwungen durch das feindliche Auftreten der Bevölkerung – nach einiger Zeit kapitulieren.

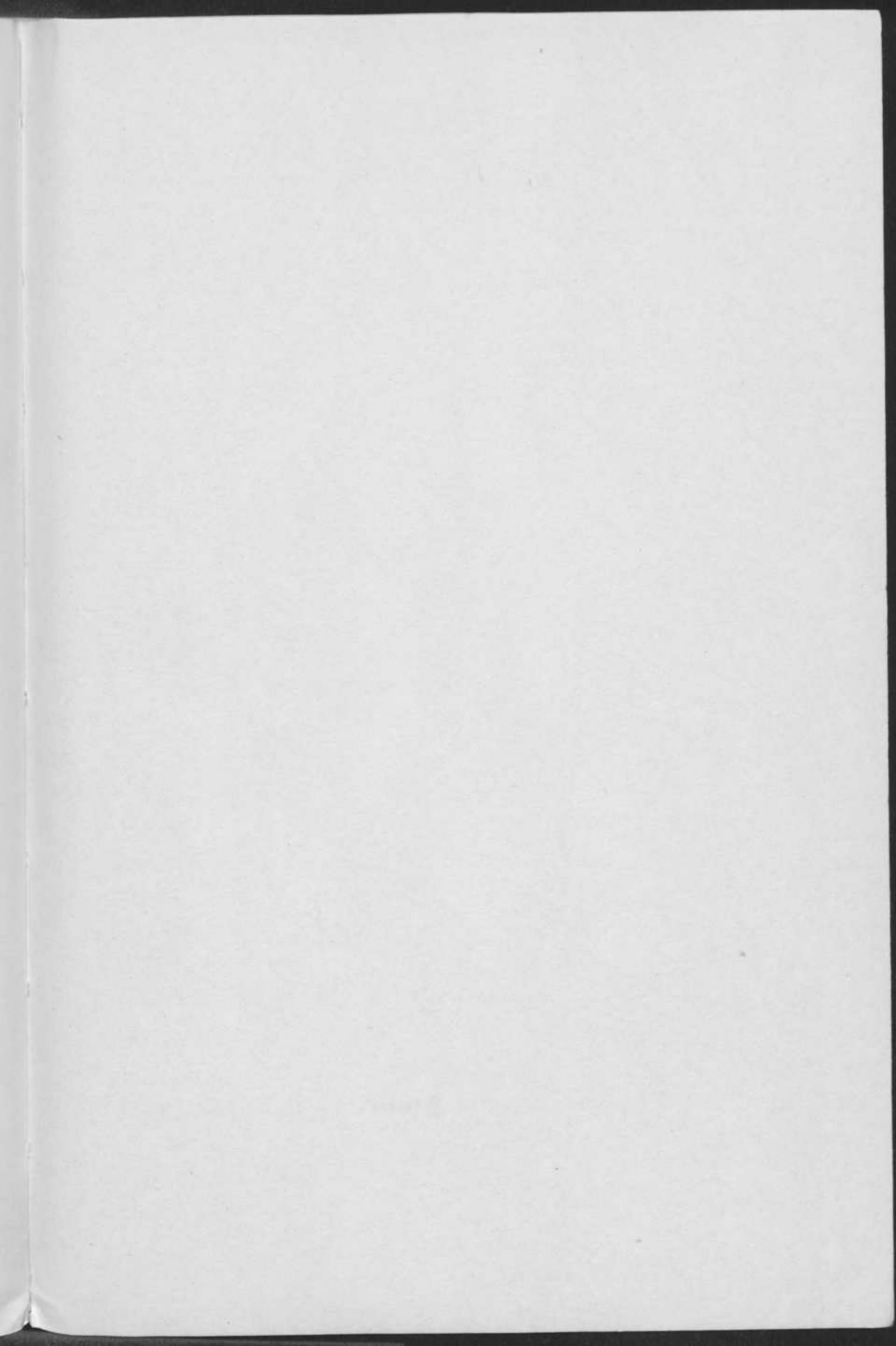

It is a very common mistake to suppose that the
theology of the Middle Ages is a mere repetition
of the theology of the Fathers. In fact, it is a
new and original development of the Christian
faith, which has its roots in the Bible and
the writings of the Fathers, but which has
grown and changed in the centuries. The
theology of the Middle Ages is a synthesis
of the Bible and the writings of the Fathers,
which has been developed and refined by the
theologians of the Middle Ages. It is a
theology which is both faithful to the Bible
and the writings of the Fathers, and which
is also a new and original development of
the Christian faith.

Theology of the Middle Ages is a synthesis
of the Bible and the writings of the Fathers,
which has been developed and refined by the
theologians of the Middle Ages. It is a
theology which is both faithful to the Bible
and the writings of the Fathers, and which
is also a new and original development of
the Christian faith. Theology of the Middle
Ages is a synthesis of the Bible and the
writings of the Fathers, which has been
developed and refined by the theologians of
the Middle Ages. It is a theology which is
both faithful to the Bible and the writings
of the Fathers, and which is also a new and
original development of the Christian faith.

Theology of the Middle Ages is a synthesis
of the Bible and the writings of the Fathers,
which has been developed and refined by the
theologians of the Middle Ages. It is a
theology which is both faithful to the Bible
and the writings of the Fathers, and which
is also a new and original development of
the Christian faith. Theology of the Middle
Ages is a synthesis of the Bible and the
writings of the Fathers, which has been
developed and refined by the theologians of
the Middle Ages. It is a theology which is
both faithful to the Bible and the writings
of the Fathers, and which is also a new and
original development of the Christian faith.

V1687

ROBIT + 1000 000

2 100 000 000

SCHETSKAA

AMB

SCHETSKAART Nr 1

AMBON

SCHETSKAART Nr 2

TIMOR

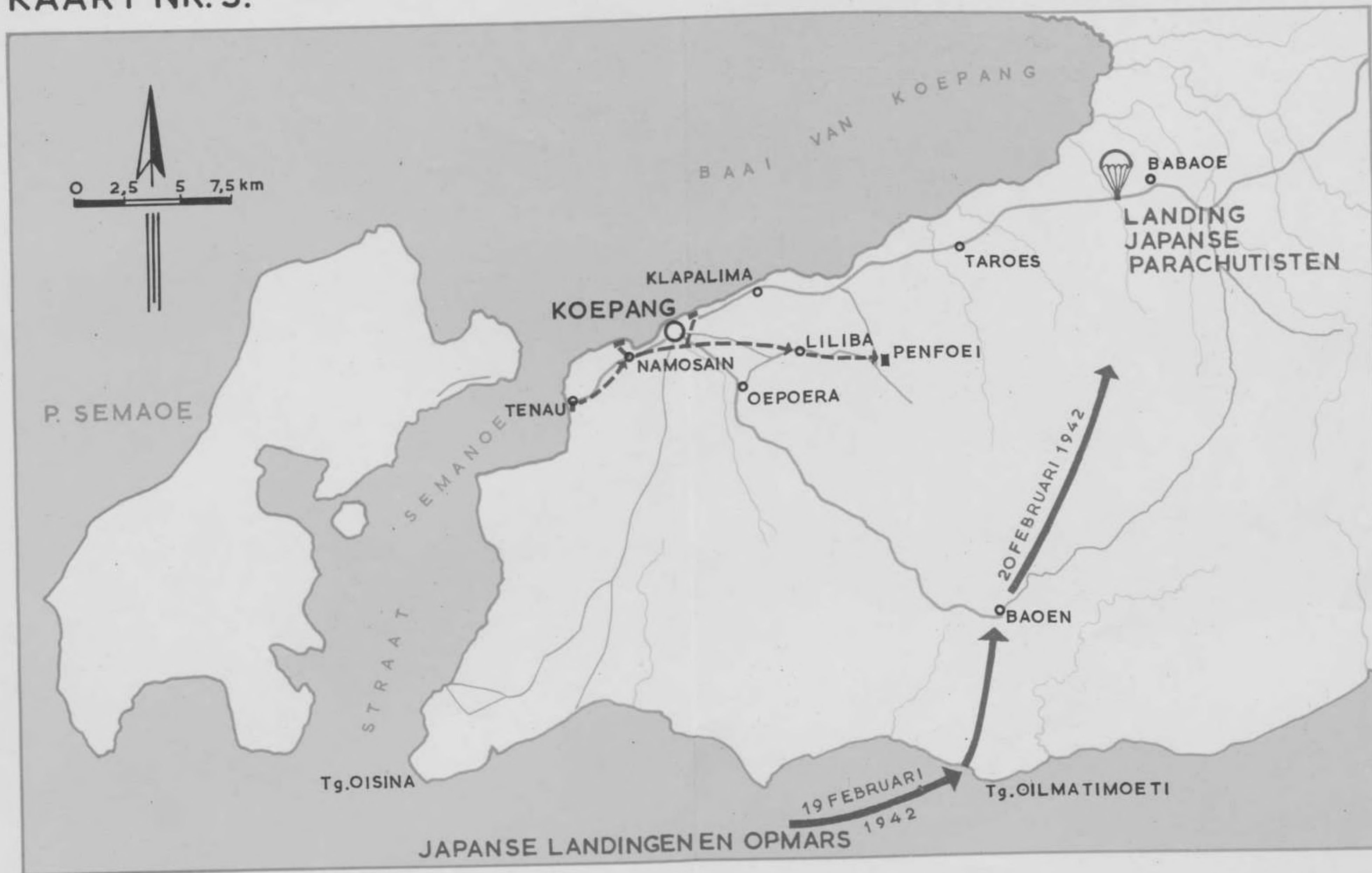

SCHETSKAART Nr 3
KOEPANG EN OMGEVING

KAART NR. 3.

KOEPANG EN OMGEVING

SCHETSKAART Nr 4
MIDDEN-TIMOR

SCHETSKAART Nr 5

JAPANSE LANDINGEN EN
OPMARSWEGEN OP SUMATRA

SCHETSKAART Nr 6
ZUID-SUMATRA

SCHETSKAART Nr 7
MIDDEN-SUMATRA

SCHETSKAART Nr 8
NOORD-SUMATRA

